

HISTORIA PRINCIPUM LANGOBARDORUM

Quae continet antiqua aliquot opuscula de rebus
Langobardorum Beneventanae olim Provinciae
quae modo Regnum fere est Neapolitanum .

CAMILLUS PEREGRINIUS

ALEX. FIL. CAMPANUS

Recensuit, atque carptim illustravit .

HAC NOVA EDITIONE

Notis, ineditis adhuc opusculis, variisque Dissertationibus,
atque Peregrinii vita auxit

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS.

T O M. II.

NEAPOLI, Ex Typographia Johannis de Simone, MDCCL.

Superiorum facultate .

EXCELLENTISSIMO DOMINO
D. JACOBO DE AQUINO

*Principi Caramanici, & Pagorum S. Crucis, S. Victorini,
S. Euphemiae, Ricciardi, & S. Jacobi, utique Domino
Castri Roccetae, &c. intimo Regis nostri CAROLI
BORBONII Cubiculario, &c.*

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

Felicitatem.

Iretur sane, Exc. Princeps, quisquis hujus Universi rerum mirabilem varietatem intuetur, quae vel natura duntaxat duce constant, aut arte vel ingenio perficiuntur; quaeque Summi Opificis inscrutabili ordine ac sapientia providentur. In his profecto unam

a

prae

prae altera ut plurimum praestare cognoscimus . Ac plane si ad florum , plantarum , arborum , lapidum , ac metallorum omnium pulcritudinem praestantiamque oculos convertamus , maximam in iis diversitatem licet advertere . Si coelestium corporum , stellarum , ac siderum elegantiam , certos motus , excursusque varios circumspiciamus , Planetis Astra multum antecellere omnino videmus . Verum si iis , quae mente constant substantiis , animum intendamus , Conditoris sui sapientiam multo magis praedicabimus . Quamvis enim in cunctis hominibus Dei imago resplendeat , morum tamen suavitate , virtutum ornamentis , vel nobilitatis praecellentia ceteris quandoque complures excellere conspiciamus ; quorum eximia virtus , vel nobilitatis ornamentum in posteros suos diffusum , nepotum deinceps dignitatem amplificat , adaugetque : (ut exiguus quandoque rivus leniter undescatet fluens , mox aquarum copiâ tumidus ripas supergreditur , ac cito cursu ut torrens praeterlabitur) ac tum maxime illorum splendor effulget , cum nova semper
majo-

majorum decori virtutum incrementa cumulantur. Et sane quam Langobardorum Principum Historiam evolverem, in illa obscurorum temporum serie Aquina familia (e qua Aquinenses, Alveti, Acerrarum, Casertae, Cryptae, Belcastri, Castilionis, Laureti, aliorumque locorum Comites, Marchiones, Principes, necnon Cajetab illustres Duces profecto prodire) sese obtulit; quam ab iis profectam nominis amplitudine, morum praestantia, ac continenti successione, Aquinenses omnes postmodum felicibus auspiciis ornarunt. Hoc Opus a viro Cl. Camillo Peregrinio Campano, seculo circiter exacto, absolutum, omnium nunc ubique votis expetitur rursus prodit, quod novis nondum antehac editis Opusculis, Additionibusque locupletatum ad literariae reip. commodum utilitatemque curandum curavi, ac tuis oculis, Exc. Princeps, dicatum subjicio: non quo pro merito tuo sit, sed ut animi mei in Te observantiam plane testatam velim. Nobilitatem generis tui longe petitam, & ex vetustissimis initiis erutam recognosces. Hic

majorum tuorum monumenta recoles, quo
 ad illorum sectanda vestigia (immo quan-
 doque superanda) vehementius inflammaberis.
 Quod profecto te lubenter excepturum confi-
 do, quippe qui ex majorum tuorum conten-
 tione factorum, illorum gloriae, cujus te
 avidissimum plane esse non negabis, aemu-
 lando inservies. Brevem haec, sed absolu-
 tam profecto avorum tuorum genealogiam
 habes, armorum insignia, ac decora, suam-
 que item quandoque e regali sanguine or-
 tam progeniem. E Langobardorum itaque
 Principum femine haud fucatis quidem ar-
 gumentis, sed perspicuis omnino rationibus
 ante annos ferme DGCC. tuam familiam
 propagatam plane intueberis; ac temporum
 serie partos triumphos, & inter hujus Re-
 gni Neapolitani varias vicissitudines tum
 adversam, tum secundam majorum tuorum
 fortunam. Ac profecto: quum usque a seculo
 Aerae Christi. X. e Campanis Dynastis A-
 quinesium Comitum originem hauria-
 mus, licet Northmanorum, Suevorum-
 que aemulorum in eos semper exarserit in-
 vidia,

vidia , ut pene illa extincta quandoque videretur , Dei tamen afflante numine , latos rursus ramos extendit , ut in ea amplificanda illius providentiam omnino cognoscamus . Et quidem quod XV. seculo post Regis Alphonfi obitum e communi principum familiarum naufragio Laureti , & Satriani ramus unus superfuerit ; hujus rei praeclarissimum argumentum esse poterit . Quis enim , quum Landulphus Roberti Aquinatis filius , suis bonis omnibus exspoliatus , ut suam vitam tueretur , aufugeret , Lauretanorum , ac Satrianensium Comitum stirpem protinus evellendam crederet , ab Antonella in Avalos, Piscariae Marchiones hereditariis opibus , ac insignibus feudis adsportatis ? Is vero eo periculo ereptus , ac in regnum tandem revocatus , & ab Avalis ipsis , quibuscum sanguine conjunctus magni fuit habitus , in Tarentinam Sedem exceptus , ibi quum aliquandiu privatus vixisset , mox Caramanici Principatu , Palenaeque Comitatu potitus fuit ; adjunctis deinde Francolissi etiam , Casarani , aliorumque feudorum titulis , nobilissi-

mae

mae sobolis , seculi unius fere spatio , dignitatem jacentem erexit , ac pene ab interitu vindicavit . In dies posthac magis ac magis reflorescere coepit , novosque ramos ac palmites protulit , novis honoribus , ac muneribus cumulata ; Hierosolymitanorum Equitum scilicet , militarium Ducum , sacrarum Infularum , aliarumque insignia dignitatum adepta . Quid Johannem Paulum de Aquino commemorem , qui ineunte praeterito seculo Melitensis Ordinis militiam decoravit ? Quid Andreae Tricaricensis , & Thomae Vici Aequensis Antistitis sacras Infulas , & Aloysii Camerae Apostolicae Auditoris gloriam , qui ad Sacrae Purpurae dignitatem meritis sibi viam munierat , certo consecuturus , nisi vitae filum mors intempestiva praecidisset ? Quid Franciscum Protonotarium Apostolicum , & utriusque Signaturae Refenderarium ? Humanarum , politiorumque disciplinarum cathedras Romae , Neapoli , aliisque in locis a Jacobo , & Dominico , necnon Carolo , & Aloysio PP. Societatis Jesu ; ac Dominico , & Thoma Theatinensibus Regularibus exornatas ,
 quis

quis ignorat ? quorum nomina immortalitatem consecuta vigeant memoriâ seculorum sempiternâ.

Isthaec vetera, novaque tuae illustris familiae monumenta relegens, Exc. Princeps, quibus Aquinorum progenies titulis, muneribus, ac dignitatibus amplissimis mirifice praefulsit (adjunctis nobilissimis item familiis non modo in Regno Neapolitano, sed in totius Italiae finibus, diffusis usque ad nostram aetatem, *Mormilia* nempe, *Carapbaea*, *de Tufo*, *Piscicellia*, *Guevara*, *de Dura*, aliisque Neapolitanis; ac praecipuis Mediolanensibus *Stampa*, & *del Verme*; Romaeque itidem clarissima *de Mignanelis*; ac *Pignatellorum* demum (quae ad summum sane honoris fastigium evecta, quippe Pontificem Max. Innocentium XII. suumque nepotem Franciscum Pignatellum Romanâ Purpurâ, Neapolitanâque Cathedrâ insignem habuit) haec, inquam, revolvens, Tibi ipse profecto invidabis, ac majorum tuorum stimulos addet aemula virtus, quô posteri tui deinceps ad Togas, ad militiae honores, Infulas, Purpuras, aliaque

VIII

que id genus ornamenta viam sibi sternere
avidius appetent ; sicque Patriciae Neap.
Aquinae familiae decus reflorescet magis ;
ac perpetuum vigebit . Vale .

Neapoli , Prid. Kal. Sextileis , MDCCL.

I N
ANONYMI SALERNITANI
HISTORIAM
FRANCISCI MARIAE PRATILLI
P R O L U S I O.

Uum ad illustrandam Anonymi Salernitani Historiam Camillus Peregrinus ipse primum; deinde V. Cl. Ludovicus Antonius Muratorius quamplurima congefferint, ut in eruditissimis cujusque Praefationibus licet animadvertere, ne quae ab ipsismet dicta recoquere videar, illa huc in me-

dium afferenda putavi. Nequid vero, minimum licet hujus antiqui Scriptoris praetermittatur, ac in tenebris jacere sinamus, pauca quidam sunt advertenda, ut legentium desiderio omnino satisfiat.

Ac I. quidem quum ii hujus Anonymi Historiam (fateo nescio quo, pessimo scilicet literariae Reip. damno) truncam mutilamque procuderint; eandem ego pleniorē, absolutamque edendam curavi. Quamplurima enim in hoc Chronographo cumulantur, quae vel ab aliis minime sunt tradita, vel fortasse deperdita; aut ibi melius explanantur: paucis tamen duntaxat omissis, quae vel fabulas sonant, vel a verisimili nonnihil abhorrent; de quibus suo loco lectorem monebimus, ne veritatis specie incautus decipiatur. Multa etiam, quae a synchronis Scriptoribus traduntur, hujus Historici diligentia illustrantur, ac confirmantur. Quaedam demum nusquam forent inventa, nisi ejusdem Auctoris sollertia adcessisset, qui ea accurate prodidit, Erchemperti Auctarium, sive Historiam seculari annorum cursu, quoad potuit, inde persecutus.

A

II. Ve-

DE ANONYMO SALERNITANO.

II. Veteres hujus Historiae codices, qui adhuc Romae, ac Neapoli extant, ut infra dicendum, singulos per-
volutavi, & quibus variantes lectiones retuli, ad legen-
tium commodum, & utilitatem. Ex quo profecto palam
omnino fiet, quanta male Muratorius suam editionem (quam
accurate haec recudendam duxi) confecerit. Hoc enim
pacto veram Germanamque Anonymi lectionem pro se quis-
que, nullo adhibito labore, facile intuebitur. Eiusdem
etiam nuperi Scriptoris adnotationes quandoque aut au-
gere, aut emendare studui; necnon & ipsius Peregrinii
animadversiones suis quibusque locis appositae uberius il-
lustravi. Ac ne nimium prolixae aliquando notae vel
necessariae taedium Lectori adferrent, eas, expleta hujus
Anonymi Historia, in calce distinctis dissertationibus ex-
plicabimus.

III. Varia profecto hujus Historiae Neapoli reperiun-
tur exempla, haud vero omnia ejusdem antiquitatis, vel
accurata diligentia olim conscripta. Emendatiorem quippe
codicem, non omnino tamen incorruptum, suisque paucis,
ac brevissimis adnotationibus signatum habebat V. Cl. Co-
mes Matthaeus Aegyptius, Regiae bibliothecae olim prae-
fectus, tum omnigena ejus eruditione, tum morum faci-
litate ac suavitate omnibus carus, ac nominis famam cele-
bratus; in ejus morte summo opere dolendum fuit, ac pe-
rennibus lacrymis deinceps deflebitur. Codex hic nunc per-
nes ejusdem Aegyptii Legatarium, virum praestantissimum,
Dominicum Ronchium reperitur, itemque alter a Johan-
ne Baptista Bolvito e Frecciano Codice in breviorum for-
mam redactus, ut ipsemet ibi fatetur, anno Domini
MDLXXVIII. exscriptus: post annos nempe XVIII. quo
saum Stabii Marinus Freccia ex autographo a Hierony-
mo Cardinali Seripando tunc Salerni, ubi adservabatur,
Archiepiscopo, ad se missis exscribendum curavit. Alte-
rum hujus Anonymi Salernitani exemplum in bibliotheca
Patrum Oratorii Philippinorum habetur; quod cum aliquot
aliis MM. SS. codicibus ex insigni celeberrimi Jcti Jose-
phi Valletta bibliotheca Patres ipsi suo aere compararunt.
Aliud

Aliud etiam in Tabulario Cleric. Regi. Theatinorum Patrum, vulgo SS. Apostolorum nuncupatorum adservatum videmus; quod olim P. Eustachius Caracciolus ab altero hujus historiae autographo in Francaciana bibliotheca, sive S. Angeli ad Nidum dicta adservato, sua manu exscripserat. Hujus autographi Codicis V. Cl. Camillus Tutinus possessor fuisse perhibetur; quem profecto Nicolaus Carminius Falconius S. Severinae Archiepiscopus, vir omnigena eruditione refertus, & in literaria Rep. benemeritus, exscripserat, & Muratorio transmittendum curavit, mendis licet quamplurimis scatentem, uti a suo Scriptore opus illud primum editum fuerat. Ac ne nihil in hac re diligentiae meae praetermitteretur, quod ad hanc pertinet historiam, duos itidem alios Codices, qui Romae sunt, amicorum operâ consului, ac perlustravi, ut in variantibus lectionibus adnotare licet.

Ceterum in editione hujus Historiae doctis Salernitanæ civitatis viris summopere adlaborandum fuerat, & ad eam illustrandam totis viribus adnitendum; uti in suae Praefationis ad hunc Anonymum Salernitanum calce Peregrinus ipse innuit, & illius urbis doctos cives inflammato studio excitat, ascenditque. At frustra; exacto enim sæculo pene toto, quum haec Camillus scriberet, nunquam ex illorum gente doctus quisque vir animum induxit, ut amplificandae huic historiae vacaret. Immo in re tanti momenti magnopere dolendum fuit; quod vel ipsi Salernitanæ civitatis viri monumentum aliquod suppeditare detrectarint, quod ad suae Gentis gloriam decusque summopere conducere. Verum ne ob hoc ab iis meae diligentiae, ac laudi obtrectatum sentiam, idem haud obtrectationis argumentum esse volo; sed quod haec praeloqui in tanta rerum varietate opus fuit; ut siquid minus aptum dictum videatur, merito excusationem praetendam. Demum quod ego pro viribus suscepi, ipsi ad patriae suae decus, melioribus fortasse auspiciis, conficiant, meque hortatorem potius, quam accusatorem commendent. Haec satis.

CAMILLI PEREGRINII DE ANONYMO SALERNITANO

Et ejus Historia.

Fusior Historia nostratiam Langobardorum nunquam integre divulgata, adsertaque haecenus eidem illi Erchemperto, a quo altera ejusdem argumenti edita habetur (brevior illa quidem, sed an jure Epitome fuerit adpellata, videbitur infra) Anonymum Salernitanum a me agnoscat auctorem. Cujus modo conditio clarior esse incipiet, quando obscura, ignotoque, ac prorsus nullo nomine ceperit nuncupari. Sed, Lector, priusquam subnotata persurras, ne haviolare, vanum me effutire sanium; nam constanter adscro.

- (a) I. Fusior Historiae Langobardorum Principum.
- II. Auctorem extitisse ignotum civem Salernitanum.
- III. Virum genere Langobardum, illustri loco natum.
- IV. Visa instituto Monachum Benedictinum.
- V. Ingenio, prudentia, & doctrina puerili praeditum, & excultum.
- VI. Qui illam adgressus aemulatione Historiae veris Erchemperti.
- VII. Non uno in eam insudavit anno.
- VIII. Quam perduxit ad tempora Principis Capuae Pandulphi Caputferrei.
- IX. Cui eam dono obtulit,
- X. Eadem vivens aetate: integro saeculo posterior Erchemperto.

(b) Sed rem attende an praestem, quam eodem. hoc ordine:

- (a) Anonymi Salerni vita, & scriptio. quam scriptorum Codd. faciem enatrem, quibus ejus Historia habetur.
- (b) Mihi non explicanda, prius-

dine edisseram, postquam scriptorum codicum, in quibus hujus auctoris habetur Historia, imaginem descripsero, si-
ve indiculum fecero Opusculorum, quae in illis continen-
tur; ex quo planiora haud dubie fient, quae postmodum
tradam: scripti vero Codices sunt ipsimet illi duo Papy-
racei a me alio loco indicati, qui ex Frecciano exemplo
prodire, unaque exhibent Erchemperti Historiam nunc ite-
rum typis commissam. De Vaticano autem nil pronuncio;
etsi illum ex iisdem plane Opusculis compaginatum scio;
namque ocalis non inspexi, plenamque ejusdem non adhuc
valui obtinere notitiam; quocirca malui de ipso tacere,
quam vel incomplete dicere, vel de ignotis aut temere,
aut haesitanter testificari. Extare vero in Columnen-
si Bibliotheca alterum antiquum scriptum Codicem numero si-
gnatum 70. testis est Baronius ad annum 871. & 957. Est
quoque & (1) alter in Bibliotheca Aniciana; sed utrum-
que mihi pariter non visam praeterire cogor.

(a) In uno igitur ex Chartaceis mihi inspectis legitur
primo loco Titulus libri his verbis conceptus. Historia He-
remperti Viri illustis ex prosapia Principum Langobar-
dorum. Cui subjicitur Index quidam rerum aliquot infi-
gniorum, quae toto libro continentur, coactarum ad uni-
versaliora quaedam capita numero 18. Quo pariter Titulo
praenotatum extitisse scriptum Codicem, qui usui fuit
Baronio, ipse clara adfirmat adsertione ad annum 787.
num. 101. quem dono se accepisse dicit ab Antonio de Aquino
Episcopo Sarnensi, sicut testatus est ad annum 871. num.
54. Ille autem Membranaceus ne fuerit, & antiquus, an
vero Chartaceus, & ex Frecciano exemplo itidem exortus,
haud certe novi; inferius tamen quid de hoc sentiam, non
abscondam. Sed in altero Papyraceo, quod vidi, nil tale
est, nec Titulus ille, nec Index, in quo similiter nec Glos-
sae, seu dicas Adnotamenta, insunt ad oram, quae perpetuae

(1) A Vaticano Codice forte exscriptus nihil aliud novi profert.

(2) Idque hoc Indice praesto.

tae sunt in Codice praedicto. Quibus solummodo exceptis discrepantiis, ambo una consentiunt, & in utroque primo occurrit Admonitio quaedam istiusmodi. Incipit liber quarundam Historiarum, Dominorum, diversarum guerrarum Regni Italiae, prout inventum fuit in quodam antiquo libro literarum Langobardarum; cujus libri principium non (a) continebat, & propter hoc sicut incipiebat praedictus liber suas Historias recitare, ita nos incoepimus in praesenti libro ipsius Historiae scribere, & continuare. Haec Admonitio; quam subsequitur Index nominum viginti Regum Langobardorum Italiae, unicuique adscriptis sui Regni annis, sed librorum vitio aliqua in numeris inducta discrepantia. Post adnumerantur Reges Franciae a Pipino seniore ad Carolum Magnum, a quo producit series reliquorum Regum Italiae ad Othonem usque III., cui in utroque Codice concorditer adscribuntur anni XII. Mox altera series subjicitur Ducum, & Principum Beneventi a Zotone ad Radelchiv: illum nempe, qui ultimus Princeps fuit ex genere Langobardorum, qui Beneventanam urbem inhabitavit. Post haec, nullo interjecto sive Titulo, sive notula, nec relicto interstitio, exhibetur Historia ista, de qua modo ago, quae exorditur a monachatu Carolomanni Regis Galliae, his verbis. Residente in Apostolica Sede Zacharia Papa, qui ob reverentiam Principis (2) continuo inclinatus in universa Italia perpetuo (b) viginti annorum spatio pacem, & concordiam ordinavit, Karolomannus filius Karoli Francorum Regis praesentis vitae relinquens gloriam. Et cetera ad verbum ex Anastasio Bibliothecario in Zacharia pag. 113. Deficit vero eadem Historia in enarratione obsidionis Salerni, quam Princeps Capuae Pandulfus Caputferreus contra eam firmaverat, sicut erit videre in postrema illius parte, quam typis modo committam. Infra in iisdem Codicibus subest exemplum Car-
minis

(2) Deficit. *Apostolorum.*

(a) Hoc est. *non aderat.*

(b) al. *proprio.*

minis olim positi in Sepulchro Dauferandae nobilis feminae. Cui aliud est subscriptum Carmen ex Tumulo pariter exceptam Rofrit Illustris viri. Et huic subicitur tertium Carmen, quod est post extremam partem hujus Historiae a me adscribendum. His Carminibus, nullo distinctionis signo intercedente, adseritur brevis illis narratio postremorum quinque Regum Langobardorum Italiae, quam initio hujus libri produxi. Post quam subsequitur Historia Erchemperti bis modo edita, nulla & ipsa Epigraphae praesignata. Subest postmodum brevis Epistola innominati Romani Pontificis ad Imperatorem Constantinopolitanum pariter innominatum, sive ad magnam virum ibidem degentem. Dehinc Capitulare est Principis Sicardi, quod in vulgus emisi. Infra adest Recordatio, quam dixere quoque Memoratoriam de Curtibus, sive Fundis cujusdam viri Polonis. Mox additur Carmen Arderici scriptum ad Rofrit Illustris viram. Inde est Glossariolum vocum Langobardorum numero fere 120. coactum, ut res ipsa indicat, ex libris Legum ejusdem gentis, & ex Historia Pauli Diaconi. Postea habentur aliquot collectiones annorum ad Beneventi Dynastias spectantes, quas ad calcem Chronici Ducum, & Principum Beneventi ejus Anonymus Auctor adtexuit, easque una cum eodem Chronico typis suo loco tradam. Sequitur Fragmentum Historiae Langobardorum, Auctore Anonymo Beneventano, una cum his Opusculis modo impressum. Infra adest Capitulare Principis Radslchisi typis & ipsum a me traditum. Tandem librum claudit breve Carmen (ejusdem dicam versu)

„ Ad Landulfi laudem sublimis Patritii.

cum adposita adtestatione innominati exscriptoris, qua adseritur extitisse in vetustissimo Codice, e quo is exemplum suscepit, Seriem quoque Summorum Pontificum, & Imperatorum Romanorum, quam ille volens praeterierat. Hisque subscribitur hujusmodi altera adtestatio. Exemplata est haec Historia Heremperti fideliter, & cum omni, qua potuit, correctione in hac dulcissima Stabienti urbe. Die 16. Octobris 1560. Mercodi. Quam Marina Frecciae esse scio,

scio, etsi ille nomen ibi non adscripsit suum, quod libro vi de Subfeudis Cap. de Prov. & Civit. Regni num. 36. exposuit, ut ad Erchempertum dixi. Haec sunt igitur, quae in praecedentibus allegatis insunt Chartaceis Exemplaribus.

(a) I. Quo praemisso Indiculo, ut tandem promissa personam quam brevissime potero, rem isthinc adgrediar. Et plane non ego inficior editam Erchemperti Historiam per plura nostratum Langobardorum gesta tradere, quae in altera adhuc non edita pariter enarrantur stilo prolixiori; sed illam idcirco hujus Epitomen esse dicendam, nullus, ni fallor, qui locos conferat, adfirmabit unquam. Quis enim dicet Epitomen, quae acta continet multa omissa in fusiori, istamque adfirmabit fuisse coactam in illam, quae plurima versa vice exhibet, ne verbo quidem tenuis ibi indicat? Tandemque quis credet Epitomes auctorem aetate potuisse praecire integros annos centum, & supra, auctorem Historiae prolixioris? Quae omnia tum ex inferius notandis, tum ex solis istis portionibus fusioris Historiae, quas typis tradam, facili conlatione erunt meridiana luce clara. Inedita igitur Historia fusior plane est illa, quam scripserat jam olim Erchempertus; quippe quae stilo, rebusque prolixior ab auctore fuerit efformata suo, qui, ut paulo post demonstrabo, etsi defectum praecedentis Historiographi aliquibus suppleverit in locis, ad decorem potissimum patriae suae scribendi onus suscepisse videtur.

(b) II. At quod is, ut ulterius progrediar, sub ignoto nunc nomine sit demonstrandus auctor, res est communi doctiorum opinioni adversa, ipsaque multis abhinc annis male percepta; quare opus mihi erit paulo diutius in illa remorari. Et plane ex praefixo Scriptis Codicibus Papyraceis Titulo minime Historiam istam tribuendam esse Heremperzo, iidem scripti libri verbis non dubiis proclamant; qui in Admonitione, quae est post Titulum, ac post subnotata

18. Ca.

(a) Redeo modo ad rem; & primo. Anonymi Salern. Historia fusior est Historia Erchemperti,

(b) Eiusque auctoris nomen certe ignotum; falsoque creditum Erchempertum.

18. *Capita rerum memorabiliorum, testantur primum antiquissimum Codicem Langobardicis literis exaratum, ex quo ipsi exscripti fuerant, nulla prorsus Epigraphæ præsignatum extitisse, sicut in præmissis Indiculis est dictum. Quocirca necesse est, ut non genuinus, sed superadditus credatur fuisse Titulus ille, illæque collectiones ab aliquo neoterico, qui memoriae consulens, illas adjecerit, illumque opinione seductus talem efformaverit. Nec contra est, quod Baronianus Cod. eodem habeatur prænotatus; namque, ut rem non dissimulem, non alter ille mihi censetur, quam vel Papyraceus aliquis e Frecciano, ut alii multi, exortus, vel idem ille Membranaceus, qui Frecciae usui fuerat; quique mutuo forte acceptus e Salernitana Ecclesia, ubi adservabatur, ad polystorem Cardinalem transmissus, ab eodemque Vaticanae Bibliothecae, cujus summus erat curator, custodiendus traditus fuit; ibique modo habetur numero signatus 5001. E qua pariter Ecclesia idem ille acceperat alterum scriptum Chronicon, Romualdo Guarna Salernitano Archiepiscopo Auctore, a se postmodum ejusdem Bibliothecae custodiam pariter commissum. Verum quo ad nostrae Historiae, de qua est sermo, autographum Codicem non divinare me, sed rem velut ex oculis praesentem describere, quisquis legeris adfirmabis, utroque concedes, Codicem, ex quo Freccia suam exscripsit, ipsum extitisse illum, qui Vaticana in Bibliotheca adest: si modo Glossas, sive Adnotamenta invicem conferes, quae ad illius sunt oram, nec non ad oras Codicum, qui e Frecciano exemplo prodire, quae plane ad unguem concordant, sicut, factis periculo, comperi, beneficio usus, ut alias iterum dixi, Lucae Holstenii V. C. Quibus sic stantibus, satis, superque constare modo poterit non antiqua fide, nec pluribus in Codicibus Heremperto adtributam fuisse prolixiorum Historiam Langobardorum, sed in uno, eodemque Salernitano: idque recentioris alicujus actum arbitrati.* (a) *Quem in eam ob-*

B

id.

(a) Cujus hallucinationis fuit occasio, quod utraque Historia eodem haberetur in Codice.

id pervenisse opinionem censeo, quod is in mentem induxerit suam, unum illum Codicem unam unius auctoris Historiam conclusisse; videritque in postrema fere ejusdem Codicis parte (in ea scilicet, qua veri Erchemperti continebatur Historia, ut ex producto Indiculo constat) auctorem nomen prodidisse suum, cui nil dubitarit opus omne contradere, adscribereque; necessario alioqui seductus paralogismo, illumque nomine adpellans Herempertum, ut suas demulceret aures nominis sono mollioris. (a) Verum quis ille novitius, adeoque peritus fuerit Nomenclator, qui pluriformi Langobardorum Historiae nomen imposuerit unius Heremperti, ego divinare non ausim; illud tamen silentio minime premeam, Frecciae eandem de Historiae praedictae unitate insedisse opinionem, quippe qui sit illam tripartitus, sicut in ejus libro de Subfeud. 1. Cap. de Prov. & Civit. Regni est videre; quo loco passim recitat nonnulla, quae ex eodem apud Salernum a se reperto Membranaceo Codice adnotaverat, depromptaque illa adfirmat, tum ex prima, tum ex secunda, tum ex tertia libri parte. Et quidem pro illis, quae germana in Historia Erchemperti inerant, perpetuo laudat tertiam partem, quae in postremum locum in scripto Codice rejecta habebatur; pro illis vero, quae habebantur in hac, quam dico Anonymi Salernitani, partem laudat primam, & secundam; utpote loco priori positam, moleque duplo fere illâ majorem, nisi quod alitubi, Typographi certe culpâ, numeri, qui indicant hanc, vel illam partem, depravati habentur, quo vitio de reliquo pariter laborat Frecciani illius operis Veneta editio. At semel indactam opinionem amplexati quoque sunt omnes, qui postea subsequuti fuere magni sane viri; illaque adeo invaluit, ut si qui tandem duplicem Historiam uno in illo Codice concludi agnoverent, uni tamen, eidemque Heremperto utramque concesserint, alteram alterius Epitomen reputantes, de quo jam dixi. (b) Atqui plurima illa, &

Varia .

(a) Explosa tamen opinio placuit Adarino Frecciae.

(b) At nomen unum utriusque Historiae olim tributum aliud extitit.

varia Opuscula an ego, etsi omni alio argumento essem de-
stitutus, consentirem unius auctoris nomini tradi rite,
& recte posuisse? Quinimmo crediderim, quod si ipsamet
illa priscis quoque temporibus uno similiter in Codice, com-
muni usu conligari consueverunt, sicut in Salernitano actum
fuit, talis plane Codex non alio nomine fuerit vulgo di-
ctus, quam hoc. Historia Langobardorum, namque co-
rundem Opusculorum libro in uno adgregationem Leo O-
stiensis in Prologo sui Chronici eadem demonstravit, ni-
fallor, nomenclatura; quae mihi adeo adrisit opinio, ut
eiusdem Leonis motus auctoritate Analectam hanc meam
adpellare quoque elegerim consimili fere nomine, eo quod
consimilibus, iisdemque fere Opusculis constet, quibus O-
stiensis ille Codex, ut reor, compositus habebatur. Etsi,
ut neque hoc taceam, non abnuerim eidem Codici, velut
Parergon aliquod, adfutam extitisse Seriem illam Roma-
norum Pontificum, & Imperatorum, quam idemmet Ostien-
sis ibidem adserit in condendo suo Chronico sibi deservisse,
eaque in Frecciano pariter aderat, ut superius est dictum,
ita ut adfirmare quis possit, praenominata omnia Opuscu-
la de more Librarios olim compaginare consuevisse, quod
magis probo, quam eundem Salernitanum illum Codicem
primum ab Ostiense fuisse possessum; qui utique alterum
possedit, & notae oppido melioris, sicut ex adnotatis ad
oram Historiae Erchemperti num. 3. observare valebis.
(a) At ego vel alia ducor conjectura, adfirmoque quod si com-
paginata isthaec Opuscula una unquam, simplicique demon-
strata fuere Epigraphe, illa quoque, sed alternatim fuerit,
Historia Erchemperti, quo nomine non Salernitanum Au-
ctorem indicatum dixerim, sed Cassinensem Monachum,
tujus Historia, haud dubie antiquior altera, haberetur
caeteris Opusculis praefixa, quibus nomen illa suum com-
municaverit vulgi consuetudine; quandoquidem consimilia
Parerga multoties τοῦ ἰπποῦ nomine demonstrari consuevisse.
manifesta res est; & quidem non alia ductus ratione Leo

B 2

Ostien.

(a) Sique illud fuit Erchempertus non eo Salernitanus auctor indicabatur.

Ostien. lib. 1. cap. 19. adpellatione Historiae Erchemperti hanc Anonymi Salernitani, me arbitro, designavit, quod illum fecisse observabis ad oram partis secundae ejusdem Anonymi. Sed nec valde alienum est credere Librarium Codicis Salernitani, qui patria, sicut paulo post dicam, Salernitanus pariter extitit, in eodem a se scripto Codice, ordine commutato Opusculorum, concivis sui Historiam ceteris aliis praeposuisse; quibus si meis non erit, qui subscribat adfertionibus, neutiquam molestus ero, modo adsurgat, qui dissolvat, non discindat haecenus productos implicatos nodos. Verumtamen si ista non displicebunt, consequens erit, ut Titulus ille Scriptis Codicibus praefixus. Historia Heremperti Viri Illustris ex Profapia Principum Langobardorum, fuerit quoque germana (a) Epigraphes Historiae veri Erchemperti, quod non abnuerim, hac tamen adhibita censura, ut legi deberet: Historia Erchemperti Viri Illustris de Profapia Principum Langobardorum, quod idem sonaret, ac: De serie Principum Langobardorum, namque hoc id verbi demonstrabat apud hosce Langobardos Auctores, sicut verbum quoque illud Genealogia; ut alibi dicam. Et revera quamvis vel Anonymus Salernitanus, vel Erchempertus e Principibus quibusvis Langobardis originem duxerit, quod non alio adhuc constat indicio, magis decuit Historiae argumentum in libri fronte praesignari, quam hoc praetermisso, genus semel, & iterum explicari auctoris; immo non explicari, consanguineis Principibus non designatis, qui tum Beneventum, tum Salernum non uno, singularique exorti germine obtinuerant. Sed qui iudicium hoc meum improbabant, credent potius eundem Frecciam impositi libro nominis auctorem fuisse, quod passim nulla dubietate creditur etiam auctor Glossarum, sive Adnotationum, quas dixi, ad oram unius Chartacei Codicis adscriptas haberi; quibus, nec non & superposito Titulo, alter Papyraceus, qui meo fuit usui, caret; talis nempe fa-

(a) Germanaque antiqui scr. Cod. tiores representarunt. Epigraphae nec illa erat, quam recen-

factus a Librario, qui nihil admiscuit, quod neotericus idem Freccia, ut ipse putavit, induxerat adnotator. Sed de Titulo res utcumque se habeat, de Glossis quidem aliter censendum opinor; Glossographus enim ille haud extitit Freccia, sed ignotus alter solido adminus saeculo antiquior, sicut ex Notula, sive Glossa (a), quae non longe est ab initio Historiae Anonymi Salernitani, eo loco, quo agitur de Rege Aistulfo, & de Cominalio Castro, ubi ad oram adpicta sunt haec verba. Hodie est Episcopalis Civitas in Valle prope Ferrariam: vocatur Comaclum, & gubernatur a Marchionibus Estensibus. At Dynastiae illi Estenses eo desere adpellari titulo usque ab anno 1471. quando advivens Paulus II. Summus Pontifex Ducatus honore decoravit Borsonem primum Ferrariæ adpellatum Ducem, ut legere est in Historia Johannis Baptistæ Pignæ de Principibus Aetstiniis lib. 8. & apud Abrahamum Bzovium in Annal. Eccles. ad annum præscriptum. Adeoque remotam Adnotatoris aetatem cetera adfixa adnotamenta esse non adfirmant, certe non infirmant; unumque illud esse expendendum, cui scilicet congrue convenire possit tempori, quod legitur ad locum extremæ Historiæ ejusdem Anonymi, ubi agitur de Regibus Italiae Berengario, & Adelberto ab Othone Magno e Regno dejectis, ut inde vera, certaue Glossographi hujus aetas agnasci valeret, quo loco insunt ista. Vereor ne sic quoque contingat modernis temporibus de Regno Siciliae. Quae sicut Frecciae scripta nullus adfirmabit, ita non sat mihi liquet, quam definite temporum conditionem demonstrant, quae annum præcesserit 1471. (*) Et haec de aetate Glossographi, qui innumeris in locis Salernitanum se prodit, dum enixe studet adnotatiunculis suis, laudibusque urbem illam extollere, ceterisque hujus Regni omnibus anteferre. (b) Atqui eundem Membranaceum Codicem talibus Glossulis redimitum nec

(*) Temporibus in illa fortasse temporum perturbatione sub Regina Johanna II. quibus Regnum utriusque Siciliae intestinis vexabatur dissidiis.

(a) Ad cujus Codicis oram pleraque adnotavit vir patria Salernitanus. (b) Illumque ex Langobardico auctore Glossographo excepit.

nec alia, nisi Glossographi aetate exaratum fuisse credam, immo nec ab alio librario, quam ab ipsomet illo, qui ex antiquiori, vereque Langobardicis literis scripto libro depromserit, admonitionemque praefixerit initio excepti a se exempli de tituli defectu in exemplari reperto. Idque ut credam uno persuadeor argumento, quod acceperim Vaticanum pariter exemplar, nedum Papyraceos Codices, nonnullis scaterere mendis, quae in adfixis quoque Glossis inhaeserunt, quod visum est non ab alio potuisse emanare fonte, nisi ab eodemmet Glossographo exceptore, qui Langobardici vetustissimi Codicis interpretationem fuerit quandoque haud bene affectus, inque textum, & suas Glossas eadem intulerit sphaemata, sicuti, ut complures alios locos omittam, num. 21. Historiae Erchemperti utrobique offenderat, commutans in mare Pabrisatum. quod erat, Marepahis Suram. & adnotans ad oram haec verba. Locus prope Amalfiam. (a) At de his etsi satis, superque differui; hoc tamen adicere placet, quandoque esse me opinatum Gasparem Mustam in Catalogo Episcoporum, & Archiepiscoporum Salerni germanum hujus Anonymi tradidisse nomen, qui illum non Herempertum, ut ceteri omnes, sed Edimbertum adpellavit; namque reputaveram, quod nisi secretiori aliquo indicio inductus, non deflexisset Musca a vulgata, & communi nomenclatura; sed postmodum res aliter visa est, quando eundem illum expertus sum, sui que concives consenserunt, non admodum diligentem, peritumque, ne in rebus quidem patriis, extitisse scriptorem. Quo circa in re prorsus obscura omnibus cum sim destitutus indiciis, ignota necesse est, ut censeatur mihi nomine Salernitanus hic noster.

(b) II. At si damnosa isthaec mea reputabitur diligentia, qua notum Historicographi deperit nomen, nullo interim altero subrogato, levem sane jacturam majori utilitate rependam, aperiens Anonymum istum patriam habuisse Salernum, urbem amplissimam, aliaque ad ejusdem notitiam

com-

(a) Sed tandem ignoto nomine censeendus est Salernitanus hic noster.

(b) Qui certe patria Salernitanus.

conducentia demonstrans, studiosisque antiquitatis non injusunda. Et quo ad patriam, non ne illum jure adfirmabo Salernitanam, qui pluries, sive de Salerno urbe, sive de ejusdem Cathedrali Ecclesia scribens, una semper, eademque utitur dicendi forma, qua ibi se incolatum habere demonstrat? Certe ejus per totam Historiam sunt verba. Hanc civitatem undique communivit. De hac praeclarissima civitate. In hac Salernitana urbe. Ad hanc urbem ad habitandum revertuntur. Res mira in hac Sancta Sede accidit. In hac Sede Salernitana Episcopus. In hac Sede Salernitana Praefulem constituit. Secundum eum in hac urbe constituit. Quae de se testimonia satis si non fecerint, addam hoc amplius; illum scilicet aperte semel, & iterum dixisse. Stilo proprio, res Salerni se scribere: tu alterum ex iis locum inspicere in postrema Historiae parte, quam typis tradam; ut interim aliud in opportunioribus, nec remotam valde, occasionem differam argumentum, quo ejus patria, & genus omni ablato velamine manifeste declarabitur. Quid autem id verbi: stilo proprio, denotet, docent Acta Sancti Germani Episcopi Capuae in antiquo ejusdem urbis Breviario; illo enim demonstratur rem stilo proprio describi, quae ex peculiari proposito describenda fuerit suscepta; sed eadem Acta promptius suppeditat clari vir nominis Michaël Monachus in suo jam olim edito Sanctuario, quo primum, maximumque historiale decus urbi, Ecclesiaeque adcessit Campanae. Et haec de patria hujus Anonymi.

(a) III. Ejusdem vero genus e Langobarda gente fuisse exortum, jam clare liquet ex suscepto a se munere conscribendae Historiae Principum Langobardorum, quod nec pudendae, nec infimae sortis fuisse oportet, si rite ejus verba expendo, quo loco scripsit, Abavum suum Radoalt unum eum fratre Radolfo, & quadraginta aliis Beneventanis Salernitanisque sub Principe Sicardo Neapolim sponte exales commigrasse; quos omnes Patritios nobilesque extitisse vi-

ros,

(a) Vir Langobardus, ideoque nobilis.

ros, res tunc acta, ibidemque enarrata demonstrat: Et si Langobardi omnes sordidis ab artibus semper abstinere, dum rebus potiti sunt prosperis, ac primaeva in dignitate permansere; nullusque in tota gente habebatur, qui Sublimis, & Illustris, hoc est Patritius, non censeretur; de quo alibi erit dicendum.

(a) IV. Anonymus autem noster Ecclesiasticum quoque se non uno aperit indicio: ex usu scilicet Sacrae Scripturae, & Sanctorum Patrum, quorum vel dicta, vel phrasim passim usurpat, ut in sectionibus, quas evulgabo, maximeque in integra scripta Historia quisquis poterit observare. At definite Monachus demonstratur, ni fallor, quo loco agit de his, quae gessit Rex Galliae Carolomannus in Monasterio Cassinensi sub regulari Monachorum disciplina degens; ubi exprobratum dicit illum a suo Abbate saepe saepius fuisse, sicut (eiusdem Anonymi sunt verba) mos est Abbatibus, ut per exprobrationem, quae Monachis a foris infertur, de intus, quod animo gerant, cognoscere valeant. Monachorum enim disciplinam Monachum quoque virum percalluisse oportuit. Sed in D. Benedicti familiam, quae Salerni Coenobia obtinuerat, lateque per omnes Langobardorum, externarumque gentium urbes miro populorum obsequio vigeat, potius quam in alteram alterius instituti, illum adscriptum consensero; namque is cum pluries dixisse se brevitati studere, eiusdem tamen Carolomanni in Monachatu res gestas prolixo, immo vaniloquo dicendi genere, sibi plane consueto, prosequi non est fatigatus.

(b) V. Et sane hoc vaniloquentiae vitio, adusque nauseam illum laborare, prompta experieris lectione, qua pariter comperies non meliori ingenio, prudentiaque praeditum, nec sapientiori doctrina excultum fuisse, quam puerili: adeo levissimis totus incumbit affaniis, seduloque studio Grammatistam agit, cum non est opus, praecclaris inter-

(a) Monachus Benedictinus. rum idoneus Historicus.
 (b) Sed pessimi saeculi culpa pa-

rim rebus, memorandisque factis raptim, & quasi per transcursum leviter, ac quandoque ne leviter quidem libatis. Quam levis animi culpam referendam censuerim, tum ad sui seculi morem, tum ad ejusdem inscitiam linguae Latinae, quibus ille, sicut alii plerique ejusdem aevi scriptores, vel inlebus blanditiis, vel abattu incommodis, non alia voluerit, valuerique adnotare. Sed ne me de viro, cui ceteroqui injuriosus nil sum, cujusque nobilissimam patriam haud sola Medicorum antiquissima, celeberrima Schola in literis praesignem veneror, primum hanc asperam tulisse censuram credas, en cedo tibi, omisis Angelo Constantino, Antonio Caracciolo, aliisque multis, unum Baronium, qui ad annum 787. num. 101. de illa parte ejus Historiae judicium ferens, quam priorem dabo, habet eandem sibi non in omnibus probari, quod & fabulosa inibi commista habeantur multa. Et quidem fabulosa quamvis illa non fuerint prorsus existimanda, ut ex inibi ad oram adnotatis ex parte constare poterit, indiligenter tamen, ut pleraque alia, descripta fuisse, ac aniles quandoque fabellas sermonibus suis illum immiscuisse, denegari nullo potest modo. Ceterum vero imperitiae vertendum non ipsi puto, quod integras Anastasii Bibliothecarii de rebus Langobardorum Regum Ratchis, Aistulfi, & Desiderii enarrationes ad verbum adposuerit initio suae Historiae; nec quod Erchemperti fere dimidiam ipsissimis verbis suae pariter adtexuerit: namque id consueto tunc more, Zonarae, Cedreno, Theophani, Paulo Diacono, Aimoino, aliisque scriptoribus notae sane melioris usurpato, commisisse potuit, quocirca in his non amplius immorabor.

VI. (a) Tali igitur scientia, prudentiaque noster cum haberetur excultus, Historiae se dedit, non alio consilio, ut opinor, nisi, ut decursum jam olim Erchemperto stadium recurreret, & certe non majori intendens bono, quam ut res patrias, vel ab Erchemperto omissas, vel non dum illo superstitite, actas, describeret, quod aequae ambitiose, ac

C

ne-

(a) Qui Erchempertum aemulatus Historiam conscripsit.

negligenter est exsequutus . Is (& hoc etiam accedat ad ejus prudentiae experimentum) Pauli Diaconi ejusdem Erchemperti consilium , qui silentio obvelari voluere Langobardici Regni excidium , vel non adsecutus , vel despiciatus , nil pene , quod ex Anastasii libro mutuari , & e seniorum relatione expiscari valuit (alios Historicos nusquam inibi agnoscitur adhibuisse) praetereundum sibi duxit ; ut sic forte Erchemperti indiligentiam argueret , quem eandem Historiam retexendo aemulandum susceperat ; magnumque operae pretium facturum se crediderat , si pleniorum de iisdem Regibus tradidisset descriptionem , quam quae ab Erchemperto suse olim haberetur praefixa ; e qua , haud dubie , agnoverat eorundem Regum gesta pleniora haberi in Romano Pontificali , hoc est in Anastasii Bibliothecarii libro de Vitis Romanorum Pontificum sibi , ut monui , ex parte exscripto . Propositum vero tale suum ipse non aperuit , qui initio operis nullo praeloquio usus , postmodum cum longe aberrantem ad se reduceret sermonem , loco praefatur non suo his verbis . Interim nunc generalis Historiae revertamur ad tramitem , & omnimodo de Regibus obmittamus retexere ; tantum de Principibus , qui fuerunt in nostris videlicet partibus , partim quae in hoc mundo gesserunt , partim de eorum audaciis , quibusve temporibus perdurarunt , huic compendioso subnecto sermone . Ut scilicet in hoc quoque Erchempertum aemularetur , qui peracta pariter Regum descriptione , praefatus fuerat ; verumtamen ille id commiserat certe peritius , namque suam Historiam ab descriptione sejunxerat , exordio quoque usus pleno , & probo , nilque antedictis commisso .

VII. (a) *Anonymus igitur noster Erchemperti vestigia secutus , affecutus tamen neutiquam est parem qualemcumque laudem ; qui & in hoc pariter longe ab eodem constitisse comperitur , quod sua in pangenda Historia non unius , alteriusque anni curriculum impendit , sicut conjicere me posse arbitror ex hoc , quod ille eidem insistens , primum*
Grae-

(a) *Inque eam pluribus incubuit annis .*

Græci, postmodum Latini Imperatoris partibus adhaeserit, sectatus scilicet post decursos aliquot annos Salernitani sui Principis, suaeque Patriae commutatos affectus; (a) Princeps enim Gisulfus Orientis Imperatoribus, & signate Nicephoro Phocae, certe favit, contraque Othonem Magnum stetit. Idque tum ex ejusdem Anonymi Historia agnosco, in cujus postrema part. num. 3. habetur Othonem in anno ibi ad oram adnotato 968. millia damna, & oppressiones gessisse in Principatu Salernitano; tum ex Salernitanis Tabulis illius aevi, in quibus Graecorum Impm. nomina praefigi consueverunt. Sed Principatus ille ad obsequia tandem conversus certe est Othonis II. cum in anno 974. sicut ex nota constabit ad eandem postremam partem hujus Historiae, cessit Principi Capuae Pandulfo Caputferreo, & ejus filio Pandulfo pariter nuncupato, qui, eodem Anonymo adfirmante, Othoni addictissimus fuit. Procul igitur dubio Graecis tunc favens ille, dedit se Historiae, in cujus initio, ut comperies, a Graecis quidem seductus nullum esse Occidentale Imperium pronuntiavit, quod postmodum medio in opere, factione abjurata, & Othoni, Pandulfoque obsecundans, refutasse videtur, Apologeticam de hoc producens Epistolam Imperatoris Ludovici ad Imperatorem Basilium, quam ex hocmetipso Auctore reproduxit Baronius ad annum 871.

VIII. (b) Et quidem ille adusque tempora ejusdem Principis scriptione sua pervenit, quae haud magna parte mutila obsidionis narratione clauditur a Pandulfo in urbem Salernitanam firmatae; isque defectus, sive casu, sive consilio contigerit, non plane didici. Verumtamen, hac opportunitate accepta, Campanos omnes, unaque Salernitanos, ac Beneventanos monitos velim, si modo fas est mihi admonere, quos veneror, ac propenso animo colo, ut meminere

C 2

se

(a) Hinc est, quod Eugenius Graecus Patritius pacifice Salernum venit. &c. ut idem prodit Anon. Salern p. 7. n. 4. Ibidemque Basilium Imperialis Protospatarius fecit Chartulam Cassi-

nensibus &c. Ostiens. lib. 1. c. 59.

(b) Quae, etsi mutila, perducta habetur ad tempora Principis Capuae Pandulfi Caputferrei.

se maxima ex parte ex una ; eademque Langobardorum gente fuisse progenitos, quae pari virtute amplios Principatus, quos ipsamet instituerat, possederit ; sique inter eos acciderit aliquando de primatu contendendi, mente ipsi revolvant, animas vere magnas aemulatione non dissociari unquam, sed virtutem, quae ab aliis possidetur, quamque adsequi student, seque in ea minus valere non adsentirent, libero, & veriloquo extollere semper consuevisse sermone. Nec vetustae propriae dignitatis praejudicio vertant vicissim, quod aliquando Capua Benevento, & Salerno: Sulerium Capuae: utrique Beneventum imperarit, quod negari nullo potest modo; etenim eorundem jura, quo ad hoc inter se aequata exinde remansisse, explorata res est: oportuitque ut Campanus Principatus omnium novissimus priorum duorum obfiscaret gloriam, naturae ordinem secutus, quae recentius orta indefinenter facit validiora senescentibus. Sed redeo ad Anonymum.

IX. (a) Qui peculiari obsequio novum Principem Pandulfum est veneratus, illi suam nuncupans Historiam; sicut indicat, quod adfixit ad finem ejus, Carmen eo loci exaratum in Scriptis Papp. Codicibus: idque non de altero Principe potest aptius interpretari, nec alteri, nisi eidem Anonymo deferri; siquidem ibi adseritur conscriptam Historiolam cuidam Principi ab Auctore donatam, quem Aristarchi immerito suggillabant; ii scilicet, a quibus idem Anonymus, tum alibi, tum par. 3. 5. & postrema sibi timet. Commonstrari autem eodem in Carmine Principem, quem dico Pandulfum, qui Salerno tunc potiretur, Distichon illud probat:

„ Tempore praeterito tellus divisâ maligno

„ Unitur tuo ecce, tuente Deo.

Nullus enim alius Langobardus Princeps divisum olim in partes Principatum Beneventanum solus unquam possedit, nisi Pandulfus, qui dictus est Caputferreus, idemque Capuae primum, mox, defuncto fratre Landulfo, Beneven-

ti

(a) Cui Auctor illam nuncupavit.

ti (quod noster Anonymus tradit postrema parte num. 3.) tandemque Salerni exitit Princeps, cujus Principatus titulo coepit uti in aestate anni 978. filio Pandolfo interim ab anno 974. non post Octobrem eodem titulo, sed adoptione Principis Gisulfi, condecorato, ut constabit in ejusdem postremae partis nota, Sed horum trium Principatum possessio ipso in Carmine satis est manifesta, tribus scilicet his urbibus inibi demonstratis; hoc est Capua proprio nomine Benevento, & Salerno, quadam velut Periphrasi designatis. Mibi enim carmine illo:

„ Ticinum geminum, cheu, viduata manes.
non aliud sonat, nisi Beneventum, quod plane fuit alterum Ticinum, sicuti ejus ditio pariter dicta est Langobardia, tum aliis, tum Graecis praesertim scriptoribus, Constantino Prophyrogenetae libro de Adm. Imp. cap. 29. & Cedreno pluribus in locis; eademque mente Auctor Historiae Miscellae lib. 23. Cis Alpinam Galliam Langobardiam Majorem dixit, ut scilicet ab hac Minori CisTyberina illam discriminaret. Salerni vero nomen eo continetur versu.

„ Gemmea nunc iterum exultas urbs cantibus
quae urbs Opulenta dici consuevit in Bullis, sive sigillis suorum Principum, quod in idem recurrit.

X. (a) At si ex dictis inferre quis velit, non ultra Pandulfi Caputferrei aevum Historiam ab Anonymo perductam fuisse, non ego certe agnovi, cur sic quoque rite existimari non possit; ille enim non alio vixit tempore, quam nuper designato; quod tum dicendi quaedam forma in extrema Historia sibi usurpata, qua de rebus agit, tanquam praesentibus, tum quod habet de nece Beneventani Principis Adelchis, qui tertius fuit a Principe Sicardo, manifesto declarat, e qua ad sua tempora centum decurrisse annos adfirmat. Atqui Adelchis ille a suis peremptus fuerat non post annum 879. Anno igitur advivebat, scriptionique incumbebat 979. Quibus adcedit, quod idemet Anonymus meminit Radoaldi Abavi sui adventis sub Principe Sicardo,

(a) Ejusdem vivens aetate.

40, a cujus morte ad obitum Pandulfi Caputferrei effluxere anni plus minus 140. quot, vel circiter effluxisse pariter oportuit, juxta Chronologorum ratiocinium subputando, & Radoaldo ad se decursas non plene quinque aetates: Abavi, Proavi, Avi, Patris, & ipsiusmet Anonymi filii. Eruntque forte, qui hac pariter dicent, quod in Elencho Regum Italiae praefixo Scriptis Codicibus hujus Historiae, continens illorum series perducta habeatur ad Imperatorem usque Othonem III. signateque ad illius annum 12. qui incidit in annum Christi 995. atque eousque existimabunt eundem Anonymum, vel vivendo, vel scribendo pervenisse, quippe qui idem vulgo reputetur illius Indicis auctor; verum id ego non certo affirmabo, qui magis credo, Indices illos omnes, velut quaedam Prolegomena, praefixos fuisse illis Opusculis in unam Langobardorum Historiam coagmentatis ab eodem illo librario, qui talem considerat Analectam anno plane 12. Othonis III. decurrente; & quidem multoties illis Indicibus non convenit, nec Historia Erchemperti, nec hujus Anonymi Salernitani. De quo satis.

Si quis vero a me petet, cur subscriptas potius, quam alias ejusdem Historiae partes divulgaverim, videat is, quacso, an petitioni tunc suae satisfecissem, quando non has, sed alias, nec tamen integram Historiam, edidissem; quam sane provinciam ejusdem Anonymi civibus jure merito relinquendam putavi.

ANONYMI SALERNITANI
 PARALIPOMENA
 PRAEFATIO
 LUDOVICI ANTONII
 MURATORII.

MEmerit Lector, sibi ante oculos jam versatum fuisse *Anonymum Salernitanum*, in Tomo nempe antecessente II. pag. 281. curâ meâ recusum, & amplâ jamdudum Praefatione ornatum a Cl. Viro Camillo Peregrinio, qui eum primus tenebris ereptum in palaestram Literatorum eduxit. Sed simul quisque meminerit, non universam illius Historiam, sed excerpta tantum, ac frustra fuisse ab eodem Peregrinio evulgata. Mirabar ego hominis consilium, qui non doctrina minus, quam ingenio subactò illustris, in animum induxerit, laceratum potius, quam integrum nobis exhibere vetustissimum Scriptorem, Scriptorem nimirum Decimi a Christo nato Seculi. Immo, ne quid dissimulem, pene Peregrinio vitio dabam, quod quum Langobardicam veterem Historiam sibi illustrandam summissêt, nihil moratus Italicorum Historicorum per ea tempora penuriam, & contempta Eruditorum siti, tantam Salernitanæ hujusmodi Historiæ partem desperire, sciens ac volens, sivisset, unde instituto suo accessio non levis fieri potuisset. Et ille quidem, ut vir plane sagax, meas quamquam tunc nondum nati, immo & ceterorum hac de re querelas praesensisse ac praecurpasse videtur. Audi quid ille habeat in Praefationis suæ calce ad Anonymum ipsum, de quo nunc agimus, pag. 286. Tom. II. Collectionis hujus: *Si quis vero*, inquit,

me

me petet, cur subscriptas potius, quam alias ejusdem Historiae partes evulgaverim, videat is, quaeso, an petitioni tunc suae satisfecissem, quando non has, sed alias, nec tamen integram Historiam, edidissem; quam sane provinciam ejusdem Anonymi civibus jure merito relinquentiam putavi. Ita is, & procul dubio ludens, quo interrogationem, simulque vota nostra eluderet.

Itaque mihi in id sollicito intento, ut quaecumque medii aevi Italiae monumenta supersunt, congeram, nihil antiquius fuit, quam ubique magna animi contentione rimari, petere, ac instare, quo mihi tandem, ac universae Reipublicae integram *Anonymi Salernitani* Historiam compararem. Potissimum vero Neapolitanos Cives aliquot doctrinae gloria praestantes, quorum in me studium ac benevolentiam senserat toties, diu precibus pene in hac re defatigaram; quum ecce mihi opem tulit Clarissimus Vir *Nicolaus Carminius Falco*, Neapolitanae Urbis illustre ornamentum, quem Theologiae, Jurisprudentiae, & Graecarum, Latinarumque literarum eruditio jam celebrem fecit, ac celebriorem etiam effectura est, ubi nobilem Dionis Cassii Historiam, cujus hucusque tres posteriores tantum Libros pene in vitam revocavit, ac edidit, integram nobis ac illustratam dabit, pro ut ipse sperare nos facit. Is inquam, vix meam de reperiundo, simulque evulgando Anonymo Salernitano sollicitudinem audivit, quum sponte, ut est non minus disciplinarum copia, quam humanitate praestans, & publicae utilitatis amantissimus, mihi antigraphum obtulit, ac describendum permisit. Erant autem Peregrinio Historiae hujus exempla duo in Codicibus ex vulgari papyro compactis, neque tamen antiqua, utpote ex altero Frecciano, & ne ipso quidem vetusto, expressa. Vaticana quoque Bibliotheca, & Columnensis, & Aniciana in Urbe, ejusdem Historiae Codices adservare dicuntur. Mihi igitur Clariss. Falco alterum exemplum procuravit, quod est penes doctissimum ac piissimum P. D. Eustachium Caracciolum Clericorum Regularium, cujus postremum decus est ex nobi-

nobilissimis Marchionibus Torellae originem traxisse, & cui peculiare studium fuit congerere quidquid antiquitas ministrare potest ad cognoscendam potissimum Neapolitani Regni Historiam. Et quidem in isto quoque exemplo omnia occurrebant, quae Peregrinius se in Frecciano conspexisse fatebatur, nisi quod Amanuensis, quo ego sum usus, antiquis Frecciani exempli sphalmatis sua etiam succenturiavit, ad quae tollenda, quamquam non modicum temporis ac diligentiae adhibuerim, me tamen vadem non praestarem, omnia, quod optabam, a me fuisse sublata. Neque enim mihi eam licentiam tribuere confuevi, ut alienis sensis, quoties ea minime assequor, sive sint ex Auctoribus ipsis profecta, sive ex Librariorum oscitantia procedant, imaginationes meas substituere velim; sed ea tantum expurganda novi, quae legitimus Critices usus adulterina esse in Codicibus satis aperte docet, reliquis subobscuris meliorum iudicio dimissis.

Interim mecum Lector intente perscrutetur velim, quae olim ratio Peregrinio suaserit, ut quasdam tantum Anonymi hujus partes, non vero integram Historiam in publicum diem efferret. Duplicem divinare liceat. Altera fuerit, quod Scriptor iste, puerilis sane ingenii, uti post Peregrinium, qui idem jam diu sensit & monuit, unusquisque continuo sentire poterit, aniles quasdam fabulas, praesertim ubi tempora Caroli Magni describit, nimia credulitate hausit, iisque non secus ac gemmis nihil titubans narrationem suam ornavit; has autem in Historici dedecus vergerè, atque ex ejusmodi ineptiis reliquam Historiae faciem conspurcari, immo veris ipsis rebus per haec fidem detrahi putarit. Fuerit altera, quod posteaquam *Herchempertum*, jam ab Antonio Caracciolo, & mox ab ipso Peregrinio editum, Salernitanus iste non leviter expilasse deprehendebatur, nullius emolumenti videbatur repetita accipere a posteriore Historico, & quidem minoris pretii viro, ea, quae ex primigenio fonte facile ac purius peti poterant, & petenda rectius jam erant. Mihi vero contraria sententia placuit, atque in

D eam

eam quoque Eraditorum Senatum concessurum confido , simul ac legerint , ac rite perpenderit , quaecumque antea abdita Salernitani nostri scripta , nunc me curante , luce donantur . Quantis enim tenebris Italica Historia Seculi Noni , ac Decimi prematur , jam norunt Literati viri , & ego saepe ac saepius non satis dolui . At quando illustres rerum nostrarum Scriptores per illa tempora proferre non licet , quis non videt , vel triobolares & plebejos , dum ea aetate floruerint , & scripserint , ambabus ulnis nobis excipiendos , & magni etiam faciendos ? Uti que ea Secula noscere cupientibus praestat habere Historicos , quales possumus , quam nullos . Neque vero adoptatae a Salernitano fabulae nonnullae justam praebere possunt causam , quare illius Commentarios averfari velimus . Enimvero de plerisque rudium Seculorum Historicis actum fuisset , si apud majores nostros obtinuisset tam delicatus rigor . Actum quoque foret de compluribus haecenus luce carentibus , si in animum induceremus , nullos alios amplecti , quam qui a fabulis penitus immunes se produnt . Olim nempe rudes homines , & parum in Critica Arte exculi , quo mirabilia audiebant , licet ficta , licet popelli somnia (neque enim Impostorum semen unquam exaruit) eo avidius excipiebant , literisque mandabant . Quo vitio quum fere omnes Seculis iis laborarent , nemo tamen mihi succenseat , si dixerò , Monachos potissimum nimia hujusmodi credulitate excelluisse , & pronos in fabulas ruisse (*) : nimirum quod ex iis non pauci , simplex hominum genus , quum ab imponendo aliis nimis alieni forent , ne ab aliis quidem sibi imponi suspicarentur . At ii ipsi Monachi ita nobis , & veterum monumenta , & illorum temporum vera gesta servarunt , ut si iidem de-

(*) Ipsum Leonem Card. Ostiensem praeclearissimi nominis Historicum testem in medium produco , Erchempertum , Ignotum , Anonymumque Cassinenses , aliosque hac in mea , & Muratorii ejusdem collectione Scriptores allatos , quorum scripta in singulis quibusque fere paginis fabellis scatent , legentesque aliquando stomachum movent.

desuissent, atque si ipsos audire nunc desinamus, exsan-
guis omnino necesse sit restet plurium Seculorum cogni-
tio. Critici ergo est ab antiquorum fabulis certa secer-
nere, & in iis ipsis fabulis interdum vera exspicari: ni-
hil vero facile aspernari.

Salernitanus autem noster, ut ut fateri cogamur, fa-
bulis nonnumquam indulgisse, numquam tamen dixeris a
se ficta venditasse. Et quod maximi faciendum est, plu-
ra minime dubia de antiquis Beneventi, Salerni, & Ca-
puae Principibus in usum nostrum scripsit, quae non aliunde
speres, & e quibus Regni nunc Neapolitani, & Secu-
li IX. & X. Historia plurimum lucis accipiat. Quod si
Herchempertum is non uno in loco depopulatus est, ne-
mo tamen inficias iverit, quin plerumque ab eo derelicta
enarret, aut ab ipso traditis aliquid adjungat. Potissimum
vero quae post Erchemperti mortem literis consignata in
hoc Libro occurrunt, uni Salernitano nos debemus accepta
referre. Quare non solum sine haesitatione, sed ingenti
cum gaudio illius *Paralipomena* evulgare constitui, in eam
spem ductus, fore ut ceteri faterentur, hinc non parum
accedere posse ad Italicae eruditionis promptuarium. *Pa-
ralipomena*, inquam, sive quae relicta sunt, & nondum
edita a Camillo Peregrinio; neque enim desuere, qui mi-
hi auctores erant, ut illis etiam rursus editis, atque cum
hisce conjunctis, integram heic & continuatam Anonymi
Salernitani Historiam Lectori sisterem. Sed quoniam tam
illa, quam ista unum Opus est complexurum, nulloque
negotio Lector, quae heic omittuntur, mutuari potest ex
praecedente Tomo II. chartae omnino parcendum duxi (*),
& ea dumtaxat, quae haecenus desiderabantur, huic To-
mo commendare satius putavi. Et praecipue quod Pere-
grinius a se edita cum luculenta Praefatione, tum Notis
eruditis ornavit, quae sive repetiissem, sive omissem,

D 2 utrum-

(*) Parcendum potius molestiae erat, quam quidem vitasset Mu-
ratorius, si integram ibi historiae retulisset, vel alibi, innuens tan-
tammodo partes, ac notationes, quas illis Peregrinius appinxerat.

utrumque incommodo minime caruisset.

Nunc aliquid de ipso *Anonymo Salernitano* ad memoriam revocandum est, ex iis videlicet, quae jam Peregrinius erudite pro suo more est commentatus. Patria procul dubio ei Salernum fuit: genus Langobardicum, quum gentem illam ubique laudet. Illustri etiam loco natum ea produnt, quae de Abavo suo *Rodoalt* habet num. LIII. auctor enim est, ipsum una cum *Radolfo germano suo* sub Sicardo Principe Beneventano Neapolim se recepisse; addens: *ipse Rodoalt abavus meus extitit*. Non consuevere infimae conditionis homines arbores Genealogicas domi habere. Majores etiam suos, si patrem, aut avum excipias, plerique ignorant. Praeterquamquod illic res gesta prodit, de illustribus viris agi. Ecclesiasticae quoque militiae addictum fuisse Anonymum nostrum, sunt quae persuadent: passim quippe Sacrae Scripturae phrasibus atque auctoritate utitur, & in Sanctorum Patrum scriptis minime hospitem se se exhibet, usque adeo, ut non immerito ipsum *Monachis Benedictinis* accensendum Peregrinius opinetur. Quod postremum sententiã quoque meã suspicari, affirmare tamen praefraete non liceat; nusquam enim Monasterii sui, suorumque Abbatum meminit: a quo Monachus vix temperasset in tot rerum gestarum, bellorumque narratione contexenda. Idque in causa fortasse fuerit, quod Clarissimus Vir Mabillonius in Annalibus Benedictinis eum inter Scriptores instituti sui minime numeravit. Frustra vero haecenus quaesitum illius nomen, ac proinde ei indita *Anonymi Salernitani* appellatio. Cardinalis Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, Gaspar Musca, & post eum Ferdinandus Ughellius in Catalogo Salernitanorum Antistitum, immo & ipse Leo Marsicanus Episcopus Ostiensis in Chronico Casinensi, quibus Historia haec non nota solum, sed in usu etiam fuit, eandem sub nomine *Erchemperti*, sive *Heremperti*, laudarunt. Non alia profecto ratione, nisi quia tum antiqui, tum recentes Codices ipsius *Herchemperti* Historiam huic praefixam complectebantur, ibique unus hic titulus occurrebat; *Historia*

ria Heremperti Viri illustris ex prosapia Principum Langobardorum: scilicet nulla subinde epigraphe addita subsequenti Historiae Salernitani nostri, quae tamen absque dubitatione alia est ab Herchempertina. Liceat mihi nunc meam exerere conjecturam; quam, prout volunt, excipiant, aut despiciant Lectores; mihi enim idem fuerit. *Ardericum* fuisse nomen Auctori huic, facit ut suspicer unum Carmen in calce Historiae hujus legendum, *Rofrit*; sive *Roffrido Comiti* dicatum, cujus laudes Poëta multis prosequitur. Ita se habent priores quatuor versus.

O Comes excelso praefulgens culmine *Rofrit*,
Pectore Pierium percipe Poema pio.

Mos tuus, & species nam prodit, & actio; quicquid
Ardericus refero, haec ego pauca boans.

Cur enim aliis potius, quam ipsius Historiae Auctori Carmen hoc tribuas? Profecto Salernitanus noster Musis litabat, easque excolebat; versus etiam pangebatur, & quidem improbos, uti adhuc testatur illius Carmen heic itidem legendum, quo suum Librum Pandulpho Caputferreo Beneventano ac Salernitano Principi dicat. Par utrobique stilius, eademque Poëticae Charites indicare omnino videntur, *Ardericum Salernitanum* utriusque Carminis, & per consequens Chronici ipsius Auctorem. Et quidni? quum Historia haec complectatur quidem Epitaphia nonnullis Principibus, aut illustribus viris posita, congestaque ab ipso Historico; sed nullum alterius Poëtae Carmen. Quod spectat ad illustrem illum *Roffridum Comitem*, ad quem *Ardericus* Poëta scribit, ne hoc quidem ab aetate *Anonymi Salernitani* abhorret. Ut infra dicam, floruit iste circiter Annum 980. Adi nunc Vulturense Chronicon editum part. Tom. I. Rer. Italicar. ubi Charta refertur pag. 493. scripta Anno 1003. nempe donatio facta ab illustri femina *Maria filia bonae memoriae Roffridus Comes*, & uxore *Potefrit*. Ergo vixerit in Capuano, aut Salernitano Principatu circiter Annum 980. *Roffridus* iste *Comes*; atque is facile fuerit ille *Comes Rofrit*, in cujus laudes *Ardericus* se effundit, ita ut congruentibus personis, locis,

cis, atque temporibus, idem cum isto Arderico fuisse cense-
 ri possit, qui hactenus *Anonymus Salernitanus* est nun-
 cupatus (*).

Annum indicavi 980. quo Scriptor iste vixerit; &
 Historiam suam elucubravit, quam sententiam rite jam
 dudum statuit & firmavit Peregrinius. Nimirum ad ea
 usque tempora constat illius narrationem pertingere. Ad
 haec Historiam ipsam Pandulfo Caputferreo dicat, qui
 currente Anno 978. Principatum Salernitanum Beneven-
 tano & Capuano conjunxit: idque Anonymus (sive is sit
Ardericus Salernitanus) populis iis felicitati tribuit. De-
 nique enarrata violenta morte Adelchisi Principis Bene-
 ventani, quae circiter Annum 879. contigit, dicere per-
 git de loco necis: *Ab illo tempore nequaquam ibidem her-
 ba orta est, donec usque nunc nostris quoque temporibus
 centum anni expleti sunt.* Si post expletos a caede illa
 centum annos scribebat Salernitanus noster, ergo is flore-
 bat circiter Annum 980. Ceterum jam Peregrinius animad-
 vertit, Scriptorem hunc Grammaticali eruditione puerili-
 ter distentum fuisse: cujus rei exempla in his quoque Pa-
 ralipomenis occurrunt. Indulgendum tamen homini, hu-
 jusmodi merces tunc venditanti, quippe ignorantia melio-
 rum disciplinarum longe lateque iis temporibus regnante,
 famam saltem ex hisce minimis studiosi literarum sibi con-
 quirebant. Immutata quidem sunt tempora; sed nobis fe-
 licibus nefas foret iis insultare, aut irasci, quod pari scien-
 tia ac felicitate minime fruerentur. Atque haec mihi com-
 memoranda erant de pervetusto Scriptori isto, cujus Pa-
 rali-

(*) Rosfridum sive Rosfridum filium Majelfrid Petrae Melariae
 Castri in Dioecesi Theanensi Comitum fuisse suspicor, qui A.
 DCCCCLXXXI. Monasterio S. Johannis Puellarum Capuae bona
 aliquot in eodem Castro sita donat, ut ex charta donationis,
 quae in eodem Monasterio servatur, apparet. Quae si mea con-
 jectura vera sit, erui posse, credo, Rosfrid sanguine conjunctum fuis-
 se Capuanis Principibus, ut ex diplom. Foundationis Monast. Thea-
 nensis in fine Tom. I. quod consule.

DE ANONYMO SALERNITANO. 91

salipomens tandem Lector accipiat. Subjungebantur in calce Codicis Carmina quaedam, inscripta tumulis olim Illustrium Virorum, atque alia nonnulla antiquitatis rudera, e quibus nihil deperditum volui.

Notae numericae Arabicae indicant adnotationes Muratoris in collectam Anonymi Historiam; notae Romanae, vel alia signa Pratilli animadversiones; literae vero variantes Lectiones designant.

Copia

*Copia Historiarum (1) Heremperti Viri
illustris ex prosapia Principum
Langobardorum.*

- D**E adventu Caroli Magni in Italiam.
De everfione Regni Langobardorum, & captura De-
siderii Regis Italiae.
De Coronatione Caroli in Imperatorem.
De Principatu Langobardorum Beneventi, & ejus jurisdic-
tione per Provincias Samnii, Apuliae, Lucaniae,
Calabriae, & Campaniae, praeter Neapolim, & alias
civitates.
De Principatu Salerni, & quomodo primus Princeps ordi-
natus est.
De divifione Regionum, ac Provinciarum inter Principes
Beneventi, & Salerni.
De finibus Principatuum Beneventi, & Salerni.
De Principe Capuae, quomodo primus creatus est, & de
finibus fui Principatus, & de nova Capua dicta Sico-
polis, bis loco mutata.
De Duce Magistro-militum, qui Neapolitanis praecerat.
De Duce Surrenti, & de Ducibus, & Comitibus Amal-
phiae.
De Duce Cajetae.
De bellis Neapolitanorum cum Beneventanis, Salernitanis,
& Capuanis.
De foedere, & pace inter Principes praedictos cum Neapo-
litanis.

De

(1) Hujus Historiam jam supra editam habet Tom. II. Rerum Ita-
lic. pag. 238. immo & recufam Tom. V. pag. 15. qualem Antonius
Caracciolus Cler. Regular. omnium primus protulerat. Et quidem
in Codice eodem, unde Anonymus Salernitanus hausit, lege-
batur idem Herchemperti Opusculum, atque ita ipsius nomen in ti-
tulo occurrebat, ut Baronius putarit, omnia etiam, quae ab Ano-
nymo Salernitano profecta sunt, uni Herchemperto esse tribuenda.
Eundem vide in Annal. Ecclesiastic. ad annum 871.

- De Comitibus Compsiae, Capuae, & Acherontiae.*
De Castaldotibus Acheruntiae, Capuae, Theani, Avellini,
& aliorum.
De everfonibus multarum civitatum, & mutatione loco-
rum, & de aliis, ut in hoc Libello.
De Saracenis, seu Agarenis, Francis, Gallis, & Graecis
dominantibus, & de bellis, & expulsiōe ipsorum.
De origine Romanorum construentium Amalpbiam, & alias
civitates; & de Comitibus, & Ducibus Amalpbitanis.

IN nomine Domini, & Salvatoris nostri Jesu Christi. In-
 cipit Liber quarundam Historiarum, Dominorum di-
 versorum, guerrarum Regni Italiae, prout inventum fuit
 in quodam antiquo Libro literarum Langobardarum; cu-
 jus Libri principium non continebatur, & propter hoc
 sicut incipiebat praedictus Liber suas Historias recitare,
 ita nos incoepimus in praesenti Libro ipsius Historiam
 scribere & continuare.

ANno ab Incarnatione Domini Quingentesimo (a) Se-
 ptuagesimo (2) quarto, incoepit Regnum Italiae per
 Reges Langobardorum. Quorum primus
 Alboinus, qui regnavit annos III. (b) menses VII.
 Cleph regnavit annos V.
 Authari (c) (3) annos IX.

Agi-

(2) Ut in notis ad Paulum Diaconum, & in Langobardicarum
 Legum Prologo adnotatum fuit, Langobardi anno Christianae Aerae
 568. Italiam ingressi sunt. Quae ergo ad annum 574. exordium Lan-
 gobardici Regni in Italia protrahatur? Ticinum post triennem ob-
 sidionem in Alboini potestatem cessit: ex quo saltem anno decurre-
 re ei coepit Regiae in Italia potestatis Epocha. Quare haec emen-
 danda; & praecipue quum infra Zottonis Beneventani Ducis ex gene-
 te Langobarda exordium referatur ad annum 568. (Prat.) *Vide quae*
sup. dixi Tom. I. & alibi melius dicenda sunt.

(3) Ne fidem facile adhibeto Chronologicae huic Tabulae in af-
 signan-

(a) *Sexagesimo octavo.*
 (b) *al. IV.*

(c) *Crinutus.*

E

Agilulphus regnavit an. XII. (a)
 Adebaldus crinutus an. X. (b)
 Ariobaldus regnavit an. X.
 Rothari regnavit an. XIII. m. VI.
 Roboaldus regnavit m. IV.
 Aripert regnavit an. IX.
 Grimoaldus regnavit an. IX.
 Bertharit regnavit an. XIV.
 Cunipert (c) regnavit an. XIV.
 Liutpert (d) regnavit an. XI. (e) m. VII.
 Aripert alter regnavit an. XII.
 Anspran regnavit m. III. dies V.
 Liupran (f) regnavit an. XXXIII.
 Hilpran (g) regnavit m. VIII.
 Rachis regnavit an. V. m. III.
 Aistolfus regnavit an. VIII. (b) m. VI.
 Desiderius regnavit an. XV. m. X. (i)
 Et sic complentur an. CXI. (k) in quibus praefati XX.
 Reges regnaverunt in Regno Italiae, prout particu-
 lariter superius denotatur. Quo tempore capta fuit
 Pavia, (l) Incarnationis Domini eo tempore ibat an-
 nus CLXXV.
 Post vero praedictos XX. Reges, pervenit dominium Re-
 gni Italiae ad Carolum Imperatorem succedentem Re-
 gi Desiderio supradicto secundum quod in antea ple-
 nius

signandis Regni annis singulis Langobardorum Regibus; nam aut
 Auctoris, aut Librariorum vitio numerus annorum ab auctoritate Pauli
 Diaconi, aliorumque certiorum monumentorum, interdum defecit.
 Ego emendare, aut plura adnotare superfluum duxi.

(a) al. XXII.	(h) al. VII.
(b) <i>Iste primus calciavit osam par-
ticam.</i>	(i) <i>In Cod. Frecciano: Ipse Desi-
derius fuit superatus, & captus a Ka-
rolo Imperatore.</i>
(c) al. Cumpertb.	(k) al. CCI. & al. CCXX.
(d) al. Lumpertb.	(l) al. & Incarnatio Domini no-
stri Jesu Christi eo tempore ibat anno
DCCLXXV.
(e) al. ann. XII.	
(f) al. Lautpran.	
(g) al. Hiltpran.	

nus enarrabimus : Qui Carolus Imperator fuit ex genere Regum Franciae infracriptorum, qui regnaverunt in Francia ante praefatum Imperatorem Carolum per tempora infra-scripta .

Pipinus senior regnavit in Francia an. XXVII.

Carolus regnavit in Francia an. XXII. (a)

Pipinus, & Carolus Mannus Reges in Francia an. X.

Pipinus regnavit an. XXVII.

Carolus, & Carolus Magnus regnavit an. IV.

Carolus Imperator, de quo praediximus, regnavit in Italia an. XXXVIII. imperavit an. XIV. (b)

Pipinus in Italia imperavit an. XXII. (c)

Ludovicus imperavit an. XXV.

Lotharius imperavit an. XXX. (d)

Ludovicus imperavit an. XXVIII. (e)

Carolus imperavit an. VI. (f)

Carolus imperavit an. VIII.

Guido imperavit an. VIII. (g)

Lambertus imperavit an. IV.

Ludovicus imperavit an. XII. (h)

Berengarius regnavit an. XXII.

Hugo Rex an. XX.

Lotharius an. XI. (i)

Verengarius an. XI. (k)

Otto Imperator Augustus an. XXI. (l)

Otto Imperator an. XII.

Anno ab Incarnatione Domini DLXVIII. Principes coeperunt principari in Principatu Beneventi, quorum primus vocabatur Zoto. (m)

Arichis sedit an. L.

Ayo

(a) al. XXV.

(b) al. VII.

(c) al. XXIV.

(d) al. Lautharius.

(e) al. XXXVIII.

(f) al. VIII.

(g) al. VI.

(h) al. XI.

(i) al. II.

(k) al. Verlengharius.

(l) al. ann. XI. Hic fuit primus Imperator Theotonicus : inde iterum : Otto Imp. Aug. ann. XXI.

(m) al. Zoto sedit ann. XX.

E 2

Ayo filius ejus fedit an. I. & m. II.
 Radoaldus fedit an. V. (a)
 Grimoaldus fedit an. XXV.
 Romoaldus filius fedit an. XVI.
 Grimoaldus fedit an. III.
 Gisulfus filius ejus fedit an. XIV.
 Romoaldus filius ejus fedit an. XXVI.
 Audelajus fedit an. XI. (b)
 Gregorius fedit an. VII.
 Godescalcus fedit an. III.
 Gisulfus fedit an. XIV.
 Liutprandus an. VIII. m. III.
 Arichis fedit an. XXIX. m. VI.
 Grimoaldus filius ejus an. XIX. (c)
 Grimoaldus alter Storefays an. XI. m. I. & dies X.
 Sico exul de civitate Spoletina an. XII. m. II.
 Sicardus filius ejus fedit an. VI. m. X.
 Radelchis fedit an. XI. (d)
 Radelgarius filius ejus fedit an. III. m. III. (e) dies XXI. (f)
 Ayo frater ejusdem Radelchis an. VI.
 Ursus filius supradicti Ayonis an. I. (g)
 Postea dominati fuerunt in Principatu Beneventi annos
 IV. Simbaticus (h) Stratigo, & Gregorius Patricius
 Graeci, qui tunc in tempore (i) praeerant in Apu-
 lia pro parte Imperatoris Constantinopolitani.
 Guido Marchisis tenuit postea praefatum Principatum an.
 I. m. VIII.
 Radechis Princeps fedit an. I. ANO-

(a) al. *Radoaldus*.
 (b) al. *Audelayus ann. II.*
 (c) al. *XVIII.*
 (d) *In Cod. Freceiano additur: Iste Radelchis incoepit principare an. Dom. 840. & tunc Civitas Capuana de novo constructa est juxta pontem, in quo nunc est. Et tertio anno Principatus ipsius divisit Principatum Beneventanum a Principatu Salerni cum Sighimulfo filio Siconis Principis, & fratri Sicardi Principis praedicti.*

(e) al. & dies VI.
 (f) *Adelchis frater ejus fedit ann. XXIV. men. VI.*
Gayderis filius supradicti Radelgarii ann. II. men. VI. dies XIX.
Radelchis filius supradicti Adelchis ann. III. men. VII. dies XXI.
 (g) al. *an. V.*
 (h) al. *Sabbaticus. al. Sabaticius Stratigus.*
 (i) al. *qui tunc temporis.*

A N O N Y M I S A L E R N I T A N I C H R O N I C O N I N C I P I T .

C A P U T P R I M U M .

Residente in Apostolica Sede *Zacharia Pa-*
pa, qui ob reverentiam Principis (a) con-
 tinuo inclinatus in universo Italiae populo
 XX. (4) annorum spatio, pacem & con-
 cordiam ordinavit, *Carolus (5) Mannus*
filius Caroli Francorum Regis, praesentis
 vitae relinquens gloriam, atque potestatem terrenam, ad
 Beatum Petrum Apostolorum Principem devotus cum ali-
 quantis suis advēnit fidelibus, se seque eidem Dei (b) ob-
 tulit Apostolo, atque in spirituali habitu se fore spondens
 permanfurum. Clericatus jugum ab eodem sanctissimo
 Pontifice suscepit, & inter alia multa dona obtulit Beato
 Petro Apostolo, & ante Confessionem ejus, Arcum (c)
 argenteum majorem pensantem (d) libras LXX. Et post
 aliquid (e) temporis ad Beati Benedicti Monasterium, quod
 in

(4) Corrige scribens XI. annorum: tot enim fedit Zacharias Pa-
 pa (Pratillus) *Cod. Frecc. habet XII.*

(5) Quae sequuntur totidem verbis legas apud Anastasium Biblio-
 thecarium in Vita Zachariae Papae Tom. III. pag. 164. Rerum Ita-
 licarum. Perperam vero scripsit Salernitanus Carlomanni patrem Ca-
 rolum fuisse *Regens*.

(a) *Deficit Apostolorum in editione*
Murator.

(b) *al. aedi Apostolorum.*

(c) *Arcam legebat Aegyptius.*

(d) *Def. penc.*

(e) *al. aliquot spatium.*

in Aquineasium finibus situm est, profectus, factus est Monachus (*), in quo suam (a) finire vitam jure professus est jurando. (b) Iphis itaque temporibus *Rachis Langobardorum Rex* ad capiendam civitatem Perusiam, sicut cetera Pentapoleos oppida vehementi profectus est cum indignatione; quam & circumdans, fortiter oppugnabat. Hoc audiens sanctissimus Papa, continuo spe divina fretus, assumtis aliquantis ex suo Clero, nec non & optimatibus, quanto citius (c) ad eandem perrexit civitatem, impensisque eidem Regi plurimis muneribus, atque officiose (d) eum deprecans, opitulante Domino adjutore (e), valuit animum ejus ad spirituale studium inclinare. Et post aliquantos dies idem *Rachis Rex* (*) relinquens Regalem dignitatem, devote cum uxore, & filia (f) (6), ad Beati Petri (I) Principis Apostolorum perrexit limina, acceptaque a praefato Sanctissimo Papa oratione, Clericus effectus, Monachi indutus est habitu (g) cum uxore, & filia (h). Regnavit ipse (i) annos IV. menses IX. fuit Langobardis pius atque amabilis, & multa per singulos homines largitus est.

CAP.

(6) Vulgatus Anastasius habet: *cum uxore & filiis*. Ego lubentius Salernitani lectionem amplector, quam & Leo Mariscanus in Chronico Casinensi sequutus est. Si enim Ratchisio Regi fuissent liberi masculini sexus, quis tam facile sibi persuadeat, ipsum omnes a successione Regni exclusos voluisse? Consulere etiam non pigeat *brevem Descriptionem postremorum quinque Regum Langobardorum* apud Peregrinium Tom. II. *Rer. Italicar.* pag. 229. ubi Ratchisio filia tribuitur *Ratruda* nomine, quae cum Tasia matre, mutato habitu, sanctimonialem vitam elegit, nullis masculis nominatis.

(I) In Codice Frecciano, & Bolvitiano legitur in margine: *Uxor Thefia; filia vero Ratruda vocabatur.*

(*) *A. D. DCCXLVII. Chron. Casin. l. i. c. 3.* *praedicans, Deo adjutore, valuit animum ejus &c.*

(a) *al. sanctam.* (*) *A. 749.*

(b) *Ipsius Aegypt.* (f) *al. & filiis.*

(c) *al. quantocius.* (g) *Habitu.*

(d) *al. oppido.* (h) *al. filiis.*

(e) *al. ab oppressione ipsius civitatis ipsum amovit, cui salutifere* (i) *al. denique.*

Post hunc in Regnum elevatus est *Aystulfus* vir per omnia astutissimus, & ferox. Per idem tempus *Eutychius* (a) *Romanorum Patricius* se *Aystulfo* tradidit (*); simulque *Jaculum* (7), atque *Ferrariam*, seu (b) *Istriam* pugnando obtinuit. Per idem tempus invidia *Diaboli* inter *Stephanum Papam Romanum*, *Langobardos*, & gentes *Francorum*, *Alamannorum*, *Burgundionum* superfeminavit zizaniam, hoc ordine, quod (c) inferius declaratur. Igitur (8) (d) dum idem *Papa* jam fatum *Langobardorum Regem* iteratis vicibus, innumerabilia tribuens munera ei, precari dignaretur pro gregibus a *Deo* sibi commissis (e), sed & pro universo *Exarchatu Ravennae*, & ab eo nihil de hac re obtinere cerneret (ff), per quemdam peregrinum misit literas *Pipino Regi Francorum*, nimio dolore huic (f) *Provinciae inhaerente*, conscriptas. Ad hunc etiam

(*) *Eutychium Patricium* fugisse *Constantinopolim*, scribit *Rubeus* in *Historia Ravenn.* sed quibus ille tabulis aut testibus haec narret, non video.

(7) Parum attenti *Amanuensis error*, *Scribendum omnino videtur Comiacum*, quam civitatem *Ferrariensi agro* conterminam revera *Langobardus Graecis* eripuit, eorumque temporum acta apud *Anastasio* memorant (*Prat.*) *Cod. Frecc. Comacum*.

(8) Quae subsequuntur mutuatus est noster, immo iisdem interdum verbis, ab *Anastasio Biblioth.* in *Vita Stephani III. sive II. Vi-* de *Tom. III. Rer. Italic. pag. 167.* Sed quae apud illum fusius, haec brevius traduntur, & expunctis etiam probrosis iis nominibus, quibus apud eundem *Anastasio* *Reges Langobardi, Romanis* insens, saepe onerantur.

(*) *Stephanus Pontifex* cum nullo a *Constantino Copronymo Imperatore* subsidium, quod enixe imploraverat, obtinere posset, contra *Aystulphi Regis* oppressiones, irruptionesque ad *Pipinum Regem* literas misit, a quo auxilia securius expectabat. *Pagius* ad ann. 752.

(a) al. *Euticzius*, vel *Eufigius*.

(b) al. *seu Istriam*.

(c) al. *quem inferius declaramus*.

(d) al. *cum*.

(e) *Deficit*, & perditis ovibus scilicet pro *Exarchatu universo &c.*

(f) *Hujus*.

etiam inter alia verba dicendo misit, ut suos huc Romam (a) mitteret Nuntios (*), per quos ad se eum accedere faceret.

C A P. III.

ET dum valide ab eodem Langobardorum Rege Civitates, & Provinciae Romanorum opprimerentur, subito applicuit Nuntius praefati Regis Francorum nomine (b) *Rodigandus Abbas*, per quem misit in responsis, omnem voluntatem ac petitionem praefati Papae velle adimplere; & postmodum alios familiares nuntios (c) esse subjunxit. Cumque a Langobardis, ut praefatum est, antiqua Romana Urbs, & Castra universa distringerentur, ita etiam, ut Ciccanense (II) Castellum, quod (*) *Colonorum Sanctae Dei Ecclesiae* existebat, usurparent. Quo peracto, ipse *Papa Stephanus* propter nimium amorem Urbem deserit, ut ad *Aistulfum Regem* properaret; secuti-que sunt eum plures Romanorum, & ceterorum principallium (d), flentes, ululantisque, & nequaquam eum penitus ambulare sinebant. Qui videlicet Sanctissimus Vir se se in Dei virtute & protectione Beatorum Principum Apostolorum confidens, laboriosum (e) aggressus est iter, assumens secum Sacerdotes, Proceres etiam, & ceteros Clericorum ordines, nec non & ex militia optimates. Igitur appropinquante eo fere per quadragesimum milliarium Langobardorum fines, in una nocte signum in Coelo magnum apparuit, quasi globus igneus, a parte Australi decli-

(II) Ceccanum Castrum in Campania Romana situm, cujus Domini, sive Comites Ceccanenenses appellati, jam inde a priscis temporibus illius ditionem a Romana Ecclesia accepere. Ex his Ceccani Comitibus, Signini, Anagnini, & Tu-

sculani, seu Tuscanellae Comites, haud obscuram conjecturam prodire, qui deinceps *de Comitibus* vocati, tam illustri, veterique Comitum familiae adpellationem peperere, ex qua complures illustres viri ad Romanam cathedram postmodum evecti.

(a) *Ipse Francorum Rex.*

(*) *A. D. 752.*

(b) *al. Radigardus.*

(c) *Ei corrig.*

(*) *A. 753.*

(d) *al. populi, qui, al. castrorum civitatum populi.*

(e) *al. indeptus.*

clinans, a Galliae finibus in Langobardorum partes. Itaque unus ex eisdem Francorum Missis, scilicet Authcarius Dux quantocius praecedens (a) Ticino eum praestolatus est. Cum vero jam appropinquasset praefatus Papa civitatem Papiam, direxit ad eum (b) fatus Rex Aystulphus missos suos, obtestans (c), quod nulla penitus ratione auderet verbum illud (d) dicere petendi Ravennatum (e) Civitatem, & Exarchatum ei pertinentem, vel de reliquis Reipublicae locis, quae ipse, vel Praedecessores Langobardorum Reges invaserant. Ille vero ita ei misit in responsis, asserens, quod per nullius trepidationis terrorem sileret. Conjungente vero eo Papiam in civitatem, & (f) Regi praesentato, plura illi tribuit munera, & nimis eum obsecratus est, atque lacrymis profusis ei petit, ut Dominicas, quas abstulerat, redderet oves, & propria propriis restitueret, sed nullo modo apud eum impetrare valuit. Praedicti vero Francorum Missi imminabant fortiter apud eundem Regem Aystulphum, ut praefatum Papa pergentem in Franciam relaxaret. Ad haec convocans dictum Papam, interrogavit, si in Franciam properandi esset voluntas: quod videlicet ille nequaquam siluit, sed suam illi probavit (g) voluntatem. Unde ipse Rex, ut leo dentibus fremebat; pro quo etiam diversis vicibus suos satellites ad eum clam misit, ut illuc minime pergeret. Quod dum ille fortiter restitisset, absolutus est ab eo; & de Papia movens, suum in Franciam profectus est iter. Et post ejus absolutionem adhuc nitebatur Langobardorum Rex a praedicto itinere eum deviare: quod minime ipsi Papae placuit.

CAP.

- (a) al. procedens.
 (b) al. saepe praefatus.
 (c) al. obtestans.
 (d) al. illi.

- (e) al. Ravennensium.
 (f) al. & praedicto.
 (g) al. propalavit.

F

U^Nde & cum nimia celeritate, Deo praevio, ad Francorum conjunxit Clausas (III), quas ingressus cum iis, qui cum eo erant, confestim laudes Deo omnipotenti (a) reddidit; & coeptum gradiens iter, ad venerabile Monasterium Sancti Christi Martyris Mauricii pervenit; in quo & constitutum erat pariter secum (b) Francorum Regem convenire, in quo & (c) aliquantis demoratus diebus, ubi (g) Ambrosius Primicerius febre correptus defunctus est. Audiens vero idem *Pipinus Rex* Pontificis adventum, nimis festinanter in ejus advenit occursum, una cum conjugē, filiis, & Primatibus. Pro quo, & non per pauca millia (d), filium suum *Carolus* in occursum ipsius Papae direxit cum aliquibus suis Optimatibus; ipseque in Palatio suo, quod vocatur Pontiana, ad fere trium millium spatium descendens (IV) de equo, cum magna humilitate (e) terrae prostratus, una cum (f) suis filiis, & Optimatibus eundem praefatum Papam suscepit; cui & vice (V) stratoris usque ad aliquantum locum juxta ejus sellam (g) properavit. Tunc praedictus Pontifex cum omni-

(g) Primicerium hunc comitem Stephano II. Papae fuisse, auctor est Anastasius, sive qui illius Vitam scripsit apud Anastasium. Sed ne gry quidem habet idem Anastasius de ejus morte.

(III) *Clausas*: hic Anonymus nos- ter Arctas illas Alpium vias pro- chldubio intelligit, per quas in Gal- liam itur: sic fortasse nuncupatas, ut quae angustis itineribus praerup- torum montium haud facilem tran- situm praebeant, sicque Gallorum limites ab hostium incursionibus tu- tiores reddant. De his superius di- ctum.

(IV) Videtis Pipini Regis, uxo-

(a) al. *dedit*.

(b) al. *Se cum Francorum Rege*.

(c) al. *est*.

(d) al. *milliaria*.

ris, filiorumque suorum in Roma- num Pontificem officium, pietatem- que! Ad pedes quippe Stephani Pa- pae provoluti, illos deosculari mini- me dedignantur; secundum illud Da- vidis vaticinium: *Adorabunt eum omnes Reges terrae* (Pl. 71.)

(V) Stratores, qui Imperatoris, vel supremi Principis Sellae inservie- bant, ut alibi.

(e) al. *in terram*.

(f) al. *cum sua uxore, filiis &c.*

(g) al. *revera properavit*.

omnibus suis extensa voce, gloriosas & excelsas laudes omnipotenti Deo ferens, usque ad praefatum Palatium pariter cum jam dicto Rege omnes profecti sunt. Mox ibidem Beatissimus Papa praefatum Christianissimum Regem lacrymabiliter deprecatus est, ut per pacis foedera causam Beati Petri, & Reipublicae Romanorum disponderet; qui de praesenti jurejurando eidem Beatissimo Papae satisfecit, omnibus ejus mandatis & admonitionibus se se totis nixibus obedire (a), & uti placitum fuerat, Exarchatum Ravennae, & Reipublicae jura, seu loca reddere modis omnibus.

C A P . V .

Pipinus jam dictus Rex cum admonitione, gratia, & oratione ipsius Pontificis (*) absolutus, in loco, qui dicitur Carisiaco (VI), pergens, ibique Proceres cunctos Regiae suae potestatis congregans, & eos, tanti Patris sancta admonitione imbutus, statuit cum eis, ut quae semel, Christo favente, una cum eodem Beatissimo Papa decreverat, perficeret. (†) Interea Rex *Aystulphus* *Carolo Manno* fratri benignissimi *Pipini Regis*, a Monasterio Sancti Benedicti, quod est inter Montem Casinum, & Sanctum

(VI) Pipinus Rex una cum Pontifice Parisios pergit. Unde ad Aystulphum Legati missi sunt, ut loca Ecclesiae Romanae ab eo occupata restitueret, veniamque pacifice a Pontifice imploraret. Sed frustra; Rex enim nihili hortationes, minasque habens, eos irridere coepit. Quare illum vi, armisque coegerunt, Concilio apud Carisiacum (seu *Chirisy*) habito, secus Cresiacum, ut credidit Marcellus; quod vide apud *Maillonium* lib. 4. de Re Diplom.

jam Childerico Francorum Rege, in quo Merovingiorum stirps extincta fuerat) Pipinus iterum cum filiis Carolo; & Carolomanno, Reges Francorum a Stephano PP. inuncti fuerunt sacro Chrismate, magnaue solemnitate Patricius inauguratus, cujus rei Theophanes quamvis Graecus Scriptor meminit. At non recte Baronius credidit, ex hoc anno Pipini Regis imperium numerandum; jam enim antea regnare coeperat, ut advertit Pagius ad ann. 754 num. 6.

(†) Hoc tempore (defuncto

(a) al. *exaudire*.

(*) A. 754
F 2

Etum Germanum in Terra-Laboris (10), in quo devote per evolutum temporis spatium Monachice degebat, diabolicis (a) suasionibus suadens, in Franciae Provinciam ad objiendum, atque adversandum (b) causam redemptionis Sanctae Dei Ecclesiae, & Reipublicae Romanorum direxit. Dumque illuc conjunxisset, nitebatur omnino, & vehementer decertabat Sanctae Dei Ecclesiae (c) causam subvertere, juxta quod a praefato Rege Aystulpho fuerat directus. Sed propitiante (d) Deo minime valuit sui germani Christianissimi Pipini Regis Francorum in hoc firmissimum cor inclinare; potius autem compertâ Aystulphi Regis versutiâ, tota virtute idem Pipinus Rex professus est decertare, sicut (e) pridem jamfato sponderat Pontifici. Tunc (f) pari consilio inito, juxta id, quod praefatus Carolus Mannus Deo se voverat Monasticam degere vitam, in Monasterium eum illuc in Franciam collocaverunt, ubi & post aliquantos dies divina vocatione de hac luce migravit. Porro Pipinus Rex direxit suos Miffo Aystulpho Langobardorum Regi pro pacis foedere, & proprietate Sanctae Dei Ecclesiae restituenda; atque bis & tertio juxta saepesati Papae admonitionem eum deprecatus est, & plura ei pollicitus est munera, ut tantummodo propria restitueret Ecclesiae. Sed ille peccato imminente obedire distulit. Ad haec (g) cernens idem Francorum Rex, quod astutissimi Aystulphi nequaquam valer

(10) Nisi hoc sit additamentum recentioris alicujus, sive adnotatio e margine in textum illata, animadvertendum est heic, veluti res rara apud Auctorem plane vetustum, nomen *Terrae Laboris* pro Campania, quippe ejusmodi non nisi Provincia illa sero, hoc est circiter annum 1090. donata creditur. Vide Campaniam Peregrinii. (Prat.) & nos infra in *Dissertatione de Liburia*.

(a) Deest ei.

(b) Causae.

(c) al. causas.

(d) al. Domino.

(e) al. ut praefato.

(f) Tunc pari consilio idem Papa

sum denominato Rege consilio inito.

(g) Ad haec dum idem Francorum Rex astutissimum Aystulphi nequaquam valeret quoquomodo saxcum mollire cor.

ret quoquo modo saxum mollire cor, generalem contra eum decrevit facere motionem (a). Et dum jam fere medium itineris spatium Francorum exercitus graderentur eunei, rursus ipse Pipinus Rex Missos faevissimo Aystulpho Regi direxit (b), ut si aliquo modo potuisset, vel ferro tandem, ejus sedare saevitiam (c), propria propriis redderet absque humani sanguinis effusione. Sed ipse Rex Aystulphus animose (d) fortiter resistebat. Interea erat Pipinus Rex simul cum Pontifice jam dicto, qui direxit literas eidem Aystulpho, per omnia divina mysteria, & futuri examinis diem conjurans atque obtestans, ut pacifice sine ulla sanguinis effusione propria sanctae Dei Ecclesiae, & Reipublicae Romanorum redderet. Sed sublimitate ejus obsistente, nequaquam acquiescere voluit. (e) Potius e contrario minas & indignationes praefato Pontifici, & Pipino Regi; & cunctis Francis direxit. Tunc fides in omnipotentis Dei misericordia antefatus Pipinus Rex, iter suum profectus est, praemittens ante suum occursum validissimos ex suis Proceribus, & cum eis exercitales viros ad custodiendum proprias Francorum Clusas; ibique conjungentes remoti residebant, proprii Regis praestolantes adventum. Audiens itaque audax ille Aystulphus, paucos fuisse Francos illos, qui ad custodiam propriarum advenerant Clusarum, confidens in sua ferocitate subito aperiens (VII) Clusas, super eos diluculo cum pluribus irruit exercitibus. Sed justus Judex Dominus vicloriam paucissimis illis tribuit, & multitudinem illam Langobardorum superantes, trucidaverunt, ita ut ipse Aystulphus Rex fugam arrepta, vix ab eorum manibus evadere potuisset; & usque Papiam civitatem absque armis fu-

(VII) Hic Aperiens Clusas, fortasse munimenta, sive aggeres irumpendo confringens, ac dissolvens, ut propius accederet, & ad ditionem hostes cogeret, ut vulgo *Spinnar le trinnee*.

(a) al. *monitionem*.

(b) al. *dirigit, dicendo si aliquo &c.*

(c) al. *ut*.

(d) al. *omnimodo*.

(e) Deest: *Sed &c.*

fugam arripuit, in qua prae timore Francorum cum aliquantis se (a) retinuit. Ipsi vero Franci introeuntes Clusas, (b) spolia multa abstulerunt. Conjungens vero Francorum Rex Pipinus, & sequipes (VIII) etiam ejus antefatus Papa, usque ad muros civitatis Papiæ utrique venere: quam & obsidentes per aliquot dies viriliter, eam (c) Francorum exercitus constrinxit. Tunc praefatus Papa Pipinum saepesatum (d) deprecatus est, ut jam (e) amplius malum non proveniret, neque sanguis effunderetur Christianorum. Ad haec Pipinus Francorum Rex ejusdem audiens (f) admonitionem adimplevit; sicque Deo dilectam pacem incuntes (g) inter Romanos, Francos, & Langobardos, obsides Langobardorum idem Francorum Rex abstulit (h). Spondit ipse Aystulphus cum universis suis Judicibus sub terribili, & fortissimo sacramento, atque ejusdem pacis foedera per scriptam paginam affirmavit, se illico redditurum Ravennatium (i) Civitatem cum universis Civitatibus. Et post hoc ad invicem segregati fuerunt. Sed ille Langobardorum Rex incidens (k) quod jurejurando promiserat, reddere distulit.

C A P. VI.

CUM (l) ipse Papa Stephanus Romam cum suis pervenisset, universus sexus, & aetas Deo gratias agentes, clamabant, & dicebant: *Venit Pater noster, & post Deum salus nostra*. Post aliquanta temporum spatia furore vehementi repletus Rex ille Langobardorum Aystulphus,

(VIII) *Sequipes*, idest pedes, seu gressus sequens, idem ac *sequax*.

(a) al. *retrusit*, al. *reclusit*.

(b) Deest: *cuncta fossata Langobardorum post peractam caedem abstulerunt, spolia multa auferentes*.

(c) al. *cum Francorum exercitu Rex constrinxit*.

(d) al. *suprafatum*.

(e) al. *etiam*.

(f) al. *adimplens monitionem quievit*.

(g) al. *inientes, atque scripto foedere pactum affirmantes*.

(h) al. *obtulit*.

(i) al. *Ravennatens*.

(k) al. *infringens*.

(l) al. *cumque*.

phus, non solum ea, quae promiserat, minime adimplevit; sed cum universo Regni sui Langobardorum populo Romam advēnit Urbem, quam & per trium mensium spatia obsidens, atque ex omni circumdans parte, quotidie fortiter oppugnabat, & omnia extra Urbem ferro & igne devastans, atque funditus demoliens consumpsit, ut Romanam capere potuissent (a) Urbem. Nam & multa corpora Sanctorum effodiens, eorum sacra mysteria (11) abstulit (IX). Castrum itaque illud Narniense, quod priorem reddiderat, a jure Beati Petri abstulit. Haec dum gesta fuissent, *Stephanus Papa* per marinum iter suos ordinans, & in Franciam dirigens Missos (b) cum quodam religioso viro *Guarnerio* (c) nomine (d), per ordinem omnia (e) retulit (*) *Pipino Regi Francorum*. Ad hoc vero *Pipinus Rex*, de quo diximus, fervore Fidei motus, iterum cum Dei virtute generalem faciens motionem, in Langobardorum partes conjunxit, & Clausas funditus eorumdem evertit Langobardorum. Conjunxerunt itaque (f) Imperiales Missi, *Georgius* scilicet & *Johannes* directi ad praedictum Francorum Regem, quos suscipiens jam fatus *Papa*, eisdem motionem Francorum, & praefati Regis nuntiavit: quod quidem illi dubium habuerunt credendi.

Et .

(11) Ac *Ticinum* advecta in sacra ibi Tempia collocavit, uti infra additur. Quanta autem *Ticini* foret olim & adhuc sit sacrorum corporum copia, te docebit *Aulicus Ticinensis* suo loco in Collectione hac edendus. In hoc eodem argumento fusc versatus est *Romualdus* a *Sancta Maria* Auctor *Papiae Sacrae*.

(IX) *Sacra Mysteria auferre*. Altarium, rerumque sacrarum demolitionem significari ex sententia *Anonymi*, haud difficilis conjectura. Cum enim supra Sanctorum Martyrum Corpora altaria erigerentur: sublati inde eorum reliquiis, sacra deinceps ibi non peragebantur: quare ablatis Sanctorum Corporibus, sacra etiam Mysteria illinc auferri dicebantur.

- (a) Potuissent.
- (b) Deest una cum.
- (c) *Guarnerius*.
- (d) Et per ordinem.

- (e) al. referens adiit.
- (*) A. D. 755.
- (f) al. in *Romana urbe*.

Et adhaerens eis Missus Apostolicae Sedis, iter arripuerunt; & pergentes marino itinere, quanto (a) citius Marfiliam venerunt; in quam ingredienti didicere, jam praefatum Francorum Regem Langobardorum fines fuisse ingressum. Itaque unus ex ipsis Georgius nomine praenominatum Francorum affecutus est Regem, quem & in finibus Langobardorum non procul a Papiam reperit civitate, & nimis eum deprecans, atque plura spondens tribuit Imperialia munera, ut Ravennatum urbem & ceteras ejusdem Exarchatus Civitates, & Castra (b) ad Imperialem tribuens concederet ditionem. Sed ille Rex Francorum taliter dedit responsum: *Quomodo talia alienare potero, cum non pro alia re, quam pro Sancto Petro certamen gesserim?* asserens & hoc, quod eum nulla thesauri copia suadere valeret. Praedictum vero Imperialem Missum, ut ad propria remearet, direxit, qui sine effectu Romam conjunxit.

C A P. VII.

DUm vero Francorum Rex Papiam obsidens constringeret civitatem, tunc *Aystulphus Rex* ferocissimus Langobardorum, ut veniam illi tribueret, & quas prius contemserat conscriptas in pacti foedere reddere Civitates, se modis omnibus professus est redditurum. Et de novo confirmato anteriore pacto, quod per lapsam VIII. Indictionem inter partes provenerat: restituit ipsas praefatas civitates, addens & castrum, quod cognominatur (X) Comiaculum (c): de quibus omnibus receptis civitatibus per donationem in scriptis Apostolicae Sedi commisit possiden-

(X) In margine Codicis Bolvitiani legitur: *hodie Episcopalis est Civitas in Valle prope Ferrariam, & vocatur Comaclum, Comachio, Urbe subjecta Marchionibus Estensibus de Ferraria.*

(a) *Quantocius.*

(b) *Imperiali tribuens concederet*

ditioni. Frecc.

(c) *Comaclum.*

fidendas. (12) Aystulphus Rex , de quo praemisimus , re-
gnavit annos VII. menses V. Fuit audax , & ferox , &
ablata multa Sanctorum Corpora ex Romanis finibus in
Papiam detulit . Construxit eorum (a) Oracula , ubi &
Monasterium Virginum , & suas filias dedicavit . Idem-
que (b) etiam fecit Monasterium in finibus Æmiliae , ubi
dicitur Mutina , loco qui nuncupatur (13) *Nonantula* ;
nam (c) pro ejus cognato *Abbate* (d) *Arsenio* (14) ibi Viro-
rum Coenobium fundatum est ; nec non sibi (e) ad sacra
Monachorum Coenobia (15) , per certas Provincias mul-
ta est dona largitus . Sed (f) valde dilexit Monachos , &
in eorum est mortuus manibus .

CAP.

(12) Haecenus Stephani II. Papae Vita , qualis est in Collectione
Anastasio . Quae sequuntur de Aystulpho , debemus Salernitano doctro,
suntque addenda Langobardicae Historiae Pauli Diaconi . Vide etiam
Romualdi Salernitani Chronicon Tom. VI. Collectionis hujus , qui
paria narrat , & Anonymum nostrum prae oculis habuisse non est ta-
men dicendus , uti reliqua ejus narratio evincit .

(13) Celeberrimi hujus Monasterii , quod adhuc in Mutinensi agro
existit , amplissimisque redditibus , & jurisdictione Episcopali , ac la-
ta Dioecesi fruitur , originem & Historiam habes Par. II. Tom. I. Col-
lectionis hujus . Vide in hoc eodem Tomo , quam magnifice de eo sen-
serint Farfensis Monasterii Chronographus , & Ugo Abbas .

(14) Scribendum *Anselmo* ex supralaudato Chronico *de fundatio-
ne Monasterii Nonantulani* ; idque extra omnem dubitationem , quum
in sententiam hanc antiqua monumenta , & Monasterii continuata
traditio omnino conveniant .

(15) Desiderari censeo *fundanda* . Conveniunt haec cum iis , quas
Nonantulanus Monachus Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 193. ha-
bet de fundatis a Sancto Anselmo primo Nonantulae Abbate Mona-
steriis & Xenodochiis , & immani Monachorum copia eidem subje-
cta .

(a) *Oratoria* .

(b) al. *idem quoque* .

(c) al. *pro ejus cognato* .

(d) al. *Ansenio* , & *Anselmo* .

(e) al. *sibi per certas Provincias
Monachorum Sacris Cenobiis multa
est &c.*

(f) al. *sed & valde* .

G

Tunc *Desiderius* (16) quidam Langobardorum, qui ab eodem *Aystulpho* Rege in partes (17) *Thusciae* erat directus, audiens obiisse praefatum *Aystulphum*, illico aggregans ipsius *Thusciae* universi exercitus multitudinem, Regni Langobardorum nisus est arripere fastigium. Hujus personam despectui habens *Ratchis* dudum Rex, & postmodum Monachus, germanus praefati *Aystulphi*, sed & alii plures Langobardorum Optimates cum (a) eo, eundem *Desiderium* spernentes, plurimam *Transalpinæ*, vel ceterorum (b) Langobardorum exercituum multitudinem aggregantes, ad dimicandum contra eum profecti sunt. Ut haec praefatus *Desiderius* audivisset, praedictum *Papam Stephanum* deprecatus est, ut sibi auxilium ferret, quatenus ipsam Regalem dignitatem valeret assumere, spondens jurejurando, omnem praedicti Pontificis adimplere voluntatem; insuper & Reipublicae propria se redditurum professus est. Tunc idem Pontifex, inito cum suis consilio, *Paulum* suum germanum (c) cum aliis *Missis* in partes *Thusciae* ad praedictum *Desiderium* misit, cum quo loquentes, per scriptam paginam hoc, quod sponderat, *Desiderius*, terribili juramento firmavit. Hoc vero (d) pacto, statim suum *Missum* praedictus *Pa-*
pa

(16) Haec desumpta, immo descripta, ex *Vita Stephani II. Papae* apud *Anastasium*. Vide *Tom. III. Ref. Italic. pag. 171.*

(17) Cujus Provinciae Dux etiam fuisse creditur, sed paucis fortasse mensibus. Si *Tuscorum* exercitum *Desiderius* congregavit, cur non & arbitremur, eundem *Tusciae* praefuisse? Attamen *Romualdus Salernitanus Tom. VI. Collectionis hujus*, eum tantummodo *Aystulphi Comestabulum* appellat; ac proinde alio titulo, & ob alia negotia, is fortasse in *Tusciam* fuerit missus.

(a) al. cum quo eundem.

(b) al. vel ceterarum Langobardorum urbium exercitus multitudinem.

(c) Germanum fratrem, atque *Chri-*

sophorum (al. *Chrysozonum*) consiliarios suos cum aliis.

(d) *Pactis*.

pa *Stephanus* (a) exhortatoriis literis praefato Ratchisio, & cunctae genti Langobardorum direxit, properans & *Fulradus* (†) venerabilis *Abbas* cum aliquantis Francis in (b) auxilio ipsius *Desiderii*. Sed & plures exercitus Romanorum, si necessitas exegerit, in ejus disposuit occurrere (c) adjutorium. Et suffragantibus praedicti Pontificis Deo receptis precibus, ita omnes Deus disposuit, ut sine ulla animarum periclitatione antefatus *Desiderius* per jam dicti coangelici (d) *Papae* concursam eandem, quam ambiebat, assumere Regalem dignitatem. Dum vero hoc (e) ageretur, direxit *Missum* suum praefatus Pontifex, & (f) abstulit ipsas Civitates (*), quas se praedictus *Desiderius* Rex reddere (18) promiserat.

C A P . IX.

Cumque per (19) XX. & VIII. annos placide Langobardos rexisset, omnis tunc Italiae finis valde quievit. Tantum (g) in initio sui Regni Spoletini, & Beneven-

(18) Haecenus *Anastasia* Vita *Stephani II. Papae*. Nunc suis verbis reliqua enarrare pergit *Salernitanus*.

(19) Corrige amanuensis, ut censeo, errorem, & scribe per X. & VIII. annos. In fragmento Historico apud *Peregrinium Tom. II. Rer. Italic.* *Desiderius* regnasse dicitur XIX. annos, sublatus e medio, sive in captivitatem adductus anno 774. Ego lubentius annos tantum XVIII. Regni illi tribuerem. Nam ut cetera mittam, habetur in ditissimo *Episcopii Lucensis Archivio Cartha*, eaque autographa, scripta anno Regni ejus quinto decimo, & filio ejus idem *Domino nostro Adelchis Rege anno Regni eorum duodecimo, sexto Calendas Julias, per Indictione nona*: hoc est anno 771. Ab hoc anno computa nunc usque ad 774.

(†) *Fulradus* erat *Abbas Monasterii S. Dionysii Parisiensis*. *Mabilon & Natal. Alex. Sec. VIII. art. V. & VI.*

(a) *Missi*.

(b) *In auxilium*.

(c) al. *Occurrere*.

(d) al. *evangelici*.

(e) *Haec agerentur*.

(f) *Et optinuit*.

(*) *A. 756*

(g) al. *tamen*.

ventani rebelles fuerunt . Qui hyemis tempore cum suo exercitu pergens , per pugnam ad suum reduxit servitium . In praefati (a) Desiderii temporibus floruit in Arte Grammatica *Diaconus Paulus* , qui fuit ortus ex Forojulienfis (b) civitatis parentibus , secundum seculi dignitatem non infimis ; & ille praecelsus , atque carus (c) ipsi Regi , & omnibus erat in tantum , ut ipse Rex in omni arcano verbo Consiliarium eum haberet . Per idem tempus Pipini filius Carolus suam (20) filiam sibi in matrimonio sociavit . Et aliam praefatus Rex habuit filiam , cui nomen *Adelperga* fuit , quam nuptui tradidit *Arichi* (d) *Beneventanorum Duci* . Sed de praedicto *Paulo* , unde fecimus mentionem , licet inculto sermone , aliquid de gestis ejus huic Historiae intexere cupio . Et , ut praedictum est , ab omnibus erat dilectus , & merito proinde ei concessit gratias (e) Christi , ut ab omnibus amaretur . Et quomodo homo eum exosum habere poterat , qui erat a Christo dilectus ? Sed dum iniqua cupiditate Langobardi inter se confurgerent , quidam ex Proceribus Langobardis talem (f) legationem mittunt *Carolo Francorum Regi* , quatenus veniret cum valido exercitu , & Regnum Italiae sub

(20) Id est Desiderii Regis filiam , quam tamen , incertum qua de causa , post annum repudiavit : sunt verba Eginharti in *Caroli M. Vita* . Ac proinde nescio , quam recte scripserit Monachus Sangalensis (Notkerum nonnulli appellant) Lib. II. de reb. gest. *Caroli M. apud D.J. Chefnum Tom. 2. rer. Francic. Filiam Desiderii Longobardorum Principis duxit uxorem , qua non post multum temporis , quia esset clinica , & ad propagandam prolem inhabilis , judicio sanctissimorum Sacerdotum relicta &c.* Qui iste tam sero novit , quod ignotum Eginharto fuit , in *Caroli M. aula* enutrito ? Illud quidem constat , *Stephanum III. Papam* adeo moleste hujusmodi conjugium tulisse , ut ad *Carolus ipsum* , ejusque fratrem , acerbissimas scripserit literas , quas habes in *Cod. Carol. num. XLV. & apud Baronium ad annum 770.*

(a) Deest Regis .	(d) al. <i>Arichi Beneventano Duci.</i>
(b) al. <i>Forojulianensi civitate.</i>	(e) <i>Gratiam Christus .</i>
(c) al. <i>ab ipso Rege , & ab omnibus erat habitus .</i>	(f) <i>Clam .</i>

sub sua ditione obtineret, afferentes, quia istum Desiderium tyrannum sub potestate ejus traderent vincitum, & opes multas cum variis indumentis, auro, argentoque intextis, in suum committerent dominium. Quod ille praedictus Rex Carolus cognoscens, cum Francis, Alemannis, Burgundionibus, nec non & Saxonibus, cum ingenti multitudine Italiam properavit. Postquam in Italiam *Rex Carolus* venit, *Rex Italiae Desiderius*, a suis quippe, ut (a) diximus, fidelibus callide est ei traditus; quem ille vincitum suis militibus tradidit; & ferunt alii, ut lumine eum privasset. Atque ipse *Carolus Rex* firmatus est totius Italiae. Solus *Dux Arichis* Beneventi remansit, jussa ejus contemnens, pro eo quod capiti suo preciosam deportaret Coronam. Ut cognovit (b) talia Rex Carolus, valde est iratus, atque nimirum per jusjurandum asseruit dicens: *Nisi sceptrum, quod in mea manu gesto, Arichis percussam pettus, vivere nolo* (XI). Ipse, de quo praediximus, Paulus bis denique Regi Carolo mortem (21) molitus est pro sui Regis Desiderii fide. Cumque talia Regi Carolo relata a suis fidelibus fuissent, (c) toleravit propter nimum

(21) Eadem de Paulo Diacono refert Leo Marficanns Lib.I. Cap. XV. Histor. Casin. Tom. IV. Rer. Italic. uti verisimile est, ab Anonymo nostro mutuatus. Verum jamdiu Clariss. Mabillonius in Annal. Benedic. narrationem hanc ad fabulas amandavit. (Prat.) *Nescio tamen, an validis illud rationibus everteris Mabillonius! Alii viderint.*

(XI) Haec de Caroli jurejurando, quae Anonymus noster enarrat, quamvis fabulosum aliquid oleant; verum tamen ex hominum fortasse traditione in posteros deinde demandatum. Salernitanus credidit. Ad profecto haud a verisimilitudine abhorret, a Carolo Rege, primo furoris impetu correpto, quod se a Beneventi Duce, Principis titulo usurpato, spretum putabat, ea prolata verba; quae fortasse ab iis, qui aderant, relata, ac vicissim posteris Langobardis tradita ut plena animi deliberatione confirmata deinceps crederentur. Itaque non omnino incredibile putandum videtur, quod ab Historico nostro refertur, aut gratis obtrusum, & inventum, ut aliqui adfirmant.

(a) al. ut dudum.
(b) al. comperit.

(c) Deest Diu.

mium amorem, quo eum diligebat. Sed dum tertio (d) perpetrasset, talibus eum Rex allocutus est verbis: *Dic mihi*, inquit, *Diacone Paule, pro qua re bis terque (b) nostrae reverentiae mortem molitus es?* Ille, ut erat magna nimis audacia, ei responsum reddidit: *Fac, quod facturus es; quia veritatem dico; & falsum ex ore meo nil (c) profero. Fui quippe fidelis quondam Desiderii Regis, & ipsa fides apud nos haecenus munit.* Cumque in patulo, omnibus assistentibus Proceribus, talia protulisset verba cum jurgiis, suis praecepit militibus, qualiter eum sine mora privarent manibus. Sed dum Ministri talia implere vellent, ipse piissimus Rex prae nimio amore, quo eum diligebat, & propter ejus sagacitatem alta trahens suspiria, has in voces (d) erupit: *Heu prob dolor!* inquit, *quomodo manus ejus abscindimus, ubi tam elegantem Scriptorem reperire (e) valemus?* Assistentes denique, ut praediximus, Proceres, nec non & Optimates, qui eum exorsum habebant, propter quondam, ut diximus, Desiderii Regis fidem, in hunc modum responsum dederunt: *quia si hunc Diaconum, o Rex, illaesum finis abire, Regnum tuum stabilitum minime habebis.* At Rex talia depromit verba; *Mihi*, inquit, *dicite, quid exinde vobis comparet?* Et illi dolosa voce dixerunt: *Illico evellantur ejus oculi, ut nec cedulas, nec literas contra vestram Dignitatem, nec contra vestrum Imperium haecenus peragat.* Cumque severitatem simul, & duritiam in suis militibus cerneret, se se valide perturbavit, cogitans, qualiter eum de dicta poena liberaret, adjiciens: *Ubi tam industrissimum (f), atque praclarissimum Poetam, nec non & Historiographum invenire queamus?* Hiis dictis, Optimates ejus siluerunt, & ipsius praeceptis (g) missus est in exilium, ut illic crucia-

(a) Talia pertractasset.

(b) Inferre.

(c) Nihil penitus.

(d) al. prorupit: En prob.

(e) al. valebimus.

(f) Industrissimum.

(g) Obedire maluerunt, advertentes (in Cod. Vaticano leg. adnectentes) ut in Insulam quandam missus in exilium esset, & (al. ut) illic.

ciaretur : quod factum est . Dumque vincetus , ut diximus , in (XII) Insulam (a) deveniret in exilium , diu illic nempe cruciatus est . Sed ipsum Paulum , veritatem , quae Christus est (b) , veritas ipsa per magnam suam potentiam mirabiliter liberavit . Nam quidam homo , qui saepissime ejus famulatu inerat , clam de dicta Insula eum (c) expedit , & cum eo Beneventum repedavit . Cumque nuntiatum esset Principi Arichiso , magno gaudio est repletus , eo quod multis ante temporibus formam ejus cernere optaret . Atque ex ore ejus dulcia verba in arcano sui pectoris (d) cum equitibus in ejus misit occursum . Cumque Beneventum introisset , super collum ejus ipse piissimus Princeps ruens , flebat plane prae gaudio , & eum osculabatur . Ipse , de quo jam diximus , Paulus ad quondam sui Domini filiam venit , atque uxorem praefati Principis *Adelpergam* nomine , de qua jam supra diximus , & (e) humiliter subdidit adjiciens : *Sum fraudatus a genitore tuo piissimo ; non me fraudavit Dominus de suis nativis ; insuper & ostendit mihi (f) suam sublimissimam prolem* . Ipsa Principissa piissima inter dicta verba dolenter flebat .

CAP.

(XII) Insulam , in quam Paulus fuit deportatus : Diomedis olim dicebatur , in mari Adriatico sita , parum a Sipontinae regionis continenti abest ; nunc vulgo *Tremisi* vocatur , quae Castrum antiquum habet : & Canonicorum Regularium *Latezanensium* ditioni subest .

Quae absolute narrat Anonymus

de prodicione Pauli Diaconi , ex invidia dicta fuisse probat Nucaeus in notis ad Orlens. lib. I. c. 15. quem consule ; ubi fusc etiam de ejus operibus , & carminibus , quibus ille *Salernitanam Ecclesiam* exornavit ; quae invenies apud Ughellium Italiae Sacrae tom. VII.

- (a) *Devenisset .*
- (b) *Secutum .*
- (c) *Expulit .*
- (d) *Informaret (in Cod. Vat. intimares) illico non paucos e suis Proce-*

- ribus cum equitibus in ejus misit occursum . Ita etiam C. Vst.*
- (e) *Se .*
- (f) *Tuam .*

I. **A** Richis (a), de quo praediximus, piissimus Princeps familiae copiam, & equorum, varia indumenta, dapaeque ei abundanter tribuit, atque in ejus Palatio commorari iussit, & creberrime de liberalibus disciplinis cum eo sermonizabatur. Cumque de talibus, & Divinis scripturis invicem colloquerentur, insatiabili pectore ipse Princeps quaeque gerebat. Et dum de fato Karolo sermo fuisset exortus, ipse Paulus inter alia verba talem sermonem nempe protulit. *Idem, de quo nunc praediximus, Karolus, quantum illic conjicere valui, cum ingenti exercitu est super te venturus.* Quod ille quidem audiens, Beneventum, simulque & ejus filias (*) muniens, secessit Salernum, quae est valde munitissima, atque praeclarissima, & opibus, dapibusque sufficienter abundat, & proinde eam ipse Princeps mirabiliter ampliavit, propter ejus tuitionem. Rex, de quo praediximus, Karolus Gallorum, Saxonum, Alemannorum, simulque & Langobardorum, Burgundionumque validum movens exercitum, cum ingenti ira civitates Arichis subjectas invadere est conatus. Quod dudum Arichis audiens, nimis extremuit; in tantum ut muros jam dictae civitatis in altum mirabiliter elevaret; & per fines Beneventanos suos Missos mittit, quatenus ad eum accersirent omnes praeclarissimos Antistites. Qui cum ad praedictum Principem Antistites properarent, eos in Sacro Palatio introduci iussit, & per semetipsum illuc gradens, sicut mos erat ipsius, submissio vultu ab eis poposcit benedictionem. Qua peracta benedictione, ipse Princeps taliter prorupit in vocem: *Eja, Beatissimi Patres, incamus consilium, qualiter e nostris finibus nefandum Karolum evellamus.* Et consilium fecerunt, quatenus iram suam

(a) Praedixerat de Paulo Diacono Notario olim Regis Italiae Desiderii, qui post sui Regis captivitatem a Carolo Magno ad Insulas Dio-

medas relegatus, custodes elusit, & ad Princip. Arichim Desiderii generum se recepit.

(*) Scilicet alias Ducatus Urbes.

suam faevissimam blandirentur. Tunc singuli Episcopi (a) ciliciis sunt induti, humilibusque vehiculis, & (b) Afellis sunt superpositi, profecti sunt obviam ei. Cumque simul carperent iter, nihil aliud, nisi orationibus, vacabant. Dum Capuam properant ipsi jam fati Antistites, & statim Vulturnum flumen celeriter transmearent, quidam homo eis dixit: *Bene veniant Domini mei, ubi pergitis?* At illi responsum reddiderunt, dicentes. *Ad magnum Regem Karolum cupimus properare.* Ipse homo eis dixit: *Videte, quia ipse cum suo exercitu in locum, qui Garilianus dicitur, applicuerat.* Illi quippe cum ingenti cursu illuc pervenire malebant (c). Sed jam eum in hac parte fere XII. milliaria cum suo exercitu applicantem reperierant, & non procul ab ejus Castris de Asinis se ejecerunt, & singulis Clericis ante se, unusquisque cum (d) ferulis, incedere jusserunt. Quod cum a longe ipse Rex talia cerne- ret, admiratus est valde. Cumque a suis relatum fuisset, quod Beneventani Episcopi essent, ipse Rex dixit: *Pro qua re adveniunt Beneventani Antistites, cum ipsi suo Principi Coronam in capite jam detulerint?* Inter dicta verba Praesules ei approximavere, atque in faciem super ter- ram se prostrarunt. Rex itaque, ut erat pius, bis, ter- que ut surgerent, dixit. Cumque cum pavore surrexissent, Rex taliter eos est allocutus. *Video Pastores sine ovibus.* At illi, accepta fiducia, talia verba praedixerunt: *Lupus venit (e), & disperdit oves.* Ipse Rex cum jurgio ait: *Quis est Lupus?* Illi nihil metuentes responderunt, dicentes: *Tu es ipse.* Piissimus Rex ut eorum vidit audaciam, dul- cia verba eis depromit. *Licet infelix, ex Sacra unda re- natus sum, & a Christi nomine Christianus vocor, & si- gno*

(a) *Vili nempe, & abjecto ami- les, ut apud Reginonem lib. 2. ann. 964. aliosque. Peregrinus.*

(b) *Utinam & etiamnum incede- rent Episcopi ad gregis sui aedifica- tionem!* (c) *Responsum ex Anonymi cere- bro nimis oscitanter prolatum: sicuti & alia, quae subdit, fabulosum quid olent.*

(c) *Ob distantiam mill. circ. XXII.*

(d) *Ferulae sunt Baculi Episcopa-*

H

gno Crucis saepissime meum munio corpus: & vos pro qua re appellatis Lupum? Unus ei ex dictis Episcopis David (a) nomine, qui erat ex Beneventana urbe, sagaci relatione in hunc modum respondit: *Ne indigneris, Domine Imperator, si loquar: Non inferimus vestrae dignitati injuriam, si bestiae vos comparemus, quia sicut Lupus discerpit praedam, quam arripit, sic nimirum si fores veneris Dominus noster in Samnium, similiter ad instar Lupi discerperes Christianorum corpora.* In quo Tractatu (b) introduxit plane personam Domini loquentis Imperatori: *Ego te ex ultimis Imperatorem feci: ego tibi exercitum inimici tui tradidi: ego tibi copias, quas ille adversus te exercitu suo praeparaverat, dedi: ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi: ego de semine tuo super solium Regni tui constitui: ego te triumphatorem sine labore feci: & tu de meis fidelibus, quos olim de meo sanguine acquisivi, triumphare cupis?*

C A P XI.

II. **I**mperator (c) interea, cum se sagaci ratione superatum cerneret, & aditum evadendi minime inveniret, excusationem ei inferre molitus est, annectens: *Coeptum iter relinquere quomodo valeo, qui jusjurandum nuper asserui: Nisi sceptro, quod manu gesto, Arichis percutiam pectus, vivere nolo?* Quidam Episcopus Salernitanus, cui nomen Rodopertus fuit: *Audi me, benignissime Imperator: ipse Tetrarcha Herodes, qui tunc Judaico populo praeerat, quando ad mensam ebriosus cum suis Satellitibus recumbebat, introducta sua privigna saltando ei complacuit. Die itaque illa per jusjurandum pollicitus fuerat*

(a) al. *Daus, Dans*, corrupte. Vide ad finem Tumuli Romualdi filii Principis Arichis.

(b) An Episcopi Tractatus, sive Sermo ad Carolum tunc extabat, ex quo ista Anonymus excerpsit?

(c) Carolus coronatus est Imperator anno 800. Anachronismus est annorum 13. Salernitano tamen imposuit Erchemper. num. 2. qui hujus adventus tempore Carolum dixit *Caesarem*.

rat Herodes dare eidem puellae quidquid postulasset: numquid non fuerat melius juramentum spernere, quam ut caput Sancti Joannis abscinderet? Adhaec Imperator. Nempe melius. Idem Episcopus: Et si melius, quomodo eum imitari malis, Rex? Imperator tranquillo animo: Quid faciam exinde evidentius, seriatimque mihi celerius pande. Cui omnes Episcopi dixerunt: Faciemus; ut ipsum sacramentum perficias sine ulla damnificatione, & Arichim vestrae Ditioni sistere faciemus, ut quae Deo vovisti, in ipso perficias. Nec dum verba ipsi Antistites adhuc expleverant, ipse Rex obuius quippe, & cum magna alacritate eis effatus est: Ut dixistis, perficiam; quia dum nunc ex ore vestro sermo processit, ita gaudio sum repletus, ut praesente (a) me subito renovatum. His dictis, statim exinde sunt moti, atque simul gradientes pervenerunt ad quandam Ecclesiam, quae non procul a Capua urbe sita erat (b). At ipsi Episcopi: Hac quidem nocte, Domine Imperator, hic quiescamus, & crastina die, quod diximus dudum Vestrae Ditioni, adimplebimus. Tunc magis, magisque est laetatus, putans adipiscere, quod concupierat. His dictis, diei jam fuerat cursus expletus. Postera namque die surgens idem Rex, ad se iussit Antistites vocari; cumque vocati venissent, benigne accipiens, blandis eos sermonibus alloquens, ait: Quod usque nunc quippe spondistis, celerius ad finem usque perducite. Statim illi dixerunt: Sequetur nos Dominus noster, & nunc, quod desiderat, ostendemus. Confidenter illico de Throno, in quo residebat, exiliens, cum ipsis pariter properabat. Ipsi denique jam saepe fati Episcopi in quadam Ecclesia sub vocabulo Sancti Protomartyris Stephani (c) eum perduxerunt, atque
ut

(a) Bolv. & Ægypt. legunt: ut ad praesens me sentiam subito renovatum.

(b) An ad Ecclesiam, quae a nomine pagi dicta est S. Maria Suricorum? Certe tunc erat, & dicebatur, Capuae corpus, exigua pars antiquae urbis ab Ecclesia seposita: post enim

Wandalorum incendia haud contentibus domiciliis ejus amplitudo fuit frequentata. Peregrinus. De hac re inferius verba faciemus in Dissert. de Basilicis Capuae veteris. Prætil.

(c) De quo infra in Dissert. cit. de Basilicis Capuae. Prætil.

ut illuc introgrederetur, efflagitabant. Cumque Ecclesiam cum ipsis pariter ipse cum suis Proceribus aliquantisper ingressi fuissent, veniam, ut mos erat, ei a Domino poscebant. Oratione completa, conversus ad Episcopos dixit: *Quod jam plane praeditae Eminentiae nostrae promissis, nunc demonstrate; asserens, quod Arichis, de quo nuper diximus, inter omnes meos Optimates Magnatem illum habeo, & honorem a parte nostrae potestatis obtinendum tribuo: Unum est, quod quaero, ut armiger meus unus miliarius fiat.* Denique ipsi Episcopi cum magno pavore ingentem effigiem Arichis in angulo ipsius Ecclesiae depictam ostenderunt. Itaque averſa facie Rex cum ingenti ira taliter prorupit in vocem: *Vos ne estis, qui usque nunc illusionem, simulque & ironiam de me gessistis? jam non sinam facere: tantum quod dixistis perficite; sin autem in exilium vos in Galliam mittam.* At illi perterriti, sed tamen fidei in Domino, dixerunt: *Quod Dignitati Vestrae nuper promissimus, simulque nimirum implevimus. Minas suas non patremus: fac quod facturus es. Non dicimus in Galliam, sed si velis, nos mitte in Africam.* Idem Rex dixit: *Lutum mihi spondistis ostendere, aut formam hominis? aut colores varios?* Ad quod responderunt: *Ne irascaris, (a) Domine Imperator; nam sic eum vocitabant omnes, qui aderant & famuli sui, qui preciosam coronam in suo prorsus capite gerebat. Imperator quippe omnimodo non dici potest, nisi qui in Regno Romano praeesit: hoc est Constantinopolitano: Reges Gallorum nunc usurparunt sibi tale nomen, nam antiquitus omnimodo sic non vocitabantur. Interim ad Historiae ordinem redeamus: ad verbum, quod supra quippe inchoavimus. Arichis non est lutum? Numquid non dicitur in Genesi (b)? Creavit Deus hominem de limo terrae. Numquid non est venturus post carnem vermis? post vermem pulvis? Tamen, si placet, ut dixi-*

(a) Tace nugator: Tu autem, cium meum de hoc Auct. num. 7. lector, vide Baron. ad ann. 800. Bel- (b) Genes. 6. 2. larm. de Translat. Imperii. Et juda

diximus, in formam ejus, hoc est in picturam ejus, quod Deo vovisti adimplere; nam propriam ejus effigiem omnimodo non videbis, nisi in examinis die. Cumque Rex ex omni parte se superatum cerneret, cum ingenti ira super illam imaginem venit, & scepro, quod manu gerebat, illius imaginem percutiens, pectus, & coronam, quam in capite depictam gerebat, dirumpere fecit; addens: *Hoc, si eveniat homini, qui saper se ponit, quod ei licitum non est.* Tunc prostrati Episcopi in faciem super terram, eum adoraverunt, adjicientes, ut pacem inibi pariter firmarent. Ipse Rex benignissimus audiens admonitionem tantorum Patrum, firmavit, pacem iniens, atque in scripto foederis Pactum (a) affirmans inter Beneventanos, & Francos; & obsides Beneventanorum, simulque & Grimoald Arichis filium idem Rex Francorum fecit auferri. Cumque talia patrassent, ad invicem sunt sequestrati. Episcopi arva repedaverunt sua, & ipse Rex cum suo exercitu reversus est itinere, quo venerat. Tamen unum eminentissimum ex suis Proceribus Salernum misit, quatenus foedera pacis firmarent, & obsides, ut jam diximus, ab ipso Arichis Principe acciperet.

C A P. XII.

Qui dum properasset Salernum, cum suis non pacis fidelibus ipse, de quo jam diximus, Arichis cum magno apparatu eum suscepit, sicuti nunc sermo subsequens declarat. Tunc Arichis exercitus copiam adunari fecit, quatenus ipsum Missum honorifice cum magna sublimitate reciperet, & diverso habitu variisque instructus armis ante oculos Legatorum, appareret. Nam in
sca-

(a) *Arichis imperata facturum Carolo pollicetur, praeter hoc solum, si ipse ad conspectum venire non cogetur.* Eginh. in V. Caroli M. ad verbum. Talem vero imaginem is miserat, suscepto Principatu, ex more

Impp. quae post solemnes adclamationes in Eccles. actas fuerat ibidem locata. Confer S. Gregor. Magn. in Ep. lib. 11. init. & Paul. Diac. lib. 6. cap. 11. sive 33.

scalis ipsius Palatii adolescentes hinc inde astare fecit (a); deinde senes undique circumstantes cum baculis in manibus, inter quos ipse Princeps in throno aureo, in eorum residens medium. Cumque urbem ipse Legatus cum suis appropinquasset, non paucos ex suis Proceribus in eorum misit occursum; sed dum eis appropinquassent (22) putaverunt, ut ipse Princeps inter eos esset, & inter se se sciscitabant, qualis esset forma ipsius, ut eum penitus adorarent. Sed dum eis responsum est; quod illic minime esset, gradierunt simul, & dum sunt Urbem ingressi statim Palatium adierunt. Cumque ad scalas jam fati Palatii pervenissent, reperierunt adolescentes, quos dudum diximus, hinc inde accinctos astare. Quod dum talia Legati cernerent, putaverunt, ut illic ipsum Principem invenirent; sed responsum est: *in (b) aurea perambulate*. Dum paulisper alium in locum devenirent, cum aliis indumentis juvenes floridas aetates habentes reperierunt hinc inde astare, (c) omnino eum putantes, ut inibi esset. Responsum est: *in aurea (d) pergite*. Cumque admirati, in (e) aurea paululum properarent, invenerunt jam fatos (f) canos cum variis indumentis, jam pro certo

(22) Parem quaeso animadvertite (dicamne Historiam, an Fabellam?) Tom. II. pag. 124. Scriptor. Francicor. Du Chesnii, ubi Monachus Sangallensis, quem Notkerum quidam appellant, Lib. II. de Reb. bellic. Carol. M. narrat, Legatum quemdam Graeci Imperatoris ad Carolum invisendum venisse, atque non semel deceptum, quum ante deductus fuerit ad Proceres Palatii splendido apparatu variis in locis dispositos, quam ad Carolum perveniret. Rumores vulgi, sua quaeque magnificentis, ambabus olim ulnis excipiebantur, atque imperterritite in chartam illati, ad alias gentes transferebant, & ad nos usque transferunt. (Prat.) *Fabulosam, atque insulsam enarrationem norunt omnes.*

(a) Qui gerebant spraverios in manibus suis, & ceteras hujusmodi aves; deinde juvenes astare fecit floridam aetatem habentes, & ipsi alios accipitres, & hujusmodi aves manibus gerebant: Quidam autem ex iis ad tabulam ludabant, hinc inde canes (Cod. Vat. canos) spargentes astare fecit: Deinde &c.

(b) al. in antea (& Area, & Aula.

(c) Jam omnimodo putantes.

(d) In antea (in Area.

(e) In Area.

(f) Juvenes. (al. canos spargentes.

to existimantes, intentisque oculis imaginem illius videre cupientes. Sed responsum est: *ite in (a) aurea*. Dum properassent in aulam, in qua ipse Princeps erat, cernerant ibidem astare senes venustam formam habentes, & ipsum Arichis in throno aureo, in medium eorum residentem. Mox quippe ipse Princeps de aureo, in quo residebat, throno resiliit, cumque, ut invicem se adorare (b) adungerent tunc Arichis eos delusit, sceptrum, quod manu gerebat, projecit. (c) Protinus ipse Legatus ut vidit, mox submisso vultu eum elevavit, atque ipsi Principi detulit, eumque protinus (d) adoravit, asserens: *non sicut audivimus, vidimus; sed plus plane vidimus, quam (e) audivimus*. Cui denique ipse Princeps Arichis ad vesperam diversos cibos, vini (f) quoque praecipua, variaque potionum genera transmisit, atque in regia aula eum cum suis fidelibus morari iussit.

C A P. XIII.

ALia nempe die ipse Princeps, visitandi causa ad eum venit, eumque percontari coepit de ejus sospitate, cui ille: *Melius numquam aliquando memini me esse, quam nunc (g)*. Et videns omnem sapientiam Arichis, & Palatium, quod aedificaverat, & cibos mensae ejus, & habitacula fervorum, & ordinem ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, miratus est valde adjiciens: *Verus est sermo, quem audiavi in terra mea (h) super sapientia tua, & super gloria tua. Non credebam narrantibus mihi, donec per me metipsum veni, & vidi oculis meis, & probavi, quod media pars nuntiata non fuerit*. Hiis dictis, ipse Arichis suum filium, ut diximus, *Grimoalt* cum aliis obfides dedit, atque dona ei plurima largitus est. At illi
vale

(a) al. Area (& antea.	(c) Nuper.
(b) Statim Arichis.	(f) Vina.
(c) Protinus. Ut ipse Legatus hoc vidit, mox.	(g) Sim.
(d) Pronus.	(h) al. In arva mea.

vale facientes Principi laboriosum iter arripuerunt. Ferunt (XIII) plane nonnulli, quod ipse saepe dictus Carolus in Legati formam se transformasset, ut auditam Arichis magnitudinem cernere posset, & quod ipse Legatus, quem supra diximus, Carolus fuisset,

C A P. XIV.

Igitur *Grimoalt*, dum devenisset cum suis Papiam, cum gaudio ab ipso Rege acceptus est, moratusque est apud eum temporibus multis. Ipse saepe dictus Arichis erga Dei praecepta se se cooptabat (a), atque creberri-
me pauperibus eleemosynam condonabat. Factum est, ut una die ex more quemdam Presbyterum proprio ore clamar-
ret, quatenus pro suis delictis (XIV) mirissimum Agnum mactaret. At ille, postpositâ verecundiâ, mox ingressus est Ecclesiam, Missamque, quamvis foedatus, canere coe-
pit: (b) altitonus Dominus suum Angelum e (c) Coelo cum spongiis misit, eumque abluit; & nullus nisi Arichis cer-
nere potuit, (d) Sacrificio ex more peracto, sordes, quas Angelus diluerat, super eum iniecit, & Princeps Presby-
terum jam fatum ante suum obtutum venire iussit, eum-
que delicatius percontatus est videlicet de re, quae ac-
ciderat. At ille seriatim, licet clam, omnia enodavit, qualiter cujusdam viri foeminam stuprasset, & non lo-
tus sacrificium, licet non (e) dignus, Deo obtulisset. At ille contestans eum, ut nullo modo hujus (f) rei assen-
sum daret. Vir ille, cujus mulier foedata fuerat, omni-
nisu decertabat, quatenus Presbyterum illum extingueret:
unde

(XIII) Quod in medium heic Anonymus adfert, incredibile sane videtur. Nil mirum pœtantis Principis sui genio indulget.

(XIV) Idest, pro remissione suorum peccatorum Sacrificium incruentum, seu Missam offerebat.

(a) al. coartabat.

(b) al. mox Altissimus Dominus.

(c) E celis.

(d) Post Sacrificium ex more pera-

ctum,

(e) al. indignus.

(f) al. huic.

unde non modice ab ipſo Principe eſt objurgatus ; inferens minas , occiſurus (a) fore illum , & domum ſuam (b) cremandam . Quid multa dicam ? Quadam die ſuper eum clam vênit , fortique icſtu percuffit , & in terra mortuum ſtravit . At Princeps ex (XV) improviſo virum illum cum uxore , & liberis clauſa domo (licet non recte geſſiſſet) igne cremari fecit . Uxor illius praegnants erat , & vicina partui dedit ſine (23) offibus filium , ut patenter daretur intelligi , quod miſericordiam ſine diſcretione haberet ; ſicut enim ſuus natus carnem habebat , & tamen fortitudinem amiſerat (c) , unde (d) . . . ſine mora popoſcit ; & quemadmodum miſericordia ſine diſcretione nihil valet ; ſic ille infantulus ſine offibus nihil valebat .

C A P . XV .

Quaedam mulier virum proprium habebat , & cum alio viro ſe commiſcebat . Factum eſt , ut una nocte , una cum adultero (e) , virum proprium ſtrangulareret ; & dum ipſe ingentem vocem emitteret , inquit ad ſuos : *Surgite , quia meus vir apoplexia eſt penitus extinctus* . Dum ex more vicini & conſanguinei circumquaque altrinſecus flerent , cum magno obſequio ad ſepulcrum uſque perduxerunt , eumque humarunt . Dum ad aures

(23) Vide quot aniles fabulas heic nobis propinet Salernitanus noſter . Haec , aliaque ejuſmodi Camillum Peregrinum deterruiſſe reor , de integrum ejus Chronicon evulgaret . Nemo inficias ierit , quia egregios Scriptores , ac Libros veterum Monachorum Republica dedit ; ſed multos etiam ex iis novimus nimia credulitate laborantes , & prodigia , ultra quam par erat , ſomniaſſe , aut ab aliis lubentiſſime accepta literis commendatſe .

(XV) Hoc etiam inter fabellas adnumerandum .

(a) Occiſurum .	mandos .
(b) Eſſe cremandam . In Cod. Vat. legitur : <i>interminans ſi occiſurus foret illum & domum ſuam igne eſſe cre-</i>	(c) al. <i>obmiſerat</i> .
	(d) <i>Penitentiam</i> .
	(e) <i>Cod. Frecc. in dolo ſuum</i> .

aures Principis pervenisset; quod non propria morte fuisset extinctus, statim comprehendi virum illum, qui mulierem defuncti foedaverat, jussit; & verba talia promittit: *Nisi ex tempore, quod clam gessisti, nobis enodaveris, illico nimirum morieris.* At ille quod nequiter gessit, per omnia popolavit. Princeps idem alta trahens suspiria, tandem in voces erumpens, inquit ad suos: *Virum istum comprehendite, eumque super mortuum facie ad faciem districtum colligate (a); & quid exinde Redemptor humani generis judicaverit, intimate.* Quo peracto, tertio die indagari jussit, quid exinde fuisset factum. Tunc reperierunt virum illum, qui fuerat strangulatus, desuper stratum, os naresque sui peremptoris corrosisse. Proinde huic Historiae haec conscripsimus, ut fideles a muliere aliena (b) sibi omnino caveant, & ultionem divinam (c) metuant (XVI),

C A P. XVI.

Quidam illo in tempore Patriarcha Constantinopoli erat vir bonus & justus, sed carnali amore nimium foedatus in tantum, ut neptem suam quasi Eunuchum in domo propria haberet, & eam undique insignibus vestimentis fulciret. Ille Patriarcha morti approximavit, atque omnibus suum nepotem, qui videbatur, commendavit. Dum obiisset, una omnes illam, quae erat femina, cunctis (d) irascentibus, (24) Praesulem elegerunt. Prae-

(24) Palmaris haec fabula de Patriarchissa Constantinopolitana, & de Arichisi Principis visione attente consideranda: hinc enim ab aemulis, aut hostibus Sanctae Romanae Ecclesiae desumpta videtur ridenda plane, atque ab ipsis Heterodoxis jam ejurata fabella Johanna Papissae. Quod in Graeca Ecclesia olim factum confirmare nugivenduli, Romanae quoque Cathedrae accidisse alii commenti sunt, &

(XVI) Concionatoris officio hec mis avertantur. fungitur, ut fideles a viis suis pelli-

(a) *Distendite.*

(b) *Sibi omnimodo continent.*

(c) *Acerbissimam.*

(d) *Nescientibus.*

Praefuit illis ferme unum & semis annum . Intempesta nocte , quando sopore corpora fessa premuntur , malignus spiritus ante stratum , ubi Arichis dormiebat , se se obduxit , & vocem emisit asserens : *Quid agis Arichis ?* At ille insolito (a) clamori dum aures innecteret , idem Diabolus : *Propalabo tibi quid feci , Constantinopolitani non virum , sed feminam habent pro suo Patriarcha , ideoque terra illa sui Redemptoris detinetur ira ;* & haec dicens abscessit , Idem Princeps statim suos Constantinopolim Apocryphos direxit , & cuncta , quae ei Diabolus propalaverat , aperuit . Illi vero curiosius indagarunt , & qualiter per Archiepiscopum promulgatum fuerat , reperierunt ; & tunc pestis ipsa quievit ,

C . A . P . XVII.

Interim protelata verba (b) omittamus , & stilum ad propositam rem revocemus . Ipse , de quo praemissimus , Arichis cum regnasset annos (25) XXVII. (c) , & men-

quidem serius . Nunc audi Leonem IX. Papam anno 1053. in haec verba scribentem ad Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum : *Abstine autem , ne velimus credere , quod publica fama non dubitans asserere , Constantinopolitanam Ecclesiam contigisse , ut Eunuchos contra primum Sancti Nicaeni Concilii capitulum pessimè promovendo , Feminam in Sedem Pontificum suorum sublimasset . aliquando , Hoc tam abominabile scelus , detestabileque facinus , est enormitas ipsius , vel horror , fraternaque benevolentia non permittit nos credere &c.* Sed longe ante Leonem IX. chlamydam hanc venditabat bonus Salernitanus noster . Johanne vero Papissae scend post annum tantummodo 1250. erupit atque invaluit . Ipsa vero Leonis IX. Epistola evincere potest , tantam abominationem in Cathedra Petri numquam fuisse investam , & ne rumorem quidem temporibus Leonis IX. ejusce flagitii fuisse . Qui enim tanta confidentia Graecis haec objecisset Romanus Praeful , si in Romana Sede illud idem antea contigisset , aut saltem contigisse fama , diceret in hoc mendax , tuisset ?

(25) Parum attentum & heic amanpensum deprehendo ; etenim scri.

(a) *In somnis dum insolito.* (b) *al. omnimodo mittamus.*

(c) XXVIII.

mensēs sex, jam aetate maturus, apud Salernum placida morte quievit, atque juxta Ecclesiam Dei Genitricis Sedis ipsius (a) humatus. Per idem tempus, ut diximus, Sanctae ipsi Ecclesiae (26) *Robertus Episcopus* praecerat, qui ob amorem tanti viri super tumulum ejus, ejusque uxoris, & filii, cameram instruere fecit: Fuit autem vir mitis, audaxque, & apprime liberalibus disciplinis imbutus, & , ut jam diximus, hanc civitatem undique munivit, atque in ea mirae magnitudinis, immo & pulchritudinis Palatium construxit, & ibidem in Aquilonis parte Ecclesiam in honorem Beatorum Petri & Pauli instituit, quae (b), ut ajunt, dum olim asylum Principis fuisset, & ipse Princeps Idolum jacens illuc (c) invenisset ex auro fabrefactum, inde ipsam Ecclesiam deauravit. Sufficiant quae de *Arichis*, ejusque prole effavimus; nam saepe dictus Paulus in locum, ubi eorum corpora requieverunt, plenissime ea versibus illustravit, quos nos huic Historiae inseri fecimus.

C A P. XVIII.

UT retro traham stilum, aliquid inter plura, qualiter dictus Princeps se gerebat, fidelibus innuam, ut Praelati saepissime exemplum teneant, & subiecti omnimodo gaudeant. Ipse, de quo praemisimus, *Arichis* erga Dei culturam se se creberrime coarctabat, & undique

Scribendum *annos XXVII. & menses VI.* In Catalogo Ducum Beneventanorum praefixo huic Libro, *anni XXIX. & menses V.* *Arichis*o tribuuntur. Alii *annos XXX.* nempe incompletos eum regnasse tradunt. Vide infra ejus Epitaphium, ubi *ter binis lustris* rotundo numero, versus causam, patriam rexisse dicitur.

(26) Sive *Rodipertus* Episcopus Salernitanus. Haec eadem Anonymi nostri verba adfert Ughellius in Catalogo Episcoporum Salernitanorum *sub nomine Heremperti.* (Prat.) *Ita quidem legit Cod. Frecciam. & Bolvis. scil. Rodipertus.*

(a) *Est.*(b) *al. quam.*(c) *al. illic.*

que prospera illi Dominus condonabat: Nam Argivos potenti dextera superavit, & in fugam nimirum compulsit ire; qua peracta victoria, in elationem non est ductus, sicut tyranni assolent facere, & ad deteriora perveniunt; sed Creatori (a), qui conterit bella, immensas gratias exhibebat. Ipse inopes & debiles diverso habitu induebat, cibariaque abundanter nimium tribuebat; & Redemptor (b) mitissimus vices, nec non & gloriam (c) illi largiebatur, & sua arva illaesa obtinebat, & omnes sub sua ditione laetabantur & exultabant.

C A P. XIX

ENodare autem fidelibus volo, qualiter omnipotens Deus antequam *Aricbis* ad dignitatem perveniret Principalem, ei ostendit, qualiter honorem, vigoremque ei redderet; nam quadam die dum cum suo Principe *Liutprando* in Ecclesia B. Protomartyris Stephani, quae sita est in veterrima urbe Capuae ab Imperatore, Helene filio, Constantino, (A) eamque in honorem omnium (B) Apo-

(A) *Anonymus vester hoc postremo numero videtur adfirmare, Constantinum Magnum dicere voluisse omnibus Apostolis Basilicam a se Capuae constructam; sed propositum non perfecisse suum: illam vero S. Germanum ejusdem urbis Episcopum reliquiis consecrasset S. Protomartyris Stephani, conlatis sibi ab eodemmet Imperatore. Quas adseriones a comperta horum gestorum veritate valde alienas brevissimis Notatiunculis, ac sub ipso festinante prelo refellere est visum; sciasque, Lector, Anonymi narrationem in scriptis Papp.Codd. haberi, qualem repraesentavit: etsi aliter ab aliis edita fuerit.*

(B) In honorem omnium Apostolorum) Communis hac etiam aetate ea est opinio; sed magis places (do verba Anastasii Bibl. in Silvestro primo) Constantinum fecisse intra urbem Capuam Basilicam Apostolorum: hoc est Apostolis Petro, & Paulo illam extruxisse, quibus singulis Romae amplissima exaedificaverat idem Imperator templa. Sane indefinito Apostolorum nomine non omnes semper venire consuevere duodecim Christi Salvatoris Principes ministri. Exempla

(a) Suo.

(b) al. mitissimus vices.

(c) Libenter.

Apostolorum dedicari decrevit, (C) licet postea a Beatissimo Germano ejusdem Episcopo urbis (a) collatur (D) ab Imperatore reliquias B. Protomartyris Stephani, nec non

plum succurrit apud Ennodium Dictione 2. aliis Oratione 6: quae recitata est, ut Titulus antiquus manifestat, in Dedicatione Basilicae Apostolorum, ubi Templum fuit Idolorum, De cujus sanctificatione Auctor sic habet, Christus ingressus est, respiciamus quibus factus auxiliis. Venerunt cum eo Coelorum radii, Apostolorum diademata, Petrus, & Paulus, qui &c. In Basilica Apostolorum consecrata non omnium est adventu, sed Petri, & Pauli dumtaxat.

(C) Dedicari decrevit) *Ex te, mens fuit Constantino eam dicere Apostolis, qui re non complevit. At Ecclesiam Imperator a se denominavit Constantinianam, multiplicique suppellectili ad usus sacros, ac Massis, & Possessionibus, hoc est Fundis, large donavit, si praedictio est fides Anastasio. Quid igitur dicatio mox non est secuta; quam differre nefas erat, more ne dum Ethnicorum, quem observo apud Plinium lib. 4. Epist. 1. sed Christianorum, si rise verba S. Paulini Nolani capio? Propterea (ait ille Epist. 12.) & horum versiculos adjiciendos putavi, quos illi in hoc oppido dedicandae Basilicae paravimus; nam adhuc in opere est; sed, propitio Deo, dedicationi propinqua. Perfectionem operis, & dicationem una conjunxit vir sanctus,*

(D) Collatur ab Imperatore reliquias) *Sic unus Papyracens Codex notae melioris. Alter: Collatas ab Imperatore reliquias. Selige quamvis lectionem, dicit ab Imperatore, quem praedixerat, donatas reliquias S. Germano. Hinc quam foedum, nec unum erratum. Sanctus ille Episcopus D. Benedicto notus, & coaevus, duobus integris seculis posterior fuit Magno Constantino; quo vivente, dispersitae reliquiae S. Protomartyris in Italia nullae; immo nullibi, corpore non dum revelato. Accepit (consentiam) Germanus illas ab Imperatore, sed Iustino seniore, ad quem missus fuit Princeps clavae legationis a Romano Pontifice Hormisda; tunc S. Protomartyris nomen, clarescentibus signis ex uno ejus passionis lapide apud Anconitanos exculto, religiosissima apud Italos venerabatur; quam reliquiarum donationem cum Anonymus noster ex minus proba vulgi relatione accepisset, vel mente sua perturbasset, nil curavit, sive alienam, sive suam desipientiam ad Lydium authenticorum scriptorum lapidem probare, qua negligentia pluries eum laborasse satis superque constat. Sed esto voluerit ille non ab Constantino, sed ab innominato ibi Imperatore S. Germanum reliquiis donatum; ejus ta-*

(a) al. collatas.

non & B. Agathae Virginis, proinde eam in honorem (E) Protomartyris Stephani vocari iussit; & ut diximus, dum in eadem Ecclesia, Langobardorum sicuti mos est, cum pugionibus accincti altrinsecus introissent, & unusquisque dum indefinenter oraret, sic ille adolescens Arichis. (a) *Miserere mei Deus*, labiis impressis canere coepit: dum venisset, ubi dicitur: *Spiritus principali confirmame*; illico spata illius contremuit, ac si quilibet illam concuteret (b); Ille vero, oratione completa, cum

pavo-

non dicto adferat ne ego, Ecclesiamque a Magno illo constructam, ac large donatam, indedicatam remansisse credam ad S. Episcopi tempora: hoc est ad integros annos biscentum? Certe mens Anonymi, nisi illa prior, haud alia ab hac fuit.

(E) Proinde eam in honorem Protomartyris Stephani vocari iussit) *Idem iussit Constantinas, de quo dixerat. Dedicari decrevit. Sed bis non amplius sisto. Verba illa observo. Proinde eam etc. quae indicant mihi priscum sacrum morem dicendi Ecclesias, adhibitis eorundem Sanctorum reliquiis, quorum nominibus adpellandas fuisse, iisdemque curatis ab eodem auctore constructionis, qui cetera quoque omnia solemnitate concordantia suppeditabat, de quibus alibi est mihi dictum. Idque institutum, ut reor, sive Anonymum nostrum, sive enarratae fabellae impostorem in opinionem induxit, ut alteruter putaverit Constantinianam Capuae Ecclesiam non adfectam decrevit nomen Apostolorum; quoniam scilicet Apostolorum omnium reliquias crediderit haud praesto fuisse Constantino, qui earum vice tradiderit alias S. Protomartyris Stephani, & PROINDE eam in illius honorem vocari JUSSIT. At Apostolorum indefinito nomine, jam dictum est, solos quandoque venire Apostolorum Principes, quorum Sacris Lipsanis certe Constantiniana illa sub ipso Constantino est dicata. Anonymi igitur adserciones ablegentur, qui anilibus fabellis fidem incautus praestans, veritus quoque non est adserere, desumptum fuisse vaticinium de Principatu Arichis ex verbis Psalmi 50. pessimae interpretatis, tum quo ad Psalter mentem, tum quo ad dignitatem Dynastiarum Beneventanae Provinciae; qui tunc Titulo Principatus non adhuc uti coeperant, cum Liutprandus imperabat. Verumtamen si me audis, Constantiniana Capuae Ecclesia nulla fuit alia, nisi quam modo dicunt. Divi Petri ad Corpus, in locis sit. m. vetustae Capuae. Sed de his alibi. (Prac.) Nsque in sine hujus scriptoris Dissertationem dabimus, ut alibi praemonitum.*

(a) Psal. 50.

(b) al. connecteres.

pavore seriatim suis collectaneis enodavit . (a) Unus ex his, qui erat sapientior ceteris , talem sermonem erupit. *De hac instabili vita minime es, quantum mihi videtur, processurus, antequam ad dignitatem Principalem Dominus te perducet.* Quod postea, annuente Deo, ad tutelam Langobardorum probavit eventus. Dum Dux nomine Liutprandus fuisset extinctus, una omnes Arichisunt Principem acclamabant; quapropter in Principalem dignitatem honorifice illum asciverunt; nam non, ut assolent plurimi, per pecuniam, & per pollicitationes opprimere in mirum (b) honorem, sed cunctis uno agmine coacti, licet non a se, sed ab illo, qui dixit: *Ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio illorum* (c): illum Principem sublimarunt.

C A P. XX.

HAec de (d) pluribus pauca dixisse sufficiat . Nunc quae a *Diacono Paulo* eleganti viro prolata sunt, minime obmittamus; sed huic *Historiae* (e) enucleatius inferere faciamus.

Lugentum (f) (27) *lachrymis populorum roscida tellus*
Principis haec magni nobile corpus habet.

Hic namque in cunctis recubans celeberrimus Heros
Praepollens Arichis, o decus, atque dolor.

Tullius ore potens, (g) cujus vix pangere laudes,

U

(27) Epitaphium Arichisii Beneventani Principis, Auctore Paulo Diacono, si huic nostro fides . Jam illud habebamus cura Camilli Peregrinii, & recusum habemus supra Tom. II. pag. 310. hujus Collectionis. Sed illud repetere juvat, quum Codex, unde haec fuere descripta, nonnullas variantes Lectiones exhibeat minime contemnendas.

(a) *Nugas hic etiam pueriles educis Anonym.*

(b) al. *nimirum.*

(c) Matth. c. 18.

(d) al. *plurimis.*

(e) al. *enucleatim.*

(f) al. *Lugenti.*

(g) al. *Ejus.*

Ut dignum est, posset vel tua lingua Maro.
 Stirpe Ducum, Regumque satus, ascenderat ipse
 Nobilior generis culmina celsa sui.
 Formosus, validus, suavis, moderatus; & acer,
 Facundus, sapiens, luxque decorque fuit.
 Quod Logos (a) effinxit, moderansque quod Esbica pangit,
 Omnia considerat (b) mitis in arce sua.
 Srenuus, eloquii divini cultor, & index,
 Pervigil in lachrymis tempora noctis agens.
 Anteibat juvenes venatu, viribus, armis:
 Flaminiibusque (28) ipsis flamina sancta dabat.
 Ter binis lustris patriae sic rexit habenas;
 Fluctibus ut luntrem (29) navita doctus agit.
 Sollicite gratiam pacis servavit amator,
 Consilio cantus, providus, atque sagax.
 Cum natis proprium nil ducens tradere (30) censum,
 Insuper & patriae promptus amore mori.
 Moestorum solamen erat, solamen egentum,
 Hos satagens verbis, hos relevare manu.
 Ornasti patriam doctrinis, moenibus altis.
 Hinc in perpetuum laus tua semper erit.
 Tu (31) requiesque tuis, portusque, salusque fuisti,
 Gloria, deliciae, tu generalis amor.
 Heu mihi quam subito perierunt omnia tecum
 Gaudia, prosperitas, paxque, quiesque simul!
 Planctus ubique sonat; te luget sexus, & aetas
 Omnis, & ante omnes, tu Benevente, dolcs.

Net

(28) Hoc est, ut conjicio, Sacerdotibus ipsis, aliisque religiosis viris, consilia sancta, ac Religionis cultum & amorem inspirabat.

(29) Pro luntrem, sive naviculam.

(30) Nempe Carolo Magno, cui geminam sobolem, Erchempero to teste, vice pignoris tradidit, hoc est Grimoaldum, & Adelgisam, simulque cunctum thesaurum suum, ut ditionem ac libertatem sibi servaret.

(31) Rectius heic, quam apud Peregrinium.

(a) al. & phis.

(b) Mentis.

K

*Nec minus excelsis na per (32) quae condita muris
 Structorem Orbe tuum, clara Salerne gemis.
 Appulus, & Calaber, (a) Vulgar (33), Campanus, & (b) Afer.
 Quosque Siler potat, Romuleusque Tiberis. (XVII)
 Quique bibunt Ararim, te flent, Istrumque, Padumque.
 Aestimēt adfinis, seu peregrina phalanx.
 Tam felix olim, nunc namque miserrima conjux.
 Regali in thalamo quam tibi junxit amor.
 Eheu perpetuo pectus transfixa mucrone
 Languida membra trahens, te moribunda dolet!
 Viderat unius heu nuper funera nati!
 Ast alium extorrem Gallia dura (c) tenet. (XVIII)
 Huic geminae natae vernanti flore subersant,
 Solamenque mali, sollicitusque timor.
 Has cernens, reddi vultus sibi credit amatos.
 Heu trepidam faciunt! fluctuabiunda pavet.
 Solatur tantos spes haec utcumque dolores,
 Quod te pro meritis nunc Paradisus habet.
 O Regina potens, Virgo, Genitrixque Creantis;
 Prosit ei hac sacro membra dedisse Lari.*

Vixit autem quinquaginta tres annos. Obiit VII. Kal.
 Septembris Anno ab Incarnatione Domini DCCLXXXVII.
 Indi-

(32) Peregrinius legebat, *nuperque condite clare Salerne*. Melius
 heic: nempe *clara urbs Salerne*.

(33) Hoc est *Bulgarus*. Regnum tunc Bulgariae florebat. V con-
 sonans pro B; & contra B pro V olim, ac praecipue apud Apu-
 los & Siculos in usu.

(XVII) Fluvios *Silarum*, ac *Ty-* Padum, qui etiam Langobardis &
berim pro terminis fortasse illius Dy- olim, & tunc temporis subjecti erant:
 nastiae designat Vates. Vide Pere- verbis usus *adfinis*, & *peregrini*.
 grinium in Campan. disc. 1. ubi de (XVIII) Scilicet, Grimoaldum apud
 Campaniae limitibus sub Langobar- Regem Carolum obsidem, jam extin-
 dis agit. Inde Ararim, Istrum, & sto Romoaldo altero Arechis filio.

(a) al. *Bulgar*.
 (b) *Umbet*.

(c) al. *senes*.

Indictione (34) IX. Donna Adelperga Principissa filios Romoald , Grmoald , (a) Egisiphum , Theoraldam , & Adelcifam (b).

C A P . XXI.

Item alii versus , quos super tumulum Romoald filii Arichis reperivimus .

*Alta ruit subito Beneventi gloria trislis ,
 Quam tenet hic tumulus : vae tibi Barda cohors !
 Hic Arichis dormit magni pulcherrima proles ,
 Unica spes patriae , murus , & arma suis .
 Cujus fessa patris bene jam virtute senectus
 Tuta regebatur , tutio matris erat .
 Hic novus a multis Arichis vocabatur herilis ,
 Moribus , & forma , consilioque vigens .
 Grammate (35) praepollens , mundana lege togatus ,
 Divina instructus nec minus ille fuit .
 Religionem patrem aequiparans , matremque pudore ,
 Illius , heu , tristes quos male flamma creat .
 Subditus ad mortem , dulcisque parentibus usque
 Nullus plus voluit amplius , aut potuit .
 Ceu Abraham genitor , Isaac , sic iste peregit :
 Oblatus tacuit jussa parentis agens .
 Traditus ob patriae , populi cunctique salutem
 Se opponens voluit pro pietate mori .*

Ob-

(34) Ita quoque in aliis exemplaribus . Sed scribendum *Indictione* X. quae illo anno ante Kalendas Septembris decurrebat . Et quidem ante eum , sed eodem anno Romualdus filius e vivis excefferat *Indictione* X. ut infra illius Epitaphium praefert .

(35) Peregrinius legit *Gromati pollens* . Num hic Princeps Agrimenforiae Arti operam dedit ? Apage . Recte Codex noster . In *Grammatica* , sive eruditione peritissimus fuit Romualdus ; Legum quoque scientiam , ac Theologiam sibi pararat . En Distichi hujus sensum .

(a) Et Gifsum.

(b) al. Algisam.

*Obvius occurrit Regi, immunesque phalangi
 Munivit fines, o Benevente, tuos.
 Tu placida Regis sedasti mente furorem
 Obruta Gallorum (36) te ira loquente fuit.
 O Romuald mitis Ductor, sine felle suavis,
 Terrea liquisti Regna, superna tenes.
 Terreno verbis placuisti quam bene Regi!
 Coelesti melius (a) nunc sine fine places.
 Hoc lachrymans cecini David (37) ego flebile carmen
 Praesul, cui semper te sine velle mori est.*

Vixit An. XXV. Depositus est XII. Kal. Augusti Principante patre Anno XXX. Indiçtione percurrente X,

C A P. XXII.

Fertur a multis, quod properante Rege Carolo in Campania finibus, statim, ut diximus, ipse Arichis obviam ei Praesules misit, & cum ipsis Romoald, qui fastigium cum patre Principatus habebat; sed valde nimium ab ipsius Praesulibus ipse Rex fuerat exoratus, ut ipsum Romoald suo patri transmitteret, & Grimoald (b) filium suum libenter acciperet: quod ille, ut ferunt, audita admonitione tantorum Patrum, talia fieri dixit. Sic denique illo redeunte, & Grimoald, ut diximus, illuc properante, sicuti jam quippe (c) declaravimus.

Cumque talia peracta fuissent, Beneventanorum populus, qui suis ductoribus semper fidelis extitit, nuntian- dum protinus *Carolo Regi* mittunt, ut citius *Grimoald* Beneventum mitteret, ut Principatum, quem suus pater amiserat, ipse nempe (d) occuparet. His auditis Rex statim,

(36) Haec plane apud Peregrinium vitiata, qui habet *o ira loqui fecit*.

(37) Beneventanus Episcopus.

(a) *Huic.*
 (b) *Alium.*

(c) *Superius.*
 (d) *Excipere.*

tim, ut ad se citius *Grimoald* veniret, iussit (a) : Cum vero venisset, & ante suum conspectum astitet, ipse Rex, ut erat benevolus, cum magna moestitia ei dixit humili voce: *ut mihi relatum est: Tuus pater mortuus est.* Ille ut erat sagax (b), strenuusque, in hunc modum Regi responsum dedit: *Domine, piissimeque Imperator, quantum prorsus conicere valeo, sospes est pater meus, & gloria ejus viget, & opo, ut vigeat per secula cuncta.*

His auditis, Rex taliter quippe est eum allocutus: *Vere tuus genitor ex hac luce subtractus est.* Tunc idem *Grimoald*: *A die, Domine Imperator, qua hac sub vestra ditione allatus sum, nec genitorem, nec genitricem, nec ullum quippe ex nostris stigmatibus (38) habui, nisi te, Rex.* Proceres quippe, qui ante ejus sistebant obtutum, nimium collaudabant strenuitatem ejus, assidentes: *Dignum (39) est, ut Samnitum Ducatum (c) Beneventanum ad istius Grimoald ditionem perveniat.* Cumque Rex aures innecteret in sermones, quos audiebat (d) a suis fidelibus, conversus ad *Grimoald*: *Vis arva tua repedare?* Qui ait: *Domine, volo.* Item Rex: *Et si malis, unum, quod a te quaero (e), nostrae eminentiae per jusjurandum promitte, ut statim dum Salernum fueris ingressus, muros ejus a fundamento diruas, & ad solum usque perducas. Sic facies & Consiae, simulque & (f) Aggerentiae.*
Quod

(38) Scilicet ex nostris affinibus, sive ex nostra cognatione. Eo sensu usitata vox Auctori nostro *Stigma*, ut arbitror, pro *Stemma*.

(39) Non ob istud callidum tantummodo responsum *Carolus Grimoaldum* dimisisse mihi creditur, sed quia post *Arichisi* obitum *Graeci* multa minabantur, immo cum *Beneventanis* consilia miscebant; & ad rebellionem proni erant populi, si *Grimoaldum* *Carolus* eis negasset. Et profecto *Graeci* cum *Adelgiso Desiderii* olim Regis filio arma parabant. Rex ergo, ut majora pericula averteret, satius duxit sinere, *Grimoaldum* abire: Vide *Epistolas* 73. 86. & 90. *Codicis Carolini*.

(a) Dixit.

(b) Nempe.

(c) Dicit Beneventanum.

(d) Quos affaveat suis.

(e) Est.

(f) Accrentiae.

Quod ille nimirum per jusjurandum spondit omnia esse facturum.

Ipsæ sæpe dictus Rex equos, familiamque, atque dona plurima est ei largitus, cumque (a) Dominum Beneventum misit, admonens, ut ei quam sponderat fidem servaret. At ille valesciens Regi, cum suis fidelibus (b) iter arripuerunt. Sed ipse Rex e suis fidelibus duos præclarissimos cum ipso Grimoald misit, Autharim videlicet, & Paulipert, ut quemadmodum suæ dignitati, sic per omnia illi fidem servarent. Et idem Grimoald, ut eminentiores, atque cum honore eos in sua patria obtineret, & domos, & prædia plurima eorum ditioni tradidit, & ex nobili genere eis puellas copulavit.

C A P. XXIII.

Dum simul, ut diximus, caperent iter, pervenerunt in Beneventanis finibus non (XIX) procul a Capuana urbe; sed antequam Vulturum fluvium transmearent, immensa Langobardorum plebs in occursum ejus venit, atque cum gaudio est ab eis exceptus. Qui dum catervatim Beneventum properassent, promiscui sexus fere milliarium unum ab urbe exierant, cum hymnis & canticis Deo gratias referentes, id ipsum annedentes: *Veni (c) pater noster, & post Deum salus nostra*. Dum urbem fuisset ingressus, statim Dei Genitricis Ecclesiam adiit, atque in faciem in pavimento se extensum prostravit, & veniam ab ipsa Dei Genitrice efflagitabat. Cum-

(XIX) Male heic Anonymus Beneventani Ducatus fines designat: cum hi multum ultra Capuam pro-

tenderentur, non prope Capuam urbem, ut alibi in notis ad Ignotum Cas. advertimus.

(a) *Deest Dominum.*

(b) *Duos præclarissimos cum ipso Grimoald misit, Autharim videlicet & Paulipert, ut quemadmodum suæ dignitati, sic per omnia illi fidem servarent, & ei Grimoald, ut emi-*

nentiores, atque cum honore eos in sua patria obtineret, & domos, prædia plurima eorum ditioni traderent, & ex nobili genere eis puellas copularet. Dum simul &c.

(c) *al. Pastor.*

Cumque per paucos dies a Beneventanis illic detineretur, Salernum venit. Sed dum Salernitanis fuisset cognitum, repente ex urbe egressi sunt, tam virorum, quam feminarum omnis sexus, omnisque aetas ei obviam, & magna multitudo fere per milliarium unum cum hymnis, & canticis dicens: *Veni Domine, veni, qui (XX) propriam tuum corpus non es veritus pro tuis ovibus tradere*. Atque in hunc modum simul reiterabant voces. Cumque urbem Salernitanam fuisset ingressus, illico Dei Genitricis Ecclesiam adiit, atque ab ipsa, ejusque prole veniam poposcebat; & super sepulcrum veniens patris ac fratris, multum illic flevit. Cum veniret vero ad Palatium cum suis Proceribus, illic cum magno gaudio simul sunt epulati. Dum vero talia patrata fuissent, ipse, de quo jam diximus, Princeps cunctos suos Optimates accersiri fecit, quatenus prorsus quod dudum Regi sponderat, panderet. Sed dum Optimates talia nimirum cognovissent conturbati sunt valde, adjicientes: *Quomodo tam praeclarissimam civitatem ad solum usque prosterne, sicut tu Domine asseris, quam ut melius scis; tuus nuper piissimus genitor ampliavit mirabiliter?* His auditis, Princeps ad instar sui genitoris blanditer alloquens eos: *Aliter (a) facere nequeo, quia per jusjurandum Regi asserui omni modo talia adimplere*. Dum Optimates illius voluntati obtemperare mallent, taliter proruperunt in verba: *Dominus noster es: quod bonum (b) & utile tuis compareret oculis, facito*. At ille: *Eamus, inquit, in locum, qui Veteri (XXI) nuncupatur, & plus tutissimam civitatem, quam ista est, ibi construamus*.

CAP.

(XX) Non insolens Langobardorum Scriptorum mos, immo frequentissimus, qui parum religiose verbis Sacrae Scripturae in rebus profanis utebantur. Ii enim cum plerumque Monachi fuerint, sacrorum Librorum notitiâ pollebant; inepte tamen saepissime, & sine debita pietate illorum sanctitatem venditabant.

(XXI) An locus *Veteri*, nunc *Vetri*, ab Veteris Salerni ruinis cognominatus fuerit, Salernitanis Cl. Viris rem illustrandam relinquo; cum ab iisdem haec opinio prodierit.

(a) al. aliud.

(b) al. quippe & utiliter.

Cumque cum suis Proceribus illuc, ut diximus, carperet iter, locum, quem ipse circumspexerat, famulis suis praecepit hinc inde muris aedificari. Et statim reversus Salernum, & electa manu cum valido exercitu Consiam pergit; & loci, qui erat tutissimus sine muris, muros illic inventos dirupit, ut civitas omnino diruta esse videretur. Deinde Aggerentiam venit, eamque funditus diruit, & ad solum usque prostravit; & eam plus melius, quam ipsa vetustissima fuit, in locum alium aedificavit. Nam non procul ab ipsa civitate mons ingens erat, in quo ascendens, eum vehementer lustravit; cumque oculis ipsius placuisset, ibidem construere civitatem dixit, quam mox inchoaverunt. Atque ipse Princeps ibidem, & per Apuliae fines est demoratus, donec ipsa civitas ad culmen usque (a) perducitur. Deinde Calabriae fines perambulavit, cui dona, simulque & magna exenia sunt oblata (XXII).

His itaque gestis, callem nimirum, quem reliquerat, (b) repedavit; cumque venisset Salernum, dum portam ipsius cum suis ingrederetur; ipse Princeps alta trahens suspiria tandem in vocem prorupit: *Civitatem hanc praesclaram quomodo (c) inquirimus? Per quantum conjicere valeo, illa, quae coepta est, usque ad callem ipsius scopulis plena est, nec oneratum vehiculum, nec plaustrum illuc ducere valemus; & quod exinde peragam, nescio, utrum*

(XXII) Videtis nunc extensionem Ducatus Beneventani, qui Campania, Lucania, Apuliae, Calabriaeque Regiones includebat. Atque quod ad Calabriae fines attinet, ur-

bes designantur Graecis conterminae Tarentum versus, quae urbs Provinciae quidem caput erat. De hoc plenius in dissertationibus agendum erit.

(a) *Perduceretur*. Fr.
(b) *Iterum*.

(c) *Linquimus? qui per.*

utrum illam perficiam, an istam, in qua nunc degimus, diruam. Cui unus ex Langobardis ad haec ita respondit: Quod das donum mihi, Domine mi, si sic faciam, ut ista civitas semper illaesa permaneat, & quod Regi spopondisti, adimpleas? Ad haec Princeps: Pete quod vis. At ille: Nihil aliud peto, nisi ut protinus des mihi (40) varium indumentum, quo olim (a) vester genitor in Paschali festivitate utebatur. Item (b) Princeps: Difficilem postulasti rem: attamen si perficis, quod promisisti, ego te induam ipsum. Tunc nimirum ipse, ut erat consilio sagax, tale prorsus dedit responsum, & ait: Ipsum murum ab Oriente, qui est situs juxta Faustini rivum, protinus diruamus; quia nempe machina, quam nos (c) Patriam nuncupamus, ibidem valde videtur esse contraria, eo quod ipsa terra ultra Faustini rivum eminent muro. Ex hac parte paululum murum ipsum construamus, & omnimodo jam ab hostibus ex hac parte metus nihil habemus. Ipsum alium murum, qui est ex Occidentis parte, ultra ipsum priorem statim murum aedificemus, & est tutamentum contra marinos hostes: & tunc denique quod dudum Regi promisisti, omnimodo videtur esse completum. Tunc omnes, qui aderant, mirati sunt valde, quod tam salubre consilium citius potuisset reperiri; & protinus idem Princeps indumentum deferri jussit. Cumque illud detulissent ante suum obtutum quidam ejus famuli, illico ipse Princeps eum tulit, atque, sicut promiserat, eum induit; nam quod ex ejus ore procedebat semel, nullatenus retrorsum rediebat, praemia non captans, sermone immobili existans.

CAP.

(40) Pellis albae ac pretiosae genus. *Vajo* dicitur Italis. Pluribus ex hisce coagmentatis vestes aut fiebant, aut subsuebantur.

(a) al. *suus*.
(b) al. *idem*.

(c) *Petrariam*.

L

Cumque fuissent patrata talla, ipsa, quae (a) inchoavit, operari desierunt; & de hac praeclarissima civitate, quod vir ille magnificus dixerat, omnimodo adimplere studuerunt; & Deo tuente illaesa usque nunc hactenus manet. Ipse, ut diximus, Grimoald ad instar sui genitoris undique murare istam civitatem coepit, atque a parte Australi antemurale fecit. Fuit vir mirae fortitudinis, consilio cautus, cor denique capax. Et quid multa referam? erat promptus ad omne bonum. Sufficiant de Grimoald pauca, quae diximus; nam quidam illorum cognitus & per omnia probabilis Amicus, plenissime acta, quae in hoc Mundo gesserat, versibus illustravit, quos nos huic Historiae scribere curavimus.

*Magnus erat Princeps Arichis, lux, nostraque salus,
 Restituenda Deo hic sua membra dedit.
 Nec non hic Romoald, ipsius maxima proles,
 Sub patre jam Princeps, hic requiescit humo.
 Vir quoque magnificus Grimoald, (b) formosior illis
 (c) Urbis, situs est Princeps inter utroque loco.
 Sensus, & eloquii formam describere laudis
 (d) Hujus non posset plenius ulla manus.
 Gloria (e) magnificis de Lango maxime Bardis
 Praeclsa ex (f) horum stirpe superstes erat.
 Regalis genere (g) existens ab utroque parente
 Cras (h) cedit, gesta (i) sub dora genas.
 In terris pollens nimium pulcherrimus annis
 Spes jam Samnitis certa salutis erat.
 Mirandus specie, sed plus mirabilis actis,
 A puero micuit, promptus ad omne bonum.*

O do-

(a) Inchoaverunt.

(b) al. Formosior.

(c) Adscitus est: & Ubscitus.

(d) Cujus.

(e) Magnificus.

(f) Quorum.

(g) Satus.

(h) Transcendit.

(i) Gestum subdita in urbe genas.

O dolor immensus, probè (a) ultima damna ruinae!
 Quam gens Bardorum fraude sub alta talit.
 A patre pro patria directus Regias obses
 Placavit patriam funus ad usque patris.
 Cum (41) Danais bellum felici sorte peregit,
 Finibus & (b) pellit belliger ipse suis.
 Extera Regna sibi (c) terenda (42) pace subegit.
 Dilectus cunctis terribilisque fuit.
 Pertulit adversas Francorum (43) saepe phalanges;
 Salvavit patriam sed, Benevente, tuam.
 Sed quid plura feram? Gallorum fortia Regna
 Non voluere hujus subdere colla sibi.
 O quam longinquo fuerat dignissimus aevo,
 De quo tantus erit tempus in omne dolor!
 Post casum infauftum, qui Regna Latina ruentis
 Iste suae gentis spes, requiesque fuit.
 Terrenas gazas numquam servavit amando,
 Sed mox captivis; indigenisque dedit.
 Itala, Romana, Illyrica, Hebraea, Aethra, Pelasga
 Morte tua, Princeps, gens sine fine dolet.
 Mors tibi non nocuit; sed nos linquendo peremit,
 Dulcis alumne, suo quod tenet atra die.

Vixi.

(41) Contigit hoc eodem anno, quo is e Gallis Beneventum regressus est. Poëta Saxonicus apud Du-Chesnium ad annum 788. testis est, Graecos in Calabria forti cum classe contra Beneventanos processisse: quare

- „ Occurrere Duces Caroli, quibus illa tueri
- „ Cura fuit loca praecipue Grimoaldus, in ipso
- „ Dux anno factus patre pro defuncto Aragiso, &c.
- „ Cedit Achiva cohors, Dandium dant terga phalanges, &c.

(42) Num terrenda? ut sit pace, quae terrebat; quia is in pace armatus. An potius subegit, idest coëgit, extera Regna sibi pacem tenere:

(43) Vide Erchempertum num. VI. supra Tom. II. Collectionis hujus.

(a) Penultima.
 (b) Expellit.

(c) Tremenda. Bolv.

L 2

Vixisti septem (a)

Sed cunctis seclis laude perennis eris.

Sint futis haec breviter de te prolata legenti,

Plenus laude tua, qua (b) mundus adest.

C A P. XXVII.

Igitur *Grimoald* (*), postquam tenuit Principatum Samnitum annos videlicet XIX. & menses VI. vocante eum (XXIII) divina providentia, de hac luce extinctus est, atque reconditus in jam dicta Ecclesia Sedis Salernitanæ juxta sepulchrum patris; fratrisque, de quo prædiximus.

Carolus (44) cum jam evolutis multis quippe temporibus regnasset, Pipino suo filio Regnum tradidit, præsentisque vitæ relinquens gloriam, atque potestatem terrenam, ad Beatum Benedictum devotus cum aliquantis suis advenit fidelibus, seque eidem Dei contulit Confessori, atque in spiritali habitu (c) spondens permansurum, & ibidem professus est Monachus, & in quo sanctam finire vitam jure professus est jurando. Igitur dum venisset Monasterium, quod prædiximus, quod est situm in Casinum Castram, cum omni humilitate Abbati, qui tempore

(44) Sed quis iste Carolus? Utique *Carlomanus* Pippini Francorum Regis frater, qui numquam Rex fuit. Noster vero supine nimis heic nobis exhibet Carolum ipsum Magnum Augustum, seculo renuntiantem, & Monachum in Casinensi Coenobio agentem; simulque etiam confundit Pippinum ejusdem Caroli M. patrem cum Pippino Caroli M. filio, Italiae Rege, oblitus nempe quæ recte supra attulerat ex Anastasio Bibliothecario.

(XXIII) In assignando annorum spatio, quibus *Grimoaldus* regnavit, dissident Chronologi. Chronicon Cavense annos XX. designat. S. Sophiae annos XIX. menses VI. ut adserit Anonymus noster. Chronicon Principum Salerni habet annos XVIII. Alifanum, seu Cinglense, annos XX. menses V. At de hoc aptius alibi.

(a) *Bis ultra vicefimus anno.*

(b) *Jug.*

(*) *A. 807.*

(c) *Fore spondens.*

re illo ipsi Ecclesiae praeerat, se subdidit, atque cum omni mansuetudine saepissime Monachis exhibebat obsequium. Quid multa referam? Qui ante purpuratus, contextisque ex auro, gemmisque vestibus indui solitus erat, postquam vili tectus est tegmine, pauper ipse pauperibus ministrabat, & juxta dicta Apostoli, qui ait: *Non tantum coram Deo, sed coram omnibus hominibus, caritatem servantem* (a), sic idem non tantum Domino exhibebat servitium spirituale (b), sed membris ejus, idest iisdem Monachis, sedulum cum omni humilitate sine querela exhibebat obsequium.

C A P. XXVIII.

Mihi de ejusdem Caroli humilitate pauca huic Historiae inserere placuit, ut possit liquidius agnosci, quam humilis iste fuerit, quantaeque innocentiae, & sanctitatis. Dum denique (45) Abbas, qui (c) tempore ipsi Monasterio, ut diximus, praeerat, cujus nomen memoriae non retinemus, cum exprobraret, sicuti Abbatum (d) mos est, ut per exprobrationem, quae Monachis a foris infertur, de intus, quod animo gerant, cognoscere valeant: sic idem Abbas in multis argumentis dura loquendo, irascendo, minando, praesentabat. Sed ille nimirum omnia tolerabat. Quid multa referam? paucas oviculas ei ad pascendum (e) commisit. At ille cum omni, ut diximus, humilitate sui Abbatis obtemperans mandatis omnimodo se se respondit esse facturum. Cumque ad pastum per multos dies portaret, ac reduceret, una die denique in latro-

(45) Ex Anonymo nostro, quae sequuntur, mutuatus plane fuisse videtur Leo Mariscanus Lib. I. Cap. VII. Chronic. Casinens. Vide Tom. IV. Collectionis hujus pag. 269.

(a) *Servans.*
 (b) *al. Speciale.*
 (c) *Eo tempore.*

(d) *al. Abbatibus.*
 (e) *al. pascendum jure.*

latronem (46) incidit . Sed cum super eum irruit ; ille nequaquam est ei superbe allocutus , adjiciens : *Fac quippe quod vis . Tantum ne oviculas tollas : de meis plane indumentis , quod velis , accipe .* At ille nimirum funditus eum spoliavit . Cumque se denudatum cerneret , (47) parvipendens quod tegumentum femoris perdidisset , non valens ferre verecundiam , celeriter super eum irruit , eumque in terra protinus prostravit , tantum (a) femoralia ei violenter eripiens ; & cetera nolens contendere patienter illa auferre permisit . Quippe quae acciderant , fama pandente ordinem rei ipsius , nempe quidam illico occurrerunt nuntiare Abbati . Ipse Abbas , cum rem inusitatam audisset , statim ad eum venit , eumque vehementer increpavit , qualiter , ut jam diximus , de (b) intus mores ejus cognoscere valeret ; sed ille nihil aliud , nisi *Pater peccavi* , respondebat : quo dum Abbas talia cerneret , eum praecipua vestimenta induere fecit .

C A P. XXIX.

ET alia nempe die rursus praecipiens , ut solitâ obedientiâ illico prageret . Sed ille statim claustra relinquens , oviculas ad pastum deduxit . Dum vero ad horam , qua solitus erat , nitebatur quippe reverti , una ex ovibus valde claudicabat pede : quod ille dum cognosceret , quod ad Monasterii claustra solitâ horâ venire nequi-

(46). Leo Marsicanus, sive Ostiensis, habet *quidam latronculi* . Sed rectius haec procedunt , si Carolomanno Monacho cum uno tantum homine pugna fuit .

(47) Excidisse videtur *reliqua* , sed *aegre ferens* , quod &c. Infra tamen eodem verbo utitur Anonymus , atque in significatione *magni faciendi* . Ego utrobique restituerem *perpendens* .

(a) al. *quippe tegumentum femoralium per vim ab eodem abstulit* , reliqua illi reliquit , addens : *hoc non propter vires suas , sed propter Dei omnipotentis ; ejusque Confessoris Benedicti amorem talia tibi committo .*

Dum vero nudus veniret Monasterium , Fratres ei ocius cucurrerunt , atque percontari eum vehementer coeperunt de re , quae acciderat . Ipse quippe quae acciderant pandens ordinem &c. Frecc.
(b) al. *penitus* .

quiret , eam super humero proprio longius deportavit . Cumque longo itinere eam detulisset , coinquinatus est nempe (a) locatione (48) ejus . Ad haec ipse taliter fertur dedisse responsum : *Non propter te haec quippe patiar , sed propter Dei jussa , & Abbatis mei . Meis peccatis merentibus talia perago ; nam propter te , non dico proprio humero portare , sed etiam despectui habere (b) vellem de tuo contingere .* Quid multa dicam ? usque Coenobii claustra eam plane perduxit . Sed dum Fratres Monasterii talia cernerent , cum ingenti cursu id ipsum nuntiare studuerunt Abbati : quod ille audiens celeri cursu nimirum ad eum venit , & in verba talia prorupit : *Dic mihi , inquit , Carole frater , pro qua re solita hora huc nequisti venire ?* At ille : *Una ex oculis minime valebat exadere : proinde , mi Pater , solita hora huc properare nequivi .* Cumque Abbas creberrime eum tentaret , & omni parte se superatum cerneret , aliquantis e suis Monachis Fratribus se sociavit , atque simul cum eis (c) sermonizabat de exemplo tantae humilitatis , tantaeque tentationis , quod ille , qui dudum fuerat Rex , talia tolerabat ; nam decreverunt omnimodo in jam dicta obedientia minime iret : tantum ibidem excoleret hortulum . Ecce quantae humilitatis vir iste fuit , qui , cum fuisset praecelsus Rex , oves ei commissas pascebat . Et quid multa dicam ? api homunculo se ad spoliandum tradidit . Quod non pro re alia huic Historiae inseruimus , nisi ut (d) nunc (49) Monachi radicem omnium bonorum humilitatem habeant , atque cum omni nixu & alacritate unusquisque inter se plane obedientiam peragant , & jussa Abbatis , quasi Dei ,
me-

(48) Amanuensis error . Scribe *lotio* , vel *lotione* . Marficanus habet *perfundi cum lotio contigit* .

(49) Hinc elucere potest , uti Peregrinarius adnotavit , haec a Monacho literis consignata fuisse .

(a) *Lotione* Fr.

(b) Cod. Vat. *haberem de vellere*

(c) *Sermocinabatur de examine* .

(d) *Hanc* .

metuant, & creberrime sane Caroli obedientiam ante oculos ducant. Nam si ait: *Radix omnium malorum superbia est*, sic nimirum omnium bonorum radix comprobatur esse humilitas.

C A P. XXX.

Denuo de ejusdem Caroli humilitate dicere cupio: Ipse jam dictus, ut nuper diximus, dum ab eo, ejusque exercitu mensis unius die Martis capta esset Pavia, Romam venit, & ibidem introivit; & ab Adriano Papa in capite ejus (ut retro redeam) pretiosa imposita est Corona (50). Ipso denique tempore Imperator, qui praeerat, eidem Carolo hujusmodi Epistolam (51) misit.

Imperator Augustus Patricio (a) Carolo salutem.

„ **S**Cias, quia tibi dirigo aureorum centum millia.
 „ Rursus si ad me veneris, do tibi mille millia, &
 „ totam ex topaciis Coronam; insuper & sex mille mil-
 „ liaria de terra Asiae; quin etiam & super omnes Pa-
 „ tricios meos te collocabo, Legionem Bulgarorum unam,
 „ & Per-

(50) Uti rursus vides, Carolum Magnum cum Carolomanno ejus patruo noster confundit. Minime vero contemnendum, quod ille addit de *Corona* ab Hadriano I. Carolo Magno imposita anno 774. quum nempe is primum Romam profectus est. Corona haec fuisse videtur *Diadema Patriciatu*; Patriciis enim, ac praecipue Romanorum, *aureus circulus* deferri consuevit. Consule Du-Cangium in *Glossario Latino* ad vocem *Patriciatu*.

(51) Et quidem commentitiam, immo plane ridendam, uti & subsequens Caroli responsum. Parce, Camille Peregrini, si quas tu nugas prodero religioni tibi duxisti, ego nullo amore, neque odio ductus, facile evulgo. Ad Veritatis regnum, atque ad Historiae antiquae integritatem pertinet nosse etiam, quam male composita forent olim ingenia, & quam latus esset fabulis aditus vel inter eos, qui prae ceteris operam literis dabant.

(a) al. *Patricius*.

„ & Perſarum alteram , Armeniarumque tertiam , quae
 „ ejiat Normannos de Europa , ſubjiciant tibi Aſiae o-
 „ mnia Regna . Vale mi prime Conſul .

Item Epiftola , quae eſt tranſmiſſa ab Imperatore ,
 Auguſto Imperatori .

C A R O L U S .

„ **G**ratias referimus multas vobis de tot muneribus ,
 „ quae mihi promiſiſti ; ſed honorem nullum mihi
 „ feciſti , quando Conſulem me ſcripſiſti , quia licet ho-
 „ norem , & terram habes majorem centupliciter , quia
 „ tantum eſt Aſia , quantum Europa , & Africa , tamen
 „ caput Mundi Roma eſt , quam teneo . De meo autem
 „ adventu ſciatis , quoniam ad vos non veniam , niſi quan-
 „ do reſurgent mortui in die Judici ; quia ſicut Roma-
 „ norum Regnum eſt ſicut fuit , meis vero temporibus
 „ volo , ſi placet Domino , ut conſiſtat . Valet . Et ſcias ,
 „ quoniam dirigo tibi centum canes .

Quod nos huic Hiftoriae proinde inferuimus , ut per
 omnia ejus humilitatem nimirum oſtenderemus . Num-
 quid non poterat illum vocitare , ſicut ipſe Imperator
 potuit ipſum ? Sed humilitatem , ut diximus , quae omnium
 bonorum radix eſt , ſecutus , ad optimum namque fru-
 ctum pervenit . Igitur cum in praedicto Monafterio ali-
 quo tempore perduraſſet , tandem longaeva aetate , di-
 vina vocante potentia , placida morte quievit , atque ibi-
 dem digno tumulo eſt humatus . Iterum ad Hiftoriae re-
 texendum ordinem redeamus .

Igitur *Paulus*, de quo superius mentionem fecimus, cum (52) sumus vidisset *Principis Arichis*, ejusque proles regnaret, praesentis vitae relinquens gloriam, ad *Beati Benedicti* pergens nimirum *Coenobium*, ibidem *Sanctae Religionis* indutus est habitum, atque spondit usque ad suae vitae exitum omnimodo esse ibi mansurum. Dum vero per aliquot dies percurrentes illic moraretur, tantae innocentiae, tantaeque humilitatis (a) simulque silentium deferebat ultra humanum usum. Sed dum ab *Abbate*, simulque etiam a fratribus de tali re coërceretur, quod non esset bonum uti immoderato silentio, & secundum dicta *Sanctorum Patrum* valde nimirum videtur esse contrarium; ipse vero ut erat sagax prorsus, atque strenuissimus; deliquisse se respondebat, & simul ajebat: *Inania verba multa quippe jam olim nimium loquatus sum, justum est, ut nunc ab illicitis nimirum (b) me subtraham, dicente quippe Beato Papa Gregorio: qui non commisit illicita, licitis utatur; & qui commisit illicita, ab illicitis subtrahat se. Proinde, mi Pater, a licitis nimirum, quae mihi praecipis, me subtrahere cupio. Ad haec ipse Abbas: Sufficiant quae Pater noster Benedictus in sua Regula edidit. Ipse vero talia audiens, a nexu, quo se districtius ligaverat, solvit, atque se nempe regulans cum aliis fratribus quiescebat.*

CAP.

(52) Non post mortem *Arichis Principis Beneventani*, sed longe antea, hoc est, vix *Langobardorum Regno exciso*, *Paulum mundanis rebus valedixisse*, *Clariss. Mabillonius in Annalib. Benedictin.* veri similis putat.

(a) Fuit Cod. Vat.

(b) Nimirum.

Sed dum valde fuisset oratus a Patre ipsius Monasterii, simulque & a Fratribus, (a) in praedicta Regula quidquid obscurius ibidem reperire potuit, mirabili relatione in patulo protulit (b), Codicemque illum (53) *super Regulam* appellari praecepit. Scripsit etenim & nonnulla alia Opuscula sermone luculento. Cumque diu illuc in sancta conversatione moraretur, jam aetate maturus hujus vitae cursum explevit, atque ibi in praedicto Monasterio, quod Aquinensium finibus situm est, ubi ipse Beatus Benedictus decubuit, digno tumulo est humatus, atque super ejus tumulum partim quae in hoc Mundo gessit, partim de ejus prudentia (c), quae in tempore produxisset de sacris literis, exaratum (54) invenimus. Fuit vir per omnia sagax, divinaeque legis disertus, & apprime liberalibus disciplinis imbutus. Patriarchae Aquilegiae Civitatis fuit Diaconus. (d) Ipsum Palatium, quod Prin-

(53) Atqui supra laudatus Mabillonius in *Annal. Benedictin.* ad annum 840. contendit, falso hunc Librum Paulo Diacono fuisse tributum, ejusque Auctorem fuisse *Hildemarum* Monachum, qui circiter annum 850. floruit. Codices antiquos *Hildemarum* praeserentes in hanc rem laudat. Verum non parvi hoc in loco facienda est auctoritas Anonymi nostri, nempe ut videtur, Monachi, & quidem vetustissimi, Paulum Diaconum interpretem Regulae Benedictinae testantis. Hunc non satis novit Mabillonius. Hugo etiam Menardus *Rustardo Monacho* Rhabani auditori expositionem hanc olim tribuebat. Ego nihil statuo. Adeat Lector, si lubet, quae adnotavit Angelus de Nuce ad Lib. I. Cap. XV. Leonis Ostiensis Tom. IV. pag. 285. *Rer. Italicar.*

(54) Carmen Hilderici innuere videtur, quod habes ante Paulli *Historiam de reb. gest. Langob. Tom. I.* hujus Collectionis, & in *Notis Mari ad Petrum Diaconum, Tom. VI.*

(a) *Ut in.*

(b) *Proderet. Ipse vero obedienter se se talia adimplere respondit, atque quid obscurius ibi reperire potuit, mirabili relatione in patulo protulit, Co-*

dicemque, &c.

(c) *Prudentiis, quoque tempore pete-*
durasset. Cod. Vat.

(d) *Intantum quod ipsum.*

Princeps Arichis struxit in memorata Salernitana Urbe, undique ipsum versibus illustravit. Sed quia propter longum tempus fuerunt vetustate attriti, numerare, legere, que illos non potuimus. Nam si (a) unam quippe paginam fuissetus nacti, comparare illos profecto potuissemus Maroni in voluminibus, Catonique, sive profecto aliis Sophistis (b).

Interim nunc generalis Historiae revertamur ad tramitem, & omnimodo de Regibus obmittamus retexere. Tantum de Principibus, qui fuerunt in nostris videlicet partibus, partim quae in hoc Mundo gesserunt, partim de eorum audacia, quibusve temporibus durarunt, huic compendio subnecto sermoni: Hac denique tempestate jam fatus *Rodopertus*, cum jam perevolutis aliquot annis Salernitanam sedem rexisset, longaeva aetate hujus vitae cursum explevit.

C A P. XXXIII.

DEfuncto itaque (c) *Grimoald*, Ildrici filius *Grimoald* (qui lingua Teodisca, qua olim Langobardi utebantur, *Storeseyz* fuit appellatus; & nos in nostro eloquio; *qui ante obtutum Principum & (d) Regum milites hinc inde sedendo praecordinat*, possumus vocitare) in Principali dignitate est elevatus. Cum vero ad Principale, ut diximus, pervenisset fastigium, non sicut Antecessores ejus Principes se gerebat, sed elationes, atque avaritias, simulque & discordias inter Langobardos fortiter inferebat, & per mendaciosa eloquia per omnia cunctis cernentibus se ostendebat: unde saepissime Principibus, sive Regibus, sive Praelatis aliis solent de hac re exinde evenire

(a) In una quippe pagina fuissent
nexti.

(b) In consideratione.

(c) al. ut diximus.

(d) al. seu.

nire clades. Per idem tempus Francorum (55) exercitus Beneventanis finibus adiit, & quidquid reperire potuit, incendiis, rapinisque demoliti sunt, ut talia Grimoald audiens haesitare (a) quasi coeperit, quatenus nempe castra eorum expiare valeret. Unde unus e Beneventanis in hunc modum Principi est effatus: *Si Domini nostri prorsus comparet voluntas, ego illuc pergo, & omnia castra illorum lastro.* Erat denique audax ille, nobilissimisque vir: cui Princeps illico: *Stabulum nostrum pete, & qualem volueris equum exinde tolle.* At ille (b) ad Comitern Stabuli properavit; sed antequam patefierent fores illius, baculo, quem in manu gestabat, liminare nempe percussit. Equi vero sunt perterriti; sed tantum qui prius caput levavit, comprehendi iussit; atque ipse, equo ascenso, per devia silvasque tandem phalanges Francorum properavit, qui dum explorasset omnia castra eorum, sine mora ad Dominum suum est reversus. Cumque in patulo omnibus assistentibus, Principi omnia, quae vidisset, panderet: ipse Princeps talia verba depromit: *Validusne est, super quem equitasti, equus?* Ipse ei nempe protinus manus ostendit; habebat denique eas obduratas propter equi virtutem, At Princeps: *Sit tibi concessus.* At ille eum protinus adoravit. Cumque talia assistentes cernerent, unus ex his, qui cum ipso, qui Francorum phalanges exploraverat, jam nuper consiliaverat, quatenus ipsum Principem vita privaret, (c) putans, quod ipsum consilium Principi panderetur (d), vocem emisit ma-

(55) Nullum verbum de expeditione huiusmodi in Beneventanos habet Erchempertus. Id autem accidisse videtur anno 812. quo secundum Annales Francorum Carolus M. cum Duce Beneventanorum Grimoaldo (nempe Storelaiz, qui anno 806. Principatum inivit) pax facta est, & tributi nomine XXV. millia solidorum a Beneventanis soluta.

(a) al. excitari.

(b) Concite ad stabulum properavit.

(c) al. putantes.

(d) al. panderet, voce emisit magna.

magnam : *Melius vestrae dignitati (a) intimidabo , quam iste .* Ad haec Princeps : *dic* ; at ille nimium (b) parvipendens (56) de re , quam promiserat , & dixit : *Putavi , mi Princeps , de alia re quod ipse fuisset locutus : proinde talia quippe depromsi verba .* Cui Princeps taliter cum ira exorsus est verba : *Si illico coram nostris servientibus , quae nuper gessisti , in patulo non prodideris , sine mora te perire faciam .* At ille cuncta , quae clam dudum gesserat , pandens , ordinem rei exposuit , quomodo cum illo , de quo supra diximus , consiliaverat , ut ipsum Principem privaret vita . Et statim ipse Princeps famulis suis praecipit (c) , quatenus sine mora ipsum , qui haec dixerat , ut fertur , de hac luce extinguerent : qui mox nimirum quod eis praeceptum est , quamvis cum severitate , adimplere studuerunt . Quo facto idem Princeps , (d) adscito viro illo , qui phalanges exploraverat Francorum , ei dixit , ut unum ex duobus eligeret , aut amissionem amborum oculorum , aut esset privatus manibus . (e) Ille districtius suas manus ligari praecipit ; sed dum una die , simulque una nocte talia sustinisset , & nec manus ad os ducere , nec suum corpus undique muniri posse conspiceret , atque eas ad corporis munditiam minime exhibere valeret , se nimirum iussit absolvi ; deinde ex omni denique parte oculos (f) tegere dixit . Dum vero ligatos (g) una die , unaque nocte haberet , & manus ad os ducere , totumque munire corpus valeret , amissionem duorum oculorum elegit . Et inter haec verba , quae diximus , affatim efflagitabant Pontifices ad ipsum , & Optimates , forsitan ipsum Principem veniam ei tribueret . Et dum

(56) Immo *perpendens* . Ita & supra . Librariorum indoctorum manuscula haec putato .

(a) al. <i>extimabo , quam mihi .</i>	<i>a tergo manibus districtius ligari praecipit .</i>
(b) <i>Perpendit .</i>	(f) <i>Sibi detegere .</i>
(c) <i>Praecipiens .</i>	(g) al. <i>oculos .</i>
(d) al. <i>ascito virum illum .</i>	
(e) al. <i>quod ille ut domum rediit</i>	

dum nullo modo veniam impetrare valerent , tertia denique die statim famulos suos idem Princeps misit , eumque luce privavit (a) .

C A P . XXXIV.

Dum tam crudelis , tamque tyrannus esset , nec non & pejora Beneventani cernerent , de morte ejus cogitare coeperunt , sed omnimodo nequibant profecto insurgere propter rixam , quam ipse Princeps inter eos inferebat . Cum haec ageret ipse supradictus Princeps , per universas dictas Civitates , nec non & Provincias suos Missos misit , quatenus sine mora omnis sui exercitus copiam in unum adunarent . Quo facto eminentiores illorum ad se fecit adscire ; sed dum essent congregati in unum , ipse denique Princeps taliter prorupit in vocem : *Eja consanguinci , nec non & ex meis stigmatibus , simulque mei Proceres , cunctique mei fideles , pariter incamus consilium , quo ex nostris finibus superba gens protinus evellatur . Cupiant denique a nostra parte censum obtinere , quod nuper soliti erant accipere . Quid exinde vobis comparet mox nostrae eminentiae intimare . Cui pro cunctis quidam Mayo Castaldius taliter verba depromsit . Aurum , argentumque , mi Princeps , satis apud nos abunde redundat . Si vestrae ditioni comparet , exiguam partem (b) inde demus , & nostram terram illaesa obtineamus . Et continuo ab uno ex hiis (c) , cui nomen Ramso fuit , qui praeerat ipso tempore (d) Campsiriiis , (57) est ei responsum : *Talia minime , Domine mi , peragamus : melius multo est pugnando mori , quam hic infelicius vivere . Numquid non plane , mi Princeps , legisti , & quomodo**

(57) Num potius *Compsinis* ? hoc est *Consinis* , quibus ille tunc praefuerit Comitis aut Castaldii titulo . Si ita foret , Radelchis post illum *Comes Consinus* fuisset . (Prat.) *ut infra cap. XXXVII.*

(a) *Privarunt.*
(b) *Exinde.*

(c) *Astantibus.*
(d) *Compsiniis.*

modo proprias aedes patres nostri reliquerunt propter ve-
stigalia, quae (a) Guandali ab eis exposcebant?

C A P. XXXV.

His auditis, Princeps confusionem ferre non volens, contra eosdem Francos decrevit facere munitionem, & cum magno exercitu obviavit eis. Quod cum cognovisset Francorum exercitus, omnes ad bellum sunt praeparati. (b) Et priusquam Grimoald bellum cum eis iniret, a quatuor videlicet partibus tubas intonare praecepit, moxque audaciter super eos irruit, & Deo praevio, ultima caede eos prostravit, ceteros in fugam compulit ire. Cumque utraeque acies procul prorsus sequestrarentur, unus e Francis audacior ceteris nominatum supra Castaldium acclamavit Rampho, us pariter cum eo singulare certamen iniret. Ille ut erat magnanimus, audaciter exiit obviam ei; sed dum se adjungerent in unum, illico super eum ipse Gallus irruit, atque cum omni nisu nitentur illum vita privare. Sed Rampho ejus ictibus fortiter resistebat, atque super eum venit, & citius de hac luce eum privavit. Quo comperto Galli, videlicet obiisse validissimum illum sodalem, confusionem ferre non valentes, clam tela Ramphonis lateri (c) mittere jusserunt. Cum talia quidam Selabus jussa perficere, ipse Rampho ibidem die clausit extremum. Ut mortem illius compèrit Grimoald, (d) mansit cum magna moestitia; & qui ante durior erat, postmodum quippe immensas lachrymas effundebat, & cum magno ululatu, totiusque exercitus, perturbatus Grimoald Ramphonis corpus elevans, eum Beneventum perduxit, atque digno in loco eum tumulari praecepit.

CAP.

(a) *Wandali*
 al. *Qui*.

(c) *Injicere*.
 (d) *Invasit eum*.

C A P . XXXVI.

MAyo, de quo jam supra diximus, dum inchoatum vidisset bellum, ut nonnulli ferunt, (a) innuit fugam, atque post victoriam abscondit in quodam molino (b) reperiunt; quem Grimoald comprehendi jussit, (c) atque eum venire fecit in medium, quem aspiciens dura eidem Mayoni verba depromsit: *Dic mihi*, inquit, *Mayo pro qua re nos, bello inchoante, protinus liquisti, & te incolumem reddidisti? Nonne ipsa erant verba, quae dudum dicebas, ajens, cum Gallis praelium minime committeremus?* Et haec dicens turpiter eum comprehendi fecit, atque in aselli dorsum ponere jussit, & per plateas a famulis suis fecit ejus caedere dorsum. Effugatis Francis, Beneventani magno tripudio revertentes, cuncti laeti ... (d) manebant: alii in domibus, alii in praediis gradiebant nimirum, & exultabant, & non erant, qui exterrerent eos.

C A P . XXXVII.

HAc tempestate erat quidam vir insignis in Civitate Spoletina nomine *Sico*. Cum fuisset nimium apud *Pipinum* (58) *Regem* de quadam re infamatus, Civitatem propriam linquens, cum uxore, & filiis, & cuncta sua suppellectili, cum servis, ancillisque, ut maria transmearet, atque ut Constantinopolim pergeret, est profectus. Cumque Beneventum cum suis properaret, audiens hoc *Princeps Grimoald*, (e) non paucos ex suis fidelibus in ejus misit occursum; sed dum simul graderentur, a foris portam, quae Aurea dicitur, applicuerunt. Cum (f)

N ipse

(58) Scilicet Caroli M. filium, atque Italiae Regem.

(a) Inuit.

(b) Repererunt.

(c) Et per plateas a famulis suis ei caedere dorsum &c. ut infra.

(d) Ubique Aegypti.

(e) Paucos def. non.

(f) Cumque.

ipse Princeps diversos cibos, vina quoque praecipua, variaque potionum genera transmisisset eidem, post meridiem per semet ipsum illuc gradiens, eum, quo tenderet, requisivit. Cui ipse Sico: *Pro nulla re alia extera Regna peto, nisi propter quod insidiam Domini nostri Regis vitare studeo, qui me valde habet exosum; & vereor ne una die incidam in manus ejus. Proinde, mi Princeps, propria defero, & aliena quaero.* Idem Princeps: *Aliquem parem ex meis Proceribus tecum venire jubebo, fiantque conscii vestri itineris, donec Hydruntum properetis, atque in diversis Civitatibus & Castellis solamen vobis exhibeant.* Hiis itaque gestis, ipse Princeps urbem ingressus est, atque cunctos suos Optimates jussit congregari in unum, & dum simul sunt congregati, sermonem ipse Princeps talem depromit: *Quomodo tam nobilissimum, atque praeclarissimum Virum in extera Regna finimas ire? Ad quae pro cunctis Radetichis Comes Consinus in hunc modum Principi est effatus: Si velis hic in nostra urbe illum, Domine, detinere, solamen a vestra Dignitate, & a tuis fidelibus poterit quippe sufficienter habere. Sed prorsus exinde valde veremur, ne a parte Regis nostrae Patriae exinde eveniat cladis.* Ad hoc Princeps: *Si Dei, & ejus Genitricis suffragium obtinemus, citius ad dimicandum cum eis valido exercitu, Deo praevio, audaciter pergemus; meliusque multo est pugnando mori, quam alienae genti colla subdere.*

C A P. XXXVIII.

Cumque placuissent omnibus, qui assistebant, talia decreverunt, ut ipsi (a) Siconi cum omnibus suis Optimatibus, quae de ipso decreverunt, per ordinem omnia depromeret. Cui ille: *Melius est, mi Domine, nostris filiis; & uxori apud vestram gratiam manere cum exiguo pane*

(a) Al. ipse praesenti &c.

pane & aqua, quam in extera gente praecipua vina, pluresque dapes, opesque plurimas obtinere. Ad haec Grimoald: Caro nostra es: mane apud nos: quia de quibus dixisti rebus, satis a parte nostra poteris ipse habere. Quapropter domos, praediaque ejus ditioni tradidit; atque post hoc non paucis percurrentibus diebus Acheruntiam ei ad obtinendum tradidit, quae est nimirum spatiosa terra, & ad venatum omnimodo apta pro eo, quod ipsum Siconem, suamque prolem talia diligere cognovit. Hiis ita gestis, non parvam moestitiam Beneventanis, simulque & saevitiam exinde invexit; & inter se plane mussitantes, non ipsam civitatem (XXIV) (a) proscripti, sed Beneventani geniti obtinere quippe debuerant: & murmur magnum exinde inter eos erat. Sed Grimoald omnia tolerabat, & proinde talia quippe operabatur propter illorum discordiam. Cum venisset Sico cum suis Aggerentiam, a cunctis terrae illius hominibus dilectus est valde, pro eo quia quidquid habere poterat, eorum ditioni tradebat; nempe omnia inter se dispartiebatur; Habebat ipse, ut praediximus, Sico filios duos floridam aetatem gestantes; Major denique Sicardus vocabatur; junior vero Siconolfus appellabatur. Sicardus vero erat statura pusillus; Siconolfus plane erat statura procerus; amboque validissimi in omnibus prorsus rebus se ostendebant, & crebrissime venatum pergebant. Sicuti ipsorum mos erat, dum ex more una denique die processissent venatum, ingentem reperierunt cervum, quem cum omninixu sequi ipsum non desinebant. Sed dum longius cervus ipse petere videretur, Sicardus suum germanum est allocutus: *Mi frater, cervum illum sequi nempe sinamus;*

N 2

mus;

(XXIV) Lectio Frecciana profelyti magis arridet, quo videlicet iusta explicatur Beneventanorum querela, ob Acherentim extero Langobardo concessam, quam potius sui

ducatus Proceribus merito tribuendam putabant. Unde major in eorum animis ira, atque odium exarsit.

(a) al. Profelyti. Frecc.

mus ; sed utcumque fuerit , famuli nostri illum sequantur . Ipse Siconolphus dum sui germani voluntati obtemperare vellet , suis famulis sequendum dimisit , & cum Sicardo Aggerentiam est regressus . Dum percontaretur a genitore , utrum reperissent aliquam venationem , an non illi quicquid gesserunt per ordinem ei nuntiaverunt . Sed dum illorum famuli cervum sequi non desiissent , in silva quippe condensa , non procul a Consia civitate , cum ipso pervenerunt . Cum vero (a) cervus fuisset cognitus , cum ingenti cursu illuc pervenerunt alii famuli : & terga ventibus aliis , qui adventum Consanorum praestolaverunt , (b) caesi fuerunt , & cervum tulerunt ; & illorum nimirum canes ; & quibusdam ex hiis vehementer dorsum caederunt (c) , annectentes : *Non sufficit vobis Aggerentia ? Consiam vobis jungere quaeritis ?* (d) Illi deferentes cervum , cum canibus se praesentaverunt *Comiti Radelchisio* . Dum vero Radelchisio omnia gesta nuntiata fuissent , magno gaudio est repletus , pro eo quod ipse Siconem , ut supra diximus , exosum habebat . Denique dum confusi , atque cum magna verecundia Siconis famuli rediissent , ipse Sico ut erat sapiens , minime exinde se perturbavit . Filii denique ejus cum magna iracundia permanserunt , sed ipse Sico illorum duritiam mollebat ; & pacifice idoneos suos Missos Radelchisi Comiti misit , adjiciens : *Dicite , inquit , Comiti Radelchisi : ejus cervus ei fuit transmissus a Domino : canes meos dirigat mihi . Sed non recte homines illius gesserunt , eo quod famulis nostris dorsum caederunt .* Cum denique Radelchisi talia perlata fuissent , taliter verba depromit : *Siconi , inquit , dicite : advena in nostram ingressus est patriam : numquid ut judicet ? Plus eum affligam : insuper & canes minime reddi sibi faciam .*

CAP.

(a) al. *Consanis fuisset cognitus cervus .*(b) al. *Vi cervum tulerunt , & eorum .*(c) al. *Cedere ceperunt .*(d) al. *Deferentes cervum cum canibus suis eos .*

His auditis Sico, ejusque proles confusionem ferre non valentes, vehementer ira commoti sunt, manifestasque injurias vindicare nituntur; statimque audaces Consam viros misere, ut exinde praedam acciperent. Cum talia fuissent peracta, atque nimirum Radelchi nuntiata: illico ascenso equo, occasione accepta, cum non paucis suis adiit Beneventum, & cum magna saevitia Principi est locutus, afferens: *Unum superbum advenam hic tenuisti, nec non Aggerentiam ei tribuisti: si placet, Consam quoque ei concede, quam valde jam depraedatus est.* Ipse Princeps ut cognovisset (a) Radelchis saevitiam, taliter est eum allocutus: *Radelchis exinde minime perturbabis, quia vestram voluntatem adimplere volumus.* (b) Et statim unum ex suis misit, quatenus illic sine aliqua dilatione Sico ante ejus obtutum deveniret. Et dum Siconi in hunc modum perlatum fuisset, nimis quippe exterruit, adjiciens: *Quomodo illuc pergo, qui sum in hac terra accola? Si Beneventum adeam, Radelchisi plane consanguinei vivere me non sinent.* Et cum suis consilium iniit, quatenus navim emeret, ut possit Constantinopolim properare. Hoc consilium sine Aggerentinis peractum est. Sed dum in patulo nempe exiit, Aggerentini in hunc modum responsum Siconi promiserunt. *Constantinopolim quaere Sico tendere cupis? Numquid scis callem ejus, aut per baratri fluctus adhuc perambulasti? Arcta est denique via; & illuc minime pergito.* Hoc quippe dicentes, mox ad tellurem prostrati, eumque vehementer obsecrabant, quatenus eos minime esset relicturus, adnectentes: *Durum est plane, quia si nos tu deseris, omnimodo ad nihilum pervenimus. Tamen, si vestrae dignitati comparet nos minime linquere, nos pariter tecum moriemur: extemploque*
nos

(a) Agnovit. Frecc.

nullissimis famulis Aggerentiam misit.

(b) Et statim unum ex suis stre. Id.

nos exinde ineamus foedus, quatenus terram nostram illaesa obtineas. Protinus plane talia ipsi jurando firmanerunt. Quo facto ipse Sico in hunc modum Principi effandum direxit. *Illuc venire minime valeo prae nimio corporis mei toedio (a)*. Sed dum Principi nuntiatum fuisset, confusionem ferre non valens, contra eum decrevit facere (b) monitionem (59); & congregato valido exercitu, cum cunctis suis (c) (XXV) Paribus Aggerentiam venit, & non procul ab ipsa civitate castra posuit. Cui Radelchis: *Numquid non Principi Domino nostro dixi, quia ipse Sico est tyrannus, & elatione tumidus, superbiaque apud eum redundat?* Ipse vero, ut erat callidus, dissimulabat se audire. Conjungens vero Beneventanorum Princeps Grimoald, (XXVI) sequipes etiam ejus antefatus Radelchis, usque ad portam civitatis Aggerentiae, utrique venerunt; qui obsidentes, per aliquantos dies viriliter cum Beneventanorum exercitu conflixerunt. At Sico contra intus fortiter resistebat. Sed ipse Princeps simu-

(59) Scribe *monitionem*, hoc est, expeditionem bellicam. (Prat.) *Melius explicat Cod. Frecc. munitionem, id est, armorum expeditionem, ut alibi notavi.*

(XXV) *Pares* quidem, ac *Proceres* idem sonant. Haecenus etiam Proceres in Gallia, *Pares* appellantur.

(XXVI) *Causas*, quae Pipinum, & Ludovicum ad indicendum Beneventano Principi bellum impulerunt, tacet Anon. at eas ex Erchemperto jam novimus: quibus addi potest conjugium Grimoaldi cum Uvantia Imperatoris Graecorum nepte (quam deinde, ut Francis satisfaceret, repudiavit) quod conjugium ansam Grimoaldo fortasse praebuerat se a Rege Italiae alienandi. Is enim

Graecis foederatus in dies adversus Regem illum multa machinatus fuerat; junctisque cum Pontifice copiis, Pipini fortasse nimias opes evertere cogitavit. Verum repulsiata uxore, & a Graecis abalienato Grimoaldo, in causa fuit, ut Beneventi Princeps cum Gallis pacisceretur; quod unum ex scriptoribus eruitur; nisi famem illam fuisse velimus, quae tunc temporis per totam hanc regionem Beneventanam grassabatur, eamque dire vexabat, ut in Chronographis Langobardis legitur.

(a) *Fastidio.*

(b) *Munitionem.* Fr.

(c) al. *Proceribus.*

simulans se molestia corporis detentum (a), ut exercitus a praedatione cessaret, procul ab ipsa civitate tentoria figere iussit.

C A P. XL.

U Na denique die Radelchis cum magna quippe audacia Confanos, quos ipse nutrierat, tollens, addidit sibi aliquam partem exercitus, & cum ingenti virtute usque ad portam ipsius civitatis pervenit. Sed dum Siconi fuisset cognitum, nominative (b) duos filios suos acclamavit, quatenus cum audacibus viris super eos irruerent, & ultima caede eos vastarent; ac deinde si victores redirent, veraces eos filios appellare valeret; sin autem, ex alio patre genitos eos omni modo asserebat. Ipse vero Sicardus una cum suo germano Siconolfo, ceterisque Aggerentinis expeditis juvenibus, hostium castra irrumpentes, magnas eisdem inferebant undique clades, & non longius ab ipsa civitate eos persequi non sinebant. Ipse autem Radelchis cum ceteris coëtantis suis vix evasit (c).

Sed dum Principi relatum fuisset, a foris minas, & indignationes praefato Siconi, & cunctis Aggerentinis inferebat; de intus magnum gaudium exinde habebat, atque suis Optimatibus talia verba referebat: *Unum exterum hominem propter vos habere non valeo*. Cumque a quibusdam talia Radelchi nuntiata fuissent, illico ad eum venit, & in verbis talia promit: *Audivi, mi piissime Princeps, quod dignitas tua aliquam murmuracionem (d) erga suam fidem (e) habeat, & exinde non parva moestitia mihi nempe evenit*. Cui Princeps: *Vere valde male mihi videtur persequi exulem, quem olim in fide mea suscepisti*. Ad haec Radelchis: *Crastina die, mi Princeps, ante*

(a) al. Detineri.
(b) al. Nominatos.
(c) A clade.

(d) al. Monitionem.
(e) al. Fidelem suum.

*ante vestrum obtutum, si vestrae dignitati comparet, cum sistere faciam. Et statim cum duobus viris Aggerentiam adiit, atque ipsius fores pulsari praecepit. Cumque viri ipsi, qui observabant fores, (a) quidnam esset inquirerent, responsum est, quod Radelchis Comes hic esset. Mox notum (b) fuit Siconi; qui ut talia audivit, miratus est valde, atque portularium percontavit: cum paucis, an cum multitudine esset ille. Non esse nisi cum duobus viris respondit. Cui Sico: (c) *Ei protinus plane aperiri*. Et statim ingressus est Aggerentiam. Sed dum pervenerunt in unum, invicem se adoraverunt, atque ad Ecclesiam pariter pervenerunt. Cumque accincti Ecclesiam introissent, statim ipse Radelchis omnes de Ecclesia ipsa ejecit; tantum ipse cum dicto Sicone ibidem sunt demorati. Cui Radelchis: *Inter nos incamur foedus; & sponde mihi, ut nullum consilium (d) me absente peragas; & de meo nimirum honore si non augeas, ne minuas. Et ego cum omni nixu omnimodo decertabo, si propitium Christum habeam, ut obtineatis principalem honorem*. Sed dum in illis verbis Sico aures innecteret, metuens ne de eo illusionem faceret, in excessu mentis opprimit eum stupor, & nequibat ei responsum reddere: Cui Radelchis: *Nil metuas, inquit, quia per jusjurandum statim tibi promitto talia omnimodo adimplere*. Sed dum in se est ipse Sico reversus, talibus eum allocutus est verbis: *Vereor in tali me quippe obice claudere, quia sum prorsus exul, & ex meis stigmatibus (e) nullum habeo: valde metuo, ne domui meae exinde consumptio perveniat (f)*. Ad haec Radelchis: *Ne timeas, inquit: tantum, ut diximus, per jusjurandum sponde*. At ille respondit, se omnia adimpleturum.*

CAP.

(a) al. *Quisnam*.
 (b) al. *Fecit Siconi; Sicoque ut talia vidit*.
 (c) al. *Protinus ei aperiri iussit*.

(d) al. *Concilium*.
 (e) *Erga me*.
 (f) *Eveniat*.

Sed cum fuissent talia patrata , ex Urbe statim (a) egressi sunt, atque ubi ipse Princeps cum suo exercitu erat, (b) pervenerunt . Statim ipse Sico pedibus provolutus veniam poposcebat . Ipse Princeps per semetipsum eum de terra elevavit, eumque osculatus, noxam ei condonavit, atque ut comes ejus itineri esset, ei protinus intimavit; & cum magno gaudio catervatim Beneventum pervenerunt. Cumque per aliquot dies, absentibus filiis, & uxore, Sico apud Beneventum maneret, uxor ipsius, prolesque valde erant exinde moesti. Sed ipse Sico com meatu accepto honorifice eos Beneventum vocari fecit, atque Siconi idem Princeps, praecipiens, ut minime ipse Aggerentiam pergeret, sed quaecumque fiscalia ibidem fuissent reperta, proles illius, & ipse inde acciperent, ac Apostolo (c) terrae illius suaviter judicarent. Cui Sico: *Quidquid Dominus meus seruo suo dixerit, sciat omnimodo eum ei esse impleturum.* Interea ipse, de quo diximus, Radelchis quoscumque exosos ipse Princeps habebat, suo lateri adhaerebat; quotquot ipse Princeps respuebat, ipse recipiebat; cui ille minas, dulcia verba ipse referebat. Cum talia ipse Princeps cognovisset, accersito eo, clam ei dixit: *Ut video, erga me controversiam nempe peragis: quos ego sperno, tu recipis.* Cui ille: (d) *Talia perago ego, Domine, non propter me, sed propter vestram dignitatem, ut omnes in vestra fide permaneant.* Quae cum audisset Princeps, exinde recepit satisfactionem: ipse vero hac illacque (e) nimirum facere non desinebat.

O

CAP,

(a) *Urque.*
 (b) *Pariter.*
 (c) *A populo Fres.*

(d) *Vere talia.*
 (e) *Talia.*

PER idem tempus apud Beneventum erat illustris vir nomine *Rofrit*, (60) cum germano suo nomine *Potelfrit*, filii cujusdam nobilissimi Viri *Dauferii*; (61) sed ipse *Rofrit* erat callidus, & omni versutia plenus; *Potelfrit* denique, licet fuisset magnus, tamen erat erga Dei cultores benevolus, ac benignus. *Rofrit* vero quanto magnus erat, tanto nimirum (a) humiles opprimebat. Et cum cognovisset, quod *Radelchis* de tali re decerneret, & putaret, ut ipse Principatus honorem obtinere valeret, propter invidiam alta trahens suspiria, tandem intra se cogitavit, qualiter ei omnimodo valeret esse contrarius. Una denique die dum saepedictus *Sico* pergeret ad balneum, ipse *Rofrit* nempe talia cernens, famulis suis prorsus praecepit, ut citius cum eo ad balneum properarent, ut quoniam nequibat in patulo cum ipso sermocinari, saltem nempe loqui cum ipso in balneo valeret. Sed, ut diximus, dum balneum introiisset, *Siconem* ibidem invenit, atque juxta eum resedit. Dum denique *Sico* caput sapone inungeret, clam *Rofrit* dorsum ejus (b) coepit abluere, dum *Sico* sciscitabat (c), ac diceret: *Quis est ille, qui meum dorsum aqua perfundit?* ipse statim dorsum linquens, aquam capiti ejus fundere coepit, adnectens: *Sile Sico, nunc sile, quia Rofrit ego sum.* Cum vero *Sico* vocem ejus cognovisset, illico exiliens cum magno pavore dixit: *Quid est, quod de me illusionem, simulque & (d) injuriam facis? Quis talia cognosceret, &*
non

(60) Ad quem fortasse pertinet Carmen funebre, quod in calce hujus Historiae habes.

(61) Vide *Erchempertum* Tom. II. pag. 239. Collectionis hujus, quo etiam teste discimus, *Dauferium* conspirasse in *Grimoaldum* Principem, ac deinde venia data in gratiam receptum.

(a) al. *Nimium*;
 (b) *Statim*.

(c) al. *Sciscitaret*.
 (d) al. *yroniam*.

non irrideret mihi? Cui Rosfrit: *In proximo, si propitium Christum sentiam, (a) tuo capiti septatam (62) habebis Coronam.* Ad haec Sico: *Exul ego sum: mihi autem talia minime dicite.* Ipse idem Rosfrit: *Tantum mihi per iusjurandum sponde, ut de meo honore, si non augeas, nec minuas, quia Deo propitio omnimodo talia studenter adimplebimus.* Ad haec Sico: *Terra vestra est: in vestra denique potestate sum: quod bonum quippe, & utile vestris comparet oculis, facito. Ego nempe (b) de tuo honore si non augmentabo, nec diminuam.* Ab illo denique die studenter quippe ipse Rosfrit, exinde omnimodo decerabat.

C A P. XLIII.

Ipse, de quo diximus, Princeps avaritiae, simulque & discordiae (c) garrulus erat, & injusta consilia cum suis cognatis eis saepissime inferebat; nec non & illustrissimos viros minis & indignationibus vehementer afficiebat; inopes vero, & ignobiles vehementer opprimebat. Et, ut fertur, equo unius illustris Viri, cujus nomen *Dausferius* fuit, pater, ut diximus Rosfrit, & Potelfrit, usque ad nates in scalis ipsius Palatii caudam (†) turpiter cadere fecerunt. Dum sui cognati talia operarentur, populusque terrae illius talia cerneret, prosternatis animis, de morte ejus, ut diximus, cogitare coeperunt; sed metuebant plane inter se de tali re in patulo talia pandere. Causam vero, ob quam terga equi foeda-

O 2

(62) Pro septam, circumdatam.

(†) (Prac.) *Adhuc summum dedecus putatur equis caudam, aut crines tondere in domini contemptum. Solent tamen tonderi, ut equi agiliores ad cursum reddantur.*

(a) *Tuum caput septum habebis* (c) al. *gerulus, & garmulus.*
corona.

(b) al. *Vano.*

darunt, subsequens sermo declarat. Domus saepe dicti Dauferii (a) erga plateam erat nimirum constructa: factum est namque, ut Princeps inde transfret cum cognatis. Foras nempe projecit aquam, nimirum Dauferii (b) famulus nescientibus cunctis, ita ut super nates equorum, super quos equitabant (c) Principis cognati, tangeret aqua. Denique ipsi valde irati sunt, manifestasque injurias vindicare nituntur, adnectentes: *Ex animis suis cognovimus, nempe honoris injurias videlicet nostri*. Dum vero cum ira Palatium adiissent, rem, quae acciderat, intinaverunt Principi. At Princeps fatuus in hunc modum promittit talia dicta: *Ite mei, vestrasque injurias vindicate cognati*. Cum vero Dauferius devenisset Palatium, illi namque (d) quosdam ex suis miserunt, & ut diximus, album Dauferii equum turpiter foedarunt. Quidam enim Potelfrit (e) ejus filium acclamans, quae acciderant, pandit per ordinem rei. At illi ut erant astuti, illum equum ad propriam domum miserunt, aliumque equum venire fecerunt. Dum illorum pater ex more solito, ut in equum ascenderet, deveniret, suum equum ibidem minime invenit, atque famulum suum percontavit: *Quidnam est factum de meo equo?* Ille excusationem inferens, inquit: *Equi inter se, mi Domine, fremuerunt, & retinaculum equi Domino nostro ruperunt; sicque & (f) per plateas, & inhonesta loca deambulante, atque in luto se volutante, proinde nequaquam potui illum huc deferre*. Ille vero haec audiens, equum ascendit, & rediit domum.

Itaque cum saepedicti filii domum rediissent, moesto vultu se se genitori objecerunt. Dum percontaretur a genitore, cur non sicut heri, & nudius tertius suis natis facies cerneret: ipsi nempe in hunc modum talia verba promiserunt: *Utinam super mortui fuissetis, quando in cunis*

(a) *Ut fertur.*(b) *al. Infans.*(c) *al. Princeps & cognati.*(d) *Clam quemdam.*(e) *Rofritque ejus filios.*(f) *Eo.*

cunis bajalabamur, & non hactenus in hac urbe mansiffimus, ut tam foedum nostri honoris hodie cerneremus; Cumque propter haec pater in sermonem filiorum aures innecteret, valde est exinde exterritus, adjiciens: Si Dei, meique benedictionem adipisci valeatis, quidquid scitis, nobis evidentius intimate. At illi omnia ei patefecerunt. Dum vero talia audivisset, mox valde infremuit, asserens: *Nec Dei, meique benedictionem perfratis, si injuriam riam continuo non vendicatis.* Tunc Dauferii proles tali sermone stimulati, quae nuper in pectore clam gerebant, jam in patulo nimirum pandebant, atque hac illacque pro Principis morte videlicet discurrebant. Asserueruntque erga se quemdam crudelissimum virum, Agelmundus nomine. Sic denique, & per jam dicti Radelchis suffragium, super Principem inruerunt, atque is, ut praediximus, Agelmundus abstracto gladio cum (a) paucis plagis eum (b) vita privavit. Regnavit quippe annos videlicet XI. & menses VII. Ad Longobardos fuit austerus; sed tamen audax, & velox fuit, & pro sua denique sagacitate adeptus est Principalem dignitatem, quam nos, licet in fine annectere cupimus huic Historiae (c).

C A P. XLIV.

TEMPore quo Grimoald antecessor istius *Grimoald*; Langobardorum Regni moderabatur habenas, & sub eo iste Grimoald, *Storesaiz* illius videlicet fuit: per idem tempus *Carolus filius Pipinus* (62) cum valido exercitu
Be-

(62) Expeditio haec in Beneventanos facta videtur anno 791. Astronomus enim in Vita Ludovici Pii Tom. II. Du-Chesni haec habet: *Ludovicus eo anno fratri Pippino suppetias ferre jussus in Italicam*

(a) Non paucis.
(b) Penitus.

(c) Haec ultima verba desunt in aliis Codicibus.

Beneventanos fines adiit, atque in locum, qui (a) *Tein-*
vius dicitur, tentoria figi iussit, quatenus inde valido
 exercitu valeret Beneventum undique obsidere; Cumque
 per aliquot dies ibidem degeret, quidam inops inibi erat,
 & quotidie virentem herbam Pipini equo in humero de-
 ferebat; & saepissime ipse Pipinus Rex eum cernebat,
 atque alimoniam ipsi deferri iubebat. Erat inops ille per
 omnia similis *Grimoald*, ut diximus, *Storefaiz*. (b) Qua-
 dam vero die congregavit idem *Storefaiz* quos noverat
 validos suosque sodales, & suos consanguineos, & non
 plures viros; & ivit contra hostes Francorum. Qui cu-
 neatim gradientes, pervenerunt in quemdam firmissimum
 locum non procul a castris eorum, atque inibi reperie-
 runt inopem illum, ut supra diximus, similem *Grimoald*,
 & eum (c) perduxerunt, annexentes: *Ecce omnia per*
omnia similis tui. Ille ut erat sagacissimus taliter prorupit
 in vocem: *Eja mei coëthanei, una (d) pariter incemus consti-*
lium, quatenus superbae gentis partem exercitus contere-
mus. In proverbiiis nempe olim a maioribus nostris dice-

liam tranſvehitur. Tum ambo Beneventanam provinciam ingrediun-
 tur, cuncta obvia populantur, Caſtro uno potiuntur. In glorios au-
 tem inde reſeſſiſſe, quae ſequuntur ſatis perſuadent. (Prat.) Errat
 ſane Muratorius in huius expeditionis epocha, cum anno 791. Ca-
 rolus M. & Pipinus copias in Hunnos tranſmiſerint, & in Illyri-
 cum adverſus Avaros, ut patet ex Annal. Francor aliisque; & cla-
 rius ex epiſt. Caroli M. ad Faſtradam Reginam Rat ſponam miſſa apud
 Sirmundum Conc. tom. 2. & Duchefnium Rer. Franc. tom. 2. & An-
 nal. Caniſi. Quare Aſtronomi verba de expeditione in Illyricum a
 Pipino peracta accipienda ſunt, non autem Beneventum: Exercitum
 (habet Caniſius) quam Pipinus filius de Italia tranſmiſerat, introi-
 viſſe in Illyricum. Bellum autem in Beneventanos ann. 793. eſt
 aſſignandum, ut ipſe Murator ſateatur in Annal. Ital. hoc anno,
 quam conſule.

- (a) *Triunvius* ſor. *Trivius*. verat validos.
 (b) *Congregavit denique juvenes* (c) *Compræhenderunt*, &
ſloridam ætatem gerentes, quos no- (d) *Mei*.

hatur: quod esset melius Consilium, quam Valetudo. Inopem hunc protinus exuamus, atque suis tegumentis induite; & ipsum inopem districtius apud vos detinete: & ego illuc pergam, virentemque herbam (a) feram, sicut iste solitus erat. Sic namque eum per omnia percontavit, quo iret, & in quo loco herbas deferret, & quo modo dispensatorem vocitaret. Cumque ab eo omnia cognovisset, profectus illico, atque proprio humero virentes herbas Samnitia (b) bajulavit. Quem cum vidisset Pipinus Rex, putavit ut ipse esset, qui solitus erat, & ei tribui annonam iussit. Ipse enim Grimoald omnia eorum castra lustravit, atque enumeravit, & reversus ad suos, eos admonuit ut minime metuerent. Et noctis tempore irruit super eos, & attrivit maximam partem Gallorum in tantum, ut etiam properarent ad Regis tentorium, undique inferentes cladem. Et nimirum per callem, quem didicerat, iterum repedavit, & cum magno gaudio reversus est Beneventum suo Principi gaudium emuntians. Ipse denique Grimoald Princeps singulis dona largitus est, sed plus omnibus Grimoald dedit.

C A P. XLV.

CUM haec Rex Pipinus audisset, exterruit, afferens: *Rem hanc quis fecit? Et ille homo, qui similis erat Grimoald, per omnia ei protinus intimavit. Ipse Rex: Cognomen quomodo habuit? Inops ille dixit: Grimoald Storsfaiz vocatur. Rex inquit: Si Storsfaiz talia gessit, princeps ergo terrae illius majora faciet horum. Quamobrem est exinde motus, atque sua (c) repedavit ad arva. Namque de hac re ipse Grimoald pervenit ad Principalem dignitatem. Haec nos de Grimoald primum scire sufficiat; nunc namque ad aliorum facta succincte curramus*

(a) *Ibidem.*(b) *In sarcina.*(c) *Denique.*

ramus, ut acta, quae in hoc Mundo gesserunt, districtius indagemus.

Dum talia patrata fuissent, intestinus gladius inter Beneventanos exortus est pro Principali ambitione; sed maxima pars populi *Radelchiso* adhaerebat, annectens, dignum fore talem virum Beneventanorum Principatum obtinere. *Rofrit* denique, de quo superius fecimus mentionem, exinde omnino decertabat, quare tantum dignitatis praemium obtineret, unde fecerat Siconi jusjurandum. Quid multa referam? Inter agmen populi se *Radelchis* objecit, atque vocem emisit magnam, & inquit: *Ex nostris prorsus omnimodo minime Principem faciamus; sed exterum hominem Siconem Principem sublevemus, & forsitan, Deo volente, nostrae Patriae invidiam exturbemus.* Dum talia *Radelchis* (a) promeret, omnis denique vulgus, nec non & sublimes voluntati ejus obtemperantes adjecerunt: *Bonus est sermo, qui ex ore tuo processit: quod inchoasti etiam perfice.* Idipsum *Rofrit* aiebat dicens, dignum fore talem virum, tantae dignitatis fastigium obtinere. Ita omnipotens Deus disposuit, ut sine ulla animarum periclitatione antefatus Sico, jam dicti *Radelchis* concursu, eandem, quam ambiebat, assumeret Principalem dignitatem.

C A P. XLVI.

CUm talia gesta fuissent, *Dauserius*, de quo jam supra diximus, ad animum mente revolvens facinus, quod antea (b) gesserat, affligebat se exinde valde; atque poenitentia ductus, sine mora in Hierosolymam est profectus mirum in modum, & re scilicet inaudita. Illuc enim eunte, & inde Beneventum remeante, non valde exiguum lapidem in ore gestavit, & tantummodo quoties cibum potumque sumebat, illo carebat. Et, ut fertur,

(a) *Verba.*(b) *al. Nupt.*

tur , in Dei Genitricis (a) Sanctae Beneventanae Sedis haecenus manet , & proinde accepit ipsum cognomen *Propheta Dauserius* . Radelchis domum cum suo filio , uxor illius nimirum percontavit : *Quid , & qualiter gessistis hodie ?* Cui Radelchis , *miserum* , ait , *Principem elegimus* . Ad haec mulier : *Quare dicis miserum ? pro qua re non appellas eum gloriosissimum ?* At ille : *Exter est nempe : sicut volumus , sic eum habemus : quando nolumus , (b) tenemus : quando volumus , eum spernimus* .

Uxor vero illius conversa ad virum suum , suumque natum , depromit tum talia dicta : *Accipite ergo animis , atque nostra figite dicta . Ecce dies venit , praedo in quo dirus , atque audax , callidissimus callidiora praedecessoris sui stigmata (c) revolvat . Quid est , quod dicis exterum ? Numquid non Sico genuit filias , & eas Beneventanis mox viris copulabit , & tunc sic eum appellabis exterum ? Tantum meis acquiesce consiliis , & beatus tibi , mihi que fueris , si meos obtinebis sermones , inquires ad virum . Indagemus omnimodo exinde hoc , (d) & cui suas filias copules . Si unam ex eis nostro filio societ , felicius nobis fuerit ; sin autem , statim Mundum linque , (e) Monachicum induas habitum , & non parvum exenium illi deferas , filiumque nostrum illius ditioni commenda , quia quantum conjicere valeo , minime eos (f) linquet securos .*

C A P . XLVII.

IPse saepediētus Sico Princeps omnibus hominibus benignissimus , ac mansuetus nimirum se commendabat , atque plurima dona eis condonabat , & nullum consilium absente Radelchi peragebat . Factum est namque , ut dum Radelchis degeret Consiae , Princeps Sico eo absente iniret consilium . Ut talia audivit Radelchis , nimis quippe

P
exter-

(a) Ecclesiae .

(b) al. Volumus .

(c) Instigamenta revolvat .

(d) al. Cujus .

(e) Et .

(f) Nos .

exterruit, atque (a) mira taliter prorupit in voce : *Ego jam nuper superavi falconem* : (b) *restat mihi vulpem* . Cumque a quibusdam Principi clam delatum fuisset, nimis iratus est ; atque sine mora suas filias Beneventanis viris copulat . Unam ex eis cujusdam nobilissimi Viri *Azoni* filio tradidit, cujus nomen *Julenda* (c) fuit ; aliam namque sociat cuidam Viro *Urvi* filio ; tertiam ipse cuidam (d) *Rademundo* copulat : aliorum memoriam non retinemus . Ut talia comperit *Radelchis*, nimis exterruit, atque consilium, quod uxor sua dederat, studenter animadvertit (e) adimplere . Scalponem (64) nempe argentum cum 200. solidis tulit, atque ipsi Principi detulit . Cum talia ipse Princeps cerneret, hujusmodi verba depromit : *Ego copiosas opes vobis largiri cupio ; & vos deferis mihi vestra propria ?* Ad haec *Radelchis* : *Imploro vestrae dignitatis gloriam, quatenus manus nostrum exiguum faciatis recipere* . At ipsum ab illo per semet recepit . Tunc idem ipse *Radelchis* nimis eum efflagitabat, ut Monasterium pergere ipse Princeps relaxaret . Ut talia ipse Princeps comperit, hujusmodi tunc promittit dicta : *Nequaquam tuis acquiesco praeceptis, nec a latere meo te faciam alienum* : hoc namque non de intus, sed a foris promebat, & talia ipse facere gratulabatur . Cumque ante eum staret, & obsecraret, voluntati ejus licentiam dedit ; &, comiteatu accepto, suum illi commendavit filium . Atque (ut fertur) sibi in collo funem ligavit, & suis servis praecepit, quatenus eum per longa terrarum spatia

(64) An potius *Scaptonem* ? Ignotus *Casinen* num. 10. Tom. II. *Rer. Italicar.* pag. 267. auctor est, *Siconolfum Salernitanum* Principem e *Casinen* Coenobii thesauro asportasse *Baciam unam, & Scaptonem unum Constantinopolitano deaurata fabrefacta vasa opere* . Scalpo itaque, sive Scapto, vas quoddam fuisse videtur . Vide *Ducangium* ad vocem *Scapton* .

(a) al. *Cum ira* .
 (b) al. *Astat mihi vulponem* .
 (c) *Sikelenda* Cod. Vat.

(d) *Nomine Radelmundo* .
 (e) al. *Omnimodo adimplevit* .

tia traherent usque ad Benedicti Sancti (65) Coenobium. Dum devenisset cum pluribus opibus ad praedictum Monasterium, quod est in Castro situm Casino, valde ibi se affligebat. Uxor ejus habitum sanctae Religionis induta in Ecclesia Sancti Laurentii, quae sita est in territorio Confano, ordinibus (a), jejuniisque, (b) vigiliisque valde se ibidem macerabat. Sic factum est, ut longo tempore in tali re utrique perdurarent. Sed justus Judex Dominus, ut flagitiosos corroboraret, tale demonstravit denique signum. Dum Radelchis uxor defuncta fuisset, Radelchis in Casino degens cognovit per spiritum suae conjugis exitum, atque Abbati fratribusque talia nuntiavit; qui mox notaverunt horam, expeditumque virum Confam miserunt. Qui dum venisset curiosus perquirens, eadem hora cognovit exitum ejus, qua vir ejus fratribus nuntiavit.

C A P. XLVIII.

A Gelmundus denique, de quo supra mentionem fecimus, dum deambularet juxta Siler fluvium, ancipitrem in manu gerens cum paucis suis sodalibus, cum se unusquisque, ut mos est, sequestraret (XXVII) ad capiendas aves, subito ipse Agelmundus conspexit *Grimoald Principem*, quem ille dudum extinxerat, furentem cum albo equo, sicuti sedere solitus erat, evaginatoque gladio contra se venientem. Qui, ut aequolet humana fragili-

P 2

(65) Aliis verbis eandem Dauserii poenitentiam enarravit Erchempertus num. IX.

(XXVII) *Capiendas* dicit, non *occidendas*. Conjiendum igitur est, vel retibus illos, vel visco, aliave simili industria aves cepisse, quae aut interclusae, aut visco oblitae detinebantur, ut etiam nunc frequens

est usus. Unde aucups quasi aviceps, five aves capiens apud Priscianum lib. I. & aucupium. Tunc etiam Accipitris ludus, quo aves dolo interceptiebantur.

(a) *Orationibus Aegypt.*

(b) *Et vigiliis.*

gilitas, in fugam conversus est, quem vir ille, qui ei apparuerat, velocissimo cursu sequutus est, atque inter ambas scapulas forti ictu eum percussit. Statim evomere sanguinem coepit, atque usque retro caput suum (a) retorlit, & amplius illum non vidit, & ad suos sodales magnam vocem emisit. Cumque venissent, omnia quae acciderant per ordinem eis depromit. Ipsi vero talia audientes mirati sunt valde. Ipse, ut diximus, Agelmundus post hoc factum (b) exitiali morbo defunctus est. Equidem, (c) ut arbitror, & quantum conjicere valeo, non pro alia re talia facere Dominus voluit, nisi ut omnes injicere manum suam in Dominum metuant, atque ejus jussa quasi Dei denique peragant. Poterat enim Dominus clam illum pro reatu, quod in suo Domino gessit, percutere, atque (d) eum obruere, ut ab humanis oculis esset absconditus; sed ut diximus, pro suis; quas redemit, ovibus talia demonstravit, ut quem admonitiones, vel minae, atque (e) supplicia non terrent, corrigat nuntia morte (XXVIII).

C A P. XLIX.

Sico Princeps, de quo praemisimus, exercitus sui copias adunari jussit, atque magno apparatu Neapolim properavi, & eam undique constrinxit, & incendiis eam a foris scilicet denudavit; quam & obsidens aliquanto tempore, viriliter cum Beneventanorum exercitu constrinxit. Tunc Ursus Electus praedictum Siconem jam factum Principem deprecatus est, ut etiam amplius malum non perveniret, neque sanguis effunderetur Christianorum. Ad haec Sico Langobardorum Princeps admonitio-

(XXVIII) An revera Deus ista vinæ ultionis exempla in scripturis, ipse viderit Anonymus, aliisque probatis scriptoribus qui ea scripsit. Ceterum similia Di- passim exhibentur.

(a) *Verso retro capite suum per-
omtozem minime vidit.*

(b) *Tertia die.*

(c) *al. Quo ut.*

(d) *al. Contra, Cod. Vat. atque
sub terra cum obruere.*

(e) *Promissa supplicia.*

tionem praediſti Electi audiens, deſtitit, & pacem imientes, atque in ſcripto Pactum affirmantes inter Neapolitanos, & Langobardos, & obſides Neapolitanos idem Princeps abſtulit. Spondit ipſe Neapolitanorum Dux cum univerſis ſuis hominibus ſub terribili, fortiſſimoque ſacramento, atque in ejuſdem Pacti foedere perſcriptam paginam affirmavit, ſe daturum illico omni anno tributum, quod inter eos ſtatutum fuit, atque ſuis numiſmatibus ad ipſam Civitatem pro mercimoniis graderent, (a) & ipſe Princeps Sico Januarii Sancti Martyris corpus de Baſilica, ubi per longa temporum ſpacia requievit, elevans, & cum magno tripudio Beneventum regreditur.

C A P . L.

II. **H**Ac denique tempeſtate (b) Landus Capuanus Comes una cum Epifcopo Landulfo ſuo germano, ceteriſque aliis Capuanis per juſſionem jam dicti Principis Civitatem in Monte, qui (c) Trifiſcus dicitur, conſtruxerunt. (A) Sed cum ad finem uſque perduſta fuiſſet,

(A) Praeſentem quoque Notam a ſervato mihi haecenus more alienam imperitus Anonymus iſte extorquet, ne Lector offendas, qui hic leges a Landone Comite, & Landulfo Epifcopo fratribus conſtructam Sicopolim in Trifiſco Monte tempore Principis Siconis, quae clara res eſt, ipſeque adſentitur Anonymus in altera parte ſuae. Haeſtoriae non adhuc edita, Capuam ad Volturuum triceſimum circiter poſt annum junctim exaedificaffe, deſuncto Landulfo patre, ſub quo Sicopolis oportet contigiſſe Encaenia, ſicut dicam in Chronologia Comitum Capuae num. 1. Siquae Chronici illius Auctor, & ex eo Oſtienſis lib. 1. cap. 30. Sicopolim conſtructam inſnuunt anno 840. id explanatione excipiendum eſt a me ibi indicata. Et ſane idem Anonymus dictum modo Landulſum ſeniores bene novit, inque ea parte ſuae Haeſtoriae haec immediate ſubnectenda congruo tempore ejus aetatem figit, ita ut maniſeſto inde agnoſci poſſit, illum probe rem tradidiſſe, ſed conſtructorum nomi-

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 19. iſta produxit ex hac, quam ibi indicat Haeſtoria, & Erchemperto adtribuit. ide me ad hunc Anonym. Saler. 156.

(b) al. Lando Sed vide hic ad finem.

(c) Oſt. lib. 1. c. 33. prior. edit. Trifiſcus. c. 30. ſecundae edit. Trifiſcus.

set, praedictus Landus Comes, & non pauci Capuani cum suo Landulfo Episcopo Beneventum venerunt, utque ipse Princeps cum non paucis suis Proceribus Capuam properarent, vehementer efflagitaverunt. Ipse Princeps eorum precibus annuit, atque cum suis pariter Proceribus, neq̄ non & fidelibus (a) cuneatim Capuam gradierunt. Dum constructam, ut diximus, novam Civitatem adiissent, conversus ad suos hujusmodi verba depromit. *Dicite, inquit, mei fideles, meique optimates, quo nomine istam Civitatem nimirum vocamus?* Ad quod responderunt. *Hoc tuum est dicere, Domine.* Princeps ait: *Sicopolim eam appellamus.* Quibus unus ex Langobardis taliter verba depromit. *Non Sicopolim, sed (a) Rebellopolim eam vocitemus.* At Princeps ira conversus ad illum, promit tunc talia verba. *Pro qua re talia ausus es promere?* Inquit. *Quia subditos habere minime illos jam valeamus, nisi consanguinitates pariter cum illis incamus.* At Princeps conversus ad suos, exinde qualiter ageret, a suis fidelibus expiavit. Illi vero ore effarunt, adjicientes. *Nos pariter cum ipsis vicissim jungamus connubia, & sic obtinere erga nos illos prorsus valeamus.* Ab illo denique tempore inter se Capuani videlicet, Beneventanique invicem consanguinitatem junxerunt.

Rofrit unde mentionem superius fecimus, validum cum Azone conflictum habebat, & creberrime inter se confurgebant, sicuti mos est Praelatis omnibus. Sed ipse Princeps a foris inter eos dulcia verba promebat, & de intus vero, ut rixam inter se reiterarent gratulabatur, ut ipse eos atterere nimirum valeret. CAP.

nomina male consignasse, imperitiae culpa, qua laborat, tunc alibi saepe, tunc de Monacho agens Carolomanno, quem a Carolo Magno non discrevit, istumque Monachum induisse pronunciarit. Ceterum quod ille hoc eodem tradit loco de initis invicem nuptiis inter Campanos, ac Beneventanos, congruit ejus dicto, quo adserit huic Comiti Landulfo filiam Rofrit magni Proceris Beneventani matrimonio extitisse conjunctam, matremque Principis Atonulfi filiam fuisse alterius Proceris ejusdem urbis, nomine Potelfrit, qui frater fuerat modo dicti Rofrit.

(a) al. Unim.

(b) al. Revellopolim.

PER idem tempus *Agarenorum* genus Siciliam (XXIX) invasit. Sed quomodo terram illam attriverint, (a) materiam subministremus. Erat vir praedivēs quidam in Siciliae finibus Eufimius (*) nomine, qui desponsaverat puellam, *Homēnizam* nomen gerentem, mirae pulchritudinis. Illo denique tempore quidam Graeculus Siciliae praererat. Acceptā pecuniā ab alio viro, desponsatam Eufimio auferens, alteri viro eam denique tradidit. (*) Quod dum in patulo exiit, atque Eufimio nuntiatum fuisset, talia verba depromit: *Meam namque foedasti uxorem: hoc perream anno, si non foedari facio plurimorum uxores*. Quapropter cum servis suis navem ascendit, Africamque properavit, atque Regi terrae illius hujusmodi verba depromit: *Multarum navium navigium dirige mecum, quibus spatiosam terram vestrae ditioni committam*. Ut Rex barbarus talia audivit, nimis gavisus est, atque sine mora omnem navalem exercitum parari iussit, & dum fuisset in unum congregatum, Rex ille barbarus exorsus est verba: *Omne consilium ab isto nostro viro amittite, atque ejus jussu quasi nostra metuite*. Et sic dicens, dona eis scilicet condonavit; sed amplissima plus omnibus Eufimio dedit. Cum vero Siciliam properassent, protinus eam invaserunt, atque multas opes ibidem reperierunt. Cataneam ingrediuntur, multorumque populorum faciunt stragem, vix paucis evadentibus, qui
in

(*) Eum Johannes Diaconus in *Vitis* Episcopos. Neapolitan. part. II. Tom. I. hujus Collectionis *Euthymium* appellat, cujus narrationem vide pag. 313. ejusdem Tomi.

(*) Aliter Erchempertus, aliique rem narrat.

(XXIX) De hac Siciliae irruptione alibi fusius agendum erit. Res aliter ab Historicis enarratur.

(a) *Nunc.*

in tutissima (a) Castra , & montium confugerunt juga : Sed & ipsum Graeculum ibidem necaverunt ; ceterosque illius sequaces , atque ab illo tempore Siciliam dominari coeperunt . Audito hoc , *Princeps Sico* valde est exinde moestus , atque Coronam (b) jam minime posuit , praedicans futurum gladium inter agmina Langobardorum . Pro una denique puella , sicut alias , multae denique judicatae . Et quia ante omnes inter se in unum (c) copulabantur , & exultabant : postmodum propter unum Graeculum immensas lacrymas effundebant . Et quia (d) dudum in matrimonio per Calabriae fines gradiebantur , postmodum ab Agarenorum parte venundabantur . Ipso denique tempore Sicilienses vectigalia nimirum Langobardis exhibebant propter negotium , quod in Calabriae finibus peragebant .

C A P. LII.

GRavis sane per idem tempus inter Rosrit , & Alfanum (*) Abbatem discordiae rixa surrexit jam Azone defuncto . Sed ipse Princeps , ut mos est , minime se perturbabat , & ovanter exinde permanebat . Factum est autem eo tempore (e) Princeps in (f) angonem decidens morti approximavit ; quem Langobardi vita excedere existimantes ; ejus filium *Sicardum* ante ejus obtutum perduxerunt , atque ut eum salutiferis monitis illustraret , eum vehementer efflagitabant . At ille conversus ad

(*) Non indicat Auctor , cui Monasterio Alfanus praefuerit . Laicum ego fuisse puto , & pro infelici eorum temporum usu , sive abusu , ei commendatam fuisse aliquam Abbatiam . Erchempertus num. XII. haec tantum habet de Sicardo : *Alfanum virum illustrem ac fortissimum robore , laqueo suspendi fecit .*

(a) Tutiora .	(d) Qui dudum in matrimonio .
(b) Atque coronam in suo capite jam minime posuit , praedicans .	(e) Quod .
(c) Epulabantur .	(f) Languorem , seu angorem .

ad filium; promittunt talia dicta: *Est tibi libertas tecum secreta loquendi; consilium ne sperne meum: tibi prospera monstro. Nec Rofrit Alfano subde, nec Alfano Abbate in Rofrit ditioni tribue.* Erat siquidem *Alfanus* ipse Diaconus, & ut jam diximus, Abbas, qui necnon & largus (a) manu nimirum pluribus hominibus erat, victum, opesque, & tegumenta eis scilicet condonabat. Haec dicta sufficiant: nunc jam ad admonitionem jam dicti Principis redeamus, inquit ad filium: *Habeant inter se rixam, & tu eorum ditioni imperabis. Te absente, fac minime committi pugnam. Tuum germanum alienum a latere tuo minime sine; Et semper saluus eris, si mea monita obtinebis.* Et haec dicens, spiritum exhalavit: Tenuitque ipse Principatum annos (66) XII. (b), menses III. (*) Fuit autem corpore validus, audacia primus, statura procerus, non minus consilio, quam viribus decoratus.

C A P. LIII.

Sicardus Princeps, dum pater suus obiit, monita genitoris funditus ex animo repulit, nihilque ex eis in mente retinuit. Ipso denique tempore *Neapolitanus* (67) **Q** *Dux,*

(66) Peregrinus in suis Catalogis pag. 319. & 320. Siconi Beneventano Principi tribuit annos XV. Propterea vereor, ne Librarius heic pro V. quod facile est, legerit II. Ex ejusdem Peregrinii Chronologia Sico ad plures abiisse creditur anno Christianae Aerae 833. & revera in Chronico Vulturneri part. II. Tomi I. *Rer. Italic.* occurrunt tria Sicardi ejus filii, & in Principatu successoris, *Diplomata*, data anno primo, & quidem anno 833. eorumque unum scriptum est Februario mense.

(67) Ex Johanne Diacono, a quo conscriptas dedi *Vitas Neapolitanorum Antistitum* part. II. Tom. I. hujus Collectionis, pag. 313. *Stephanus* tunc fuisse videtur *Consul & Dux Neapolitanae Civitatis.* Narrat autem idem Johannes obsidionem patriae suae ab eodem Sicone peractam.

(a) *Larga.*

(b) XIV. (*) A. 833.

Dux, quod iurejurando promissit tributum, distulit dare. Post aliquantum temporis spatium furore repletus vehementer Princeps Langobardorum *Sicardus*, cum universo Principatu suo Langobardorum, Neapolitanam advēnit urbem, quam & trium mensium spatio (a), atque & omni circumdatam parte quotidie fortiter expugnavit eam; omnia extra urbem ferro, & igne devastans, atque funditus demoliendo consumpsit, ut Neapolitanam capere potuisset urbem, nam & corpora Sanctorum effodiens, eorum sacra mysteria abstulit (XXX).

C A P. LIV.

HAec dum gesta fuissent, Neapolitani de intus veniam poscebant; sed ipse Princeps ironiam eis faciens, juxta ipsius civitatis moenia, telam ordire denique fecit. At illi tanto metu percussi sunt, ut sermones, non lapides ei injicerent; sed consilium inierunt, quatenus iram ejus laevissimam emollirent. Tunc bonam famam habentem Monachum miserunt, ut ab eodem Principe veniam obtineret. Dum Monachus ante tentorium Principis devenisset, mox tellure prostratus, pro suis Civibus veniam poscebat, atque ut ejus ditioni demum Cives deservirent, vehementer asserebat. Ipse Princeps misericordia motus in eandem civitatem jam dictum *Rofrit* Legatum denique misit. Dum *Rofrit* Neapolim introisset, civitatem ipsam undique exspavit, atque in ejus platea montuosam terram (b) cernere coepit. Sed dum sciscitaret, atque diceret, quid velit hoc esse: illi Neapolitani nimirum talia verba promferunt: *Nostrae aedes semper tritico* (c) *sunt*

(XXX) De coemeterio Sancti ptemtrionalem plagam, in quibus Januarii Neapolis extra maenia quidem hic intelligit Anon. atque alii multa Sanctorum corpora quiescebant, ibique Sacra peragebantur ipsi finitimis cryptis prope urbis se- Mysteria.

(a) *Obsidens.*

(b) *Triticam.*

(c) *Nempe.*

sunt plenae; sed tritico remanente, proinde ipsum in platea eiecimus; sed jam denique periit. Sed aliud non erat, nisi nimirum arena; & parva tritici grana super arenam sparsa habebant; & jam ipsa denique renascebant. In hunc modum virum strenuissimum illuserunt, quia jam valida fame oppressi erant, & mensis Julius ipso tempore percurrerat, & inchoante mense Maii ipse jam dictus Princeps ipsam civitatem circumdedit. Atque ut ferunt plurimi, quod (a) . . . Vas, *flastonem* vocant, solidorum plenum dederunt Rosrit in tali ordine, ut citius regredi Principem faceret. Dum Rosrit ad Dominum suum venisset, talibus eum est allocutus verbis. *Mi Domine Princeps, hic minime maneamus, & ad propria regrediamur, atque illis dimitte denique noxam, & omni anno vestrae eminentiae solvant tributum, quia modiorum unquitorum triticum ibidem ego vidi; proinde, si placet, per paginam scriptam vestrae ditioni tributa persolvant.* His auditis, Princeps acquiescit denique sermonibus suis, atque talia fieri iussit: Sic namque per paginam scriptam talia firmaverunt; atque ipsum foederis scriptum in sacro Salernitano Palatio adhuc haecentis manet, & in sua inchoatione huiusmodi textum invenimus. *En ego Sicardus Domini gratia Princeps concedo vobis Neapolitanis pacem, & firmissimam libertatem.* Et ibidem continetur numerus solidorum, & foedera pactionum, quae omnia plane sigillatim retexere cuncta. His ita gestis, callem, quem relinquerat, iterum repedavit, atque cum magno stipendio Beneventum remeavit.

Co. A. P. LV

Cum vero Beneventum regressus fuisset, coepit huiusmodi vanitati deservire, atque ad idem, moxque stuprare, necnon insatiabiliter se exinde gerebat. Una de-

Q 2 nique

(a) *Vulgus vas quoddam, quod flastonem.* . . . (b) . . . (c)

vique die per plateam dum deambulet, ut moris est,
 foeminae ad videndum eum ire (a) cucurrerunt. Ille ve-
 ro retro caput revolvens, speciosissimam mulierem ejus-
 dam viri Nannigonis uxorem ibidem conspexit. Dum eam
 vidisset, statim eam concupivit, atque in ejus amorem
 vim caloris sui ignis accendit; & clam dicendo, conti-
 nuo misit ad illam, ut opes a parte Principis obtineret
 multas: tantum ejus animo consentiret. Illa vero tanta
 audiens, se se valde perturbavit, ac in hunc modum
 promit tunc talia dicta: *Opes & gloriam sibi habeat mul-
 tas: mihi nihil est necesse habere, nisi jussa viri mei re-
 mere; & illi (b) pudicitiam reservare. Si demum (c) ta-
 lia veniant reverteris, scit, illa viro meo prodenda.*
 Dum in hunc modum Principi delatum fuisset, magis
 magisque urebat, & creberrime ex corde saesitabatur,
 quatenus ipsam facinus adipisci, valeret. Tunc Nannigo-
 nem ad se fecit accersiri. Sed dum vocatus venisset, &
 ante ipsum conspectum astaret, Princeps est taliter ei lo-
 cutus: *Votueram te Legatam Africanam mittere, quatenus
 ad nos, Deo volente, tuae honora a patre Regis terrae
 illius reverteris.* Audito hoc Nannigo nimis quippe se
 turbavit, adjiciens: *Quomodo illuc pergam, qui sum val-
 de infirmus? Et mihi Domine metuo, ne illa mihi mors
 eveniat.* At Princeps: *Excusationem mihi exinde minime
 admittam, ut diximus, ceterum perse.* Ille deni-
 que dixit: *Fidelis tuus sumt fuit, ut comparat volunta-
 ti tuae.* Cumque ille nescius percessisset, ipse Princeps
 ad uxorem suam continuo famulos suos misit; quatenus
 per vim ad se adducerent. Quo facto, vi opprimit eam:
 Illa vero dum struprata domum rediisset, neque balneis,
 neque unguentis minime usa est; illotaque facie manebat;
 neque non sordidis indumentis utebatur, nec in stratu
 dormiebat, sed in terram prosternebat se. Et si quislibet

(a) Nimirum.
(b) Demum.

(c) Mihi.

de tali re eam coërcebat, ut non esset bona immoderata
moestitia: illa aiebat: *Non pro alia re talia denique fa-
tio, nisi propter viri mei absentiam.*

Factum est autem, dum vir suus regrederetur, &
dum redisset domum, eam moestam reperit, atque in-
composito capite, vestibus vilibus, nec non & turbulen-
tis indutam; sciscitansque eam, dixit: *Pro qua re hispido
capite, illotaque facie manes? At illa: Protinus gladium,
ait, evagina, & meum mox collum absconde, quia foeda-
ta sum ab alieno viro. Cum cognovisset omnia Nanni-
go, quae fuissent facta, valde ingemuit, atque suae con-
jugi affavit: Illico balneum perge, atque iucunditatis ve-
stibus te nimirum indue, & de tali re minime hisce.*

C A P. LVI.

Ipsa Princeps adhuc sine uxore erat, & multa illicita
saepissime committebat. Factum est autem, ut exin-
de cum suis Optimatibus una die sermocinaret, qualem
sibi copularet uxorem, aut ex Rege filiam, aut ex (XXXI)
stigmatibus: unde ejus Optimates exinde fortiter adhor-
tabant, ut forsitan a perpetrato scelere eum sic devia-
rent. Sed callidus ille *Rofrit* clam est ei locutus, nec fi-
liam Regis, nec de illius stigmatibus pulchram invenire
valebis, qualem unam, quae in nostro territorio degit.
His auditis, Princeps amplexus est eam, & assatim ef-
fragitabat, qualiter proprium ejus diceret nomen. At il-
le protinus suam cognatam de pulchritudine laudavit.
Idem Princeps: *Vellem videre eam.* Ipse vero ovanter
dixit: *Ego tibi eam demonstro (a),* adjiciens, *illotaque
facie eam tibi ostendam; & si vestris oculis comparet, la-
teri vestro eam sociate; sin autem, omnimoda sit occul-
tum.*

(XXXI) Consanguinitate, vel sadfinitate conjunctis, ut supra.

(a) *Demonstrabo.*

tum. Ad tuum cernendum pratum te simula ire ; & ego denique cras ad laxandum (68) potionem potabo . Dum exinde redeas , ad domum meam quasi visitaturus veni , & illota facie ante me sistere illam faciam : tu nempe eam aspice , atque formam ejus perlustra . Ego (a) te interrogabo : optimum estne pratum illud ? Tu Domine , mihi responde , utrum optimum , an non .

C A P. LVII.

ALia die Princeps non cum plurimis ad pratum cernere properavit , & statim regressus est urbem . Dum portam (b) civitatis introiisset , conversus ad suos hujusmodi verba repromit : *Ad visitandum Rosfric pergamus , quia , ut mihi relatum est , ad relaxandum potionem potavit .* At illi : *Domine , eamus .* Dum pervenisset ad ejus domum , & Rosfric fuisset intimatus ; ipsa vero , ut mos est innuptae puellae , fugere tentavit : sed Rosfric nequaquam sinit ire . Dum introgressus fuisset ipse Princeps , ubi Rosfric manebat , eam valde est contemplatus , atque nimis ejus oculis placuit . Dum eum sciscitaret Rosfric , ac diceret ; *Optimum estne pratum illud , quod expiasti hodie , mi Princeps ?* At Princeps protinus ait : *Optimum .* Et haec dicens ad Palatium rediit , moxque rem illam , quam gesserat , suis Optimatibus propalavit , protinusque ipsam puellam desponsavit .

Sed non ut sapiens , sed ut fatuus italia gessit ; (XXXII) non illius mores , sed pulchritudinem expiavit ; proinde nempe ad exitum durum pervenit . Libet nobis pro qua
re

(68) Idest ventrem pro more veteris Artis Medicinae .

(XXXII) Historiam interrum- quam male , & abs re , norunt e-
pit , ut Theologum induat : sed

(a) Ego vero .

(b) Ipsus .

re vir ducit uxorem, huic Historiae intexere, ut non pulchritudo, sed mores quaerantur. Tribus de causis uxor ducitur. Prima est causa prolis, de qua legitur in Genesi: *Et benedixit eos dicens: Crescite, & multiplicamini.* Secundum est causa adjutorii, de qua ibidem in Genesi dicitur: *Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium.* Tertia causa incontinentiae: unde dicit Paulus Apostolus: *Qui se non continet, nubat.* In eligendo marito quatuor uxores spectare solent Virtus, Genus, Pulchritudo, & Sapientia. At Sapientia potentior est ad amoris affectum, sicut & in foeminis mores. Sed ipse Sicardus mores minime requisivit. Refert haec, quae supra diximus, quatuor Virgilius de Aenea, quod iis Didone impulsus est in amorem ejus. Pulchritudine: *quem sese ore ferens.* Virtute: *quam forti pectore, & armis.* Ratione: *heu quibus ille jactatus fatis; quae bella exhaurita canebat.* Genere: *credo equidem (nec vana fides) genus esse Deorum.* Item in eligenda uxore quatuor res impellunt hominem ad amorem, Pulchritudo, Genus, Divitiae, Mores. Melius tamen, si in ea mores, quam pulchritudo quaerantur. Nunc autem illae quaeruntur, quas aut divitiae, aut forma, non quas genus, aut mores commendat, sicut jam dictus Sicardus gessit. Ideo *foeminae sub viri potestate consistant*, quia levitate animi plerumque decipiuntur; unde & aequum erat, eas auctoritate viri reprimi: Proinde & veteres voluerunt foeminas in nuptas, quamvis perfectae essent aetatis, propter ipsam animi levitatem in tutelam (69) consistere. Interim ad Historiae retexendum ordinem redeamus.

CAP.

(69) Id est *sub mundo*. Ita praecipue statutum in Legibus Langobardicis, quas dedi part. II. Tomi I. hujus Collectionis.

Rofrit vero dum Principissa facta est sua cognata, in superbiam, atque in elationem plus magis intumuit; necnon & tyrannum omnibus hominibus se ostendebat; & cum *Alfano* jam dicto *Abbate* in patulo saepissime conflietabat. Factum est autem, ut ipse *Rofrit* fuerit missus cum pluribus viris per *Calabriam*, simulque & *Apuliae* fines a praedicto Principe, ut vectigalia exinde exigeret. Cumque regressus fuisset, cum magno gaudio ab ipso Principe est exceptus; assignavit enim omnem videlicet censum, & ex suis sumptibus, ut nonnulli ferunt, ducentos ei detulit solidos, quos ille nequaquam acquiescere, ut eos acciperet, voluit. Illo vero diu eum obsecrante, eos recipi iussit, atque annectit: *Postula a me, quod vis*. At ille: *Nil aliud a Domino meo quaero, nisi protinus mihi condonet protectionem, quatenus inimici mei saevitiam obterere valeam*. At Princeps plurima ei iussit ostendi arma, inquires: *Quae ex his volueris, tolle*. Dum loricam, quae suis placuisset oculis, suo corpori induisset, & spatam suo lateri annexisset, galeamque suo capiti posuisset, lanceamque in sua manu iniecisset: de intus exiit foras, clypeoque bajulante. Dum mussitatam rem Beneventani cernerent, mirati sunt valde, afferentes: *Quid velit hoc esse?* Idem *Rofrit*: *Arma, ait, meus mihi Dominus dedit, quatenus atterere valeam inimici mei saevitiam*. Cumque in patulo cunctis audientibus verba talia promississet, atque *Alfano Abbati* in hunc modum relatum fuisset: nimis quippe pertimuit in tantum quod misit ad suos mox coetaneos, suosque sodales, amicosque, ut in unum congregarent se, & cum eis consilium exinde iniret. Et consilium inierunt, quatenus propriam relinquerent urbem, atque *Neapolim* properarent: quod factum est.

C A P . LIX.

Cumque Neapolim adiissent, a cunctis terrae illius hominibus dilecti sunt valde. Et quamplurimi fuerunt ipsi viventes (a), qui cum Alfano Abbate illuc properaverunt; & Beneventani, & Salernitani CCCC. fuerunt, inter quos *Rodoald* cum suo germano *Radolfo* affuerunt: ipse *Rodoald abavus meus existit*. Ipse saepe dictus Alfano una cum suis, ut diximus, sodalibus per Beneventanos, Salernitanosque fines peragrantes, incendiis rapinisque cuncta, quae reperire potuerunt, demolientes, iterum Neapolim revertebantur. Cumque creberrime talia iterarentur, praedam ovium, equorum, & de ceteris animalibus (b) cunctatim Neapolim deportaverunt. Cumque Beneventani agricolas denudatos (c) sustinere jam omnimodo non valerent, consilium inierunt, quatenus eos cum dolo superarent; & statim ad eos miserunt, ut cum ipso Principe pacem firmarent, atque per sacramenta exinde inirent.

C A P . LX.

Dum Alfano Abbati delatum fuisset, exinde mox cum suis consilium iniiit, ne forte pacifica cum dolo verba ipse Princeps illis transmitteret; atque ei dicendum miserunt, quod *minime nos sub ejus ditione degemus, nisi prius Episcopus, sancti Monachi, Presbyteri, Diaconesque, seu nobilissimi viri exinde nos per sacramenta (d) firmant*. Cum talia Principi *Sicardo* nuntiata fuissent, protinus per paginam scriptam eis misit promendum sacramenta: *ut dicendo misistis, vobis persolvimus*. Atque specialiter Alfano in hunc modum videlicet per epistolam

R

allo-

(a) Juvenes.

(b) Cunctatim.

(c) Dicitur Princeps, ejusque fide-

les cernerent, sustinere jam omnimodo non valentes Frecc.

(d) Firmarent.

allocutus est: *Jusjurandum vobis facimus (a) solum; quod Salernitanam urbem ingrediatis, atque mecum de vestro honore consilium iniatis. Si vobis comparet in pristinam redire gratiam, ita fiat; sin autem, saluus regrediatis.* Dum vero Alfano talia cognovisset, & putaret quod non dolo ipsa verba idem Princeps promississet: unum ex suis virum strenuissimum Salernum misit, quatenus ipsa sacramenta reciperet.

Cum vero Salernum introisset & ante Optimates, qui ibi erant, & coram Principe pervenisset: ipse Princeps ut erat nequitia plenus, statim accersiri fecit Praesulem, seu Presbyteros, id ipsum & Monachos, quod ipsum missum, quod Abbas Alfano quaesivit; & totidem sacramento juraverunt, ut ipsi Abbatem Alfano saluum ingredi, & saluum regredi facerent. Cum vero Alfano missus rediisset, & omnia, quae acta essent, intimasset: statim ipse Alfano cum paucis venit Salernum. Dum portam ipsius Civitatis introisset, Palatiumque properare voluisset, callidus ille Rosfrid Principi hujusmodi verba depromit: *Mi Princeps, sacramentum completum est: sanus urbem ingressus est, sospes (b) regrediatur, atque in patibulo suspensus intereat, quatenus nempe ejus fama pervolet undique, ut talia committere minime aliquis audeat.* Haec cum audisset Princeps, turpiter eum comprehendi jussit, atque non procul ab ipsa Civitate super mare subtus viam, qua Nuceriam, Veterimque (*) pergitur, levato ligno, eum suspendi jussit. Dum vero famuli jussa Principis fecissent, atque eum comprehendissent, ipse denique, ut ferunt, valde eos exorabat, quatenus cum eo lente scilicet pergerent; atque psallendo usque ad locum pervenit; & sic exitiali morte defunctus est. Atque nonnulli ferunt,

(*) Adhuc veteris nominis vestigia supersunt; appellatur enim *Veterio* Leandro Alberto, & *Castello Vietri* Magino.

(a) *Saluumque.*

(b) *Egrediatur.*

ferunt, ab illo tempore gelu, glaciſque in tellure videlicet Salerni decidit ad fruges demoliendum.

C A P . LXI.

Quaestionem aliquam de perjurio libet me (XXXIII) huic Historiae intexere, ut possit quilibet cognoscere omnimodo, quam valde sit metuendum spernere juramentum, atque praeclarissimum Doctorem in medium adjiciam Episcopum Augustinum. Tam (70) magnum peccatum est falsum jurare, quia propter reatum falsae jurationis Dominus prohibuit omnem jurationem. Cur enim dictum est: *Non perjurabis? Ego autem dico vobis: non juratis omnino, nec per Coelum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum ejus est; neque (a) ad quodcumque juramentum, nec per caput tuum, quia non potes facere capillum tuum album aut nigrum. Sit autem sermo vester, est est, non non. Si quid amplius est, a malo est.* Dicit aliquis: cum Dominus juraverit, quare suis jurare prohibuit? Dico, quia non est peccatum verum jurare; sed quia grande peccatum est falsum jurare. Longe est a peccato falsum jurandi, qui omnino non jurat. Dominus ergo quid prohibuit jurare? Supra ripam te noluit ambulare, ne pes tuus labatur in angusto, & cadas. Aliquando & homo nolens jurat, cum verum putat, quod jurat: non est quidem tantum peccatum, quantum ejus, qui scit falsum esse, & tamen jurat.

(70) Excerpta haec fuere ex Sermone CCCVIII. Sancti Augustini secundam editionem Benedictinorum Congregat. Sancti Mauri.

(XXXIII) Haec etiam Anonymus ab historia digreditur, et cathedram veluti ascendit, ut doceat, & ad taedium usque sermonem protrahit. Is scilicet, quam praedicando Dei verbo orationem ad populum instituerat aliquando, in historia haec interfert.

(a) Aliud.

(131) (1)

rat. Herodes infelix, ne Dominum offenderet perjurando, Dominum offendit saeviendo. Ecce puella petiit caput Johannis sancti: quid debuit facere Herodes? Consilium illi demus. Parce Johanni: perjurium suademus. Si dixerimus: noli perjurare, ad scelus implendum provocemus. Antequam ergo deveniatis ad istud, vim facere incipite, tollite de ore vestro temeritatis jurationem. Occurrit mihi tale exemplum. Juravit sanctus David, Nabal occisurum se esse: incautus fudit orationem, & coepit ire, ut faceret quod juraverat. Occurrit ei Abigail uxor Nabal; rogavit flexis genibus; flevit amare; a sanguine revocavit. Ecce Sanctus non quidem iratus sanguinem hominis fundit; sed eum falsum jurasse negare quis potuit? De duobus peccatis elegit minus; sed minus fuit istud in comparatione pejoris; Si quis autem te provocaverit ad jurationem, ut sibi existimet satisfieri posse, si juraveris de illa re, quam te putat commisisse, & forsitan facinora maneat in illo, in illo mala suspicis, si juraveris: tu non sic peccas, quomodo ille, qui provocavit; quicumque homo provocat ad jurationem, & scit ipsum falsum juraturum esse, vincit homicidam, quia homicida corpus occidit, ille animam, immo duas animas & ejus sic, quem jurare te provocavit, & suam.

C A P. LXII:

SI verum esset quod dicis, falsum esset, quod ille dicit & jurare compellis, & jurat, & perit. Et tu quid invenisti? immo, & quia tu peristi, quia de illius morte te satiare voluisti. At illi quid dicam, quod numquam dixi caritati vestrae. Fuit hic homo simplex quidam bene fidelis a multis nostris cognitus (a) Tutus-Lymenus vocatus. Ab illo audivi quod dico. Nescio quis negavit ei; vel quid commodaverat, vel quod ei debebatur, &
hominis

(a) Titus.

hominis fidei se commisit, commotus provocavit eum ad iurandum; Ille iuravit, iste perdidit, sed ipso perden- te, ille periit: Dicebat ergo iste Tutus-Lymenus, ipsa nocte exhibitum fuisse ante Judicem in magno impetu, at- que terrore; & dum pervenisset ad praesentiam excelsi cujusdam, & admirabilis viri, cui parebat officium simile excelsorum, iussum fuit perturbatum retro vocari, & interrogatus fuit his verbis: *Quare provocasti hominem ad iuramentum?* Respondit ille: *negavit mihi rem meam.* Idem dixit ei: *nonne melius rem tuam, quam exigebas, perderes, quam animam hominis falsa iuratione opprime- res?* Prostratus iussum est caedi, caesus est tam graviter, ut in dorso evigilantis vestigia plagarum apparerent. Sed illi dictum est posteaquam emendatus est: *Parcitur inno- centiae tuae, de cetero cave, ne facias.* Fecit ille quod- dam magnum peccatum, & emendatus est; sed multo gravius peccatum faciet, qui post istum sermonem meum, & exhortationem tale aliquid fecerit. Nunc quae obmi- simus, iterum retexamus, & de perjurio pauca promississe sufficiat.

C A P. LXIII.

DUm vero ipse Princeps post factum facinus, cum non paucis ex Salernitana urbe foras ad exercitan- dum devenisset, atque (a) Silarim (71) Lirinum fluvium trans-

(71) Si, ut vidimus supra, Alphano vita erepta *super mare subtus viam, qua Nuceriam, Veterimque pergitur*, non intelligo, quei Sicardus, dum Silarum amnem transmearet, illius cadaver in- tueri potuerit. Sed alius a Silari amne fuerit Silaris Lirinus. Ego fluviolum heic indicari suspicor, e Cava in Salernitanum sive Pae- stanum sinum effluentem ad Occidentem Salerni. Hunc *Silarim Li- rinum* appellarint, ut a Silaro celebriore fluvio distinguerent. (Prat.) *Lirinus non longe a Salerno, & Cava medius effluit. Nos alibi.*

(a) *Atque hilaris Lirinum fluvium.*

transmearet , Rosrit ille callidus homo est ei loquutus : *Retro mi aspice Princeps , & nefundum pendentem aspice Alfanum* . Cum taliter ipse Princeps fecisset , statim una ex suis (XXXIV) furis obriguit , atque ab illo jam tempore sospes exinde minime fuit . Per idem tempus Agarenorum gens , cum jam Sicularum Provinciam aliquandiu tenuisset , ad nos inhians conabatur transire ad Italiam occupandam . Dum vero cum multitudine navium fretum illud transmeasset , sine mora Brundusium civitatem pugnando ceperunt . Sed dum Sicardo fuisset cognitum , statim immensam multitudinem Langobardorum iussit ; & dum in unum essent congregati , ipse Princeps huiusmodi exorsus est verba : *Mei nimirum fideles estote fortes in bello , atque Agarenorum gentis nefundae nempe atterite colla . Sit vobis suffragium Dei Genitricis Virginis* . Atque haec dicens , non procul ab ipsa civitate cum ipsis pariter properavit , & illis illic relictis , cum paucis Beneventum revertitur . Cum vero adissent Brundusium , astutissima Agarenorum gens non procul ab ipsa civitate foveas faciunt , & se de intus communiunt . Dum hac illac catervatim Langobardi graderentur , ipsi immensam multitudinem cernentes , a foris in patulo minime exibant . Sed accidit , ut una die post prandium tubis clangentibus vocesque magnas emittentibus exiit , ubi occultae foveae erant , atque ibi ad bellum se praeparabat , dum nescientes Langobardi ipsa decipula , forti animo super eos irruerent . (a) At illi retro terga dantibus , & Langobardis eos sequi non desinentibus , pars ex eis maxima in foveis ceciderunt , reliquis terga dantibus . Agareni eos nimirum necaverunt . Ibi maxima pars Beneventanorum , Salernitanorum , & de ceteris aliis civitatibus perie-

(XXXIV) Una ex furis Sicardo remque maximum sustinere coactus obriguit , pars fortasse pro toto ejus sit Princeps ille , perjurio commisso . erure , ex quo & claudicare , dolo-

(a) Ut eos nimirum attererent .

perierunt ; tantique ibi viri fortes propter contemptum malum & improvifum debellati funt , quanti potuiffent per unum confilium , & falubri concordia multa millia proferri aemulorum . Cum vero confufi fua arva repeterent , atque Sicardus multorum exercitum coadunari juffiffet ; audito hoc ab Agarenorum exercitu , urbem ipfam , in qua morabantur , igne cremaverunt , atque Siciliam redierunt .

C A P . LXIV.

Circa haec tempora Amalfitanus populus Salernum per vim (a) tranfactus eft in hunc modum , ficut fequens fermo declarat . Facta eft non minima diffenfio inter utrumque populum , Amalfitanum (b) , & Salernitanum . Itaque dum fui Regni gubernacula praefatus Princeps moderatiffime gubernaret , & primi civitatis , ejus confilio , & fortitudine fuma pollerent , quidam Amalfitanorum majores natu , linquentes natale folum , fe hujus dominatui fponde propria fubdidere . Qui cum ab eo perciperent infinita bona (c) , miffis clam epiftolis , blande fuos femper affines atque germanos monebant , quatenus propria linquerent , & ad praedicta dona quantocitius feftinarent . Qui cum talibus , ut dictum eft , monitis excitarentur , nequaquam huic rei acquiefcere maluerunt . Interea factum eft , ut Tyrrheni aequoris infulas , Aufoniaeque univerfa loca idem Princeps circuitet , ut quatenus corpora Sanctorum , quotquot invenire poffet , Beneventum cum debito honore deferret . Atque per idem tempus ex Infula Liparitana (72) Bartholomaei Beati Apoftoli

(72) Corpus nempe , quod non Romam delatum , fed adhuc Beneventi adfervatum colitur , uti multis offendit Eminentifs. olim Cardinalis Vincentius Urfinus Beneventi Archiepifcopus , nunc Pontifex Maximus Benedictus XIII.

(a) *Transvectus.*
(c) *Dona.*

(b) *Videlicet.*

stoli corpus Beneventum cum magno gaudio deferri iussit. Cum talia Amalfitani cernerent, & metuerent, ne forte propria frustarentur Patrona, scilicet Sanctae (73) Triphomenis, cujus in portu Regino (74) illo denique tempore sacrum corpus tegebatur, plebe jam (a) ducta in consilium, dantibus operam natu majoribus Amalfitanorum, antequam ipsa Civitas ab inclyta Langobardorum gente desolaretur, ablata est a propria Aula, ubi erat nativa (b) pinus, & cum ingenti honore Amalfiam devehunt, atque in Ecclesiam Beatissimae Virginis Mariae ejus sacrum corpus honorifice collocaverunt. Sed dum ejus sacrum corpusculum Amalfiam transvectum fuisset, una mulier impudentior ceteris ex membris illius fecit rapinam, furtimque quod poterat, diripuit. Expleta igitur octava die, excursa in tempestate noctis, quando sopore gravi corpora fessa premuntur, in extasi *Petrus Amalphanus Episcopus* positus, videt in visione jam dictam Martyrem Christi rubicundo pallio coopertam, atque compellatione minaci dicentem: *Cur Episcope meum tumulum temere ausus es violare, pariterque meum cunctis corpusculum revelare populis, & ex corpore meo quosdam artus violenter divellere? Nempe quia nullus pudor mei erga te fuit. Scias, te (c) proximo mori, meritoque cadaver tuum ex sepulchro expellendum.*

CAP.

(73) Cujus dies festus in ea regione celebratur Nonis Novembris. Vide Ughellium in Catalogo Episcoporum Minorensium Tom. VII. Ital. Sacr. ubi ex Anonymo nostro, immo ex Actis uberioribus hanc eandem translationem narrat. Acta ipsa expulisse noster videtur.

(74) Ughellus legit *Reginellae*, & in altero loco *Reginiae*. Locus ille temporibus nostris *Minori* appellatus, Episcopatu auctus est pro more Neapolitani Regni, ubi nunc tot pene Episcopi, quot alibi Parochi.

(a) *Dicta*.
(c) *De proximo*.

(b) *Nautica*.

His namque praemissis, cum non multo post ipsius terrae desolatio immineret: Langobardorum phalanx cum magna audacia a praedicto Sicardo Principe absoluta Amalfiam devenit; atque ipsa civitas sine humani sanguinis effusione scilicet capta & depopulata est. (*) Hujus siquidem civitatis loca, dum (a) hac illac pergerent, lutrando, circuierunt cubiculorum penetralia, & aditus Ecclesiarum, si forte thesauros occultos invenirent, praesertim cum opibus plurimis Amalfitani essent ditati. Tandem aliquando veniunt ad locum, ubi Episcopus in vicino sepulchro jacebat; qui dum sperarent ob fabricae recentis obstacula, quod in Praesulis tumulo aurum, argentumque laterent, confringentes inveniunt Episcopi cadaver jam foetidum, & in monumento, compage corporis, & pene membris omnibus solutum. O incomprehensibile Dei judicium! Turba omnis (b) retrocedere coacta est, & sepulchrum dimissum est patens. Peraeto igitur excidio, cunctisque moeniis dirutis civitatis, adhuc ibidem Civibus commorantibus, canes rabido ore latrantes, maturo cursu currentes abstrahunt ex tumulo praedictum cadaver Episcopi, uti vaticinatum fuerat a sancta Christi Martyre, ac eidem Episcopo revelatum, quae nos plenissime omnia diximus.

S

CAP.

(*) Hinc clare patet, Amalphiam a Neapolitano Ducatu avulsam Langobardis subiisse, ut infra plenius dicendum erit. (Prat.)

(a) *Langobardi.*

(b) *Fugiens. Fr.*

LAngobardi denique omnia, quae in ornatu ipsius Ecclesiae, ac aedibus invenerunt, diripientes, necnon sacratissimum corpus sanctae Martyris Triphomenis secum gestantes. Ita factum est, ut per circuitum cuncta depopularentur; & non solum civitatis munitio intrinsecus, sed & extrinsecus praedia cuncta concussioibus subjacerent: & sic magno cum gaudio Salernum perveniunt, atque dictum sanctum corpusculum per jussionem jam dicti Principis cum debito honore Beneventum perducitur. Revera dum una conservarentur, unusque fieret populus Amalfitanus, Salernitanusque, & ipse Princeps conabatur, quatenus Salernitani cum Amalfitanis inter se inirent connubia, & unus efficeretur Populus; Donisque plurimis utrique augerentur, tamen poenitudine moti ob Langobardorum stropham, qui eos Principi concussabant, quod Duci Parthenopeni quidam Amalfitanorum flexerunt caput (*).

Dum talia peracta fuissent, ipsum suum (a) germanum *Siconolfum* Beneventani concussare coeperunt, ad dentes, quia omnimodo satagebat, quatenus honorem Principalem arriperet. Dum hujusmodi dicta *Princeps Sicardus* audisset, nimis incunctanter talia credidit, & omnino conabatur, qualiter eum de jam dicta gloria deviare. Quid multa dicam? eum comprehendi jussit, atque eum invitum Clericum fecit. Feruntque alii, postquam ad Diaconatus honorem eum per vim sublimasset, nec-

(*) (Prat.) *Eadem leguntur in Chr. Episc. Romualdi Guarnae, ubi enumerantur plurimae familiae Salernit. ex Amalphia oriundae.*

(a) *Eminentissimum.*

necon & Evangelium in Ecclesia legere eum fecisset, postremo vincitum illum Tarentum misit, & in ardua custodia retrudi iussit, quae fuit olim ad receptum pluvialis aquae constructa, quam nos Cisternam nuncupamus (XXXV).

C A P. LXVIII.

HIs ita peractis Princeps idem cum paucis suis fidelibus ludi causa, seu arte venationis in praedium Tabellaniense (a) devenit, qui dum ibidem moraretur, atque suam conjugem accedere fecisset, atque saepissime exercitandum cum suis iret: una die accidit, ut Principissa sub tentorio resideret, atque in conca argentea pedes lavaret. Factum est autem, ut ante jam dictum tentorium quidam vir nobilissimus cum famulo suo transiret, atque verso capite eam denique vidit. Dum illa cognovisset, quod eam nudis pedibus vidisset, mox talia viro suo intimavit annectens: *Si illico exinde me non vendico, morti incumbo.* At Princeps ait: *Exinde fiat, ut compares voluntati tuae.* Illa potestate accepta, statim famulos suos clam Beneventum misit, quatenus jam dicti viri uxorem cum verecundia ad eam accirent. Dum famuli ejus talia fecissent, atque usque ad suras (*) vestimenta abscidissent, eam abduxere, ubi fati ad tentoria degebant. Dum eam cernisset Principissa, ipsam statim per cuncta castra deportari iussit. Cum deportata fuisset ad locum, ubi vir ejus manebat, cum suis coetaneis ad tabulam ludebat, protinus suus germanus hujusmodi eum est allocutus verbis: *Abi, mi frater, aspice, & (b) dele.*

S 2

ctus

(*) (Prat.) *i. Usque ad genua, ut crura omnia denudata monstraret.*

(XXXV) Cur hic Anon. occasionem praetermiserit inquirendi, an Siconulfi Ordinatio valida, licitaque fuerit, prodigio adscribendum.

(a) *Lavellense.*

(b) *Dedecus. Frecc.*

Etus (75) tuae conjugis cerne. At ille nihil ei respondit: erat enim ardens in animo suo, atque ipse ad tabulam ludebat; & eam minime vidit. Alia nempe die idem Princeps, ut mos est, cum suis Optimatibus cum accipitre (XXXVI) juxta aquosa loca gradiebatur, quatenus quaslibet aves caperent. Qui dum accipitrem suum (ut fama est) mitteret, & unam coturnicem unguibus captasset, ad castra reversi sunt. Dum tentorium ipse Princeps adiisset, vir ille, cujus uxor foedata fuit, hac illac discurrebat, quatenus inveniret (a), qui eum adjuvaret ad vindicandum suum dolorem. Sed cum non paucis de ipsa re ad alium annecteret, & vicissim inter se fermocinarentur: factum est, ut Nannigo inde transfret. Quem cum ii vidissent, protinus eum vocaverunt, atque ei omnia intimaverunt. Ille ut talia audivit, nimis gavisus est, annectens: *Nisi ex templo talia committimus, statim ejus ditioni intimabo*. Illi vero statim ad ejus tentorium venerunt, atque extracto gladio non paucis plagis eum peremerunt. Ferunt namque nonnulli, quod dum illi tentorium introiissent, & ipse Princeps Nannigonem ibidem cernisset, tale fertur dedisse responsum: *Misericordiam*, ait, *Nannigo nunc mihi facite*. Ille denique respondit: *Mibi mea facinora Deus minime indulgeat, si ego indulsero tibi*. Et sic, evaginato gladio, eum penitus fauciauit, atque nimirum de hac vita extinxit. Suam conjugem *Adelchisiam* nomine, de qua supra mentionem fecimus, cum verecundia consanguinei sui Beneventum deducunt.

Et

(75) Amanuensis errorem puto. Num *dolium*? Opprobria posceret locus.

(XXXVI.) *Cum accipitre*. Etiamnum apud Principes accipitris ludus, seu venatio ad capiendas aves viget, qui *Il gioco dello sparviere* vul-

go nuncupatur; de quo frequens apud scriptores mentio, ab usque describitur.

(a) *Virum*.

Et merito, quandoquidem per vim illa, suusque vir multas incommoditates aliis intulerunt, necesse fuit, ut quandoque & ipsi pejora horum perciperent. Ajunt plane non pauci, & verius est, quod ipsa *Adelchisia* filia fuisset *Dausferii*, qui cognominatus fuit *Mutus* propter impeditionem suam linguam. Eo vivente, Princeps Sico suum filium per ordinem, quem supra diximus, Sicardum, ea videlicet admonuit futura.

C A P. LXIX.

Igitur dum Sicardus fuisset (76) extinctus (a) (XXXVII); Beneventani *Radelchis Principem* sublimarunt, qui tenuit (b) pacifice Principatum tantum duobus & dimidio anno. Sed, ut mos est Principibus, seu Regibus in sui inchoatione honoris, plures ex una urbe idoneos viros exturbant; & sic ille conatus est facere, atque non paucos ex Beneventanis exiliavit, inter quos *Dausferium* cognominatum *Mutum* cum suis natis, qui in finibus perrexerunt Nuceriae in loco, ubi *Forma* (*) dicitur.

Comperta evidentius *Sicardi Principis* morte, populus Amalfitanus illico (c) sanctuariis Dei ornamenta diripiens, igneque supposito, antiqua civitatis (77) moenia concremans (d), cum ingenti gaudio ad propria reversus est. Ajebant Amalfitani vicissim inter se: *Ille, qui nobis opes varias tribuit abundanter, extinctus est. Veniet ignotus alius; (e) in servitutem nos deducet, filiasque nostras*

(*) (Prat.) *Nunc fors. locus vulgo Scafati vocitatus.*

(76) Id factum anno 839. & quidem post mensem Martium, ut ex Charta Chronici Vulturnenfis part. II. Tomi I. hujus Collectionis.

(77) Id est Salerni, quo se antea Amalphytani receperant.

(XXXVII.) Occisus fuit Sicardus ut alibi explanabimus. Princeps XI. Kal. Julii ann. 839.

(a) A. 839.

(b) Totum.

(c) Def. a.

(d) Concremando.

(e) Qui nos videlicet, opprimet, filiasque.

stras tollet , & suis servis dabit . Proinde Salernum reliquerunt , atque ad propria redeunt , atque , ut diximus , opes varias abstrahunt , ditatique sunt valde : quia illo tempore per sua praedia Salernitani degebant , & mensis Augusti eo tempore percurrebat : proinde Amalfitani talia operarunt .

Exiliati interea , dum aliquo tempore perdurassent , novissime jam dictus *Dausferius* , una cum *Guaiferio* , *Majoque* suis filiis clam legationem Salernitanis mittunt , afferentes : *Tam (a) praeclarissimam urbem , qualem vos obtinetis , & (b) sub ditione Beneventi persistitis , valde etenim videtur esse ignaviae . Si vestrae nobilitati comparet , clam Tarentum mittamus , quatenus annuente Deo , Sicchinofum . (c) illinc accersamus , ipsumque Principem subletemus ; & nobis , vobisque tunc felicius fuerit , cum tantae dignitatis fastigium obtineamus .* Dum in hunc modum Salernitanis relatum fuisset , exinde gavisii sunt , adnectentes : *Talia valemus minime facere , nisi suffragium Amalfitanorum obtineamus . Forsitan per mare ipsum videlicet furabimus .* Quapropter Amalfitanis (d) miserunt , necnon per Epistolam in hunc modum verba promiserunt : *Incidia , rapinas , aut qualescumque incommoditates in nostra urbe gessistis : sine vobis dimissae . Unum est , quod petimus , ut secreta omnimodo nobiscum decertetis , quatenus Sicchinofum germanam defuncti Principis nostri erga nos obtinere valeamus .* Ut talia Amalfitanus Populus comperit , valde gavisus est , atque ut id fieret , clam moliebatur , & inter se per jusjurandum exinde firmati sunt . (e) Et partim Salernitani , partimque Amalfitani navim ascendunt , iterque arripiunt . Sed cum Tarentum adissent , partim ex eis urbem ingressi sunt , partim in navi relictii sunt . Dum mixti Salernitani cum Amalfitanis per civitatis plateas graderentur , necnon mercimonia secum

gestan-

(a) Talem. (b) Esse C. Fr. (d) Amalphiam.
 (c) Sicchinofum caprivum illinc accersamus. (e) C. Fr. Salernitanis , Amalphitanique navim.

gestantes, fistilia videlicet vasa, seu quaslibet alias res; & tota die properarent, quasi negotiatores, dum finis diei data fuisset: illi, ut diximus; hac illac gradiebantur, quasi Mauri (a), & hujusmodi emittebant voces, quatenus aliquis eis daret mansionem. Sed dum approximabant (b), ubi ipsi catervatim (78) degebant, voces claras emittebant. Haec auribus carcerarii accipientes exinde & ipsi voces emiserunt, afferentes: *Scopis mundatam domum nimirum habemus: venite, & hac nocte hic manete, & quodlibet munus exinde date*. At illi dixerunt: *Et vobis damus munera, & grates referimus multas*. Dum illorum domum Salernitani, & Amalfitani ingressi fuissent, statim plures ex numismatibus carcerariis dederunt dicentes: *ad forum pergite, dapesque nobis emite, necnon praecipua vina, diversasque potiones, quia valde sumus fessi, longo itinere gradientes*. At illi sumpto pretio adierunt forum.

C A P. LXX.

ERat tunc ipsa civitas (c) opulentissima, minimeque ab Agarenis adhuc attrita. (d) Dum carcerarii remeassent, detulerunt secum vina praecipua, variaque potionum genera, cibariaque optima. Cum vero Salernitani cum Amalfitanis, carcerariisque simul recumberent, atque vicissim, ut mos est, verba protelarent (e): Salernitani, Amalfitanique hac (f) arte carcerarios deluserunt: pocula aqua implebant, & ipsi eam propinabant (*); carcerarii

(78) Scribendum omnino videtur *carcerati*, aut *catenati*. Locum enim appetebant, ubi in carcere detinebatur *Siconolfus*, defuncti Principis Sicardi frater.

(*) Propinabant pro potabant.

(a) Incerti. C. Fr. *Massi Bol.*

meassent. Aeg.

(b) *Approximarent; ubi ipsi carcerarii degebant, Aegypti.*

(e) *Protelarent. Fr. al. protulerunt. Bol.*

(c) *Tarenti.*

(f) *Hac nocte.*

(d) *Qui quidem carcerarii cum re-*

rarii portantes (a) ut hii de vino biberent . Similiter & vina optima ipsi potabant . Et dum valde essent temulenti , major (b) ex iis omnimodo talia fertur verba promississe : *Nos opprimit sopor ; jam denique dormiamus* . Salernitani ajebant : *Iterum optimum vinum potemus* . Illi jam dementes effecti dixerunt : *Nimirum sic faciamus* . Statim oblata sunt vascula plena , atque illi funditus ea potaverunt . Dum vero Langobardi (c) Amalfitanique talia cernerent , e vestigio cum omni sollicitudine & arte , qua poterant , carcerem ingrediuntur . Sed cum Siconolfus talia comperisset , pavor opprimit eum ; putabat nempe , ne forte aemuli ejus essent , qui eum saepe angebant . Sed cum ei Salernitani omnia intimassent , & quare ad eum venissent (d) , recipit (e) vires . Sic denique Dei nutu foras eum abstrahunt , & mature ad navem deducunt , atque cum omni nixu satagebant , qualiter Salernum in proximo adirent . Quid multa dicam ? Deo annuente sulcantes aequora , mari tranquillo ovantes Salernum veniunt , atque ipsum met *Siconolfum* (f) *Principem* sublimarunt .

C A P. LXXI.

A Delchisi Rosfrit filius apud Beneventum omni modo satagebat forsitan aliquo modo Principalem honorem invaderet , & suus cognatus Landulfus Comes Capuanus exinde eum omnimodo adjuvabat . Factum est una die ipse Adelchisi dum (g) Balneum perrexisset , atque cum non paucis suis coëtaneis juvenibus Palatium adiisset . Cum eos cuneatim per Palatium Princeps Radelchisi conspiceret , valde iratus est , atque cum saevitia talia fertur verba promississe , inquiring ad suos . *Protinus gradite , eumque citius comprehendite , moxque per fenestras Pala-*

(a) Putantes, ut sic & ii de vino valde.	(e) Suas recipit.
(b) Madidique.	(f) Def. in.
(c) Salernitani.	(g) Balnearum usum Langobardi
(d) Venirent Fr.	a Romanis accepere. (Prat.)

Palatii foras dimittite, quatenus lapsus ex alto sine mora intereat. Cum vero sui familiares talia fecissent, atque jam dictus Landulfus talia cernisset, excusationem mox intulit; inquit: Subitaneus dolor praecordia mea mirum invasit; atque curvus per Palatium gradiens, quasi minime recte ambulare valeret, sic usque ad suam pervenit domum; moxque ascenso equo, cum non paucis suis fidelibus Capuam properavit: aiebat quippe: Nequaquam sinat me Deus habitare in urbe, unde de alto homines praecipitantur.

C A P . LXXII.

Siconulfus dum talia audisset; statim (a) Landulfo intimandum direxit, quatenus cum ipso pacem iniret. Ille vero, ut talia audivit, valde gavisus est, atque ei in responsis omnem voluntatem scilicet adimplevit. Id ipsum Acherentiam, Consanque intimandum misit, quatenus suus cognatus Ursus, qui praeerat Consanis, nec non suus alius cognatus Radelmundus, qui & illo tempore Acherentinis praeerat, venirent, & eum ad obtinendum Salernitanum Principatum omnimodo adjuvarent. Illi talia audientes; magno gaudio sunt exinde repleti; moxque cum suis Salernum venerunt, & Principi Siconulfo jusjurandum juraverunt. Ut talia Radelchisi Beneventanus Princeps comperit, nimium iratus est, omnesque Beneventani furore repleti sunt, nec non & ad bellum sunt praeparati, annectentes: *Nituntur nobis jugum imponere; & cervicibus nostris: pugnemus, qualiter colla atterere valeamus: nostri denique incolae adversus nos consurgere autumant.* (b) Vereor ne a quodam Sophista reprehensionem habeamus. Incolae, sive advenae utique adventicii perhibentur, quae cuncta ex vocabulo Graeco, quod

T est

(a) Vide Erchemp. n. 15; Ignot. Cassin. num. 8. Osiens. lib. 1. cap. 23. & 24.

(b) Rigordus in Praefat. de Philippo Rege pari modo elocutionis suae formam tuctur.

est (a) *benicon*, in Sacris Literis habemus interpretata. Ex his derivantur nomina, incolatus, & inquilinatus. trahit autem inquilinus, sicut & peregrinus nonnunquam Dativum casum, ut (b) Augustinus de reprobis. *Sunt autem & ipsi peregrini, & inquilini, non huic terrae, sed Populo Dei, a quo sunt alienigenae* (c). Haec me dixisse sufficiat: nunc quae obmissimus, delicatius perquiramus.

C A P. LXXII.

R *Adelchis* collecta multitudine hostium (& ut plurimi ferunt, cum equitibus (d) XXII. millia fuerunt) Salerno pervenit. At Salernitani, Capuani, Aggerentini, nec non & Consani, & Amalfitani cum magno apparatu exierunt obviam eis, & haud procul a Salernitana civitate (e) bellum nimirum inchoarunt. Sed *Siconolfus Princeps*, cum ceteris suis forti animo pugnantibus, Beneventanis inferebant undique clades, atque non pauci ex eis fauciati in terra prostrati sunt, & non exigui ex eis extincti sunt. Dum Beneventanus exercitus suorum interitum conspiceret, in fugam conversus est, relinquentque omnem suppellectilem, vix ex eorum manibus absque armis fugerunt. Sed dum Salernitani eos persequi non desissent, plurimos ex eis comprehenderunt, atque magno triumpho ad propria redierunt, adducentes secum spolia multa, ditatique sunt valde. Inde ipse *Siconolfus* validum exercitum congregans (f), sine mora Beneventanos fines invadit. Sed dum Beneventanis fuisset cognitum

(XXXVIII.) *Rota*: Locus non longe a Salerno urbe orientem versus, de quo alibi opportunius.

(a) Ita Papp. Codd. omnes.	<i>etiam volens Anonymus. (Prat.)</i>
(b) D. Aug. in Psalm. 118. con-	(d) <i>Suis XVII. millia erant.</i>
sione 8. agens de Infidelibus.	(e) <i>In Rota XXXVIII.</i>
(c) <i>Ad ludimagistri magas redit</i>	(f) <i>Ingrediens.</i>

tum, repente ex urbe egressi sunt, & contra Salernitanos totis viribus pugnaturi pervenerunt. Dum utraeque acies approximassent, moxque (a) bellum inchoant: tandem Salernitani terga dantes, quamvis non pauci ex eis fauciati, suos repedant fines.

C A P . LXXIV.

Cum vero talia peracta fuissent, non parva dissensio inter Salernitanam, & Beneventanam civitatem exorta est; atque vicissim inter se denique confurgebant. Sed dum creberrime talia iterarentur, audito hoc ab Agarenorum gente, generalem faciunt motionem; Calabriae (XXXIX) fines adeunt, circumque loca pervadunt. Tarentum veniunt, eamque sine mora ceperunt. Inde ipsi in Apuliae fines perveniunt, pene omnes civitates Apuliae depopulantur; homines, qui ad instar segetum excreverant, occidunt. Comperta eorum fama Salernitani, atque Beneventani statim, ut unus Princeps alium superaret, Agarenis legationem mittunt, quatenus cum eis foedus inirent. Illo denique tempore super Agarenos quidam nomine *Saotban* (b) praeerat, atque in civitate Bari denique residebat (XL). Alius Agarenus *Apollasfar* (d) nomine Turenti degebat, & ipse illo tempore Agarenis, qui in Calabriae finibus demorabat, praeerat. Cum conspicerent,

T a

rent,

(XXXIX.) Saraceni e Sicilia transieunt, ut sibi Langobardorum divisio ad illorum Principatum occupandum opportunam praeberet occasionem. Hic quidem Barbarorum semper mos fuit, in Christianorum Principum dissidiis proficere; sicque illum in dies regna, insulasque conules suo subjugarunt imperio. Pudenda quidem tabes, ac fidelibus

Christianis indignum dedecus!

(XL) Quasi duas diversas, ac inter se divisas provincias Saraceni possidebant: quarum una Apulia, cujus caput Barium: altera Calabria, cui Tarentum praeerat. Haec utique causa fuit, ut Beneventi, ac Salerni Principatus in pejus omnino ruerent, atque everterentur, ut infra.

(a) Mox bellum inchoatum est.

(b) al. Saadan, Saolan.

(c) al. Apolofar.

rent, quod a Langobardis pro pacis foedere alternatim vehementer efflagitarentur, plus eorum colla se obdurbant, atque in hunc modum Beneventanis Legatis verba promiserunt: *Vobiscum omnino pacem inimus (a); sed cum Salernitanis foedus minime intramus*. Hoc autem dicebant, quatenus eorum terram praedari valerent: quod factum est. Dum vero copiosa multitudo plebis Agarenorum Beneventum venisset, & Princeps Radelchisi eos cum honore recepisset, statim per Salernitanos fines eos denique misit. Et dum juncti Beneventani, Agarenique graderent, nimirum omnes, quos inveniebant, nempe debilitabant; & quicquid reperire poterant, demoliebantur.

Sed dum Agarenorum gens absoluta a *Radelchisio* Apuliam reversa fuisset, statim, *Siconulfus Princeps*, sic uti auribus audierat, ut Radelchisi Princeps Beneventanus non parvam thesauri copiam Ecclesiae Dei Genitricis abstulisset, atque Agarenis ipsum scilicet condonasset: sic idem Siconulfus Ecclesiam Dei Genitricis Sedis Salernitanae ingressus est, atque exinde auri copiam abstrahens Tarentum ipsum videlicet misit (XLI), quatenus Apollasari ipsum daret, eumque vehementer efflagitaret (b). Hoc dum fuisset factum, mixti Salernitani cum Agarenis per fines Beneventanos peragrant, incendia miscunt, atque plurimos hominum enecant. Pene non procul a Beneventana civitate perveniunt, omnia diripiunt, Salernum redeunt Saraceni nimis onusti. Dum vero una die Princeps Siconulfus cum ipso Apollasari ad exercitum foras devenissent, necnon vicissim inter se, sicut mos est, cum equitibus consurgerent, atque exinde

(XLI.) Non hanc solummodo dissidii causam fuisse puto; sed alias quoque, ob quas Siconulfus Saracenos vel parvi pendebat, vel cum

iis praedas dividere cogebat; ut ex verbis paulo infra colligi possit: *Salernum redeunt Saraceni nimis onusti*.

(a) *inimicus.*

(b) *Qualiter Salernum cum non*

pacis venires. Sed dam fuisset.

exinde utrique gauderent ; Salernum nimirum redeunt : Sed dum scalas Palatii adiissent , per easque ascendere maluissent , Princeps Siconulfus cum eo nimirum ludebat ; atque apprehenso ejus brachio , nisu quo valuit super gradum , in quo stabat , altius eum elevans , eum in tertio superiore gradu deposuit & amplexatus est eum , & osculavit . Ille vero alta trabens suspiria , tandem in vocem erupit : *Ab hodierna die me minime habebis amicum , quia probasti , illiusque mihi .* Erat denique ipse Agareus natura pusillus , & animo , & viribus pollens : Dum illa Princeps audiret , & diceret , quia *non pro dolo , sed pro delectatione talia gessi* : ille per Dominum Coeli juravit , ut minime jam cum ipso foedus iniret . Statim ex urbe cum suis egressus est , & callem , quem reliquerat , iterum repedavit , Tarentumque scilicet remeavit . Illico Beneventum misit , quatenus (a) cum Principe Radelchiso foedus iniret . Ut talia Radelchisi audivit , valde gavisus est ; atque ut id fieret omnimodo gratulabatur , & nimirum inter se foedere sunt uniti , exinde cum paucis Apollafar adiit Beneventum ; ubi cum venisset , cum magna solemnitate eum Radelchisi suscepit , necnon per jusjurandum inter se sunt firmati . Statimque Tarentum misit , ut totus suus exercitus Salernitanos fines invaderet , atque funditus eos subverteret . Ut talia Agarenis nuntiata fuere , protinus Salernitanos fines adeunt , & quicquid reperire poterant , nimirum demolunt ; perveneruntque ad fluvium , qui Tuscianus (XLII) dicitur ; hac illacque decurrentes , vastantesque omnia , & homines , quotquot reperiri poterant , denecantes , aliosque secum gestantes ; & sic cum magno gaudio ad propria redierunt , spolia multa nimirum secum gestantes .

CAP.

(XLII.) Tuscianus Fluvius ultra Salernum Mill. VIII. circiter Meridiana versus , qui Salernitanam jurisdictionem a montis Corvini Diaecesi dividit . Adhuc in littore , quo

in Mare se exonerat Fluvius , Turris extat , quae vulgo *Tusciani* appellatur . Hinc etiam populi circa illum incolentes *Tuscianenses* vocati .

(a) *Statim.*

COMPERTO igitur evidentius a Siconulfo Agarenorum adventu, illic strenuissimos suos Optimates aliquando scilicet tollens, ad suum cognatum *Guidonem*, (*) *qui illo tempore Tusci (79) praeerat*, misit, quatenus sine mora veniret, suumque cognatum ab oppressione Agarenorum liberaret. Ut relatum *Comiti Guidoni* in hunc modum fuisset, (a) cum valido exercitu Salernum venit, & statim utcumque cum suis cum magna audacia veniunt Beneventum; & dum muros civitatis properassent, unus ex Salernitanis in hunc modum verba depromit: *ubi est* inquit, *Ferrarius (80) vester? aut quid agit?* Cui protinus est responsum: *Forfices fingit, quatenus Clericam (81) vestram tondeat.* Ipse *Radelchisi*; aliquando in adolescentiae suae tempore, cum Aurifices plurimos Beneventum haberet, eorum domos peragrabat, quatenus exiguum saltem ex ipsa arte disceret, sicut mos est quippe juvenibus; sed quantum ad genus pertinet, ex illustribus & ex magno stigmatе (*) fuit nimirum natus. Tusci plane, necnon

(*) Nempe seniore, Spoleti Ducem, in Annalibus Francorum celebrem.

(79) Immo *Spoletinis*. Erchemperto quoque num. XVII. Tom. II. *Rerum Italicar.* ista eadem memoranti appellatur *Dux Spoletinum*. Attamen idem Scriptor infra num. XXV. *Tuscos* pro *Spoletinis* accepisse videtur. Adi, si lubet, *Valesium* in *Notis ad Panegyrc. Berengarii* Tom. II. pag. 389. hujus *Collectionis*; ceterum iis temporibus *Adelbertum*, *Marchionem* ac *Ducem*, *Tusciae* praefuisse exploratum est.

(80) Id est *Radelchis* Beneventanus Princeps: Quare ita appellatus fuerit, illudendi, ut puto, causa, infra Scriptor noster nobis edidit.

(81) Hoc est, *Siconolfum* Salerni Principem. Clericum ideo irrisionis causa eum appellabant, quod a *Sicardo* fratre, ut supra visum est, *Diaconatum* amplecti coactus fuerat.

(*) (*Prat.*) i. *Stemmata*, seu genere, ac familia.

(a) *Statim cum.*

necnon Spoletini, simulque Salernitani undique Beneventum circumdant; creberrime fortiter eam expugnabant; omnia extra urbem ferro & igne devastant, qualiter eam attribuere suo juri valerent; sed Beneventani, Agarenique de intus fortiter resistebant eis.

C A P. LXXVI.

Factum est autem, ut una die Agarenorum Dux Apollasfar ad portam ipsius civitatis staret, atque dum Tuscorum, Spoletinorum, Salernitanorumque hinc inde exercitus per tutissima loca deambulet, castra illorum ipse exploraret, & quotquot conspiceret extra castra gradere, illico suo cum armigero Alim nomine super eos irruebat, atque plurimos ex eis in terram prosternebat. Cumque saepissime talia ageret, necnon multos ex eis fauciarum, atque jugularum: factum est, ut Guido cum suo armigero Fraumisi nomine illuc transfret. Ubi ipsum Apollasfar vidisset, erga eum minime consurgit; sed mox Radelchisi acclamans, ei in verbis talia dixit: *Per Dominum magnum* (sicuti jurare solitus erat) *si cras talia perogit Guido, qualia hodie gessit, vinculum in hac urbe cras illum tibi demonstrabo.* Cui protinus Radelchis: *O si talia ego cernissem, vestra virtuti triumphus accresceret, & nostra patria salus adveniret.* Alio die mature ad locum praedictum Apollasfar cum jam dicto suo armigero venit, & Guidonem expectabat. Dum ex more Guido cum jam dicto armigero suo juxta civitatis moenia hac illacque graderetur, quatenus inveniret locum ubi sui pugnare valerent, Apollasfar eum vidit, atque ascenso optimo equo, una cum suo armigero a tergo Guidoni venit, atque (a) attingente Guidone cum magna virtute super eum irruit, ejusque ga-

(a) *Atque absconse cum magna leam forti ictu. virtute super eum irruit, ejusque ga-*

galeam fortiter ictu percussit, eamque super faciem illius obduxit, ita ut minime videre valeret; apprehensaque (a) equi (82) retina, celeriter eum Beneventum ducebat, & armiger illius retro saepissime Guidonis equum hostis tundeat. At ille in extasi denique erat, & quicquid ageret, penitus ignorabat. Sed praedictus Guidonis armiger cum talia cognovisset, moxque equum, super quem residebat, cum calcaribus nimirum cruentavit, atque super Alim Apollasar armigerum cum fortissimo animo venit, & cum nisu, quo valuit, corpus illius lancea perforavit. Ut suum armigerum Apollasar extinctum vidisset, protinus Guidoni equum reliquit, ipsumque Guidonem lancea, quam manu gerebat, in pectore forti ictu percussit, perforavitque ejus lorica, & in exiguum eum in pectore fauciavit. Dum vero Guido relictus fuisset, atque in pavore esset, simulque minime teneret ejus equum (nimirum Apollasar sequebatur): sed suus armiger ejus concedit equum, (b) eumque in fronte percussit, retroque eum sine mora compulit ire. Et dum fauciatus Guido castra repeteret, illico ad eum omnis populus fluxit, atque sigillatim eum percontabant de insolita re, quae acciderat. Ipse vero minime eis responsum reddebat (c); sed dum seriatim ab ejus armigero nuntiatum fuisset, protinus arma arripiunt, totisque viribus ipsam urbem pugnare coeperunt, intantum ut non pauci ex ea urbe vulnerati, atque aliquanti extincti sint. His ita gestis, ortus est vesper, & jam fessi tentoria redierunt.

Alia vero die Guido una cum Siconulfo, ceterisque aliis

(82) Id est Habena, secunda syllaba brevi. Hinc habes, quam antiqua origo sit, & usus Italicae vocis *Redine*, *Redina*. A *Retineo* prodiit vox *Retinaculum* pro loro sive habena equorum, Virgilio in *Georgicis* usurpatum. Ex *Retinaculo* efformata *Retina*.

(a) al. *Apprensoque equi retinatu.*
(b) In Cod. Frecc. *Qui intum infinet.*

(c) Cod. Frecc. *Sed potius ex intimo cordis suspiria videlicet attraheret; sed dum.*

aliis Optimatibus inter se consilium iniunt, quatenus Guidoni (83) foedus ulciscere valeant . Sed dum simul sunt congregati, ipse Guido tunc promit talia verba : *Dicite, inquit, mei fideles, meique consanguinei : quid faciam de verecundia, quae mihi nimirum hodie accidit? At illi nempe huiusmodi verba promiserunt : Tamdiu quippe urbem hanc cum multis machinis expugnemus, donec per vim eam nostris viribus obtineamus, eamque funditus depopulemus, tuamque foedas pariter ulciscamur. Comes inquit Nequaquam talia faciamus; sed antea legationem illis prorsus mittamus, ut quatuor (a) Agarenos statim in nostram ditione mittant. Si renuunt talia facere : quod estis fati, omnimodo facere satagamus. Et si nostra voluntati obtemperant, Agarenorum colla trindecimus (b); & cum eis pacem denique iniamus. Dum Legati Guidonis civitatem ingressi fuissent, necnon Principi Radelchisi omnia, quae praediximus, intimassent : ille cum suis exinde consilium iniit, & inito consilio Legatis depromit talia dicta : *Rem, quam postitis, nequimus facere hodie : cras omnino satagemus, quatenus vestram voluntatem adimplere valeamus.* Die autem alia in stratu, in quo Apollasar dormiebat, armatos milites misit, eumque comprehenderunt, & ad portam civitatis cum nudis pedibus derulerunt. Dum eum nudis pedibus Radelchisi vidisset, mox talia verba depromit : *Ad suas, inquit, nudis pedibus eum defertis? At Apollasar verso capite, torvoque aspectu promit, talia dicta,**

V

cta,

(83) Id est opprobrium . Liutprandus Rex in Lege 82. Lib. VI. part. II. Tomi II. hujus Collectionis simili voce utitur, inquiens : *Cui talenti turpitudinem feceris* . Praeterea in Lege 47. *Senatoris filia ff. de Ritu Nuptiar. nobilis mulier, quae corpore quaestum fecerit, libertino impune nubere potest, nec quini honos si servatur, quae se in tantum foedus deduxit* . Suspiciatur Aleander, legendum ibi *scelus*, sed sine tabulis, Tum illic, tum apud nostrum adhibita est vox *foedus* pro foeda, sive foeditate . Supra etiam vidimus, *foedare mulierem* .

(a) Quatenus Agarenos. (b) Trindecimus.

Etia , & sputum contra Radelchisim projiciens , inquit : *Non habens curam de capite nostro , de pedibus nostris perquiris ?* At ille cum rubore mox inde se movit , & ipsum Apollasfar cum omnibus suis subditis ad Guidonem misit . Ille vero statim eos puniri jussit .

C A P . LXXVII.

DUm talia peracta fuissent , Beneventani una cum suo Principe de intus veniam poscebant , munera nec non plurima promittebant (Siconolfus enim omnimodo satagebat , ut minime Guido ad sensum illorum cor inclinaret) & ad ipsum iterum atque iterum talia gestare mauerunt : ut ad propria ipse Guido reverteretur : sed minime illorum annuit precibus . Sed dum cernerent Beneventani , ut minime postulationes eorum audiret , mille promittunt solidos , (a) tamen ut medietatem Principatus quem Sicardus tenuerat , Radelchisi cederet , & medietatem Siconolfi juri nimirum traderet . Hoc audito Guido exinde cum suis consilium iniit , qualiter exinde quid ageret , ei indicarent . Illi vero in hunc modum verba promiserunt ; *Prolixo enim tempore hic manemus (b) : si vestra eminentia comparet , jam ad propria revertamur ; atque inter se (c) spatiosam dividant terram , quia ambobus sufficit , atque eorum subditis .* Dum vero omnia Siconolfo fecisset cognita , illico tale fertur dedisse responsum : *Omnia , quae vestrae sublimitati comparent , nos illico adimplemus . Volueram ego Principatum obtinere , scilicet quemadmodum genitor , germanusque meus dominaverunt . Nunc vero qualiter vobis comparet , taliter peragamus .* Statim ad ipsum Beneventum miserunt , qualiter Radelchisio in hunc modum verba praedicerent , ut citius Principatum ipse cum suis divideret . Moxque cum suis Radelchisi consilium iniit , quatenus ipsum Principatum dis-

par-

(a) al. Tansum .

(b) al. Morabimur .

(c) alternatim .

partire valerent : sed nequibant mox talia adimplere . Protinus (a) ex Beneventanis Toto nomine hujusmodi verba depromit : *Quid (b) nostris viribus obtinendum traditis , si ventura hac nocte ipsum dispartio ?* Deinde ait Princeps : *Nequaquam acquiesco sermonibus , quia omnimodo talia (c) adimplere valebis ,* id ipsum , omnisque populus hujusmodi verba promebant . Iterum ipse Toto : *Quantum , ut jam dixi , id mihi dabis , si ego , quod pollicitus sum , adimpleo ?* Item Princeps ait : *Pete quod vis .* Ille vero quoddam Castellum ab eo exposcit . Idem Princeps : *Facilem rem postulasti ; & tantum , si perficis quod promissisti , statim illud juri tuo trado .* Ille namque ut erat astutus , ipsa nocte mirabiliter dividit illud , matureque surrexit , & Palatium adiit , & omnia , quae gesserat , eis intimavit , annectens : *Si placet , his finibus terminetur .*

Inter (84) Salernum (d) , Tarentum , Latinianum , Cassanum , Cusentiam , Malbitum , Misiniam (e) , Compfam , Montellam , Rotam , Salernum , & Sanctum Severinum . De Salerno , Sarnum , perparvulum Castrum , Cimiterium (f) , Furlile (85) locus ; Capua , Trianum , Sora , & medius Castaldatus Acheruntinus , qua parte conjunctim est cum Latiniano , & Compfa . Inter Beneventum & Capuam sit finis ad Sanctum Angelum ad Cerros , & perexiens per Serram Montis-Virginis , usque ad locum , qui dicitur Fenestella . Inter Beneventum , & Salernum sit finis ad locum , qui dicitur ad Pellegrinos . (g) , ubi est ex

V 2

utra-

(84) Prostat Charta divisionis factae anno 851. inter Radolchisum , & Siconolfum , Tom. II. pag. 260. Rer. Italicarum .

(85) Peregrinus habet *Furculum* , & *Furculis* . (Prat.) Ita omnino legendum est .

(a) Unus .

(b) *Quid mei viri , al. quid nostris viris ad .*

(c) *Minime .*

(d) *Et Beneventum .*

(e) *Misunianum al. Misinianum .*

(f) *Furcle .*

(g) *Peregrinos .*

*utraque parte XX. milliaria. Inter Beneventum, & Con-
fiam sit finis (a) idipsum Stafilum ad Frequentum, ubi &
antiquo XX. milliaria sunt per partes.*

C A P. LXXVIII.

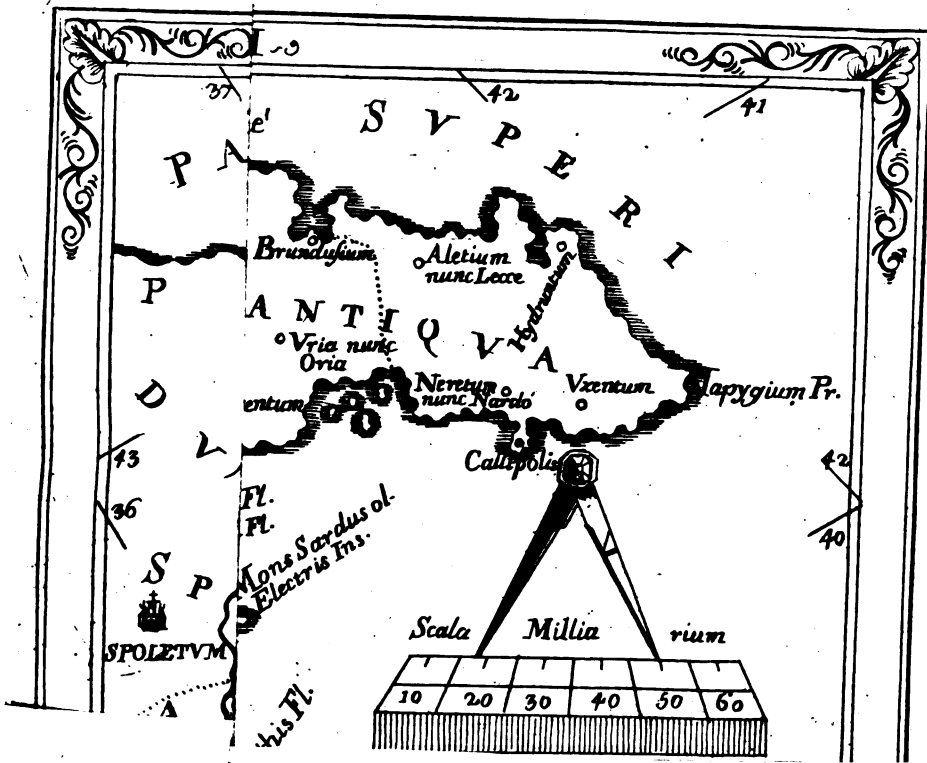
Dum talia Princeps Radelchis una cum suis Pro-
ceribus audissent, mirati sunt valde, atque inter se
exinde invicem nimirum colloquebantur, asserentes. *Quis
talia temerarius ausus esset & promere, & perficere, sicuti
Toto perfecit?* Statim per scriptam paginam, Siconolfo,
Guidonique mittunt nuntiando. Dum paginam quidam
ex eis legisset, nimirum & ipsi valde sunt mirati, & exin-
de statuerunt (b), quatenus ante obtutum *Ludovici Re-
gis* talia firmarent, & ipse Guido mille solidos jam di-
ctos tollens una cum suo cognato, (c) populum Bene-
ventanum deserunt; & ad propria redeunt. Atque plu-
rima dona Guidoni suo cognato Siconulfus denique de-
dit, & sic nempe ad invicem sunt sequestrati.

C A P. LXXIX.

AB illo denique tempore Salernitani peculiarem obti-
nent Principatum; & ipsum foederis scriptum in
hac Salernitana urbe adhuc haecenus manet, & sufficien-
ter ab illustrissimis viris nimirum (d) firmatum. Et (e)
tantum nomina illorum non praetermittat. In primis *Ra-
delchisi* Princeps propria manu scriptus inibi erat. Id ip-
sum *Majelpoto, Rosrit, Bernardus, Toto, Johannes, (f)
Tassilo, Guala, Douferi, Matenolfus, Poto, Petrus, Car-
delaitu, (g) Gualairi, Ermengardus, Adelchisi, Tassilo,*
Ro-

- (a) *Ad ipsum.*
(b) *Et exinde & inter se statue-
runt.*
(c) *Secumque.*

- (d) *Reperimus cum firmatum.*
(e) *al. Tamen.*
(f) *Tassilo.*
(g) *Gualain. Bolv.*

[The following text is extremely faint and illegible due to poor scan quality. It appears to be a list of names or a table of contents.]

PHYSICS DEPARTMENT

[Faint text, likely a list of names or titles.]

[Faint text, likely a list of names or titles.]

Roderfi, Johannes, Arichifi, Adecchifi, () Auderi (86) Episcopo, Adelpertus, Gaiferi Comes, Rodoalt, Radelgari, Radebrit, Azzo, Aebtricus, Adelverso, Saductus, Landemari, Pandenolfo, Ingebrandus.*

C A P. LXXX.

DUm talia patrata fuissent, mox *Radelchifi Princeps Beneventanus* Totonem vocavit, & ei ad obtinendum Castellum cum suis Optimatibus, sicuti eum exoraverat, tradidit. Atque dona ei demum promittebat, & ab omnibus saepissime nimirum collaudabatur; & merito, quia vix a multis hominibus per multos dies sperari non potuissent, quae mox a viro sagacissimo sunt nimirum completa.

Hac denique tempestate Amalfitani nimirum *Principi Siconolfo*, & Salernitanis omnimodo obediebant; & is ad instar sui germani plurima illis praedia condonavit; & illi, ut diximus, fideliter nimirum obtemperabant, licet in sua urbe habitare, quemadmodum soliti erant, (b) volebant. At Salernitani, quanti ex his remanserunt, eos ab hac urbe, licet non fuissent cum illis, qui moenia antiqua, Ecclesiasque cremaverant, ac denudaverant, foras expellunt, habitandique locum eis in Veteri (*) dant. Amalfiam denique ad habitandum ire minime ab illis recipiebantur. Et, ut ferunt, in Veteri habitaverunt, usque in tempus *Principis Guaiferii*. A tempore praedicti Guaiferii ad hanc urbem ad habitandum revertuntur propter Agarenorum metum.

CAP.

(86) Peregrinius legit *Audim. Epo.* Scilicet brevium verbum minime animadvertit. Cujus autem loci Episcopus fuerit hic Auderis, mihi incertum est.

(*) Veteri, nunc Vietri, olim Marcina, ut ajunt *Bolvis. (Prat.)*

(a) *Auderis.*

(b) *Cod. Frecc. Nolebant.*

Denique (a) libet *Amalfitanorum* originem ; partim ; prout a majoribus nostris mihi relatum est , partimque ut a veteranis illorum libenter audivi , necnon in authenticis Libris nomina Judicum , Comitumque reperi scripta , annectere huic Historiae : quia hactenus cunctis mansit incognitum , ex qua provincia orti , cujusve fuissent generis , & ordinis , seu officii , & quorum Regum Imperatorumve temporibus dimicassent ; nec antecessorum nostrorum industria perquirere jure (b) fecit , nec ulli sagaci ratione notum est . Ego vero , (c) & veluti avidus indagator , quotquot ex regionibus viros comperi , indefinenter perquirere curavi , ut si apud eos aliquid de gestis triumphisque praedictorum Amalfitanorum scripta continerent , vel apud notos & cognitos forte reperire potuissent , fideli ratione (d) nostrae ignaviae rescriptum traderent . Sicque factum est , ut haec , quae subter annectimus , nostrae notitiae pro praedictorum Amalfitanorum origine sint cognita , & ostensa .

Tempore quo Constantinus Imperator Romanorum Regni moderabat habenas ; & primi civitatis ejus consilio , & fortitudine summa pollerent , dum sui Regni gubernacula praedictus Imperator moderatissime gubernaret , atque ei prodigia magna Dominus nimirum ostenderet : per inspirationem divinam propriam civitatem relinquens , cum uxore , & natis , & suis Proceribus , cunctisque Optimatibus , necnon & militibus Constantinopolim venit , atque ipsi civitati nomen dedit : nimirum quae antea fuit a Bizante quodam
Re-

(a) *Nunc denique.*(b) *Curae fuit.*(c) *Ut.*(d) *Relations.*

Rege Bizantia appellata (XLIII). Romam quippe Beatorum Petri & Pauli juris reliquit. Dum vero unusquisque (a) nimis satageret, qualiter cum suis quippe opibus Constantinopolim properaret: factum est, ut multae naves oneratae sulcantes aequora illuc gradere festinarent. Sed dum simul alternatim deambularent, pervenerunt in Sclavorum fines; moxque procella (b) cunctarum exorta est, mareque vehementer intumuit; & dum diu fluctuaret, duae ex iisdem navibus sine hominum interitu naufragatae sunt. Sed dum eorum scilicet res deperissent ibidem, nec sumtum haberent, quatenus naves fractas solidarent (c), hinc incolas loci illius exorarunt, ut ibidem ad habitandum cum eis locum nimirum darent. Illi vero talia audientes hujusmodi verba promiserunt: *& terram ad habitandum vobis praebemus, & sumtum vobis, vestrisque uxoribus abundanter tribuemus*. Vocaturque nomen loci illius nimirum *Ragusia*. Habitaveruntque ibidem temporibus multis. Sed dum a Ragusianis saepissime opprimerentur, & omnimodo jam sustinere nequirent, mox furtim naviculas illorum ascendunt, Italiamque cum uxoribus, & natis, suaque suppellectili quique properarunt. Nam donec Ragusii demorarunt, a jam dictis illius habitatoribus terrae *Romani* sunt vocitati. At ubi Italiam adierunt, veneruntque in locum, qui *Melfis* (d) dicitur, ibi multo postea tempore sunt demorati, & inde sunt *Amalfitani* vocati: locus namque dedit nomen illis. Ab illo denique tempore Amalfitani sunt vocati, sicut Suevi, a Monte Suevo, de quibus Lucanus:

Fundit ab extremo flavos Aquilone Suevos. Item Alanani

(LXIII.) Fabulam ex aliis depromptam haec recoquit.

(a) *Nimirum.*
(b) *Ventorum.*

(c) *Solidarent.*
(d) *Malphis.*

lani dicti fuerunt a Latri (a) fluvio ultra Danubium; & populi habitantes juxta Lemannum fluvium, Alemanni vocantur: de quibus idem Lucanus:

Deferuere cavo tentoria fixa Lemano (XLV).

C A P. LXXXIII.

Igitur dum prolixo tempore ibidem Amalfitani morarentur, Italiaque diversis potestatibus diversarum gentium mutaretur: locus ille, quo Melfitani degebant, afflictus est, & verentes, ne eos nimirum in servitute attererent, & sustinere jam omnino non valentes, clam exinde sunt moti, & pervenerunt ad locum, qui *Ebolis* dicitur, qui est prope Salernitanam urbem X. (b) fere passuum milia, & de districtu, ac de jurisdictione urbis ejusdem. Sed opprimebantur ab incolis loci illius, & illi nimirum metuebant, ne a majoribus in servitute amplius nimirum opprimerentur, (c) quam dum oppressi in Ragusio fuerant. Sed quidam ex eis dum perambularent, hac illaque negotiando pervenerunt in locum, ubi *Scala* dicitur, & dum fuissent ab hominibus, qui ibidem morabantur, multum rogati, ut ibidem paululum permorarentur, illi per dies aliquot ibidem manserunt, atque deinde descenderunt in locum, ubi nunc Amalfitani degunt, locumque illum undique circuierunt, eumque vehementer expiantes, (*) tandem ad suos reversi sunt. Dum omnia, quae vidissent, eis retulissent, atque eis tutissimum locum, & abundantiam aquae nimirum collaudassent, minime eorum verbis crediderunt; sed statim strenuos illuc viros miserunt. Sed cum omnem ipsorum locum delicatius explorassent, eorumque oculis vehementer complacuisse, remearunt
cum

(XLV) Heic se in Geographia minime rudem se prodit Anonymus.

(*) Nunc italice *spiare*.

(a) *A Lanis*.

(b) XIV.

(c) *Quemadmodum*.

cum magno gaudio nempe ad suos, intimantes eis, quia *tutissimum locum reperimus: tantum eamus, ibique scilicet quiescimus, quia ibidem ab hostibus omnimodo metus (a) nihil habebimus*. Cum talia Amalfitani certo certius cognovissent, moxque clam exinde sunt moti, & cum uxoribus, liberis, & omnibus, quae portare poterant, Scalam deveniunt locum, eumque citius invadunt, atque nomen ipsi loco dederunt. (87), sicut in Historiis legimus; ut Medi a Rege suo cognominati putantur; namque Jason Peliaci Regis frater Thessalia pulsus est cum Medea uxore sua, cujus fuit privignus Medus Rex Atheniensium; qui post mortem Jasonis Orientis plagas domuit; ibique Mediam urbem condidit, gentemque Medorum nomine suo appellavit. Sed invenimus nimirum in Genesi quod Madas (b) auctor gentis Medorum fuisset, a quo & cognominati, ut superius dictum est. Sic denique Trojanorum gens antea Dardanida a Dardano nominata; nam Dardanus, & Lasius (c), sicut in Historiis perhibetur, fratres fuerunt, & ex Graecia sunt profecti. Ex iis Lasius ad Thraciam, Dardanus ad Phrygiam pervenit, ibique primus regnavit; post quem filius Erictonius, deinde nepos ejus Tros, a quo Trojani nuncupati sunt. Inde vero *Amalfia* ab Amalfitanis est nominata. Atrantum nempe est dictum ab Obscuro; nam *atrum* obscurum dicimus, & profecto congrue, quia ardua mole saxorum desuper hinc inde extenditur (*).

X

CAP.

(87) Certe Amalfim, sive Amalfiam Romani veteres non agnoverunt. Attamen Anno 596. jam erat *Amalfitanorum Episcopus Pimenius*, cujus mentionem ad eum annum reliquit Gregorius Magnus Papa in Epist. 23. Lib. VI. Indi&. XIV.

(*) (Prat.) Atrantum tamen dicitur Sigonio *Attirinum*; & licet ad radices praerupti montis, satis tamen lucis accipit ab Orientali, & Australi parte, quae mari alluitur. Nugatur igitur Anon. cum suis ethymologiis.

(a) *Metum nullum.*(b) *Madai.*(c) *Jasus.*

Primo anno, quo egressi sunt de Salerno (a) per Indictionem III. pridie Kal. Septembris praedicti Malitani, Anno (88) primo Principis Radelchisi, *Comitem* praeposuerunt quemdam *Petrum* nomine. Subsequenter alio anno *Sergium Comitem* ordinarunt, filium *Gregorii Comitis*; deinde *Ursam* filium *Mauronis Comitis*; & post eum, *Cunari Comitem*. Etiam (b) *Sergium Comitem* filium *Constantini Comitis*. Post ipsum *Comitem*, duos per annum: hii sunt *Lupus*, & *Jaquintus Comites*. Deinde incipit praeesse *Marinus* solus. Sequitur post eum *Urso Comes* cum *Fluro Comite*; & post eum *Musco Comes* cum *Sergio Comite*. Et iterum *Leo Comes* cum *Munno* (c) *Comite* (d). Post eum *Urso Comes* cum *Sergio Comite*, qui dicitur de *Marino*. Iterum *Tauro*, & *Constantino Comitibus*. Deinde *Sergius* praedicti *Marini* sedit annos III. Temporibus *Mauri Praefecti Bonus*, & *Johannes Comites*; (e) & post ipsos anno uno, occiso *Mauro Praefecto*, cui successit *Sergius* filius *Magistri militis* in (f) die XIII. Eique successit *Urso Comes*. Post menses III. *Sergius Comes* filius *Petri*. Et post dies XX. *Ursus Comes* in (g) die

(88) Primus Radelchisi Beneventani Principis annus est Aerae Christianae 839. Hoc ergo anno Amalphytani excessere Salerno.

(a) A. 839.

(b) Iterum *Sergium*.

(c) *Mauro*.

(d) Cod. Vatic. Et post eum *Ara-*
nio cum Mauro Comite: Sequitur *Lupinus Comes*, & *Johannes Comes*.
Deinde *Mauro Comes* cum *Urso Comite*: Post eos *Urso comes* cum *Sergio* &c.

(e) Et post ipsos *Pantaleo*, & *Urso Comites*: post ipsos *Sergius* & *Johannes Comites*: deinde *Marinus* & *Guimarius*, necnon & *Johannes Comites*; & post *Urso* & *Sergio* & *Mau-*

ro Comites; & iterum *Sergius* filius *Gregorii Magistri Militum*; & post hunc *Vitalis*, & *Sergius*, & *Maurus Comites*; & post ipsos anno 1. occisus est *Maurus Praefectus* &c. Cod. Bolvit. Cod. Vat. Post ipsos *Pantaleo*, & *Pantaleo Comites*: deinde *Leo* & *Johannes Comites*. Post ipsos *Sergio*, & *Johanne Comitibus*. Deinde *Marinus* & *Cunarius*, necnon & *Johannes Comitibus*, & post ipsos *Urso* anno uno occiso &c.

(f) Indiſt. XIII.

(g) Indiſt. XI.

die IV. introivit *Dominus Marinus*; & post eum *Dominus Pulcari*. Isti sunt Comites, quos in Archivis illorum reperi scriptos. (a) Atque haec quae devota industria indagavimus de Genealogia, seu de sagacitatibus Malfitanorum nobis dicta sufficiant.

C A P . LXXXV.

Igitur *Siconolfus*, Principatu demum confirmato, cum suis scilicet exultabat, atque saepissime eis dona tribuebat. Factum est autem, ut una die in sella ad secessum resideret, & ante obtutum ejus (b) *Dauserii filius Guaiferius* staret, & in hunc modum verba Principi promit (XLV): *Talem minime locum invenit homo, qualem ad secessum (c) meum & suum Dominum occidendam*. Ut talia Princeps *Siconolfus* audisset, nimis quippe exterruit, atque sine mora lanceam mirae magnitudinis ad cameram deferri jussit. Die vero altera finxit se *Siconolfus*, ad sellam quasi ex more residere atque *Guaiferium* jam fatum illuc jussit nimirum accersiri. Dum ante ejus obtutum *Guaiferius* adiisset, mox talibus eum Princeps *Siconolfus* allocutus est verbis: *Tu heri mihi dixisti, quod non esset locus aptus, nisi ad secessum ad Principem occidendum. Et ego nunc dico* (acutam lanceam ei demonstrans) *minime reperi locum in dolo ad suum inimicum occidendum, quam eum in secreto vocatum*. Haec autem audiens auribus *Guaiferius*, mox valde pertimuit, atque in hunc modum promit tunc talia dicta: *Scit Dominus (d) meus Princeps: non in dolo talia promsi; sed*

X 2 pro

(XLV.) Parum credibile videtur quod hic enarrat Historicus. Facillime verba *Dauserii* clam protulerat, quae *Siconolfus* audivit, secus

ante conspectum Principis; ut quod multum a verosimili abhorreat, ipse oscitanter asserat.

(a) Deinde proposita re, quae obmissimus, devota industria indagemus & de Genealogia &c.

suum Dominum occidendum.

(b) C. Fr. *Invidi Dauseri*.

(d) Cod. Vat. & Frecc. *Scit Deus, mi Princeps, quod non in dolo talia promui, sed pra affectu Domini mei Principis.*

(c) C. Fr. *Qualem ad secessum*

pro affectu nostri Domini Principis talia nimirum gessi. Ipse Princeps Siconulfus hujusmodi verba depromit: Conjicio, quod mei, & tui mors non conveniunt. Vade, & in alia terra morare. (a) Dominum quaere, quia me post hunc sermonem minime habebis.

C A P. LXXXVI.

DUm Guaiferius talia verba audisset mox eum opprimat moeror, atque sine dilatione Neapolim properavit, jam uxore defuncta, ut diximus, non propria morte. Nam cum fuisset a quodam Guaiferio intimatum, quod sua uxor ab alieno viro esset stuprata, statim ille, ut erat audax, evaginato gladio eam protinus de hac luce extinxit. Cum vero Guaiferius Neapolim moraretur, *Sergius*, qui tunc Magister militiae praecerat, ei alimenta, tegumentaque plurima exhibebat. Factum est autem, ut eo tempore Princeps Siconulfus cum non paucis suis fidelibus ludi causa, & observandae venationis, in praedium deveniret, ubi Cervania dicitur. Sed dum hac illacque, ut mos est, alternatim discurrerent, ingentem singlerium (89) reperiit. Dum vero omnes fatagarent, qualiter ipsum extinguerent, Princeps Siconulfus omnes anticipat, eumque forti ictu percussit, atque in terram videlicet protinus mortuum (b) rutavit (90). Sed dum paulisper ipsum aprum (c) satageret, mox eum febris invasit,

(89) Id est aprum, nunc Gallis *sanglier*. Num ab Italia in Galliam vox ista olim concessit? (Prat.) Vox fort. barbara a Nortmannis, & Gallis adoptata.

(90) Peregrina sane vox, sed barbaris seculis minime indigna. Nunc *lo sese morto a terra*. Num *rutavit* pro *urtavit* Italica & Gallica voce? (Prat.) An non rutavit pro devoluto Italice *rotolato*.

(a) C. Fr. *Atque juxta tuum morem, Dominum quaere.*

(b) C. Fr. *Rutavit. Bol. lustravit.*

(c) *Reptare.*

vasit, acrique coepit ardore fatigare, atque omnes illius artus depressit. Mox tubam nixu, quo valuit, nimirum insonuit; (a) & dum insolitam vocem tubae sui Optimates audirent, illico omnes ad eum cucurrerunt. Ille vero, ut acciderat, rei pandens ordinem, statim quamvis cum moerore Salernum rediit. Cum vero fuisset Salernum ingressus, cunctos suos Optimates congregari iussit in unum, & dum simul sunt congregati, ipse Princeps tunc promit talia dicta. (b) *Omnes mei fideles, meique consanguinei, pariter ineamus consilium, qualiter per omnia meus infantulus Sico sit vobis commendatus.* At illi una voce dixerunt: *Sicut per omnia fuimus Genitori fideles, sic nimirum erimus demum illi, & plus.* Haec autem dicentes immensas lachrymas invicem (c) effundebant. At Princeps dexteram sui filii *Sicoris* tenens, cui-dam *Petro*, qui eum ex sacro fonte susceperat, tradidit. Crucem denique in alia manu tenens, dixit: *Crux ista erit testis inter te, & me. Hodie intueatur Dominus, & iudicet inter nos, si post meum obitum afflixeris filium meum, & si introduxeris alium super eum Seniore.* Nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui praesens respicit. Sed dum diu, ut fati sumus, aestuaretur febribus, luce extinctus (91) est. (d) Suae conjugii (XLVI) hic non parum moerorem reliquit, tenuitque Principatum Salernitanum annis X. & aliquot mensibus. Fuit autem corpore praevalidus, statura procerus, & multa per singulos homines largitus est dona (e). CAP.

(91) Scilicet Anno 851. quo ipso concordiam inierat cum Radelchiso Principe Beneventano.

(XLVI.) Cod. Vat. habet: *suae conjugii Ittae &c.* Siconulfi Salerni Principis uxoris nomen proditur, videlicet Itta e sanguine Ducum Langobardorum Spoleti, ut in stemmate dictum est. Is quidem post annum 840. uxorem ducere debuit.

(a) Sed C. Fr.

(b) Cod. Frecc. & Vat. *Eja mei fideles &c.*

(c) *Cuncti.*

(d) Anno 851.

(e) C. Fr. *Bona.*

DUm vero Princeps Siconolfus obiisset, Petrus namque puerum regebat; Salernitani ei omnimodo obtemperabant. Per idem tempus Salernitani cum Beneventanis alternatim inter se pacem ineunt (a); atque Petrus, qui puerum regebat, multitudinem hostium congregans una cum *Adelchiso Principe Beneventano* Barim cum magna virtute perveniunt, quatenus Agarenorum gentem debellarent. Cum talia Agareni, qui Barim morabantur, comperissent, repente cum grandi strepitu eis obviam exierunt, & sine mora bellum cum eis inchoaverunt. Sed cum Langobardi totis viribus diu cum eis pugnassent, tandem Agareni terga dederunt. Sed dum omnimodo Langobardi decernunt, ut eos ultima caede vastarent, subito cuneus validus alius Agarenorum ex adverso cum ingenti virtute super Langobardos irruit. Sed dum Langobardi tam fessi essent, ut omnimodo illorum impetum sustinere nequirent, statim in fugam omnes conversi sunt, plurimis ex eis interemtis, & non paucis fauciat. Postremo quamvis confusi sine effectu ad propria redeunt. Agareni quippe omnes simul sunt denuo congregati, & protinus per Beneventanos, Salernitanosque fines pergunt (b); quicquid reperire poterant, ad instar plurimarum locustarum demoliunt, multosque homines necant; uxores, liberosque eorum duxerunt captivos, vix paucis evadentibus, qui per tutissima castra & juga montium fugerunt. Tandem Agareni suos fines repedant, spolia multa secum gestantes.

CAP.

(a) C. F. *Inierunt.*(b) C. Fr. *Fines peragravit.*

Sed dum talia patrata fuissent, quidam adultores jam fati Petri premebant, ut Principalem honorem ipse arriperet, atque in illius nomine Annales (92) (a) scriberet. Illo vero die exinde minime eis obtemperavit; tandem voluntati eorum assensum dedit, & particeps factus est tantæ dignitatis. Sed cum talia reperisset *Petri filius Ademarius*, id ipsum & ille omnimodo satagebat exinde, quatenus ad tantæ sublimitatis fastigium perveniret. Quid multa dicam? Cum patri suo fuisset cognitum, ille, qui ei minas, indignationesque opponere, & eum objurgare debuerat propter hujusmodi ambitionem: jusjurandum, quod pollicitus fuerat, oblitus est, eumque socium in Principalem honorem ascivit. Sed *Siconolphi filius Sico* (b) ei deterior erat (*), nullum ei honorem exhibebat: immo consilium inter se ineunt, quatenus de hac urbe omnino eum exturbarent: sic idem Petrus promissiones, quas Siconolphi promiserat, funditus oblitus fuerat, & quod (c) jurejurando juraverat; (***) atque ipsum Siconem (d) ad se excivit, & ei hujusmodi verba depromit: *Volo te Italiae Regi Ludovico* (e) (93) *mittere cum honore, quatenus ibidem astatiam hujus Mundi discas.* Cui ille: *In potestate vestra sum: quod vestris oculis comparet, facito.* Hoc autem faciebat, ut suus filius Ademarius obtinere valeret solus Salernitanum Principatum.

Dum vero *Ludovico Regi* cum plurima ope ipse Si-

co

(92) Hoc est in publicis Chartis nomen suum cum Annis Principatus adnotandum juberet.

(*) Scilicet eum parvipendentes, atque aspernantes.

(93) Scilicet Secundo hujus nominis, neque tantum Italiae Regi, sed etiam Romanorum Imperatori. Acta haec fuere circiter Annum 854.

(a) C. Fr. Nimirum scriberent.

(**) Ann. 854.

(b) C. V. Sico eis deterior erat, & nullum ei honorem exhibebant.

(d) C. V. & Bol. Ipsum puerum Siconem.

(c) Quod ei jurejurando. Fr.

(e) Cum honore mittere. C. Fr.

co transmissus fuisset, eum libenter suscepit, moratusque est apud eum aliquot annos. Sed dum adolescens factus fuisset, ex more ipsi jam dictus Rex (94) arma donavit, atque cum honore Salernum (95) misit. Cum autem Capuam cum suis subditis venisset, a cunctis terrae illius hominibus dilectus est valde, eo quod esset adolescens floridam aetatem gerens, micantibusque oculis procerus valde. Et ut diximus, ab omnibus diligebatur, sed maxime a *Landone* (96) tunc *Comite*; simulque & a suo germano *Landolfo Episcopo* nimio diligebatur affectu. Sed cum aliquot dies ibi degeret, seque cum juvenibus terrae illius exercitaret (a); ille vero tantae fortitudinis erat, ut (b) targa, quam in manu gestabat (c), Amphitheatrum, quod olim ibidem constructum fuerat, & est mirae (d) altitudinis, & fortis pulchritudinis (XLVII) exsuperaret

(94) Hoc est, militem fecit, eumque armis militaribus cinxit. Qui mos ab antiquis Germanis profectus, in Gallias a Francis, & ipsis Germaniae populis, investus, in Italiam subinde penetravit. Ejus autem exempla occurrunt in Vita Ludovici Pii, ac in aliis antiquorum Libris. De re alioqui nota videndus Du-Cangius in Glossario Latino, & ad Joinvillam.

(95) Quate ergo Siconem *Siconulf filium exulem fecisse* dicitur Ludovicus II. Augustus apud Herchempertum num. XX. Tom. II. pag. 242. Collectionis hujus? Veri similia enarraffe videtur Salernitanus noster, inspecta potissimum probitate Imperatoris illius. (Prat.) Erchempertum secutus est Peregrin. sed male; nam verosimilia magis sunt, quae narrat Anon. At Salernitano Anonymo fidem nullam praestandam fuisse autumabat Peregr. quod quidem parum Camillo aequae ac Anon. dignum censetur. Exulem fortasse Erchempertus dixit pro *extra solam* proprium deportatum. Haec alibi expendenda.

(96) Scilicet Capuae, & a Landulpho Capuano pariter Episcopo.

(XLVII.) Sico ad suam agilitatem, fortitudinemque ostentandam, bacillum in aera trans mittebat, altitudinemque Amphitheatri Campani praetergradiebatur: qui mos in aliquibus locis adhuc viget, diciturque *ludus jactus*; neque dissimilis ab eo, quo lapides e funda jaciuntur, qui *ludus fundae* vocatur; aliique ipsis non absimiles ludi.

(a) C. Fr. *Creberrime exercitaret.*

(b) C.V. *Ut virga.* (c) Bol. *Exili.*

(d) C.V. Fr. Bol. *Altitudinis, necnon pulchritudinis.*

ret, (a) dum patri filioque Principibus fuisset cognitum, repente ibidem satellites suos miserunt, atque clam per haustum laethale ipsum Siconem fecerunt spiritum exhalare.

C A P. LXXXIX.

PER idem tempus (b) *Lando*, ut diximus, *Capuanus Comes* una cum praedicto suo germano *Landolfo Episcopo*, ceterisque aliis Capuanis civitatem aedificare conati sunt ad pontem, qui *Casilinus* dicitur juxta *Vulturnum* fluvium, quia ipsa civitas (XLVIII), quae fuit in monte *Trifisco*, a *Landolfo genitore istorum* constructa (XLIX) creberrime ab igne consumebatur. Sed dum *Principi Ademario*, genitore extincto, nuntiatum fuisset, & ei a quodam de ipsa jam dicta civitate intimatum fuisset, valde iratus est, atque multitudinem hostium congregans, cum valida manu *Capuam* venit, & turrem, quae nunc cognominata est *Sancti Angeli* (L),

Y pro-

(XLVIII.) Urbs haec *Sicopolis* dicebatur, ut in *Erchemperto* notavimus.

(XLIX.) Non a *Landolfo* *Capuae* Comite *Sicopolis* constructa fuit, sed potius propugnaculis aucta, ut infra patebit, & alibi notatum.

(L) *Turrim*, quae *S. Angeli* nuncupabatur, ibi sitam fuisse autumo, ubi sequentibus seculis *Porta S. Angeli* extiterat, quae *Monasterium*, seu *Ecclesiam S. Michaëlis Archangeli* sub *Tiphatinis* collibus positam prospiciebat. Ex charta quippe anni 997. quae in *Arca Capituli* *Metropolitani Capuae* adservatur, aper-

tissime legitur: *juxta plateam magnam, qua itur ad portam S. Angeli, & Monasteria S. Marie, & riba Aubei* (idest *Vulturni*) *in qua Turri, & Mura Civitatis &c.* Facilis conjectura est, quod sicut porta, quae *Ecclesiam Sancti Angeli* spectabat, ejus nomen desumpsit, ita & *Turris* (parum enim a *Vulturmo* utraque distabat) *S. Angeli* dici potuit. Neque *Turris* alterius, quae adhuc *Capuae* exstat, *Turris Lapidum* vulgo appellata, meminisse hic credo *Historicum nostrum*: cum ipsa vel ab ineunte seculo decimo usque ad decimumtertium de *Lando*, & de *Landepaldo*, ejusdem fortas.

(a) Dumque haec *Salernitanis Principibus*, *Frecc.* (b) A. 856.

protinus dirigit, & ad solum eam usque prostravit. Et Capuani nil ei adversus (a) fecerunt propter jusjurandum, quod ei jam dudum juraverant; sed potius ad eum esflagitandum mittebant, ut opus eorum minime impederet, licet ipsi ei minime se credebant (b). Dum vero sine effectu Ademarius reversus fuisset, Capuani minime denique ipsam civitatem operari desierunt; & ferunt nonnulli, quod hic inibi Ademarius, ut eam destrueret, perrexisset; sed nihil ei profuit; &, Deo tuente, usque nunc illaesa haecenus manet.

Factum est autem, ut Comes Capuanus Lando eo tempore pro (c) aliqua re Neapolim perrexisset, atque cum Sergio Magistro militia in unum sermocinatus est. Sed cum notum fuisset Guaiferio, qui inibi exiliatus jam prolixo tempore moratus fuerat, atque sine uxore adhuc manebat, mox Palatium adiit, atque illi Sergio verba depromit: *Exoro te valde, quatenus Landonem in secreto vocari facias, eique secreta injungas, & filiam suam mihi in matrimonium tradat.* Sed dum ipse Sergius differret talia facere, per semetipsum Guaiferius Landonem vocavit, eique secreta hujusmodi verba praedixit: *Duas filias habeo: qualem ex eis volueris, tolle (d): Tamen scito, quia ipsa firmosior unum habet oculum glaucosum: ipsam opto ut habeas uxorem.* Et statim utrique Capuam venerunt. Dum vero Lando Guaiferium Capuam, sicut decebat, honorifice deduxisset, ad suamque domum cum sublimitate, sicut ei decebat, eum deportasset,

raffis extractore dictam esse veteres Chartae testentur. Nisi forte in Trifisco colle, ubi Sicopolis erat, Castrum illud, seu Arx, quae adhuc extiterat, S. Angeli dicta fuerit,

ut ex aliis Chartis erui potest, in quibus *Castrum olim S. Angeli in Trifisco* nominatur. At dubius in rebus dubitanter loquendum est.

(a) *Adversi.*

(b) *i. Fidebant.*

(c) *C. V. Fr. Qua re nescio Nea-*

polim.

(d) *C. V. Fr. Bol. Tantum scito, quia ipsa potior, &c.*

tasset, suæ (a) binæ filiae in occursum venientes jam ressi debant. Tunc ad Guaiferium protinus Lando ait : *Ex his elige , qualem vestris oculis compares* . Ille vero quamvis cum rubore (b) *Landeclajae* dexteram apprehendit ; & licet unum oculum habuisset sedatum , decora facie , aspectuque delectabilis erat ; & ut melius dicam , illo in tempore illius mores sexum foeminetum transcendebant . Cum vero honorifice nuptiae peractæ fuissent , accidit ut *Princeps Ademarius* (c) , nescio pro qua re , illic suum fidelem quemdam , nomine Montula , mitteret . Sed dum Capuam venisset , Lando Comes taliter prorupit in vocem : *Acrius te exoro , quatenus pro nostro amore Dominum Ademarium enixus exores , ut generum meum Guaiferium sua arva repetere jubeat* . Sed dum Montula (d) illius verba auribus audisset , tale fertur promississe responsum : *Nequimus talia nunc polliceri verba , quia , quantum conjicere valeo , de hac re ipse Princeps minime nostras annæet preces* . Cui Lando : *Scit Deus : nisi mihi exinde (e) jurejurando satisfeceris , minime illuc repedabis* . At ille necessitate compulsus , quod ab eodem poposcerat , ei omnia adimplevit . Quapropter dona ei Lando plurima dedit ; & sic Montula Salernum repedavit . Dum vero Salernum , (f) ut fati sumus , introisset , (g) enixus Adelmariam Principem obsecrabat , quatenus Guaiferium ad propria regredi faceret . Ille vero omnimodo de tali re saepissime resistebat . Tandem ejus postulationibus annuit , ipsumque Guaiferium cum uxore , ancillisque , & cum multitudine suppellectilis , opæque plurima regredi ad sua propria jussit .

Y 2 CAP.

- (a) C. V. Filiae apæ jam ressi debant.
- (b) C. Vat. Et alii: Landelaikæ, de qua supra diximus, nimirum dextram &c.
- (c) C. Bol. & V. Ademarius illo tempore nescio &c.
- (d) Moncula & ita semper C. F.
- (e) In C. F. Deficit jurejurando.
- (f) C. Fr. Monculæ, ut fati sumus.
- (g) Enixus Dopnum C. F. & V.

R *Adoalt* (a) (97) *Episcopus* dum aliquo tempore Salernitanam Sedem, ut superius fati sumus, rexisset, per idem tempus ab Agarenorum gente capta est civitas Canusiae (98), quae sita fuit in Apuliae finibus. Sed Dei nutu *Petrus*, qui illo tempore illi civitati praecerat *Episcopus*, cum suis non paucis fidelibus evaserunt, atque Salernum (b) venerunt, opes plurimas secum deferentes. Dum vero Salernum aliquo tempore cum suis mansisset, Rodoalt jam dictus *Episcopus* diem clausit extremum. Quapropter omnes exorasunt, ut per aliquot annos ipse *Petrus Episcopus* ipsius Ecclesiae facultates nimirum regeret. Ille vero cum talia audisset, in hunc modum illis respondit: *Ad regendam Ecclesiam praeesse me dico; in (99) Sedem ipsius Ecclesiae minime ascensus sum.* Sed dum aliquo tempore ipsam jam dictam Ecclesiam moderatissime gubernaret, de suo sumtu Ecclesiam praedictam Sanctam Sedem in honorem Beati Johannis Baptistae mirae magnitudinis construxit, licet minime eam usque ad culmen perduxit, quia, divina vocante potentia, de hac luce extractus est. Quo defuncto, (c) *Rafulus* (100) quidam *Episcopus* ordinatus est; cum-

(97) Ughellius in Catalog. Episcoporum Salernitanorum hunc floruisse scribit Anno 818.

(98) Post Annum tantummodo 827. capta fuit haec Civitas a Saracenis, eo enim tantum Anno Siciliam invasere Saraceni. Vide Historiam Saraceno-Siculam part. II. Tom. I. Rerum Italicarum.

(99) Ergo Administrator, sive Commendatarius tantum fuit iste Petrus Salernitanæ Ecclesiae, neque inter Salernitanos Episcopos numerandus, uti censet Ughellius supra laudatus.

(100) Ughellio est *Rodulus*, & vixisse dicitur circiter Annum 844. Sed nostro acquiescendum potius, quam Ughellio, qui in eo ipso loco,

(a) C. Fr. *Rodoalt*.

(b) C. F. *Nimirum* *reperimus*.

(c) *Riculus*. Fr.

cumque hic obiisset, *Magnaldus Episcopus* ordinatur; quo mortuo, praeclarissimum quemdam *Alonem, Episcopum* ordinarunt. Fuit autem vir bonus, Ecclesiaeque reparator. Fecit autem mirae pulchritudinis Lectorium ex gisso. Sed dum & ipse in Domino obdormisset, *Landemarium*, qui ex Nuceriae finibus fuerat ortus, *Episcopum* sublimarunt. Cumque & hic obiisset temporibus praedicti Principis Siconulfi, quemdam *Bernardum* (1) *Episcopum* ordinarunt. Fuit autem ex civitate Catiana (2) ortus, parentibus quidem non infimis. Fecit (a) in eadem Eccle-

loco, ubi de hoc Episcopo loquitur, non semel cespitat. Illi *Radelchis* est *Rodelchis*: *Sigenolfus* appellatur pro *Siconolfo*. Ambo dicuntur *Principatum jure belli occupasse*, & *Lothario Italiae Rege usos*, eundem Principatum divisisse. Quae res procefferit, supra habes. *Ludovicus* autem *Secundus* Augustus, non *Lotharius* funestissimae illi discordiae finem fecit.

(1) Neque haec praetereundum, confusam omnino (quod est ad haec tempora) ac vitiatam Salernitanorum Praefulam Chronologiam ab Ughellio dari, immo a Gaspare Musca, qui Ughellio praeivit. Ibi serius, quam par esset, statuuntur anni *Radhuli*, *Magnaldi*, *Alonis*, & *Landemarii*. Inter *Magnaldum* & *Alonem* interponitur *Teupus* quidam Episcopus, quem tamen Historicus noster tam vetustus, & de rebus Patriae scribens, minime agnovit. *Landemario* successisse dicitur *Petrus Episcopus* contra Salernitani nostri fulem, qui *Landemario* successorem dat *Bernardum*. Petrus ille non alius fuerit, quam Petrus infra appellatus ab ipso Ughellio *Tertius*. Certe is Anno 881. sedebat, ut ex ejus Diplomate constat. *Bernardus* vero ei successor datus longe ante illum sedit. Longe, inquam, antea: nam disertis verbis ab Historico nostro *Bernardus* dicitur ordinatus *temporibus Principis Siconulfi*, qui, uti vidimus, anno 851. vivere desuit. Ughellius vero, & Musca scribunt, *Bernardum* anno 909. electum, finem vivendi fecisse anno 942.

(2) Ughellius *Civitatem Latinianam* ei patriam tribuit. Utri fides? Ego neutram Urbem agnovi. An *Cancia* in Capuano Principatu posita, & Johanni Diacono memorata in Vit. Episcoporum Neapolitan. part. II. Tom. I. (Prat.) Bene Ughell. cum *Latiniana* legatur in *Cod. Vat. & Frecciano*. Bolvitus tamen legerat *Cajatiana*; sed male. Aeg. legit; *Latiana*.

(a) G. F. *Auscus*.

Ecclesia Campanile mirae pulchritudinis, & Ecclesiam Sancti Johannis Baptistae, quam *Petrus* (3) *Episcopus*, Grimoaldi Principis cognatus, a novo fundamine construxit, iste eam omnino consummavit, atque (a) tribunam pulchris figuris scilicet illustravit, & multa corpora Sanctorum undique adunavit. Nam cum imminente Agarenorum populo metueret, ne a propriis frustraretur Patronis Sanctis Martyribus Fortunato, Gajo, & Anthes, eorum sacras reliquias a propria Aula, ubi per longa tempora requieverant juxta fluvium, qui Lirinus (b) dicitur, idem egregius Praeful abstulit, easque cum debito honore intra civitatis moenia in Ecclesia jam dicti Sancti Johannis honorifice collocavit. Ibi Altare in honorem sanctorum Martyrum Fortunati, Gaji, & Anthes, simulque Beatorum omnium Apostolorum dedicavit. Idem ipse cum multitudine Clericorum, necnon & Lactorum, non procul a civitate jam dicta ad locum pervenit, qui dicitur Fayanum, de finibus Salernitanis, & cum magna reverentia, orationibusque assiduis Beatorum Confessorum pariterque Pontificum corpora, ubi per longa tempora requieverunt, Cirini (c) & Quingesi abstulit; atque in syndone munda involuta, cum sacris mysteriis ab ipso jam dicto Episcopo deferebantur. Sed dum paulisper per equum, in quo ipse Episcopus residebat, deportata fuissent, statim calcaria, quae in pedibus Episcopi erant annexa, protinus in terram projecta sunt, sic tamen ut fibulae aptatae essent, tamquam si in pedibus Episcopi fuissent. Quo comperto, omnes de tali miraculo omnipotenti Deo gratias reddiderunt; atque omnis

(3) Id est Canusinus Episcopus, ut arbitror, cui Salernitana Ecclesia regenda tradita est, & cujus mentio supra. Incertum, num cognatus ei fuerit *Grimoaldus Arichisi filius*, an ejus successor alter *Grimoaldus Storefaiz*, ambo Principes Beneventani.

(a) Cod. Frece. *Tribunam, & ciburia*. C. Vat. *Ciburia pulcrisque &c.*

b) C. F. *Laurinus*.
 (c) *Quirini C.F.*

omnis populus, qui ibi erat, necnon & Clerici cum cereis & lampadibus, discalceatis pedibus, cum magno gaudio Salernum venerunt, & eorum sacra mysteria honorifice collocarunt; necnon & Ecclesiam in honorem eorum dedicaverunt, ubi saepissime signa & miracula Jesus Christus Dominus noster ad laudem sui nominis facit usque ad hodiernum diem.

C A P. XCI.

Dum talia peracta fuissent, res mira in illo tempore in hac Sancta Sede accidit, quod minime omittam retexere. Nam cum saepissime nocte dieque idem *Praefatus Bernardus* in sacra oratione diu persisteret, & quotidie sacrificia Deo offerret, & clam diu, ut diximus; pervigil in lacrymis nocte dieque persisteret: factum est, ut ex more una cum suo familiari Diacono (a) Ecclesiam Dei Genitricis introiisset, & ante Altare pro suis delictis (b) suffragium vehementer efflagitaret: subito intempesta nocte Dei Genitrix cum suis Virginibus a vestibulo cum claro lumine super (c) eum venit. At ille dum insolitos tantos splendores cernisset, (d) immenso pavore pervasus mox in faciem ruit. Sed dum Sancta Dei Genitrix cum suis Virginibus super eum paululum staret, una ex his (e) Virginibus Dei Genitrici in hunc modum verba depromit: *Mea Domina (f) mitissima, servus tuus sit tibi commendatus. At illa dulcia verba depromptit: Natum meum, & Dominum meum exoravi, quatenus in coetu Confratrum (g) ipsum recipiat, & ab ipso piissimo exaudita sum: & his dictis, cum ipsis Virginibus (h) coelo recepta est. Cum vero jam dictus Diaconus, qui in angulo ipsius Ec-*

cle-

(a) C. Fr. Nomine Maru.	(d) Intenso pavore percussus C. Fr.
(b) Cod. V. Delictis, necnon & plebis sibi a Deo commissae staret,	(e) Iis. C. Bol.
& Dei, ejusque genitricis suffragium.	(f) Sanctissima. CC. F. B.
(c) C. F. Prope eum advensit.	(g) Confessorum. C. Fr.
	(h) In celum. C. B.

clesiae stabat, & pro suis delictis Dominum vehementer efflagitabat, omnia, quae acciderant, audisset, & vidisset, statim Nocturnum sonari iussit. Sed cum uterque sexus Ecclesiam adiissent, invenerunt ipsum Episcopum ante Altare in extasi denique stratum. Sed cum ab ipso Diacono omnia, quae acta fuerant, eis intimatum fuisset, una omnes gratias Deo, ejusque Genitrici reddiderunt, dicentes, quia respexit Dominus humilitatem servi sui, ipsumque Episcopum de pavimento, in quo prostratus jacebat, cum magna reverentia honorifice levaverunt, eumque in domum, ubi solitus erat requiescere, detulerunt. Cum namque non multos post dies ad pristinam valetudinem venisset, eo ordine ipsum miraculum hominibus pandebant, quemadmodum a Diacono antea eis fuerat propalatum: erat enim mitissimus, & Ecclesiae reparator.

C A P. XCII.

Sed (a) dum saepissime Legati Agarenorum Salernum venissent, & jam dictus Sico, Petrusque Rectores Salernitanis praecessent simul: accidit, ut unus eminentissimus Agareus fuisset missus a *Saotban* (b) (4) Domino (c) Salernum. Sed cum Salerni (d) venisset, cum magna sublimitate eum susceperunt, & ad Episcopum illum miserunt, quatenus in domo, ubi Bernardus Praeful exinde (e) valde ingemuit, atque ex intimo cordis anhe-

(4) Nempe Saracenorum Duce, sive *Soldano*, qui, uti vidimus, *Siconolfo* Salerni Principe vivente, hoc est inter Annum 841. & 851. in Calabria incubabat; & nunc dicitur Legatos misisse ad *Siconom* & *Petrum Principes Salernitanos*, qui post Annum 851. Principatum tenuere, sed paucis annis. Hinc iterum habes, quibus temporibus floruerit *Bernardus Episcopus*, cujus Sedis initium Ughellius & Musca altero ineunte Seculo commemorarunt.

(a) Cum. C. F.

(b) *Saudan*. C.F.B.

(c) C. V. B. Sed cum Salernum

venisset, cum.

(d) Cumque. C.B.

(e) C.F. Mex.

anhelitum trahens tandem de intus vulnus foras erupit, & quasi pro causa dictorum Principum Romam properavit. Cumque Romam venisset, aliquo tempore ibidem moravit (a), & a Papa, qui tunc tempore aderat, & ab omnibus Romanis nimio diligebatur affectu. Sed dum bis terque a praedictis Principibus per epistolam efflagitatus esset, quatenus ad propria remearet, ille diu distulit redire (LI). Tandem exoratus ab omni Populo Salernitano, & plus nimirum a Clero, illis epistolam in hunc modum misit: *Si illuc me habere cupitis, aedem mihi aliam in loco alio aedificate, quia post haec minime, ubi moravi, (b) habitabo.* Et specialem quemdam suum famulum, Gualpertum nomine, per epistolam in hunc modum est allocutus: *Praecipiendo tibi dirigo, quatenus cum omni sollicitudine domum pulchritudinis mirae, quamvis exiguam, construere facias, mansiuunculas in ea faciens.* Etiam mirae pulchritudinis Aulam pingere iussit. Sed dum jam dictus Praesul Salernum regressus fuisset, omnis Populus, omnisque aetas gratias Deo reddiderunt dicentes: *Veni Pater noster, & (c) orator patriae nostrae.* Dum in pristinum honorem jam dictus Coangelicus Praesul rediisset, iterum Ecclesiam inibi mirae pulchritudinis construi fecit, & pavementum parvulis (d) tessellis in vario colore componi iussit. Libet me ejus Ety-mologiam fidelibus pandere. Vocantur autem *Pavimenta,*

Z

ta,

(LI.) Negligentiae notae fortasse damnandus Bernardus Episcopus, qui Romam pergens relinquendo suas oves, boni Pastoris officium praetermittere visus fuit. At excusatione aliqua dignus, qui domum suam Saracenorum Duce habitatam vide-

rit; aliaque indigna persecutionum genera passus sit. Rediit vero suam Domunculam vel rursus extructam, vel Saracenorum sordibus perpurgatam, populo, ac Clero expetitus, atque communi omnium plausu exceptus dignissimus Praesul.

(a) C.F. *Moratus.*

(b) *Jam habitabo* C.F.

(c) *s. qui orabat pro populo.*

(d) C.V. *Cum parvulis crustis alias*

tessellis tinctis in vario. C. F. *Cum parvis frustulis, sive tessellis depictis vario.*

ta, eo quod paveantur, idest caedantur : unde & pavor dicitur, quia caedit cor (LII). Distant autem *Pavimenta* ab *Ostracis*; nam *Ostracus* est pavementum testarum, eo quod, fractis testis, calce admisso feriat; testae enim Graece *Ostraca* dicuntur. Haec autem exigua verba me de Pavimento dixisse sufficiat. Nunc ad obitum jam dicti Episcopi stilo proprio revertamur. Dum ipsam Ecclesiam consummasset, variis pulchrisque figuris eam decoravit, atque in honorem Domini & Salvatoris ipsam dedicavit; ejusque (a) confratris Felicis, & multis aliis corporibus Sanctorum ipsum sacratissimum Altare replevit. Sed dum feliciter ipsam jam dictam Sedem X. (b) (5) annis, & mensibus VI. gubernasset, eum divina pietas vocavit, atque tenebras reliquit Mundi, & perpetuam lucem adeptus est. Interim quae obmissimus, subtilius nunc perquiramus.

C A P. XCIII.

A *Demarius* jam dictus una cum conjugue sua *Guimeltruda* (c) nomine, avaritiæ, simulque & discordiae labe foedati erant, atque suos subditos variis casibus cruciabant. In tantum enim *Guimeltruda* exarserat in avaritiam, ut si quislibet homo sine herede illo (d) tempore fuisset, & illi intimatum esset, suo viro protinus nuntiabat, & sive praedium, sive suppellectilem (LIII) defuncti,

(5) Non ergo XXXII. ut Ughellius scripsit.

(LII.) Hic non insolenti methodo Anonymus noster historiam philologica digressionem confundit.

(LIII.) Ut ea, quae hic exhibet

Anonymus facilius intelligantur, sciendum est, a Rothari Longobardorum Rege suis in Legum Praeceptis statutum fuisse cap. 158. 159. &

(a) Confessoris S. C.F.

(b) XVII.

(c) C. V. *Guimeltruda*. Fr. *Vvi-*

meldruda.

(d) C.V. Illo in tempore nimirum mortuus fuisset.

Eti, sicuti mos est per Praeceptum, statim ab ipso ipsa obtinebat. Et si eam aliquis efflagitaret, ut virum suum rogaret, tale ipsa quid responsum reddebat asserens: *Minime pro vestris partibus res ipsas accipere volui, sed magna postulans, res ipsas nos denique a parte viri mei obtinemus.* Dum talia Salernitani manifestius cognovissent, multi ex eis exinde in unum sunt congregati, atque inter se exinde colloquebantur de tanta cupiditate; sed minime valebant mox in eum consurgere, licet ante illius obtutum moesti sistebant. Ipse vero Ademarius saepe dictus, una cum sua, ut diximus, conjugē, dum plurimas opes congregassent, plus magis ad ipsas congregandas animos accendebant, ita ut pro re denique parva amiserint magna. Quid multa referam? Mortuo bonae memoriae Praefule Bernardo, statim suum filium Petrum (6) electum sublimarunt, & quemadmodum praerant Laicis, ipsi etiam Clericis praesse cupiebant. Sed non in longum eorum facinus permansit (a). Demum Salernitani omnes in unum congregati, & invicem inter se colloquebantur, quatenus in dolo suum Principem com-

Z 2

pre-

(6) Haec iterum deprehendimus Ughellium e via aberrantem. Statuit enim Bernardi Salernitani Episcopi successorem *Rachnaldum*, quum, teste Anonymo nostro, ei *Petrus* successerit, *Ademarii* Principis filius; & quidem ante Annum 861.

& 160. in quibus de successione agit, quod si parentes legitimi aliqujus defuncti non fuerint, *Curtis Regia* (idest *Fiscus*) succedat &c. quod item confirmat cap. 163, & si alios parentes proximos non habuerit, tunc illi *Curtis Regia* succedat. Quod & Rex *Liutprandus* in *Leg. Langob. Cap. 23.* aliique postmodum in suis Capitularibus confirmarunt. Quaderē cum dicat Anonymus *Guimeltrudam* *Ademarii* Conjugem ita avaritiae laeque fuisse foedatam, ut a viro suo hereditates hominis cuiuslibet sine herede defuncti, protinus ab ipsa revelatas, sicuti mos est per praeeptum obtinuerit, aliud revera non designasse, quam edacissimam illius feminae bonorum cupiditatem, qua hereditates omnes, quae ad Fiscum devolvebantur, appetebat, sibi que viri sui assensu (ut quieti potius animi, quam Fiscus utilitati consuleret) omnia adjudicabantur.

(a) Nam denuo Salernitani C. F. B.

prehenderent, annectentes: *Nitantur imponere jugum in cervicibus nostris, & omnia quippe funditus suis ditonibus congregant, & nostros sermones derident.* Vereor, ne forte (a) a sagacissimo viro, qui liberalibus disciplinis apprime est imbutus, *imponere* reprehensionem habeat. (LIV) *Imponere* est aliquid, sive incorporale, vel corporale alteri rei ponere super; sed & *Imponere* per fraudem facere aliquando dicitur: unde & impostura, ut cum argentum, aurumque violari & adulterari dicitur; & qui hoc facit, impostor vocatur. Unde & vulgo qui aliquid fraudis facit, aut simile, a cunctis solet impostor appellari: unde Beatus Gregorius inter ceteros sic ait: *Coepit illum Simulatorem, & verbo rustico Impostorem clamare.* Item in Genesi (b): *Et quare imposuisti mihi, tu es enim Saul:* hoc est, quare me simulatione decipere, & fraudem facere voluisti? Et Sanctus Augustinus: *Ideo miser sibi imponit; sibi enim fraudem facit, qui perdit meliora, amando pejora:* credo enim, quia sufficiunt testimonia prolata.

C A P. XCIV.

AT Salernitani uno agmine incedentes, suum Principem Ademarium comprehenderunt, & in ardua custodia eum incluserunt, omnes enim exosum habebant, & minime unusquisque se perturbat; & ut diximus, pro exigua re perdiderunt etiam ampla. Postremo lumen oculorum amisit. Cum vero talia patrata fuissent *Dauferius* quidam *Mayonis filius*, qui fuerat *Gauferis* (c) germanus, omnimodo satagebat una cum collectaneis suis,

(LIV.) Hic quoque suas Etymologicas nugas repetit, sacraque prophanis immiscens Historicogrammatici schemate ineptissime obtegitur.

(a) *A quopiam C.F.*

(b) *C.V. Item in libro Regum GC. alii; Et in Genesi: Et quare impo-*

sisti mihi, nonne pro Rachel servivi sibi? & in Regum: quare.

(c) *Gauferii Fr.*

suis, ut Principatum Salernitanum arriperet . Sed dum
 diu exinde cum suis sodalibus decertaret , quamvis sine
 effectu Principatum gestare maverit , ipsum *Dauserium*
Principem sublimarunt ; & quasi si fuisset firmatum de
 omnibus , in Palatio manebat . Hoc autem factum est si-
 ne Salernitanorum nutu , quia iuvenes illi Beneventani
 fuerunt , & partim a Salernitanis suffragium habuerunt .
 Sed cum talia Salernitani cognovissent , ut sine eorum
 suffragio Princeps sublimatus fuisset , exinde in unum
 conjuncti sunt , & dum simul (a) de praedicta re sermo-
 cinarentur , & *Gaiferius* patruus jam dicti *Dauserii* in-
 ter eos esset , ipse *Guaiferius* tale fertur dedisse respon-
 sum : *Usque nunc partem cum Tyranno habuimus : &*
Tyrannum elegerunt . Valde etenim nobis stultum esse vi-
detur , & nobis nostrisque filiis oppressionem fore , si eum
illico non ejicimus foras : Sed dum Salernitani hujusmo-
 di verba captassent , valde se exinde perturbaverunt , at-
 que in hunc modum verba promiserunt . *Nos pariter su-*
per eum irruamus , eumque citius per vim foras ejicia-
mus ; & qualem competentem postmodum nobis Principem
sublevemus . Quid multa dicam ? Cum magna virtute
 Palatium ascenderunt , atque *Dauserium* cum suis , ut di-
 ximus , hinc inde stipatum in throno residere reperie-
 runt . Cui pro cunctis *Guaiferius* sic pectore fatur : *Dic*
mibi , inquit , Dauseri , quis tibi temerarius ausus est
promere , ut in tantam vesaniam curreres ? Et statim cum
 furore ei praecepit , quatenus sine mora exinde exiliret .
 Ille vero , quamvis cum timore , ei respondit : *Isti Comi-*
tes fratres (b) quamvis indignus elegerunt me sibi in
Principem . At illi cum grandi strepitu omnes super eum
 irruerunt , eumque protinus comprehenderunt , & eos ,
 qui eum adjuvare conabantur , fustibus attriverunt ; &
 sic *Dauserium* cum suis germanis in obscura carcere (c)
 reclu-

(a) Inter se de Fr.
 (b) Fratres mei. Ex.

(c) Retrusorum . F.

recluserunt . Cum namque talia peracta fuissent , omnis Populus , necnon & sublimes una omnes , *Guaiferium* (7) *Principem* sublimauerunt . Ademarii filius , qui fuerat ordinatus electus , Petrus nomine , cum accidisse patri , quae supra iam diximus , audiret , etiam ille vero metu percussus Sanctum Angelum , qui situs est in monte (LV) , qui Aureus dicitur , cum exiguis (a) Cleris venit . Sed dum (b) *Guaiferium* *Principem* fuisse factum innotuit , statim ille misit , quatenus illum apprehenderent . Sed dum illuc bis terque misisset , & ob loci munitionem eam apprehendere minime valuisset , tandem spontanea voluntate ipse Petrus ipsorum manibus se nimirum tradidit . At illi comprehenderunt eum , Salernumque adduxerunt . Sed quid de illo factum sit , penitus ignoramus , videlicet utrum eum damnauerint , an illaesum illum ire permiserint : plura ferunt plurimi .

C A P. XCV.

R *Adelchis* , ut supra diximus , *Beneventanus Princeps* , dum tenuisset Principatum Samnitum per annos XI. & menses XI. ex hac (LVI) luce extinctus (8) est .
Ejus

(7) Hic anno 861. Principatum Salernitanum iniiit :

(8) Scilicet Anno 852.

(LV.) *Mons aureus* Oppidum non longe a Salerno urbe , qui etiam *Montorium* , Italice *Montuoro* appellatum , cui praest Dominus Magnus Altavillae Comes , Aricinaeque Princeps ex antiqua , illustrique familia de Capua ; quae eadem ex urbe nomen , omneque VI. fere ab hinc seculis trahit . De eadem familia alibi opportunius differendum . Faxit interim Deus Opt. Max. ut

haec diu semper augetur familia , ac perenni heroum serie ad suimet , patriaeque decus vigeat memoria seculorum sempiterna .

(LVI.) Quot annis Beneventi Principatum possederit Radelchis , pugnant Scriptores inter se ; sicuti etiam & in aliis Principum Langobardorum Aetatibus , atque eorum Morte . Ista haec a nobis alibi melius consideranda .

(a) i. Cum paucis Clericis .

(b) G. V. Sed dum *Guaiferius* in *Principem sublimatus fuisset* , statim ille . C.F. *sublimatus* , statim illus .

Ejus filium *Radelgarium* Beneventani Principem sublimarunt. Et ipse denique praefuit illis Princeps annos III. & menses VI. Sed quae praelia gesserint, cujusque fortitudinis fuerint, minime ad notitiam nostram usque pervenit. Sed dum *Radelgarius* (9) extinctus de hac luce fuisset, *Adelchis* frater ejus Principatum Samnitum obtinisset, statim foedus firmissimum cum *Guaiferio* iniit, atque pari consensu legationem *Ludovico* miserunt *Regi*, quatenus cum valido exercitu veniret, & una cum ipsis, *Agarenos* de finibus Italiae exturbaret, quia eam (a) valere jam denudatam habebant.

C A P. XCVI.

Dum in hunc modum *Ludovico Regi* delatum fuisset; diu venire distulit. Hac tempestate Imperator Constantinopolitanus (b) erat ipse *Basilias*. Dum ipse *Basilias* cerneret ab *Agarenorum* manibus *Calabriam*, simulque & *Apuliam* esse detentam, & nullo modo per suos subditos illos exinde ejicere valeret, legationem & ipse *Ludovico Regi* protinus misit, quatenus cum suo exercitu veniret, & *Agarenos* de *Ausoniae* finibus sua potentia ejiceret, munera infinita illi mittens. Cum vero *Ludovico Regi* munera simulque & epistola ei prolata fuissent, & jam bis exinde & ter a Principibus jam dictis efflagitatus vehementer fuisset: statim universum suum exercitum congregari jussit in unum; moxque *Romam* properavit, & non exigua munera in *Sedem* sacratissimam *Beatorum Apostolorum* obtulit; & a *Papa*, qui tunc in tempore aderat, oleo (10) unctionis est unctus.

CO-

(9) Cujus mors in Annum 854. incidit.

(10) Exploratum jamdiu est, *Ludovicum II. Augustum* Anno 850. a *Leo-*

(a) C.V. & alii: Valide eam jam nudatam videbant. (b) Praerat *Basilias*.

coronaque suo capite septus , & ab omnibus Imperator Augustus nimirum est vocatus . Dum vero talia fuissent ordinata , cum valido , ut diximus , exercitu ad Campaniae fines venit , & suum adventum nuntiandum Principibus misit , quatenus & ipsi cum suis hominibus ad bellum se praepararent .

C A P. XCVII.

Cum aliquo tempore Dauferius praenominatus una cum suis germanis tenti essent in carcere cum ingenti dolore , taliter prorumpunt in verba : *Pro nulla alia re nos in vinculis macerat nefandissimus noster patruus Guaiferius , nisi ut nostras opes sibimet societ : quod facere omnimodo non praevalet .* Ut verba inepta Principi Guaiferio fuissent comperta , valde iratus est , in verbis talia promit : *Nisi protinus omnes facultates illorum ante nostram ditionem praesentaverint , illico eos lumine coeli privari facio .* Sed ut germani minas Principis comperissent ,

a Leone IV. Romano Pontifice Imperiali corona redimitum fuisse . At tamen Salernitanus noster vel post illum Annum nominare pergit eundem tantummodo *Regem* . Id ab eo factum puto , quod Ludovicus vivente adhuc Lothario I. Augusto patre suo , Romanorum Imperator inunctus fuerat ; ac propterea Historicus noster eum , post patris mortem , rursus coronatum censuit . Constat etiam ex Annalibus Bertinianis Tom. II. Collectionis hujus , eundem Ludovicum Romae Anno 873. a Johanne VIII. Papa coronam accepisse . Sed coronatio ista aut Imperatoria non fuit , aut certe post bellicam Ludovici expeditionem haec enarratam peracta . Quare quid haec sibi velit Chronographus iste , non intelligo . (Prat.) Confundit Anon. priorem contra Saracenos adventum A. 851. cum altera ab A. 866. ad 870. , quo Saracenos ab Apuliae Provincia expulit ; Basilique tunc Imperatoris Legatos irrisit , qui titulum Augusti ipsi adtribui remuebant , ut infra patebit . Quare in priori hujus Imp. itinere inunctus fuerat Ludovicus , non autem in altero . Neque verum ab aliis putatur quod Ann. Bertin. habent , novam scil. Ludovici coronationem , a Johanne VIII. sed confusam potius cum illa Caroli Calvi A. 875. Ludovico Germaniae Rege ejus fratre reluctante .

inde exiit, & ad tantae sublimitatis fastigium ipse per-
venit. Sed ut eum interrogaverunt, utrum Ademario,
qui in carcere nexus erat, eruerent oculos, an non, ip-
se praediceret: ipse in hunc modum verba depromit:
*Non dico, ut illius oculos eruatis; sed tantum fuerat
bonum, si minime ille lamen aspexisset* (LVII).

C A P. IC.

Igitur Princeps Guaiferius collecta multitudine, Impe-
ratori Ludovico obviam exiit haud procul a Salerni-
tana urbe ad locum, (LVIII) cui Sarnum nomen est.
Utrique inibi in unum convenerunt. Praedictus autem
Imperator Ludovicus Ademarium ab ipso Principe ex-
petiit, quatenus illaefum illum suis, vivumque traderet.
Cui Princeps; *Quid est, quod Dominus noster ipsum ni-
mium anxie quaerit? Est namque (a) jure privatus, &
vestrae Sublimitati jam quid est opus?* Et e vestigio ni-
mirum clam ipse Guaiferius famulos suos Salernum mi-
sit, & in arduo carcere Ademarium luce privarunt, ju-
sto Dei judicio. Nam Redemptor noster Petro sic ait:
Omnis enim, qui acceperit gladium, gladio peribit. Ade-
marius jam fatus una cum suo genitore *Siconem liberum
Siconolfi* Galliae extorrem fecerunt; postremo per hau-
stum lethalem eum fecerunt spiritum exhalare. Genitor
praedicti Ademarii, ut diximus, Siconem salvum facere
praestiterat bis terque jusjurandum suo genitori. Unde
horta-

(LVII.) Rachanaldus Episcopus
suo deerat officio, ut qui Principi
assentabatur, ut vides: unde in
eap. sequ. ejusdem pravitas obfirma-
tur ex Domini nostri (quando ve-
ra fuerit) apparitione. Langobardi
ad hujusmodi divisionem somnia
frequentissime commenti sunt, ca-

que posteris credenda tradiderunt,
veluti sub fide parentum Nationis,
seculique vitio haec potius adscri-
benda.

(LVIII.) Sarnum Urbs non pro-
cul a Nuceria Boream versus etiam
num *Sarno* vocitatum.

(a) *Luce. C. Fr.*

hortamur , atque omnibus modis vos fideles omnes non modice obsecramus , ut Praelatis omni moderamine subijciatis , atque fidem fervetis , dicente Apostolo : *Subditi estote omni creaturae* (subaudi omni homini) : quanto magis illi , cui fidem accommodatus es ? Ea interim , quae obmisimus , rursus indagemus .

C A P. C.

ET ut certo certius Imperator Ludovicus Ademarium effossis agnovisset oculis , cum omni suo exercitu Beneventum (12) abiit , digneque eum *Beneventi Princeps Adelchisus* (a) accepit . Atque cum ipso Imperatore ipsi Principes Apuliam properarunt , & civitatem Barim , ubi Sagdan Agareus cum non paucis degebat , cum omni conamine undique constrixerunt , & variis machinis expugnare coeperunt . Hiis itaque gestis , praedictus ille *Rachinaldus Episcopus* saepissime Ecclesiam Dei Genitricis nocte , dieque pergebat , & pro suis delictis Dominum indefinenter efflagitabat . Factum est autem , ut ex more intempesta nocte Ecclesiam jam dictam introisset , atque ante vestibulum jam fessus resideret : illico apparuit ei Mediator Dei , & hominum homo Christus Jesus cum immenso splendore . At ille ut eum conspexit , obrigit , & in faciem ruit . Cui Dominus trina voce praedixit : *Scis meum nomen ?* Idem Episcopus : *Scio , & vere scio* . Ad haec Redemptor subjunxit : *Utinam fuisses calidus , aut frigidus* : hoc est nec in Fide fervidus , nec in totum fidelis . Haec dicens coelo receptus

A a 2

ceptus

(12) Expeditio haec Ludovici II. Augusti in Saracenos referenda videtur ad Annum 866. vel ad sequentem . Annales enim Bertiniani hoc innuere videntur . Vide etiam Chronicon Vulturense part. II. Tom. I. pag. 403.

(a) A. 866.

ceptus est. Praedictus ille Praeful statim elanguit, & cuncta, quae ei dicta fuerant a piissimo Domino, suis Clericis enodavit. At illi cognoverunt, quod pro nulla alia re Redemptor talia dignatus est promere, nisi ut suos fideles enormiter a recto tramite deviantes duceret, atque suis Electis denique sociaret.

C A P. CI.

Imperator jam dictus Ludovicus una cum (a) ipsis Principibus Apuliam, simulque & Calabriam properarunt, atque minutas civitates suo dominio pacifice subiecit, & quotquot ex Agarenis reperiunt, denique trucidavit. Sed imminente peccato Neapolitani Agarenos suscipiunt, alimenta quoque illis nimirum praebent. Expulsis, ut diximus, Agarenis ab Italia tamen Barim, ubi ipse Sagdan praeerat, & aliquantae aliae civitates illis omnimodo resistebant propter Agarenorum metum. Sed ut cognovisset ille Imperator, quod minime Barim expugnare valeret, & quod non haberet marinos hostes (LIX), statim Constantinopolim Basilio Imperatori legationem misit, quatenus sine mora navalem exercitum mitteret, ut Barim una cum ipso posset atterere. *Basilius Imperator Graecorum*, ubi hujusmodi verba captasset, valde gavisus est, atque sine mora non pauca (LX) scelendria misit, & qui illis

(LIX.) *Marinos hostes* : maritima nempe classem qua, portu Sacracenis penitus intercluso, subsidia nequaquam expectare possent. Ex ea etiam parte urbem facilius adgredi, atque expugnare hostes potuissent.

(LX.) *Scelendria* navigii genus, quod *Scedio* opponitur, navis quip-

pe incondita quaedam trabibus inapte contextis (quam nunc vulgo *scasa & schisso* vocamus) quo mercimonia post amissam navem, aut longe a litore dissitam circumferuntur. Unde etiam mala poemata a Lucilio in Sat. & a Sidon. in Epist. *Scedia* vocantur, ut ex Laurenbergio in Antiquar. verbo *Scedium*.

(a) *Cum dictis* Fr.

illis praeesset, quemdam *Patricium* (a) *Gregorium* nomine direxit, eumque admonuit, ut solerter invigilaret, & strenue pro suo posse decertaret. Ille vero una cum suis blandissima aequora omni nisu fulcantes, Barim adierunt, & ab Australi parte undique eam obsederunt. Cumque per multos dies undique eam obsiderent, atque variis machinis Langobardi, Francique scilicet expugnarent, idem Imperator Basilius quemdam Johannem Patricium Imperatori Ludovico Legatum misit, atque ad eum vehementer redarguendum direxit, eo quod ipse Ludovicus se *Imperator Augustus* in epistolis, quas dudum ipsi Basilio direxerat, scribi jusserat; & quod pauci essent, & sic infimi, ut si Graecorum exercitus ad illos adire potuissent, Graeci labentes sine dilatione ad nihilum deduxissent. Ille namque Ludovicus confusionem sufferre non valens, Autprandum fidelem ac familiarem suum cum luciflua Epistola Constantinopolim dixerit, ut de omnibus, unde illum redarguendo miserat, mira relatione dicta ejus compesceret: & ideo illam huic Historiae innectere facimus.

C A P. CII.

„ **I**N nomine (13) Domini nostri Jesu Christi Dei aeter-
 „ ni. Ludovicus divina ordinante providentia Impe-
 „ rator Augustus Romanorum. Dilectissimo, spirituali-
 „ que fratri nostro Basilio gloriosissimo, & piissimo aequae
 „ Imperatori novae Romae. Probabile quidem, & lau-
 „ da-

(13) Epistolam hanc Cardinalis Baronius in suos Annales antea integram intulit ad Annum 871. ex hoc eodem Chronico excerptam. Duchesnius quoque inter monumenta Scriptorum Francic. Tom. III. eandem exhibet. Rursus haec ipsam accipere, Lectorem non pigebit, quum multa habeat Codex noster, unde Baronianae editioni plurimum lucis ac subsidii accedat. Ego paucula tantum attingam.

(2) C. V. & Fr. *Georgium* nomine.

„ dabile constat , aliquem fratrem fratris monitis quasi
 „ quibusdam flatibus ad ignem Caritatis accendi ; pro-
 „ babilius autem est , sic ipsius ultroneae voluntatis ad
 „ hoc motibus inflammari . Sed probabilissimum est .
 „ quaecumque viam quemquam virtutis arripere , &
 „ magis magisque miris successibus in sublime proficere .
 „ Nam ille semper miles a Duce magis diligitur , qui
 „ post veniens hostium vires fortiter premit , quam is ,
 „ qui maturius quidem accessit sed forte aut nihil , aut
 „ certe modicum gessit . Secundum , quam regulam di-
 „ vinitus sublimatum (a) Imperium nostrum ex die , qua
 „ coepit erga fraternitatem tuam dilectionis radicem in
 „ corde suo plantare , multiplices fructus exhibere non
 „ destitit , non minus quam quae nostra , quam quae ve-
 „ stra sunt , procurans & vindicans , quamvis quae circa
 „ Missos nostros de (b) tua familiaritate , & benignitate
 „ te gloriaris egisse : nos prius erga *Jobannem famosis-*
 „ *simum Patricium* gessisse patescat ; quem revera non
 „ sicut amicum , vel quemadmodum fratris , idest Impe-
 „ rii tui hominem , sed quasi consanguineum nostrum ,
 „ & tamquam Excellentiae tuae sobolem tractavimus , &
 „ dileximus ; nec hunc penes nos positum aut tarditas
 „ umquam temporis , aut intima locorum a penetralibus
 „ nostris fecere extorrem . Ceterum spiritualem fraterni-
 „ tatem tuam miramur tot sermonum ambages conten-
 „ tiosius adversus Apostolum praetendentem , qui (c) di-
 „ cit (d) : *Si quis vult contentiosus esse , nos talem con-*
 „ *suetudinem non habemus* ; Neque Ecclesia Dei , cum
 „ Imperii dignitas apud Deum non in vocabuli voce ,
 „ sed in culmine pietatis gloriosa consistat ; nec nobis
 „ quod (e) appellatu mirandum , sed quod sumus , pro-
 „ vi-

(a) *Stabilitum leg. Baronius.*

(b) *In causa familiaritatis , & be-*
nignitatis legit Baron.

(c) *Dixit : Si Fr.*

(d) *1. Cor. 11.*

(e) *C. V. Appellamur , curandum ,*
sed quod sumus magnopere providen-
dum ; Fr. quid appellatum mirandum ,
sed quid.

„ videndum . Verum quia de Imperatorio nomine mul-
 „ ta nobis scripsisti , cogimur & nos quoque ad scripta
 „ tua quaedam rescribere , ne si usquequaque super hoc
 „ siluerimus , non ut contentionem vitantes , sed quasi
 „ ratione convicti , siluisse ab insipientibus videamur .

C A P . CIII.

„ **I**ndicat itaque dilectio tua , se maledictum Legis (a)
 „ pavescere , & idcirco terminos aeternos transferre,
 „ & veterum Imperatorum . formas commutare , ac prae-
 „ ter canonica , ac paterna praecepta (b) conversari re-
 „ nuat & recuset . Et tamen qui sunt illi , vel ubi , vel
 „ unde fuerunt prolata termini aeterni , vel veteres for-
 „ mae , aut illa canonica , ac paterna praecepta , minus
 „ aperte declarat , nisi forte super Imperatoris nomen ve-
 „ lit haec cuncta sentiri . Verum apud nos multa lecta
 „ sunt , multa quidem indefesse leguntur : numquam ta-
 „ men invenimus terminos positos , aut formas , aut
 „ praecepta prolata , neminem appellandum *Basileum* ,
 „ nisi eum , quem in urbe Constantinopoli Imperii te-
 „ nere gubernacula contigisset , cum singularum gentium
 „ monumentis , interim postpositis , sacrae nobis affluen-
 „ ter Historiae monstrent , plurimos fuisse *Basileos* nun-
 „ cupatos , & non solum electos quosque , quales videli-
 „ cet fuere Melchisedech , & David ; verum etiam repro-
 „ bos , quales Principes Assyriorum , Aegyptiorum , Moa-
 „ bitarum , & ceterarum nationum (quas dinumerare
 „ longum esset) extitisse probantur . Ergo cum ita sit ,
 „ frustra causandum ducit prudentia tua , alios praeter
 „ te *Basileos* non appellandos , nisi forte radendos ducat
 „ totius Codices Mundi , in quibus pene cunctarum gen-
 „ tium Principes a temporibus priscis , & deinceps *Basilei*
 „ *Basilei* inveniuntur scripti . Et certe ut de Latinis Co-
 „ dici-

(a) Deuteron. 6. 19.

(b) Conferunt. Et.

„ dicibus interim taceamus : si Graecos , & noviter edi-
 „ tos , revolvās Codices , invenies procul dubio plurimos
 „ tali nomine vocitatos , & non solum Graecorum , sed
 „ & Persarum , Epirotarum , Indorum , Bithyniensium ,
 „ Parthorum , Armeniorum , Saracenorum , Æthiopum ,
 „ Vuandalorum , & Gothorum , atque aliarum gentium
 „ Praelatos *Basileorum* appellatione veneratos . Intuere
 „ igitur , frater , & considera , quod multi fuerunt , qui
 „ *Basilei* diversis temporibus , & in diversis locis , & na-
 „ tionibus nuncupati sunt , vel haecenus nuncupantur .
 „ Et noli vel nobis , quod dicimur invidere , vel tibi
 „ singulariter usurpare , quod non solum nobiscum , sed
 „ & cum pluribus Praepositis aliarum gentium possides .
 „ Grave namque vitium est , singularis dignitatis fasti-
 „ gium , quod qui in principio ambierit , quid ei , am-
 „ biendo talia , contigerit , commemorare nolumus , ne
 „ fraternitas tua commemoratum ad injuriam suam exi-
 „ stimet .

C A P. CIV.

„ **D**icis autem , quod quatuor Patriarchales Sedes ,
 „ unum Imperium inter sacra mysteria memorari ,
 „ a Deiferis Apostolis usque nunc traditum habeant .
 „ Moxque hortaris , ut persuadeamus eis , quod nos *Im-*
 „ *peratorem* appellent : quod tamen nec ratio dicat ,
 „ nec opus est . Primo quidem , quia nobis non congruit
 „ alios , (a) qualiter nos vocent instruere ; deinde vero
 „ quia nobis etiam minime suadentibus tam Patriarchas
 „ singulos , quam ceteros homines , qui sub coelo sunt ,
 „ excepta fraternitate tua , tam honoratos , quamque pri-
 „ vatos , tali nos (b) novimus appellare cognomine , quo-
 „ ties eorum accipimus Epistolas , & Literas invenimus :
 „ praesertim

(a) *Quomodo*. Baron.(b) *Nominis*. Baron.

„ praesertim cum & ipsi patrum (14) nostri gloriosi Re-
 „ ges absque invidia Imperatorem nos vocitent , & Im-
 „ peratorem esse procul dubio fatentur , non profecto ad
 „ aetatem , qua nobis majores sunt , attendentes , sed ad
 „ unctiorem & sacrationem , qua per Summi Pontificis
 „ manus impositionem , & (a) orationem divinitus sumus
 „ ad hoc culmen provecti , & ad Romani Principatus
 „ Imperium ; quo superno nutu potimur , aspicientes .
 „ Porro si unum Imperium Patriarchae inter Sancta Sa-
 „ cramenta & sacrificia memorant , laudandi sunt , non
 „ utique inconvenienter agentes ; unum est enim Impe-
 „ rium Patris , & Filii , & Spiritus Sancti , cujus pars est
 „ Ecclesia constituta in terris , quam tamen Deus (b)
 „ non per te solum , nec per me tantum gubernari dis-
 „ posuit , nisi quia sumus tanta ad invicem caritate con-
 „ nexi , ut non jam divisi , sed unum existere videamur .
 „ Non autem credimus , Sanctissimos Patriarchas sic tui
 „ memoriam facere , ut aliorum quoque Principum (ut
 „ mittamus nostram) mentionem praetereant , cum pro
 „ hujusmodi etiam Apostolus (c) orare jussit , cum per-
 „ sequerentur Ecclesiam , ut securam & tranquillam vi-
 „ tam agerent cum omni pietate : praesertim cum eos
 „ etiam pro impiis orare non diffidamus , sub quorum di-
 „ ctione consistunt , sicuti Judaeae quoque Populus in Ba-
 „ byloniam ductus pro Rege Babyloniae per (d) Hiere-
 „ miam jubetur orare ; nam in illorum pace (e) fidelis
 „ etiam populus constituit pacem .

B b

CAP.

(14) Ii erant Carolus Calvus Franciae Rex , & Ludovicus Germa-
 niae Rex .

(a) *Tes. orationem ap. Baron.*

(b) *Nec per te . Baron.*

(c) *1. Timot. 2.*

(d) *Baruch. 1.*

(e) *Def. fidelis in Baron.*

„ **I**llud autem mirari merito possumus, quod tua Su-
 „ blimitas ad novam vel recentiorem appellationem
 „ aspirare nos autumat, cum quantum ad generis li-
 „ neam pertinet, non sit novum, vel recens, quod jam
 „ ab avo nostro, (a) non jam usurpante, ut perhibes,
 „ sed Dei nutu, & Ecclesiae iudicio, Summique Ponti-
 „ ficis per impositionem, & unctionem manus obtinuit,
 „ sicut in Codicibus (b) nostris invenire facile poteris.
 „ Verum quid mirum, si novum sit, cum omne vetus
 „ a novo principium habeat, & non novum a veteri.
 „ Et certe cum primi Romani Principes imperare coe-
 „ perunt, novum fuit; Sed de die in diem devênit in
 „ vetustatem. Non ergo quaecumque novitas in culpa
 „ est, sed (c) reprehensibilis injusta novitas. Unde &
 „ Apostolus cum dilecto discipulo scriberet, non ait: (d)
 „ *Vocum novitates devita; sed profanas vocum novitates*
 „ *devita.* Sane antiquam esse nostri Imperii dignitatem,
 „ nullus ambigit: qui vel nos successores antiquorum Im-
 „ peratorum esse non nescit, vel divinae pietatis divi-
 „ tias non ignorat. Nam quid mirum, si in fine tempo-
 „ ris palam exhibuit, quod ante tempora in abdito con-
 „ silio suo praedestinavit?

CAP.

(a) C. Vat. & Fr. *Non usurpatio-*
ne, ut
 (b) *Leget tuis, ut apud omnes Codd.*

(c) *Stilicet. Baron.*
 (d) *1. ad Tim. 6.*

„ **S** Ed nec hoc (a) ambitione caret ; quod afferis ,
 „ Principem Arabum *Protosymbolum* (15) dici , cum
 „ in voluminibus nostris nihil tale reperiatur & vestri
 „ Codices modo *Arabiton* , modo *Regem* , vel alio quo-
 „ libet vocabulo nuncupent . Verum nos omnibus Lite-
 „ ris Scripturas Sacras praeferimus , quae per David (b)
 „ non *Protosymbolos* , sed *Reges Arabum* , & *Saba* perspi-
 „ cue confitentur . *Chaganum* (16) vero non *Praelatum*
 „ *Azarum* , non *Cazarorum* , aut *Nortmannorum* nuncu-
 „ pari reperimus , neque *Principem Bulgarum* , sed *Re-*
 „ *gem* , vel *Dominum Bulgarum* . Quae omnia idcirco
 „ dicimus , ut quam aliter se habeant , quae scripsisti le-
 „ gens in Graecis voluminibus ipse cognoscas , quos ni-
 „ mirum suis cognominibus acquiescere perhibes , nec ta-
 „ men propria ipsorum cognomina recolis . Verbum id-
 „ circo ab his , & ab omnibus astute (c) *Basilei* debitum
 „ vocabulum adimis , ut hoc soli tibi non tam proprie ;
 „ quam violenter inflectas . Illud autem ridere libuit ,
 „ quod de Imperatoris nomine dixisti , neque paternum
 Bb 2 „ esse ,

(15) Certe in Historia Miscella Tom. I. pag. 138. Collectionis hujus legitur : *Mortuus est Muhavias Protosymbolus Saracenorum* &c. Id est *Amira* , sive Princeps . Utuntur hac voce non pauci ex Scriptoribus Historiae Byzantinae . Vide Du-Cangium in Glossario Graeco .

(16) Uti adnotatum a Valesio ad Panegyricum Berengarii Tom. II. pag. 393. Collection. hujus , *Hunni ac Avars* eadem gens fuere , qui postea *Hungr* seu *Hungari* appellati sunt , & adhuc adpellantur . Eorum Reges olim *Chagani* , seu *Cagani* , & *Cacani* appellatione singulari distinguebantur , ex *Cham* seu *Can* derivata , quae *Principem* significat , Paulus Warnefridi Lib. IV. Cap. 39. de Gest. Langobard. *Rex Avarorum , quem sua lingua Caganum appellant* . Sigebertus quoque ad Annum 520. scribit : *Ab hinc Regnum Hunnorum annotare cessabo , quia omnes gentis illius Reges Caganos vocatos lego* . Alios testes omitto .

(a) Cod. V. & alii : *admiratione* . (c) Def. *astute* in Baron.
 (b) *Psal.* 73.

„ esse, neque genti convenire. Quomodo enim paternum
 „ non est, quod jam in avo nostro paternum fuit? Quo-
 „ modo autem genti non conveniat, cum sciamus, ut
 „ de ceteris brevitatis gratiâ taceamus, ex Hispano-
 „ rum, (a) Isaurorum, & Cazarorum gente Imperato-
 „ res Romanos effectos? Neque enim veraciter assevera-
 „ bis, Nationes has gente Francorum, aut Religione, aut
 „ Virtutibus clariores; & tamen admittere non renuis
 „ Imperatores ex (b) hiis, & praedicare non despicias.
 „ Porro de eo, quod dicis; non in tota nos Francia im-
 „ perare, accipe, frater, breve responsum. In tota
 „ nempe imperamus Francia, quia nos procul dubio re-
 „ tinemus, quod illi retinent, cum quibus una caro, &
 „ sanguis sumus, ac unus per Dominum spiritus. Prae-
 „ terea mirari se dilecta fraternitas tua significat, quod
 „ non *Francorum*, sed *Romanorum Imperator* appelle-
 „ mur. Sed scire te convenit, quia nisi Romanorum Im-
 „ perator essemus, utique nec Francorum. A Romanis
 „ enim hoc nomen & dignitatem assumpsimus, apud quos
 „ profecto (c) nimirum primo tantae culmen sublimitatis,
 „ & appellationis effulsit, quocumque (d) gentem & Ur-
 „ bem divinitus gubernandam, & Matrem omnium Ec-
 „ clesiarum Dei defendendam (LXI), atque subliman-
 „ dam suscepimus, a qua & regnandi prius, & postmo-
 „ dum

(LXI.) Non itaque Ludovicus Pius Aug. Romanae Urbis domi-
 nium aliquod sibi reservarat in ce-
 lebri illa constitutione, sive Dona-
 tionis diplomate (quod penè omnes,
 etiam H. Grotius, P. Marca, Lab-
 beus, alijque Galliarum, & Ger-
 maniae Scriptores tanquam veram,
 legitimam, certamque modò faten-
 tur) in quo apertissimè legitur Pon-

tifici jurisdictionem in Romanum
 Ducatum cecidisse, sibi tantummo-
 do reservato intercedendi jure pro
 recurrentibus, atque pro Ecclesiae
 defensione, ac tutela, quam iidem
 Reges sibi cum attributis juribus ac
 privilegijs (*Patriciatus* nempe, seu
Patronatus) sibi, suorumque suc-
 cessoribus reservarunt. Quae quidem
 donatio, seu cessio dominij Urbis
 cla-

(a) C.V. *Histororum C.Fr. Austro-*
rum Bol. Isaurorum, & Cazaroro-
rum.

(b) *Es eos Bar.*

(c) *Def. in Baron.*

(d) *Quorumque, Baron.*

„ dum imperandi auctoritatem profapiae nostrae femina-
 „ rium sumsit . Nam Francorum Principes primo Re-
 „ ges , deinde vero Imperatores dicti sunt , hi dumta-
 „ xat , qui a Romanis Pontificibus ad hoc Oleo Sancto
 „ perfusi sunt . In qua etiam Carolus Magnus abavus
 „ noster unctioe hujusmodi per Summum Pontificem de-
 „ libutus , primus ex gente & genealogia nostra , pieta-
 „ te in eo abundante , & Imperator dictus est , & chri-
 „ stus Domini factus est ; praesertim cum saepe tales ad
 „ Imperium sunt adsciti , qui nulla divina operatione per
 „ Pontificum ministerium , propositi solum a Senatu &
 „ Populo , nihil horum curantibus , Imperatoria dignita-
 „ te potiti sunt . Nonnulli vero nec sic , sed tantum a
 „ militibus sunt clamati , in Imperio stabiliti sunt , ita
 „ ut etiam eorum quidam a feminis , quidam autem
 „ hoc , aut alio modo , ad Imperii Romani scepra pro-
 „ moti sunt .

CAP.

clarus evincitur ex testamento Ca-
 roli Magni Imp. & Ludovici divi-
 sione apud Pagium A. 853. In cu-
 jus primo apud Aeginardum legi-
 tur : *Super omnia autem jubemus,*
ut ipsi tres Fratres (Caroli scilicet
filij) curam & defensionem Eccle-
siae S. Petri simul suscipiant , sicut
quondam ab Avo nostro Karolo , &
beatae memoriae genitore Pipino Re-
ge , & a nobis postea suscepta est,
ut eam cum Dei adjutorio ab hosti-
bis defendere nitantur , & justitiam
suam quantum ad ipsos pertinet , &
ratio postularerit habere faciant . Pa-
ri modo locutus est Ludovicus Ca-
roli filius : Super omnia jubetam ,

ut ipsi tres Fratres (Lotharius , Pi-
pinus , & Ludovicus ejus filij) cu-
ram , & defensionem Ecclesiae S. Pe-
tri simul suscipiant sicut quondam a
proavo nostro Karolo , & Avo nostro
Pipino , & Karolo genitore nostro , &
a nobis postea suscepta est , ut eam
ab hostibus defendere nitantur &c.
 Haec ideo a me repetenda duxi , ut
 futilia quaedam argumenta , quae
 nuperi scriptores afferunt , quibus
 Romanam Urbem sub Impp. Occi-
 dentalium dominio fuisse conten-
 dunt , diluantur ; & rejecta satis
 habes apud Romani Pontificatus
 vindices .

„ Porro si calumniaris Romanum Pontificem , quod
 „ gesserit : calumniari poteris & Samuel , quod spre-
 „ to Saule , quem ipse unxerat , David in Regem unge-
 „ re non renuerit . Verum super hoc si est , qui Sum-
 „ mo Pontifici saltem unum faciat (17) motum , congruo
 „ profecto illius non carebit responso . Sed interim si pa-
 „ ginas revolvas Graecorum Annalium , & (18) quae (a)
 „ indiscriminate ab alienis , per vos nequaquam defensi ,
 „ (LXII) & quae a vestratibus Pontifices Romani pertule-
 „ runt , perscruteris , profecto invenies , unde illos iuste
 „ non valeas redarguere . Verum haec illi , quae extrin-
 „ secus agebantur , facile parvipenderunt ; nisi quae (b)
 „ intrinsecus per diversas haereses perimere conantium
 „ mo-

(17) Baronius legit *unum faciat muttum* , & , asterisco adjecto vi-
 tiam vocem monet . Sed revera retinendum *muttum* , quam vocem
 Italica & Gallica Lingua adhuc servant , nempe *Motto & Mot* . Anti-
 quitatem autem vocabuli hinc intelligis . Cornutus in Persii Satyr. I.
Proverbialiter dicimus : Muttum nullum emiseris , idest verbum .
 Consule Menagium in Origin. Linguae Italicae . Supra etiam vidimus
clamati : nunc dicimus *chiamati* . (Prat.) Bene legerat Baronius in
 Cod. Vat. *faciat muttum* : sic etiam in Frecc. & Bolv. At in nova Baro-
 nii editione inepte reponunt *multum* .

(18) Est apud Baronium : *atque discriminatos ab aliis , per quos*
 &c. Nullus ibi sensus . Amplectere lectionem Codicis nostri .

(LXII.) Alludit haec Ludovicus
 ad Iconomachorum haeresim , qua
 Graeci Imperatores a Pont. Max.
 divisi , immo illos odio semper ha-
 bentes persecuti sunt , mortemque
 in eos per Exarchos , aliosque Du-
 ces molientes . Insuper cum Roma-
 nus Ducatus , aliaeque S. Sedis Ur-
 bes a Langobardis oppugnarentur ab
 iisque Augustis subsidium Pontifices
 implorassent , nedum ipsis opitula-

tum fuit , quin immo novas sem-
 per persecutiones passi , desperantes
 omnino Orientalium Imp. auxilia,
 ad Gallorum regum opem implo-
 randam coacti fuerint Romani Pon-
 tifices . Ab iis Regibus tandem , ex
 Italia exactis Langobardis , Occi-
 dentalis Imperii iacta fuere funda-
 menta ; ut supra in notis ad Er-
 chempertum .

(a) C. V. & B. *discriminata* .

(b) Baron. & .

„ molimina deprehenderunt . Unde merito Apostatis de-
 „ fertis (quae enim communicatio Christi cum (a) Belial ?)
 „ adhaerunt genti adhaerenti Deo , & ipsius Regni fru-
 „ ctus facienti . Quoniam personarum non est acceptor
 „ Deus , sed ut eximius Apostolus (b) innuit , (c) *in omni*
 „ *gente , qui timet Deum , acceptus est illi* . Ergo cum ita
 „ sit , cur nos satagis reprehendere , quoniam ex Fran-
 „ cis oriundi , Romani moderamur habenas Imperii , cum
 „ in omni gente qui timet Dominum , acceptus sit illi ?
 „ Et certe Theodosius major , & filii ejus Arcadius , &
 „ Honorius , atque Theodosius minor Arcadii filius ex
 „ Hispanis ad Romani Imperii culmen assumpti sunt : &
 „ tamen non invenimus , quod aliqui clamaverint , vel
 „ reprehenderint Theodosium , quod non Romanus , sed
 „ Hispanus existeret , vel restiteriat , vel prohibuerint ,
 „ filios ejus in loco patris , & honore succedere ; quem-
 „ admodum , ut (cum pace tua dicamus) nunc tua co-
 „ nari videtur diligenda fraternitas , & sustinenda dile-
 „ ctio , quasi gens Francorum non pertineat ad heredi-
 „ tatem , de qua Pater ad Filium loquitur . *Postula , (d)*
 „ *inquiens , a me , & dabo tibi gentes hereditatem tuam* .
 „ & cetera . Et alibi : *Glorificantes me glorificabo (e) , &*
 „ *alia innumerabilia (f) .*

C A P . QVILL

„ ERgo , frater carissime , desine in hoc contentiosus
 „ agere ; desine adulatoribus quibusque aures tuae
 „ pietatis inflectere . Denique gens Francorum multos (g)
 „ & foecundissimos Domino fructus attulit , non solum
 „ cito credendo , verum etiam nonnullos alios salutifere
 „ convertendo . Unde vobis a Domino jure praedictum
 „ est :

(a) 2. Cor. 6.

(b) Apostolorum . Baron.

(c) Act. 10.

(d) Psalm. 2.

(e) 1. Reg. 2.

(f) C. Vat. & Fr. *mirabilia* .

(h) Justus . Baron.

„ est : (a) *Auferetur a vobis Regnum , & dabitur genti*
 „ *facienti fructus ejus* : Sicut ergo potuit Deus de lapi-
 „ dibus suscitare filios Abrahæ , ita potuit de Franco-
 „ rum (b) duritia (c) suscitare Successores Imperii . Et
 „ sicut si Christi sumus secundum Apostolum (d) , Abrahæ
 „ semen existimus , ita si sumus Christi , omnia possumus
 „ per gratiam ipsius , quæ possunt illi , qui videntur exi-
 „ stere Christi . Et sicut nos per Fidem Christi Abrahæ
 „ semen existimus , & Judæi per perfidiam Abrahæ filii
 „ esse deserunt : ita quoque nos (e) per bonam opinio-
 „ nem , idest Orthodoxiam , regimen Imperii Romani su-
 „ scipimus . Graeci vero propter Cacodoxiam , videlicet
 „ malam opinionem , Romanorum Imperatores existere
 „ cessaverunt , deserentes (f) non solum Urbem & Se-
 „ dem Imperii , sed & gentem Romanam , & ipsam quo-
 „ que linguam (g) amittentes , atque ad alia (h) trans-
 „ migrantes .

C A P. CIX.

„ **S**ED ne , frater desiderabilis , tristitia cor tuum re-
 „ pleat , audi sequentia : (i) quia *non repulit Deus*
 „ *plebem suam , quam praescivit* . Dico (k) ergo , num-
 „ quid sic offenderunt , ut caderent ? absit . Sed illorum
 „ delicta honor noster , & diminutio ipsorum plenitudo
 „ nostra effecta est . Cum enim fracti sunt rami , nos in-
 „ sertum sumus in illis . Cum oleastri (l) quidem amodo
 „ fuissetus , & focii radicum , & pinguedinum (m) oliuae
 „ effe-

(a) *Matth. 21.*(b) *C. Vat. Duritia Romani suscitare.*(c) *Romani addit Baron.*(d) *Ad Gal. 3.*(e) *Propter Bolv. Baron.*(f) *Def. Scilicet .*(g) *Penitus. Def.*(h) *Cod. Vat. & Bol. Ad aliam**Urbem , Sedem , Gentem , & linguam per omnia transmigrantes . Fr. Ad aliam sedem .*(i) *Ad Rom. 2.*(k) *Dic. Frecc. Baron.*(l) *C. V. Quodam modo.*(m) *C. F. Pinguedinis.*

„ effecti sumus. Dicimus ergo: fracti sunt rami, ut nos
 „ infereremur (a): & bene. Non enim nisi propter credu-
 „ litatem non rectam fracti sunt; nos autem fide stamus.
 „ Qui habet aures audiendi, audiat. Sed dicis, quod
 „ esset tempus, secundum quod fraternitati nostrae re-
 „ promiseris, quando & hac potiremur appellatione, si
 „ Deus ad finem ea, quae (b) consiliati sumus, perdu-
 „ cere voluisset: equidem de consilio, quod asseris, quae
 „ diximus, haec ipsa & nunc dicimus; Non enim est in
 „ nobis Est, & Non, & a Verbo nostro nec ad dexte-
 „ ram, nec ad sinistram divertimus: sed in ipso immoti
 „ persistimus. Appellationem autem illam, sicut haec-
 „ nus nec nos, nec patres nostri per carnem & sanguinem
 „ possedisse dignoscimur, ita quoque de cetero non im-
 „ merito possidere contendimus. Per patres enim nos, &
 „ non per filios, consuevimus honorari; & apud nos (c)
 „ gloria non a filiis ad patrem (d), sed a patribus (e) ad
 „ filios derivatur. Quod enim nos a Patre luminum, a
 „ quo omne datum optimum, & omne donum perfectum,
 „ sumus, neque a filio, neque per hominem, aut ab
 „ hominibus accipere (f) volumus.

C A P. CX.

„ Postremo scito, quia qui (g) Riga (h) quemque ap-
 „ pellat, quid dicat, nec ipse novit. Siquidem etiam
 „ si linguis omnibus more Apostolorum, immo Anglo-
 „ rum loquaris, cujus linguae sit Riga, vel cui dignita-
 „ ti sonus ille barbarus congruit, quod Riga (i) dicitur
 „ interpretari non poteris. Nihil enim (k) forte ad idio-

Cc ma

(a) Inferamur. Baron.
 (b) Conciliati. Fr.
 (c) Cum gloria F.
 (d) Patres. Frecc.
 (e) al. in filios.
 (f) Omnino F.

(g) Riga pro Rege usurpatum •
 Basilio.
 (h) Quemquam.
 (i) C. V. Quod Rex dicitur.
 (k) Fore. Baron.

„ ma propriae Linguae tractum *Riga Regem* significare
 „ monstraveris . Quod si ita est , quia non jam Barba-
 „ rum , sed Latinum est , oportet ut cum ad manus ve-
 „ stras pervenerit , in Linguam vestram fideli translatio-
 „ ne vertatur . Quod si factum fuerit , quid aliud nisi
 „ hoc nomine *Basileus* interpretabitur ? quod non solum ve-
 „ teris , sed novi Testamenti omnes Interpretes attestan-
 „ tur . Unde si in (a) alteris personis hoc detestaris vo-
 „ cabulum , stude ex omnibus tam Latinis libris , quam
 „ Graecis , sive *Regis* , sive *Basileos* nomen eradere (b) .
 „ His itaque super hoc ita praelibatis , obstupefcimus
 „ in iis , quae Serenitas tua profequitur dicens : Suls , idest
 „ Graecis , Barim (19) ex parte sua debellantibus , &
 „ elidere decertantibus , nostros vel solum intuitos , vel
 „ prandiis (c) dissolutos , nullum auxilium praestitisse ;
 „ hancque ideo civitatem capi minime potuisse : cum (d)
 „ nos sive intuendo tantum , sive prandendo , sive aliud
 „ quid agendo , Barim tamen , licet perpauca , & sine re-
 „ nus impugnasse , & ope divina cepisse (20) (e) nosca-
 „ mur .

(19) Non uno anno obsessum ac oppugnatam a Ludovico II. Au-
 gusto *Barium* ; qui & variam fortunae aleam ibi sensit . Anno 867.
 primum ad eam Urbem contra Saracenos castra posuisse videtur . Inde
 vero fugatus , obsidionem rursus instituit fortassis Anno 869. de qua re
 vide Chronicon Vulturense , part. II. Tom. I. hujus Collectionis
 pag. 403. (Prat.) Haec alibi satius expendenda duxi .

(20) Anno 871. (quamquam mihi suspicio erepta non sit de Anno
 870.) videtur Barium a Ludovico II. receptum . Et quidem a Fran-
 cis potius ac Italicis devictam Urbem fuisse hinc intelligimus , quam a
 Graecis simul junctis , uti Porphyrogenneta in Vita Basilii Imperatoris
 scripsit . Quare cum Baronio Epistola haec recte refertur ad Annum
 871. (Prat.) Barium A. 870. captum fuisse puto (ut alibi dicam) ,
 ipso-

(a) *In alienis* . Fr. & Baron. Fr. & Bolv.

(b) C.V. Evadere nam nihil lin-
 gua latina resonet , quam quod Grae-
 ce dicitur Βασίλειος . Not. in margine

(c) *Dissolutis agentes* , nullum . Fr.

(d) *Nostri* . Fr.

(e) *Noscantur* . Bar.

„ mur : Vestri autem sicut bruchi multitudine apparen-
 „ tes , & sicut locustae primum impetum dantes , eo
 „ ipso , quo conatum suum in prima fronte monstraverunt,
 „ pusillanimitate superati protinus infirmati sunt ; & mo-
 „ re locustarum repente quidem salierunt , sed confestim
 „ fatigati quasi a nixibus (a) volandi deciderunt ; ac per
 „ hoc neque intendo , neque prandendo , neque bellan-
 „ do quibuslibet insignibus triumphis monstratis , motu
 „ subitaneo & clandestino recesserunt , & inefficaces ; non-
 „ nulli econtra , Christianis solummodo captivatis , ad
 „ propria repedarunt . Ergo , frater noster , noli de ce-
 „ tero Francos ridere , quia etiam inter mortis vicina ,
 „ student & prandia , & omnia caritatis indicia proximis
 „ exhibere , & tamen a proposito non (b) lentescere ;
 „ quoniam secundum Apostolum (c) sciunt abundare , &
 „ penuriam pati , & saturari , & esurire , & (ut compen-
 „ dio dicamus) omnia possunt in illo , qui eos confortat (d) .

„ De paucitate vero quid miraris , si pauci fuerunt ;
 „ & tamen multa lucra detulerunt ? Praeterea qua de re
 „ pauci fuerunt nostri , pridem dilectioni tuae patefecimus ;
 „ sed quoniam nos super hoc pulsasti , denuo nostrum
 „ sume responsum . Cum enim diu demorante Stolo (LXIII) fraternitatis
 „ tuae , illius jam minime prae-

C c 2 stola-

ipsoquemet anno hanc scriptam fuisse epistolam pro certo habendum
 erit ; nam paulo post Bariū expugnationem Epistolam ad Imp. Basiliū
 missam legimus .

(LXIII.) *Stolus* , *solium* , *folium* , in Glossar. Queritur hic Ludovicus
 apud mediū Aevi scriptores navalem de navali expeditione a Graecis tam-
 expeditionem significat : de quo pas- diu retardata .
 sim apud eos mentio . Vid. Ducang.

(a) *Nisibus* . Fr. (c) *Ad Philipp. 4.*
 (b) *C.V. Non lassefecere* . Fr. *la-* (d) *Domino* . Fr.
cessere .

„ stolaremur adventum, & in anno ipso de obsidione Bari
 „ nihil omnino fieri putatemus, omnes ad suas aedes re-
 „ dire permiseramus, hiis solum retentis, quos ad pro-
 „ hibitionem recipiendorum alimentorum sufficere crede-
 „ bamus. Et hoc est, quod Stulus insperatus apparens
 „ non nisi paucos nostros invenerit (a). Verumtamen isti
 „ pauci, & adhuc pauciores, quibusdam horum diverso
 „ languore gravatis, effecti, antequam Baris caperetur,
 „ tres Ammiréodas (LXIV), qui totam Calabriam depopu-
 „ labantur, & innumerofam multitudinem Saracenorum
 „ prostraverunt, & magnam vestratibus (LXV) salutem
 „ divino (b) brachio contulerunt. Quare non solum Ca-
 „ labritanorum Hismaëlitum ingens ex tunc facta est di-
 „ minutio; sed & Barenfium potentatus omnimodo disso-
 „ lutus; ac per id ad capiendum facilis adinventio.
 „ Cujus facti trophaea vestros credimus tuo Imperio re-
 „ tulisse, & opera Dei, quae taceri non debent, mira-
 „ biliter enarrasse.

CAP.

(LXIV.) *Ammiréodas* intelligit, aut Praefectos fortasse, militaris aliqujus cohortis Saracenicae, quas vulgo dicimus *Capi di Brigade*. Aut maritimae classis Duces, sive Architalassos: unde nomen apud Hispanos primum, & ex iis apud alios *Almirante*, & *Ammiraglio* ortum; qui quidem & in navalibus, & in terrestribus expeditionibus pro opportunitate deservirent. Anon. infra cap. 108. dicit *Ammirandus tres, qui totam Calabriam depopulabantur*: qui-

bus verbis *manum*, seu *Brigata*, militum designat, cujus caput *Ammiraglio*, sive potius *Brigadiero*.

(LXV.) *Vestratibus* ait, quod Saraceni Brutiorum, & Calabriae tota infestantes, sensimque occupantes, Graecorum tunc temporis in iis Regionibus dominatum, ac vires labefactabant. Langobardi Graecis tunc foederati Saracenorum copias delere curabant, ut opportuno eos praesidio subvenirent. Alibi melius patebit.

(a) *Invenierunt. Bar.*

(b) *Beneficio. Baron.*

„ Ceterum fraternitatis tuae dilectionem rogamus, nul-
 „ lam *Nicetae Patricio* molestiam introgare, pro eo
 „ quod nostrum tam insolenter offenderit animum. Nam
 „ licet adeo protervus, & contumax erga nostrum fue-
 „ rit Imperium, ut fidelium quoque nostrorum numero-
 „ sa multitudo in eum severiore mente commoveretur,
 „ nisi a nobis causâ tui honoris pariter & amoris prae-
 „ ventâ compefceretur: tamen malum pro malo retri-
 „ buere non tulimus, nec debemus. Et idcirco te depo-
 „ scimus, si qui minarum super ipsum potestatis tuae
 „ fortassis imminet, celeris benignitatis tuae manu (a)
 „ pro nostro removeatur amore.

„ Non autem tales *Apoctisarios Apostolicae Sedis* esse,
 „ vel professio decet, vel eruditio dicat, vel conversa-
 „ tio anteaeta demonstrat, quales illos scripta praedicant,
 „ quae nobis fraternitas tua direxit. Electos enim, & ap-
 „ probatos eos tam spiritualis Pater noster summus Pon-
 „ tificex, quam Ecclesia per diuturna tempora scientes, &
 „ Ecclesiasticae correctionis negotia strenue peragentes,
 „ ad preces sublimis a Deo servandi Imperii tui, illos
 „ direxisse noscuntur. Unde & decuerat Excellentiam
 „ tuam ita munitos eos remittere, ut in nullos vel pira-
 „ tarum, vel aliorum pravorum incursus inciderent: Gra-
 „ ve namque contra te super hoc tam spiritualis Patris
 „ nostri Apostolici Papae, quam totius Ecclesiae, Roma-
 „ nae murmur accenditur, eo quod illos a Sede Apосто-
 „ lica tam desiderabiliter expetieris, sed tam improvida
 „ dispensatione remiseris.

CAP.

(a) C. B. Manus.

„ **E**T *Nicetas* quidem *Patricias*, *Hadriatici* freti ser-
 „ vator cum classibus destinatus, accepta quasi pro
 „ huiusmodi re occasione, multas praedas ab ipsis *Scla-*
 „ vonis abstulit, & quibusdam Castris diruptis (a) eorum
 „ homines captivos abduxit. Nec tamen quae praefati
 „ venerabiles Apocrifarii perdidit, haecenus restitu-
 „ ta sunt. Sane spiritualem nolumus tuam ignorare fra-
 „ ternitatem super castra nostra diruta, & tot populi
 „ *Sclavoniae* (21) nostrae in captivitate sine aliqua (b)
 „ parcitate subtractis, supra quam dici possit animum
 „ nostrum commotum. Non enim congrue gestum est, ut
 „ eisdem Sclavonis nostris cum navibus suis apud *Barim*
 „ in procinctu communis utilitatis consistentibus, & nihil
 „ sibi adversi aliunde imminere putantibus, tam impie
 „ domi suae quaeque sua diriperentur, sibi que continge-
 „ rent, quae si praenoscerent, nequaquam profus incur-
 „ rerent. Qua de re desiderabilem dilectionem tuam hor-
 „ tamur, & admonemus, quod mox id corrigere jubeat,
 „ & ipsos captivos ad propria cum suis reduci praeci-
 „ piat, si Caritatis vinculum nunquam inter nos fore
 „ cupiat dissolvendum. Nullus enim mortalium haecenus
 „ Imperium nostrum (22) talia commisisse recolit; ac per
 „ hoc nisi correptionem jussio tua praeveniat, juste seve-
 „ ritatis nostrae proxime ultio procul dubio subsequetur,
 „ nec poterit remanere penitus impunitum, quod in
 „ con-

(21) Regni Italici fines penetrasse in *Histriam* quoque & *Dalmatiam* ex *Annalibus* Francorum constat. Lata significatione eae etiam *Provinciae* sub *Sclavoniae* nomine a nonnullis comprehenduntur, fortasse quod & ipsae *Lingua* Sclavonica utantur. Sed praestare nolum, quia aliqua *Illyrici* pars, adhuc *Italicis* Regibus subiecta haec indicetur.

(22) *Baronius* legit *vestrum*. Quenam lectio sequenda sit, aliorum iudicium esto.

(a) *Direptis*. *Baron.*

(b) *Qualibet*. *Baron.*

„ contemptum nostrum tanta temeritate constat fuisse pa-
 „ tratum .

C A P . CXIII

„ **N**ihilominus etiam innotescimus (a), obstupuisse
 „ nos, talia de Missis nostris audientes, qualia tuae
 „ nobis dulcedinis literae intimarunt : adeo quippe illos
 „ Inordinate significas ambulasse, ut semper evaginato
 „ gladio deportato, non solum jumenta, sed & homines
 „ interficerent. Quae res si ita se habuit, mansuetudini
 „ nostrae valde displicet, & ut ad certitudinem perdu-
 „ catur, vehementer exoptat. Verum & ipsi diligenter
 „ a nobis inquisiti, tale quid gessisse modis omnibus ne-
 „ gaverunt; & quia non est, qui in faciem illos arguat,
 „ non est profecto eis neque convictis, neque confessis,
 „ justae correctionis aliquid ingerendum (b). Verum nos
 „ illos nec ita educavimus, ut ad talia, qualia perhibes,
 „ laberentur, & ideo de illis quicquam eorum credere
 „ (c) facile non judicavimus. Ceterum indecorum sonuit,
 „ quod fraternitas tua perhibuit dicens, suos (d) non gla-
 „ diis, sed dentibus nostros dilaniavisse (e), nisi causa ti-
 „ moris tui minime coërcerentur : cum si non essent in
 „ Imperio tuo, nil tale sibi praetenderent ; sed nec in
 „ Regno tuo positi quicquam horum penitus formidarent.
 „ Quinimmo nec tanti numeri viros, & alios adhuc to-
 „ tidem (Deo gratias) expavescerent.

CAP.

(a) Te existimare scimus. Bar. Cod. Vat.

(b) C.B. Inquirendum.

(c) Non facile. C. Vat. & Frecc.

(d) Def. suos in Bar.

(e) Bar. Dilaniandos esse. ()

„ **P**ostremo de *Neapoli* (23) nobis in Christo fraterni-
 „ tas tua monuit; quasi miserimus populum nostrum
 „ ad incidendas arbores, & messes igne cremandas, &
 „ hanc ditioni nostrae subdendum. Cum licet ab olim
 „ nostra fuerit, & parentibus nostris piis Imperatoribus
 „ tributa persolverit; verum nos ab ejus civibus, prae-
 „ ter solitas functiones, nihil exigimus; nisi salutem ipso-
 „ rum, videlicet ut desererent contagia perfidorum, &
 „ plebem desisterent insequi Christianorum. Nam Infide-
 „ libus arma, & alimenta, & cetera subsidia tribuentes,
 „ per totius Imperii nostri litora eos ducunt; & cum ipsis
 „ toties Beati Petri Apostolorum Principis fines furtim
 „ depraedari conantur, ita ut facta videatur esse *Nea-*
 „ *polis Panormum* (24), vel *Africa*. Cumque nostri qui-
 „ que Saracenos insequuntur, ipsi ut possint evadere,
 „ *Neapolim* fugiunt: quibus non est necessarium *Panor-*
 „ *num* repetere, sed *Neapolim* fugientes, ibidemque
 „ quousque perviderint (b) latitantes, rursus (c) impro-
 „ viso ad exterminia (d) redeunt. Super quibus illos saepe
 „ monuimus, sed ex monitione peiores (e) fiunt, adeo
 „ ut *Episcopum* (25) proprium, quoniam eos, ut vita-
 „ rent

(23) Nempe ea Civitas iis temporibus ab Italico Regno exclusa, a suis regebatur *Ducibus*, qui & *Consules* & *Magistri Militum* appellabantur. Ii tamen supremam Graeci Imperatoris ditionem super se agnoscebant.

(24) Tunc enim Sicilia universa Sarcenorum jugo premebatur.

(25) Nempe *Athanasium* spectatae sanctitatis virum, cujus vitam ac aerumnas descriptas habes a Johanne Diacono in *Vitis Episcoporum*. *Neapolit. part. II. Tom. I. Rerum Ital. pag. 316.*

(a) *Integrum hoc caput refertur a Freccia lib. 1. de subscud. cap. de Provinc. Sic. fol. 72.*

(b) *C. B. Pervenerint.*

(c) *Ex improvise.*

(d) *Certamina Bar.*

(e) *Effecti sunt. Fr.*

rent confortia malignorum monitabat; ex urbe (a) pro-
 jecerunt; Illustres, ac Proceres civitatis compedibus
 obsignarunt (b). Ergo si societatem non dissolverint In-
 fidelium, secundum Apostolum, qui praecepit dicens:
 (c) *Nolite jugum ducere cum Infidelibus*, & Pastorem
 ac Episcopum proprium non receperint, (26) portio-
 nem eorum ponemus cum hiis, quorum libenter am-
 plexi sunt unionem, & in una lance appendemus utro-
 que. Quoniam non solum qui faciunt talia, sed qui
 consentiunt facientibus, dignos morte judicat memo-
 ratus insignis Apostolus (d): praesertim cum unanimi-
 ter arma contra Christianos ferant, & dimicent; & si
 quos Fidelium capere possunt, Saracenorum manibus
 tradant, cum ipsis ad bellum uno impetu proceden-
 tes (e).

C A P. CXV.

DE cetero, frater carissime, noveris; cum virtute
 summi Opificis nostri exercitum nostrum ordine
 praenotato, Bari triumphis nostris submissa, Saracenos
 Tarenti (27) pariter, & Calabriae mox mirabiliter hu-
 miliasse (f) pariter, & comminuisse, ac hos celerius,
 duce Deo, penitus contriturum, si a mari prohibiti
 fuerint escarum admittere copias, vel etiam classibus a

Dd Pa-

(26) Ea enim de causa Sanctus Athanasius Neapolitanus ad ipsum Ludovicum Augustum se se contulerat.

(27) Obsidionem ejus Urbis Anno eodem 871. quo hanc Epistolam scripsit Ludovicus Imperator, suscepit, ut constat ex Chronico Vulturen-
 nensi part. II. Tom. I. Collectionis hujus pag. 403.

(a) C. V. *Projecerunt, & illustres.* tatio: *Haec non Civium culpa ac-*
 (b) C. V. & Fr. *Obligavit. B. ciderunt, sed Sergii Tyranni ipsis do-*
alligarent. minantis, cujus persecutione S. Asba-
 (c) 2. Cor. 6. *nasius eorum Episcopus ipsa pulsus est*
 (d) 6. Rom. 1. *civitate.*
 (e) In Baron. additur sequens no- (f) *Simul Fr. & Bar.*

„ Panormo , vel Africa fuscipere multitudines . Quapro-
 „ pter spiritualis (a) fraternitas tua , quia (b) per si-
 „ tum (c) nostrorum cunei populorum in utrisque locis
 „ vix aut numquam deerunt (d) studeat necesse est suffi-
 „ cientem stolum destinare , qui & illos a recipiendis ali-
 „ mentis a mari coërceat ; & si plurimas contigerit , si-
 „ cut saepe nuntiatur , pessimae gentis advenire cater-
 „ vas , facilius illis resistere divino munitus brachio va-
 „ leat . Nam ipse Stratigus Georgius , licet solerter invi-
 „ gilet , & strenue pro suo posse decertet (e) , non tamen
 „ (f) sufficiet obviare , si plures inimicorum naves ex
 „ parte qualibet apparuerint (g) ; non videlicet , (h) nisi
 „ pauca prorsus (*) chelandia possidens . Et quia nonnul-
 „ li Saracenorum Panormi latrunculi cum sagenis (LXVI) ,
 „ solatio & refugio jam Neapolitanorum memoratorum
 „ freti , per Tyrrhenum mare debacchantur , oportet , ut
 „ ad hos capiendos tuae fraternitatis stolus sine dilatio-
 „ ne mittatur . Isti sunt , qui & (i) Calabritanis Sarace-
 „ nis indefesse stipendia praebent , & hiis , qui Panormi
 „ sunt , auxilia quotidiana ministrant : Unde si capiantur
 „ sagenae , maxima ex parte Saraceni , tam Panormi , quam
 „ Calabriae , constringentur . Nos enim Calabria , Deo
 „ auctore , (k) purgatâ , Siciliam pristinae (l) disponimus
 fecun-

(*) Genus navigii . *Chelendria* , *Chelindros* , *Salandras* alii appel-
 larunt .

(LXVI.) *Sagenae* ; genus levis , rebant , portumque Neapolis facile
 subtilisque navigii , quibus Saraceni appellebant .
 Tyrrhenum undique mare excur-

(a) <i>Spefiabilis</i> . Frecc.	(f) <i>Sufficit</i> . Baron.
(b) C.V. & alii: <i>quia per sicum</i>
(idest <i>per terram</i>).	(g) <i>Apparerent</i> . Baron.
(c) <i>Totum</i> legit Baron.	(h) <i>Eo quia pauca prorsus sicum</i>
<i>scelendria possides</i> . Bar.
(d) Def. <i>Deerunt</i> in Bar. & Mu-
rator.	(i) <i>Cum</i> leg. Bar.
(e) Fr. <i>Decertare fatagat</i> .	(k) <i>Expugnata</i> . Bar.
	(l) <i>Decest pristinae</i> in Bar.

„ secundum commune placitum libertati restituere. Quod
 „ tanro erit utrumque facilius, quanto illi divinâ dexte-
 „ râ, aptis navibus, & latrunculis, fuerint amplius & ce-
 „ lerius infirmati. Nulla ergo tarditas, frater carissime,
 „ nulla mora in mittendo stolo proveniat, ne vel per
 „ escarum a mari receptarum abundantiam, vel per ad-
 „ ventantium Saracenorum (a) classium numerositatem
 „ horum vires non infirmentur, sed roborentur; & sic
 „ roborentur, ut postea difficilior infirmentur. Sed & fru-
 „ stra nostri per siccum indefesse certamen arripiant, si
 „ sic per aequora fuerint aliqua stipendia, vel copiosam
 „ multitudinem consequuti. Postremo misimus (b) desi-
 „ derabili fraternitati tuae Auprandum fidelem, ac fami-
 „ liarem hominem nostrum, qui quaedam, quae huic de-
 „ sunt Epistolae, viva voce tuo a Deo tuendo referabit
 „ Imperio, qui a diligenda nobis in Christo fraternitate
 „ tua susceptus benigne, non (c) exceptis VIII. diebus
 „ quaesumus ullo modo retardetur, sed celerius ad nos,
 „ quia ita convenit, nulla impediende mora, Deo pro-
 „ pitio, remittatur.

C A P. CXVI.

INterim tramitem, quem reliquimus, districtius gradia-
 mur. Memoratus *Imperator Ludovicus*, antequam
 Baris caperetur, tres Ammiradas, qui totam Calabriam
 depopulabantur cum numerosa multitudine Saracenorum;
 missis suis fidelibus prostravit; & non solum Calabritano-
 rum Ismaëlitum ingens tunc facta est diminutio, sed etiam
 Barensum potestatum omnimoda dissolutio. Sed dum per
 prolixa tempora, eam videlicet undique obsedisset, postre-
 mo a Francis, & Langobardis est capta. Ipse namque

D d 2

Sa-

(a) C. Fr. & alii: *Agarenarum*. (c) C. Fr. *Expectatis decem*.
 (b) C. V. *Desiderabilissimas*.

Sagdan (28) in unam Civitatis illius turrem se communit, & nominative *Beneventanum Principem Adelchisium* acclamavit, inquires: *In fide tua me suscipe, quia, teste Deo, tuam filiam incontaminatam penes me habeo*: habuerat enim nuper eam obsidionem, & minime, licet infidelis, adhuc contaminaverat. Quo audito Princeps Adelchis statim ab ipso Imperatore eum expetiit, & accepit (29), necnon & duos alios (a) sodales. Et totâ Apuliâ, simulque etiam Calabriâ, Deo propitio, ab hostibus potenter ereptâ, cum ingenti tripudio Beneventum venerunt (LXVII).

C A P. CXVII.

Cumque Beneventano (b) hostiliter insequeretur sua conjux; atque mulieres illorum omnimodis nimirum foedaret; & ipsa Beneventanos variis injuriis afficeret, asserens ad suos, quia minime se sciunt communire Beneventi clypeis: dum fere spatio trium annorum ipse memo-

(28) Idem est ac *Sâosban* supra num. LXVI. memoratus, Princeps, five Dux Saracenorum in Apulia. Eiusdem quoque mentionem habes apud Erchempertum num. XXIX. ibique *Sangolan* dicitur. Constantinus Porphyrogenneta in Vita Basilii Macedonis *Soldanum* illum appellat: nos nunc *Sultanum* dicimus. Et quidem veri videtur similis, appellationem hanc non ejus nomen, sed dignitatis titulum expressisse.

(29) Supra laudatus Porphyrogenneta, *Soldanum* hunc in potestatem Imperatoris venisse, atque ab eo Capuam perductum tradit. Italico homini de Italicis rebus scribenti fortassis heic fides major adhibenda. (Prat.) At de hac re melius infra in Chron. Com. Capuae differendum est.

(LXVII.) Totam heic Apuliam intelligit, scilicet Dauniam, & Peucetiam Brundisium versus, ac Tarentum, quibus ex locis Calabria initium ceperat usque ad Brutios Consentiam versus. Alibi res opportunius pertractanda erit.

(a) Codd. omnes: *Alios sodales, Abdelbach; & tota Apulia.*
 quorum nomina fuerunt Annosum, & (b) *Beneventanos cives nimis.*

moratus Ludovicus una cum dicta uxore Beneventanis praeesset, Beneventani eum extra urbem expulerunt in hunc modum, quemadmodum sequens sermo declarat. Ignis (a) undique succenditur, ubi ipse Imperator cum sua conjugē degebat; & sic arma tulerunt, & ibi cum grandi strepitu adierunt. Ille Imperator veniam postulabat; & inter haec verba suam conjugem cum magna ira injuriis afficiebat asserens: *Numquid dicebas, quia Beneventani minime se sciunt munire clypeis? Cerne nunc, qualiter undique se commaniant, atque ad bellam prompto animo sunt parati?* Quapropter per jusjurandum juravit, ut citius una cum suis Beneventum linqueret, & sine mora Galliam properaret, & nulla damna, vel oppressionem in illorum amplius arva iniret. Et statim (b) (30) cum suis omnibus exinde est motus, Galliamque properavit, licet aliquanto tempore eum in custodia habuissent. Sed antequam Adelchis memoratus Princeps eum apprehenderet, consilium exinde petiit a praedicto Sagdan Agarenorum Rege, qui tunc in carcere tentus erat, videlicet utrum apprehenderet, & ex urbe (c) ejiceret Imperatorem, an non, ipse praediceret: Cui Sagdan: *Nequaquam talia facito, quia quantum conjicere valeo, minime me Agareni praetermittunt, sed indefinenter perquirunt.* Ad haec Princeps: *Confiteor, quia pluribus praedicta res innotuit.* At Sagdan, ut erat sagacissimus, in hunc modum verba

(30) Non certe statim; auctor enim est Herchempertus num. 34. Tom. II. Rer. Italicar. *consistente ipso Augusto in custodia*, Saracenos in Salernitanum agrum irruisse, divinamque ultionem non XL. dies a Deo dilatam. Et sane Salernitanus ipse infra addit, Ludovicum Augustum *aliquanto tempore in custodia habitum*. Haec Anno 871. peracta.

(a) C. Fr. & V. *igne vero undique Palacium succenderunt, ubi.* quando post tempore cum suis omnibus &c.
 (b) Fr. e palacio *eductus in custodiam datus est, usque dum ali-*
 (c) Urbe sua Fr.

ba depromit: *Quod inchoasti, perface* (31), *ne forte consilium promulgetur*. Et sicut diximus superius, Augustum ex urbe sua expulit, omnemque thesaurum ejus Beneventani diripiunt (a), ditatque sunt valde.

C A P. XCVIII.

FActum est autem, ut aliquanto tempore post decessum Imperatoris Ludovici *Guaiferius Princeps Salerni* balneum pergeret; sed dum regredi una cum suis Palatium malisset, quidam Agareus in foro Salernitanae civitatis residens, Guaiferium acclamans inquit: *Da mihi, obsecro, regmentum, quod in capite tuo geris*; At ille protinus suo capite denudato, (LXVIII) illico Agareno fasciolum condonavit. Dum autem jam fatus Agareus Africam proprium solum adiret, & cerneret, quod omnis navalis exercitus altrinsecus ad pugnam se praepararet, quatenus Italiam pergeret, & nominative castrametaretur in Salerno, eamque diversis machinis expugnaret; & dum illuc Amalfitani (b) aessent: ipse Agareus uni illorum talia verba depromsit: *Vidistine Guaiferium Salernitanorum Principem, aut scis eum? Cui Amalfitanus: Et scio eum, & creberrime, quando illic sum, ante illius obtutum*

(31) Paria scribit Constantinus Porphyrogeneta in Vita Basilii, *Seodano*, sive *Soldano* captivo consilium tribuens abominandi hujus facinoris.

(LXVIII.) Capite sibi denudato Princeps Agareno fasciolum praebuit: quibus ex verbis ostenditur, Langobardos Principes haud in capite pileum gestasse, sed fasciam pluries circumcirca evolutam, & lemniscatam, vittisque, gemmis, ac quandoque plumis colligatam, habuisse; quod apud Graecos quosdam, & Barbaros haecenus in usu; nostraque in Italia Duces Rerumpublicarum habent parum ab iis fortasse dissimiles ornatus, quibus Langobardi Dynastiae utebantur, ut suo loco dicendum erit, cum de horum Principum habitu, eorumque figura verba faciemus.

(a) C. V., & Frec. *diripiunt*, & *inter se nimirum dispersiunt*, ditatque sunt valde.

(b) *Etiam Fr.*

tum sisto. Ipse quidem Agareus: Per filium Mariae obtestor, quem ut Dominum colitis, ut fideliter mea dicta illi innuas, ut omnimodo undique urbem suam reaedificari faciat, & antemuralem illum, qui est juxta mare, sine mora in altum elevant, & una turrim in uno capite, & aliam in alio, simulque & in mediam non exiguas machinas faciat, & praeparet se ad praelium, quia omnes ex multitudine, quam cernis, illuc properant. Et si repercontat; quis tibi talia intimavit, illi dicito, quia Agareus, cui fasciolum condonasti, ipse talia verba depromit (a). Tamen incunctanter credat. Agareni illius nomen Arrane erat.

C A P . OXIX.

CUM in hunc modum Amalfitanus ille, Flurus nomine, seriatim Guaiferio Principi omnia propalasset, quae audierat, quaeque viderat, valde est nempe perterritus; nimiumque illius dicta credens, illico deposita omni segnitia, cum omni conamine undique urbem Salernitanam muniri iussit, atque quemadmodum Agareus sagacissimus depromserat, a parte Australi turrim mirae magnitudinis, necnon & altitudinis, condere fecit, Illam vero, quae est ab Occidente, Capuani construxerunt, eo quod tunc sub ditione Salernitanae civitatis illi degebant, Aliam namque Salernitani construxerunt, quae dicitur Mediana. Et secus illam turrim aditum civitatis fecerunt, & (b) ferris & ferris illam munierunt. Illam vero, quae est ab ortu Solis, Tuscanenses (32) operarunt, etenim illi

(32) Nempe *Tusci*, qui eo tempore mercaturae causâ Saletnum incolabant. *Tuscanenses* eos alii appellavere. (*Prat.*) Errat quidem hic Muratorius, cum Tuscanenses, non Tusci, mercatores fuerint, qui Salet-

(a) C. V. verba depromsi tantum incunctanter credat. Vocabatur Agareni illius nomen Arane.

(b) C. Vat. & fortibus seris denique eam munierunt. C. Fr. & ferris fortibus ut ferris &c.

illi illo in tempore fere duo millia fuerunt (a).

Altitonus Dominus, (b) qui proprium suum cruorem pro suis ovibus fudit, quatenus Protoplasti contagionem deleret, nolens suos perire, Hismælitum animum adversus suos suscitavit, ut flagitia, quae erga ipsum salvatorem (Imperatorem scilicet) Beneventanae Campanaeque patriae gesserant, ulcisceretur; & quemadmodum olim Judaicum populum Allophilis subiciebat, eo quod ab ipso se alienarant: sic nimirum nunc Agarenorum Regem, cui nomen Abdila fuit, adversus Christianos suscitavit, ut variis cruciatibus quippe attereret, & post corpora diu castigata animas ad Coelorum gaudia conferret. Agarenorum Rex, de quo praediximus, Abdila cum (33) XII. (c) millibus pugnatorum per Calabriam Salernum venit, & nonnulla Oppida Calabrianorum cepit. Sed antequam civitatis moenia appropinquaret, *Princeps Beneventi Adelchisi* cum omnibus suis proelioribus ocuis Salernum venit, ut una cum Guajferio bellum cum Saracenis iniret. Et statim ex urbe Salernitana cum ingenti audacia & Salernitana cum ingenti audacia & Salernitani, & Beneventani exierunt, & ad bellum se altrinsecus praepararunt. Agareni etiam contra omnimodo cum immani strido-

lernum incolebant, sed eorum locorum incolae, qui vel citra vel ultra Tuscianum amnem sita erant non longe a Salerno, Orientem, ac Meridiem versus. Tusciani amnis mentio apud hunc Chronologum; illumque adhuc nomen idem obtinere scimus, Turremque ad mare sitam, quo se exonerat, Tutrem Tusciani appellatam fuisse omnes norunt. Nul- li dubium, quin multae circa illum urbes, oppidaque eo temporis extiterint; quare a sinu potius Tusciani fluvii Tuscianenses haec vocitati, quam ab Etruria, ut sup. not. XLII.

(33) Corruptum locum puto, & Erchemperto praesente scribendum XXX. millibus. Profecto Saraceni, qui tanto tunc terrore & rapinis Salernum, Capuam, Neapolim, & Beneventum afflixere, copiis & viribus non modicis ejusmodi rem tentarunt. Acta haec Anno 871. exeunte.

(a) *Qui inibi demorabant.*
(b) *A. DCCCLXXI.*

(c) *C. V. cum XXII. Fr. XLII.*

dore se ante faciem illorum objecerunt. Sed dum utraeque acies appropinquassent, & nec Agareni, nec Langobardi terga darent, sagax ille Beneventanorum Princeps Adelchis de equo, super quo residebat, illico exiliens, in faciem ruit, quatenus catervam Agarenorum contemplari valeret. Sed minime talia facere potuit propter densitatem equorum, & pedestrium; quare continuo equum ascendit, & Guaiferio Principi verba depromsit: *Urbem propriam ingrediamur, & inter nos consilium ineamus, quia quantum aestimare valeo, minime cum illis certare valemus.* Quapropter urbem jam dictam sunt nimirum ingressi, & consilio inito ab invicem sunt sequestrati. Beneventani propere ad sua propria redierunt, & Salernitani moenia Civitatis ascenderunt, & omnimodo se munierunt. Agareni a foris undique tentoria fixerunt, & hinc inde cuncta forinsecus stirpatim deleverunt; occisis innumerabilibus colonis. Et ex parte depopulati sunt Neapolim, Beneventum, & Capuam. Quid multa dicam? creberrime Oppida universa atterebant.

C A P . CXX.

Circumdata namque terribiliter urbe, atque inaudite ad capiendum eam novis certaminibus per plurimum temporis pugnaverunt. At contra Guaiferius, ut erat magnanimus ac imperterritus, eis fortiter resistens, nunc ex muris, nunc per improvisam irruptionem plurimam suorum hostium partem attrivit; & licet pro paucitate sui exercitus, acies contra Agarenos in patulis pavebat dirigere, tamen expeditis suis irruentibus (a) incessabiliter hinc atque inde subito inimicorum prostrabat catervas. Sed praedictus Rex quanto plus sibi attentius cernebat obsistere; tanto eis ferventius nova certamina objiciebat. Sed Agareni (b) quotidie augebantur, & Salernitani nimium debilitabantur.

E e CAP.

(a) Fr. legit. suis juvenibus. vires augebantur.

(b) Lege: Sed Agarenis quotidie

FActum est autem, ut una die cum ingenti audacia Agareni juxta mare deambulassent, & usque ad portam jam fatam armati venissent. Sed praedictus Princeps non finit, ut ex suis quisquam saltem (a) illis jaculum jactaret. Interim Agareni ad castra reversi sunt. Sed dum creberrime talia iterarent, & nec lapis aliquis in illos injiceretur, inter se decreverunt, ut frequenter inermes (b) perambulassent, putantes ut metuerent Salernitani aliquam rem improbam illis objicere. Cum hujusmodi saepissime iterare satagerent, & Christianos injuriis lacefferent: Salernitani freti de Dei potentia, illico audaci animo super Agarenos irruunt eosque undique comminuant, multos ex eis interimunt, ita ut caetore illorum litora maris replerent. Comperto suorum Agarenorum interitu, fistulae, sambucae, & musicorum universa genera cecinerunt, tubisque clangentes, ac perstreperentes undique mari, & terra praefatam urbem impugnare coeperunt in tantum, ut si divina pietas abesset, capi potuisset. Nam plurimi ex Salernitanis vulnerati, pauci vero extincti. Sed valde (c) ... erant denique valde percussi, nam mane a Solis ortu certamen iniebat, quatenus Salernitani (d) pugnam soli tamdiu sustinere requirent, & illi valerent, denique laniarent; & versa vice sic serotina ut a Solis occasu peragebant. Ille Agarenorum Tyrannus in sanctissima aede Beatorum Fortunati, & Gaji, & Anthes cum suis satellitibus degebat, atque in luxuriis, & variis inquinamentis fervebat in tantum, ut ille Abdila thorum sibi parari jussit super sacratissimum Altare, ibique puellas, quas nequiter depraedaverat, deludebat (e). Sed non diu perstitit tam immane contagium, immo & praesumptio, annuente Divinitate, Nam cum ei fuisset oblata

quae-

(a) Fr. in illos jaculum.

(b) Inermes. In armis.

(c) C. V. jubar solis eos deni-

que valde percusserat.

(d) Fr. viri soli pugnant.

(e) Opprimebat.

quaedam Christiana, necnon & speciosissima puella, continuo ad thorum suum illam deportari iussit. Sed dum eam stuprare satageret, & illa omni nisu resisteret ei, immo & ei propria lingua diceret: *Ante morti incumbo, quam sacratissimum Altare nimirum polluam, quia multa sacrificia super illud oblata sunt*: Tyrannus Rex verba illius deludens, vi eam opprimere tentabat: cum repente per Angelorum manus trabs ex alto diruptus est, & super Abdilam Regem decidit, & sine mora extinxit. Et mirâ Dei potentiâ puella illa minime est ab ipso trabe contacta, & illaesa permanfit. Et ne forte Agareni fingerent, quod non fuisset gestum per Dei clementiam, sed casu accidit, quomodo creberrime conspiciuntur per vetustatem plurimae Ecclesiae dirutae, & non solum trabs, sed & parietes usque ad solum prostratae (a): haud procul ab ipso Altari septima (34) nimirum fuit, & ubi contumax ille, (LXIX) Deoque odibilis super sacratissimum Altare Dei ludebat, trabem projecit, eumque mortuum stravit. Et haecenus a parte Australi in testimonium reliquit Redemptor suis fidelibus caput de ipsa. Et non solum Tyrannum illum, sed etiam plures illorum subitaneo contagio perdidit, & extemplo de hac luce abstraxit. Ab illo namque die, quamvis Gentiles minime jam dictam Ecclesiam eo ordine intraverunt, Christiani

E e 2 inde-

(34) Lego potius *tectum*, videlicet pars illa tecti, unde trabs cecidit. Posceret etiam locus, ut scriberetur *procul*, pro *haud procul*. (Prat.) Male heic, ni fallor, interpretatur Muratorius; nam *septima* legitur in aliis Codd., quod fortasse *cancelli* erant, quibus altare circumsepiebatur, ne omnibus pateret ingressus. Judicet Lector, ut vo-
huerit.

(LXIX.) Sensus est, ut ad miraculum ostendendum trabs non supra altare rectâ corruisset, sed vel ultra, vel citra ipsum superiori Tem-
pli parte situm, invisibili Dei manu super altare projecta fuerit, ut insipium Saracenum opprimeret.

(c) C. V. & Bolv. *prostrati*, *haud septima*. Fr. *haud procul Altari ipso ab ipso Altario, quasi gubita tria quasi praeceptum.*

indefinenter Redemptorem omnium collaudabant. Agareni e contra minime obstupescabant (a). Extincto, quemadmodum diximus, Rege illo tyranno, Agareni illico Regem procreaverunt nomine Abemelec, licet fuisset Eunuhus, erga res humanas audax fuit, & sagax.

C A P. CXXII.

PER idem tempus Comites duo, amboque (b) nominis unius *Lamberti* (35) vocitabantur, Augusti furorem metuentes, Beneventum recesserunt, & ab Adelchisio honorifice suscepti sunt: Cumque in hac obsidione prope terminaretur annus, & nullum suffragium Salernitani obtinerent, & saepissime cum Agarenis certamen inirent, factum est, ut unus eminentissimus Agarens, tres testiculos gerens, voce ingenti clamaret, ac promeret: *o exsecrande (LXX) fili Petre, veni, & incedamus singulare certamen: & tunc conjicere poteris Agarenorum virtutes.* Sed dum diu exsultaret, eademque verba repeteret, Petrus ille, fixus in Redemptoris clementia, audaci animo
Aga-

(35) Erchempertus etiam & Leo Ostiensis duos *Lambertos* ad Archilium Beneventanum Principem se recepisse scribunt. Horum certe unus Spoletano Ducatui praeerat, & celebris est in Historia. Alter, plane incertus. At Ignotus Casinensis apud Peregrinium Tom. II. pag. 267. Collection. hujus ita rem narrat: *Lampert filius VVidonis. & Udepert Comites nisi sunt manus erigere contra Hludovicum Imperatorem &c. Demum ante faciem ejus fugerunt Beneventum apud Adelebifum Principem &c.* Pro altero Lamberto hic, *Idem partum* habet. Verum cum Scriptore nostro consonant Annales Bertiniani ad Annum 871. Tom. II. Collection. hujus, quos vide, si lubet. (Prat.) Ambos Spoletanae Dynastiae praesuisse, alibi diximus: cui Comitatus Theatinus adjunctus, illiqui fortasse praeerat unus e *Lambertis*.

(LXX.) Petrus hic strenuissimus *ferri*, de quo infra loquitur Cap. 114. miles, cognatus erat Principis Guai-

(a) C. V. *nimirum obstupescabant.* (b) *Nomen unum C. Fr. Fr. obstupescant.*

Agareno exiit obviam, suos interminans, ut nullum auxilium illi cederent. Agareno ille penes civitatis moenia cum ingenti audacia venit, loricaque indutus, & caput (a) galea septus, sex lanceas, manu propria gestans, super eum irruit. Petrus ille jam dictus impetus illius omnimodo evitavit. Sed dum iterum Agareno cum expedito equo super illum venisset, & lanceam omni nisu, ut eum protinus in terram straret, misit: Christianus quamvis cum metu agiliter feritam illius evasit, & continuo Dominum invocans, & suos Martyres, ante quorum Ecclesiam certamen iniebat, scilicet Sanctos Cosmam, & Damianum, hastam, quam manu gestabat, in illum protinus misit, eumque inter duas percussit scapulas; & statim vitalis calor (b) aufugit, & sine mora extinctus est. Christiani una omnes Dominum collaudabant, necnon & vires recipiebant; & Agareno plus plene erga Christianos (c) premebant mandatum, ut machinam, quam nos Petrariam nuncupamus, construerent mirae magnitudinis; & valde turrim unam, quae nunc dicitur (LXXI) Solarata, attererent. Salernitani nullo modo resistere valebant, & nesciebant, quid agerent, statimque Landemarius filius Ademari talia verba depromsit: *Securem mihi acutam deferte, adjuvante Deo, ego illuc pergo, & quantum valeo, machinam illam confringam.* Statim acutam securim ei obtulerunt, & illico per murum eum deposuerunt, & cum ingenti audacia illuc properavit, & dextera laevaue profanas falanges prostravit, & machinam vehementer quantum valuit, excidit, & ocius moenia adiit. Et in eadem turre illico machinam construxerunt, & jam

(LXXI.) De Turri hac Solarata. rio Cavenis Monasterii, ibique tunc mentio habetur in quadam charta praefuerat Alfridus comes, anni 1147. quae extat in Tabula.

(a) C. V. & Fr.: & capite galea septus, & sex lanceas manu Fr. manibus suis gestans.

(b) C. V. aufugit, amplexoque

collo equi, ad suos confugit, & sine. (c) Codd. omnes: fremebant intantum, ut.

& jam minime eadem parte metum habuerunt .

C A P. CXXIII.

HElim filii erant quatuor , qui saepissime vehementer Salernitanos atterebant , eo quod prae ceteris Agarenis eminentiores erant , & praepotens statura illorum erat una , & similes equos habebant , & inter omnes illi anticipabant . Unus illorum audacior ceteris Salernitanis quotidie acclamabat : *Unus ex vobis veniat , singulare certamen mecum iniat , & tunc experiri valebitis , qualis est Helim filius .* Tunc unus ex Salernitanis Landemarius (a) nomine , ocius urbem egressus est , & omni modo ad bellum se praeparavit ; Dum ergo Helim filius super eum magna virtute veniret , eum forti ictu percussit ; sed Domino non sinente , nequaquam illum unquam fauciavit . Revolvente itaque illo ocius equum , qualiter eum prosterneret , ille Christianus non segniter se gessit ; sed continuo omni nisu lanceam in illum protinus misit , & secus (b) illum percussit . Ille vero jam nequaquam cum illo certamen iniit , sed ad suos reversus est , & non diu supervixit .

C A P. CXXIV.

JAm Redemptor a suo populo iram & indignationem abjiciebat , & gratiam condonabat . O incomprehensibilia Dei judicia ! Castigat , & salvat ; castigat , quatenus unusquisque cognoscat , quia omnis virtus , & gratia , nec non & sapientia ab ipso Domino est , cum ipso fuit , & est ante eum (c) . Nam ipse dixit : *Ego occidam , & vivere faciam .* Delinquente suo populo , castigat , quia propter scelera tradidit suos (d) injustos , & indiscipulatos , qua-

(a) Fr. qui supra.

(b) C. V. & cum secus illum percussit.

(c) C. V. ante eum . Nam di-

xit : ego vivere faciam .

(d) C. V. injustis , & indiscipulatis .

quatenus eos variis cruciatibus atterat, & ut recogitent & intelligant, quia a se nihil sunt; & ut talia recogitaverint, statim iram suam ab eis amovet, & profanos conterit. Guaiferius vero pro sua obsessione primo *Petrum cognatum suum, & Guaimarium filium suum* Legatum ad jam fatum Augustum misit, quos ille consilio *Praesulis Landolfi* (36) retinuit, & exilio destinavit. Postea duos filios reliquos suscepit.

Sed dum fames valida praedictam urbem consumeret, conjux Dauserii Principis semetipsam per muros civitatis gradiebat, alimenta quoque defensoribus deferebat nimirum, & confortabat. Cumque se praefatus Princeps jam, ejusque Concives undique artatos se aspicerent, ita ut extra murum egredi non auderent, & creberrime saevissimis praeliis vexarentur, funditusque ab eis spes salutis esset ablata, & capiendos se fore universos, a praedonibusque dirimendos, valido ululatu fierent, & eos valida fames attereret in tantum, ut canes & mures comederent: decreverunt, ut si (a) annum continuum (LXXII) misericordia Dei abesset, Agarenis se subderent.

C A P. CXXV.

PER idem tempus Amalfitanis *Marinus* praecerat, qui parem (37) cum Agareno primatum habebat, sed Sa-

(36) Scilicet Episcopi Capuani, de quo multa habes infra, & apud Herchempertum, aliosque a Peregrinio editos. Nempe illum Ludovicus Augustus *tertium in Regno suo constituerat*, eodem Herchemperto teste.

(37) Sensum non assequor. Legerem: *qui pacem cum Agarenis primitus habebat*. (Prat.) Ita quidem ex *C. Vat. & Praec.* emendatius legitur.

(LXXII.) Tam supra cap. 114. re tempus complendi anni fore enarraverat obsidionem Salerni pene pestaturos, quo elapso, Urbem hodie annum perdurasse. Ideo decreverunt se tradentibus.

(a) Per annum.

Salernitanos pleniter diligebat. Statim ut hujusmodi dicta audiebat, valde se perterritus; atque illico omnes suos vocavit, & in verbis talia promisit: *Eja mei consanguinei, meique fideles, inter nos consilium iniamus, quatenus Salernitanis subveniamus.* Et probum consilium inierunt, suaque alimenta omnia disperserunt, & arte, qua poterant, clam Salernitanis obtulerunt, eosque refoverunt; necnon & consilium dederunt, ut solemniter (a) invigilent, & nimirum decertent.

C A P. CXXVI.

His ita gestis, Praesul Landolfus per semetipsum (LXXIII) Papiam pergens, quatenus Imperatorem Ludovicum suppliciter exoraret, ut patriae praedictae subveniret. Sed ut talia perficere (b) mos est, Gallis ipsis quos cum suo exercitu in praediis reperit, statim suum adventum misit denique intimandum (c). Ille solitâ clementiâ non negavit, & honorifice ante suum obtutum venire iussit. Cumque a longe, ubi ipse Augustus in throno aureo residebat, & secus ipsum similiter sua conjux residebat (d), & hinc inde Optimates assistebant, advenisset: honesta voce praedixit: *Aspice Domine de sede sancta tua, & cogita de nobis;* & inter verba immensas lacrymas fundebat, & se in faciem stravit. At (e) ille Imperator illico suos Procures illuc misit, eumque a terra levaverunt, & cum magno honore ad ipsum Augustum perduxerunt. Imperator eum seriatim percontavit:

Pro

(LXXIII.) Haec falso asserit Anonymus noster, Landulfum Papiam ad Ludovicum perrexisse. Hoc quidem, dum in Sabina degerat Imperator, evenit; ut infra in Chron. Comitum Capuae expendi debet.

(a) C. V. & Fr. ut solerter invigilent, & strenue nimirum.

(b) C. V. & Frec. perficere mallet, ut mos est, Gallis.

(c) C. V. intimando Fr. intima-

ro. At illo.

(d) Sederet.

(e) C. V. & Fr. At clementissimus Imperator illico.

Pro qua re praesidium a nostra mansuetudine poscitis ; quando nuper perfidi Beneventani me meamque conjugem turpiter comprehenderunt , necnon & in carcerem injunxerunt (a) ? Cui Praeful : Audi me , benignissime Imperator . Rex omnium rerum propter nos in hunc per uterum Virginis venit Mundum , ut qui eramus sub nodo Diaboli , absolveret ; nam & pro crucifigentibus se oravit , addens hoc : Pater ignosce illis ; non enim sciunt quid faciant . Et nisi ipse misericors (b) orasset , nequaquam ad Petri verbum uno die tria millia , alioque die quinque millia , postea multa millia ex Judaeis , qui Dominum comprehenderant , credidissent . Ipse etenim dixit : Nemo venit ad Patrem , nisi per me . Et paulo post adjecit : Ego sum via . Et nemo potest gaudia coelestis patriae attingere , nisi per Christum . Nunc ergo qui est via , invitat & vos , qui quumvis honorem terrenum gestetis , mortales homines estis . Quapropter imitate Redemptorem , & Agarenos , Deo propitio , debellate . Et dum fideles suos ab oppressione humana eripitis , ipse vos ab invisibilibus hostibus potenter liberet , atque inter Sanctorum agmina copulet . Cum haec , & hiis similia promeret , ut mos est feminarum saepe adversa dicere , sic uxor praefati Augusti tentavit dicere . Sed vir suus illius verba omnimodo abdicabat , & flebat . Et statim omnes suos Proceres vocari jussit , & in verbis talia promit : Omnes parati estote , quatenus Agarenos de finibus Italiae exturbemus , vel estirpemus . Et vinum , ut illorum mos est , adscire fecit . Cumque pincerna Imperatoris cum aureo poculo vinum dedisset exiguum , deinde sumsit , & statim pincernae poculum reddere voluit . At Imperator adjecit : Vestro famulo poculum red-
dite , sitque vobis donatum . At ille capite inclinato resalutavit eum . (LXXIV.)

F f

CAP.

(LXXIV.) Una ex ridiculis Anonymi Salern. narratiunculis haec

profecto est , qua Landulfo Episcopo Capuano poculum avreum ab Im-

(a) Immiserunt ? C. Fr. Vinxerunt.

(b) C. F. non orasset.

DIe vero altera Praesuli jam dicto praebuit commeatum, eique promisit, ut non multo post illum subsequeretur. At ille dicens: Vale, arva sua cum gaudio repedavit. Imperator praedictus, collecta multitudine (a) Campaniae finibus venit, & locum, (LXXV) qui Patenara dicitur, adiit, quo ad eum Legati de diversis urbibus venerunt, inter quos *Landolfus* jam dictus Praesul, & nepotes sui ex diverso venerunt, omnes suos Proceres sibi sistere iussit, & tunc promisit talia verba: *Consilium unanimiter faciamus, quatenus catervas Hismaelitarum, Deo praevio, atteramus*. Et vehementer indagavit quot tunc essent. At Praesul: *Sunt V. millia super Capuam*. Idem Imperator: *Aestimo, quod plus*. Ad haec Episcopus: *Confiteor Domine, quia X. millia super Capuam, & X. millia super Beneventum. At reliquum vulgus degit in Salerno*. Et continuo unus ex circumstantibus tellure tenus prostratus, & pedes Imperatoris amplexatus est, asserens: *Da mihi, obsecro, potestatem, quatenus cum Agarenis certamen iniam*. At Imperator cum fletu subjunxit. (LXXVI.) *Nequaquam talia facio: (b) quia immaturae aetatis erat, namque fere XV. annorum,*
& vo-

Imperatore donatum adfirmat, postquam ebisset. Qua de causa hoc Imperator? honoris ne, an subsidii? At neutrum verisimile, ut vides.

(LXXV.) Locus *Patenara* in finibus Teanensis Comitatus (in quo olim & Campaniae fines, ut probat Peregrinius in Camp. Disc. II. cap. 5.) ubi nunc vulgo *Cajanello*, via qua Capuam Casinum itur, ut in Appiae Viae descriptione dixi.

Huc pervenit cum aliis urbium Legatis *Landolfus*, qui Imperatoris adventum praecessit, cum exercitum e Sabina in Campaniam duxisset. Non igitur Papiam Augustus discesserat, ut sup. monuimus.

(LXXVI.) *Indolae aetatis*, idest abique dolo, ac propterea parum pugnandi expertus. Idem revera ac *immaturae*, ut habet lectio *Muratorii*: & *imberbis*, ut *Bolvitus*.

(a) *In Campanis.*

(b) *C. F. facio, quia indolae aetatis es: erat namque fere XVI. an-*

norum, & vocabatur Guntart nomine, proneposque erat &c.

& vocabatur *Gontar* (38) nomine, & nepos erat praedicti Imperatoris. Sed cum pedes illius diu teneret, tandem baculum, quem manu gestabat, illi dedit, annuens: *Sit Dominus in suffragium vestrum*, (a) Comitumque dedit *Suavium* nomine. Et cum magna audacia Capuam venerunt, Missamque ab Episcopo Landolfo audiverunt; & Corpore, & Sanguine (39) Domini nostri Jesu Christi participati sunt. Et continuo Saracenis (b) cum Capuanis obviam exierunt. Cumque unus Diaconus, Petrus nomine, illuc proficisci armatus voluisset, neque ipse Episcopus sinebat eum; ille vero nullo modo obtemperans dictis ejus, profectus est; (LXXVII.) ipse Episcopus (c) publica voce ei depromsit. *Vide, quia minime et reversurus: quod ita factum est.*

C A P. CXXVIII.

Guntar Comes jam dictus una cum *Suavio*, & cum omnibus suis adversus Agarenos sunt egressi sociantes sibi Capuanos. Sed dum utraeque acies inter se appropinquarent, & non Agareni Gallos aspicerent, neque Franci Agarenos propter aëris densitatem: tandem jam fatus Guntar, dum fremitus (d) aequoris, stridorque Agare-

F f 2 no-

(38) Nempe Gontharius, quo nomine alii appellati reperiuntur. Is Comes infra dicitur.

(39) Tunc enim adhuc in usu erat, ut Laicis quoque praeter Corpus Domini, Sanguis etiam ad Sacram Mensam traderetur.

(LXXVII.) Codices omnes habent: *prophetica voce*, hoc est, cum gens illa nimium credula portentis inhaereret, etiam Anonymus credidit popularem illam vaticinationem

Landulfi, quæ facillime in Clericum cadere poterat, quippe qui in militaribus factionibus minime verfabatur.

(a) C. V. & alii; *comitemque ei dedit quemdam Comitum, nomine Suavium.*

(b) *Una cum.*

(c) *CC. omnes: prophetica voce.*

(d) *CC. omnes: equorum.*

norum aures ejus percuteret : illico *manus ad hos* ducens , & dentibus (a) frendens , clangere jussit tubas ; moxque super eos irruit , ultimaque caede eos vattavit . Novem millia ex eis prostravit ; ipse vero Gun- tar ibidem occubuit , & exigui alii praeter ipsum jam di- ctum Diaconum . Mille vero , qui evaserunt , absque ar- mis fugerunt . Sed ut talia comperit *Landolfus* , (LXXVIII) qui illo (b) tempore Sueffanis praerat , acie illis cum suis exiit obviam , & omnes , quos inveniebat , nempe debilitabat , ut de mille pauci Salernum redirent (LXXIX) .

Idem Imperator clementissimus (c) suos , videlicet Ar- dingum , & Remedium Beneventum misit , quatenus una cum jam dicto Adelchisio Agarenos debellarent . Dum autem Beneventum adiissent , Missam ab Episcopo (*Ajone* , ut *puto* (d)) , qui in Sancta Beneventana Sede praerat , audierunt , & incunctanter una cum Beneventanis , & me- moratis ambobus *Lambertis* , qui ibi exiliati degebant cum suis hominibus , obviam Agarenis perrexerunt . A- gareni ad locum , cui *Mamma* (LXXX) nomen est , de- gebant . Cumque haud procul Beneventani Agarenos lu- strarent , & metuerent , ne forte Agareni fugam arripe- rent , hac arte eos denique deluderunt . Omnes ramos de arboribus caederunt , & unusquisque ante se propriis ma- nibus tenuerunt , & sic contra Agarenos densi nimirum properarunt . Sed dum Agareni a longe conspicerent , & requirerent , quid esset aestimare : alii dicebant : *mons quasi*

(LXXVIII.) Landulfus hic non *Sueffanis* , sed *Sueffulani* praerat , & ita in emendationibus Codicibus ; quod ab Cl. Muratorii oculis aufugit .

(LXXIX.) Pugna haec Acerras inter , & Atellam accidit , ut alibi in Cinglensi Chronico adhuc inedito dicam .

(LXXX.) Locus mill. III. circi-

(a) C. V. *abstringens* , clangere .

(b) CC. V. & F. illo in tempo- re *Sueffulani* praerat *ocis* illis una cum suis *obviam* exiit .

ter a Benevento orientem versus , nec longe a Sabbato fluvio distans , qui sequioribus seculis *Mammola* dictus est , ut ex chartis Benevent. eruit Vir olim Cl. Johannes de Nicaltro illius Metrop. Eccl. Archidiaconus , mihi amicitia , dum vixit , conjun- ctissimus .

(c) C. F. *duos Comites* suos .

(d) Codd. omnes : *ab Episcopo Ajo- ne* , qui illo tempore in Sancta .

quasi contra nos venit. Sed dum Christiani approximasent, statim ramos jactarunt, & armis se munierunt. Sed dum hujusmodi Agareni conspicerent, quamvis territi, & ipsi ad pugnam se praepararunt. Cum autem Paganis altrinsecus inchoassent pugnam, diu pugnarunt viriliter: tandem Franci, nec non & Beneventani eos fortiter debellarunt, adeo ut pauci ex eis remanserunt, qui devia, (a) silvasque petierunt; postremo quamvis confusi Salernum remearunt.

C A P. CXXIX.

Sed dum res, quae acciderat, *Regi Abemelech* (b) seriatim promulgassent, valde est perterritus; sed ad solitam vergens iniquitatem, immo & saevitiam, suos omnes ad bellum praeparari jussit (LXXXI), ne forte ex improviso Francorum Scara (40) super eos irrueret. Quapropter Agareni sunt in unum conjuncti, & inter se hujusmodi verba depromserunt: *Venient attamen super nos Francorum cunei, & d-bellabunt nos, quemadmodum sodales nostros prostrarunt?* Sed cum Regi fuisset cognitum, his verbis exorsus est: *Mibi de ipsa Civitate promissiones non paucae venerunt, ut omnimodo nobis se subdent: & quomodo tam praeclarissimam civitatem linguamus?* At Agareni metuentes adventum Francorum, illico super suum jam dictum Regem irruunt, eumque comprehenderunt, manusque vinxerunt, & in *nayim* retrudunt, & iter arripiunt,

(40) Bellatorum acies, qua voce saepe usi eorum temporum Scriptores: (*Fras.*) Nosque supra monuimus.

(LXXXI.) Ex hac Anonymi narratione aliquid revera expiscandum arbitror. Nam si Augustus Beneventanos impulit ad Saracenos debellandos, difficile quidem creditur, quod alii adfirmant, Ludovicus iterum Beneventum obsedisse, quod ab iis merito quidem offensus fuerit, ut infra aptius disseram.

(a) *Mont inum, silbarumque.*

(b) A.872.

ripiunt . Sed priusquam fugam (41) arriperent nefanda gens , huiusmodi signum de Coelo Redemptor multis ostendit : flammam igneam per marinum praepete cursu in medio navium jecit , quam mox sequuta est tempestas (LXXXII) , quae cunctas liburnas frustatim dirupit . Alii vero Calabriam adeunt , eamque intra se divisam (LXXXIII.) reperientes , funditus depopularunt . Reliquerunt autem non modicam supellectilem , & immensa tritici , hordeique modia . Sed dum talia Salernitani conspicerent , statimque aliquantos expeditos miserunt juvenes , qui omnia denique igne consummarunt , putantes facere rectius , in pessimum corruere .

C A P. CXXX.

Memoratus Augustus per semetipsum Capuam venit , & mortuorum corpora contemplant (a) invenitque corpus praedicti sui Nepotis , totumque corpus fauciatum . Diu illuc flevit , adnectens : *In hoc enim cognosco , quod de nostro stemmate duxit profapiam .* Deinde cum
de

(41) Saracenorum caedes tum Capuae tum Beneventi , eorumque fuga e Salernitana obsidione contingere Anno 872. Vide Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 245. ubi Chronicon Arabico-Siculum ad eum Annum haec habet : *Periit exercitus Moslemicorum in Salernab. (Prat.)* Vera haec exeunte anno 872. contigisse fatendum est . Quare quod Peregrinius , aliique ajunt , nullo pacto sustinendum videtur : capturam nempe Ludovici Aug. Beneventi anno 871. accidisse . Quomodo enim unius anni spatio Ludovicus in vinculis Beneventi immorari potuit , suo cum exercitu inde discedere , Capuae aliquantulum demorari , Romam pergere , aliaque ibi expedire , Landulfi legationem excipere , exercitus sui cohortes adunare , illinc proficisci , Beneventanos in Saracenos impellere , pugnas cum iis committere ? Dicendum potius anno 870. Imperatorem captum fuisse , ut alibi contra Peregrinium , aliosque probandum erit .

(LXXXII.) Eadem narrat Er- ter Graecorum , Langobardorumque
chomp. ut ibi dictum est . factiones , ut infra .

(LXXXIII.) Divisam nempe in-

(a) C. Vat. invenitque sui nepotis praedicti faciem , totamque .

(a) uno exercitu Beneventum cupiebat pergere, ut, si va-
leret, eum denique obtineret; sed suis praedictam rem mi-
nime propalavit. Sed dum altrinsecus inter se sciscitarent,
ac prouenerent: *Quo pergit Dominus noster?* & nullus sci-
ret, quò pergeret: illico *Gualperto* (42) *Episcopo*, qui
ceteris eminentior erat, indicare studuerunt. At ipse
Praesul Augustum inde percontatus est: sed quae clam
gestabat, minime promulgavit. Dum moenia Beneven-
tani (b) cuneatim adiiissent, statim Beneventani undi-
que se munierunt, ipsumque Imperatorem variis inju-
riis afficiebant adjicientes etiam (c): *Quo pergis? Num-
quid, numquid Beneventum ingredi cupis?* Ludóvi-
cus autem volens, quemadmodum diximus, Beneventum
acquirere, sed minime valens, ad propria recessit, con-
jugem, natamque suam in Capuam relinquens. Qua occa-
sione arrepta, Praesul *Landolfus*, de quo supra diximus,
Principem Guaiferium, qui illuc perrexerat, ut se (d)
ad Augusti solamen annecteret, cui noviter iuraverat ip-
se, & alii, (e) Capuam apprehendi fecit, & in custodia
(f) retinuit. Sed quia non ea contigere illis, (LXXXIV)
quae putabant, dimissus est; & *filios Landonis Lando-
nem*, & *Landolfum* (43) cognatum suum pro se obsides
dedit, quos secum remeans Augusta detulit, & Raven-
nam exilio reliquit. Sed non diu ipse Augustus supervi-
xit,

(42) Cujus Sedis incertum. Florebat iis temporibus Gualpertus
Patriarcha Aquilejensis. Sed Patriarcham Historicus appellasset.

(43) Ita quoque Erchempertus num. 36. Pergrinius legit *Lando-
nulfum*. Pro *cognatum suum* Erchempertus posuit *cognatos suos*: hoc
est consanguineos. (Prat.) Vere cognatum, ut in Erch. meminimus.

(LXXXIV.) Scilicet ut Guaife- Campanae Dynastiae recognosceret,
rius Capuanos Comites jurejurando, quod Landolfus, Landonesque filii
absolveret, eosque liberos Dominos exoptabant.

(a) C. F. cum universo.	Nec verum quidem, nec verisimile
id videtur.
(b) C. V. cuneatim adiiissent.	
(c) C. Vat. & Fr. adjicientes: <i>Caec-
ce quo pergis?</i> In Vat. Variant. Le-
ction. ap. Murator. Fortasse pro <i>Caes-
sar Caesar illudendi causa Ce Ce.</i>	(d) C. V. <i>Ad Augustae, Fr. in
Augustae.</i>
	(e) <i>Capuae C. Fr.</i>
	(f) <i>Retrudi. C. Fr.</i>

xit, & diem clausit extremum (LXXXV.); sicque filii Landonis, & Princeps Guaiferius absoluti sunt. Qui dum ad proprium solum repedassent, filios Pandonis extra urbem suam exules invenerunt, sociatique sunt illum: quorum nexionem ut ille Praeful Landolfus (a) doluit, mox Principem Guriferum in suum suffragium evocavit, qui sine mora veniens, utrosque fratres famulatum subdidit illius.

C A P. CXXXI.

R Eceptis (b) viribus Agareni Tarentum (44) ceperunt, eoque (c) minime jam metuebant adventum Ludovici; audierant enim, qualiter confuse abscesserat. Ceperunt ergo pedetentim Barim, (d) & Canensem valde depraedarunt. Quibus ter occurrit *Adelchis Beneventanorum Princeps* in finibus Apuliae, quibus nihil praevalens, is invictus, & triumphator abscessit. Quo tempore, & (e) *Imanus*, qui a *Saogdane* exul fuerat, ab Africa cum Annoso veniens, Tarentum intravit, & Rex effectus est, egressusque Beneventum, graviter depraedavit Telesam, & Alife, & tantam victoriam adeptus est; ut Saogdanem saepe dictum ab Adelgisio in potestatem recolligeret; nam Annosum, & Adelbue (f) ante Apocriefario miserat. Hoc audientes, qui Barim residebant, *Gregorium*

(44) Testem quoque hac de re habes Anonymum Casinensem Tom. II. pag. 267. Rer. Italicar. Cui adde Herchempertum num. 38.

(LXXXV.) Ludovicus II. defunctus est A. DCCCLXXV. 12. Aug. Ind. VIII. in finibus Brescianis, ut habet Andreas Presbyter in Chron.

To. I. Rer. Germ. Menkenii. Errant qui vel ejus mortem anticipant, vel postponunt.

(a) Intellexit, doluit. F.	(c) C. Fr. eo quia.
(b) C. V. & Fr. Receptis iterum viribus Agareni Tarentum ceperunt.	(d) C. Fr. & Canusam valde depraedari.
	(e) <i>Imanus</i> .
	(f) C. V. <i>Abdelbac</i> .

gorium (45) *Bajulum Imperialem Graecorum*; qui tunc in Hydronto degebat, cum multis exercitibus asciverunt, & Barum introduxerunt ob Saracenorum metum; qui statim apprehensum Ganst (46), illiusque primores Constantino-
 lim misit, ut (47) quolibet mirando jurejurando dederat fidem. Interea Graeci saepius Legatos Beneventi, & Salerni dirigebant, ut ab iis auxiliarentur contra Agarenos, sed hi uno animo eorum spernebant flagitationes.

Tunc Salernum, Neapolis, Cajeta; & Amalfia pacem habentes cum Agarenis, navalibus incurribus Romam gravi angustiabant depopulatione. Sed cum Carolus Ludovici (48) filius sceptrum insigne Romam suscepisset, *Lambertum Ducem*, (49) & *Guidonem germanum illius*,
 G g *Johan-*

(45) Hujus etiam mentionem habet Herchempertus num. 38. atque inde haec mutuatus fuisse videtur noster.

(46) Ita quoque in Herchemperti textu. Sed utrobique legendum puto *Gast*, idest *Gastaldium* urbis, (*Prat.*) sive Gubernatorem, & militiae Praefectum.

(47) At nemo non videt, vitiosa haec sunt. Erchempertus num. 38. legit: *ne quibus jurejurando fidem dederat*. Fortassis *ut ut cui-libet* in nostro legendum. (*Prat.*) *C.V.* at quibus jurejurando dederat. *Fr.* quomodolibet, eis jamdiu jurejurando &c. *Bolv.* quibus prius jurejurando dederat fidem, ne vita privarentur.

(48) Scilicet Ludovici Pii filius, & patruus Ludovici II. quem *Calvum* appellare consuevimus. Erchemperto dicitur *Carolus Judittae filius*: recte & ipse: *Sceptrum* autem Romanum Carolus Calvus suscepit Anno 775. (*Prat.*) Librarii error; nam anno 875. die natalis Domini Carolus Calvus Romae coronatus est.

(49) Scilicet *Spoleti*. Et *Guidonem* ejus fratrem, aut ex fratre nepotem, qui Lamberto in Ducatu successit. Istorum Ducum genus adhuc perquam obscurum est, neque facile verum statuatur. Inter ceteros *Guido* Spoleti Dux, qui subinde Romanum Imperium, adnitente contra Berengario, est assequutus, *Lamberti filius* in Annalibus Francorum dicitur. Verum ab Erchemperto num. 58. a Leone Marsicano, & infra a Salernitano nostro aperte appellatur *Guidonis senioris filius*. Horum auctoritati, quia res Italicas novisse certius, quam Annalistsae Fuldensis, & Metensis, Regino, aliique exteri Scriptores, sunt credendi, si nos plus hac in re deferemus, consentientem habebimus ipsum
 Ha-

Johanni (50) *Papae*, qui tunc in tempore aderat, in adiutorium dedit, cum quibus Capuam, & Neapolim profectus est. Sed Salernitanorum Princeps Guaiferius in cunctis obtemperans, (51) & foedus rupit, & multos ex eis peremit. *Sergius* (52) vero *Magister-militum* consilio Adelchisi Principis, & praedicti Lamberti deceptus, noluit se ab illis alienare, qui statim anathematizatus est, & cum Guaiferio belligerare coepit. Unde contigit, ut ipso VIII. die anathematis XXV. Neapolites milites apprehensos decollari fecit: sic enim monuerat Papa. Quo etiam anathemate multatus idem Sergius non multo post a proprio germano (53) captus est, Romamque mittitur suffossis oculis, ibique miserabiliter finivit vitam. Ipse autem frater ejus in loco ipsius se ipsum instituit.

C A P. CXXXII.

UT retro (a) sermonem traham, cum Ludovicus supradictus praeerat Samnitibus XXXII. Philosophos illo tempore Beneventum habuisse perhibetur. Ex quibus illorum unus insignis *Ildericus* nomine inter illos degebat, & non solum liberalibus Disciplinis apprime imbutus erat, sed etiam probe virtuti deditus, cujus facta minutatim obmittimus pandere; sed quamvis exigua, omnimodo non prae-

Hadrianum Valesium in Not. ad Panegy. Berengar. pag. 400. & 401. Tom. II. Rer. Italic.

(50) Hoc est hujus nominis Octavo. Acta sunt haec Anno 876. & 877.

(51) Ex Erchemperto ista descripsit Salernitanus noster. Apud eum recte pro *obtemperans* scriptum *consensens*. Ergo ita corrige, aut scribe *Adelgiso obtemperans*.

(52) Id est Neapolitanorum Dux, qui cum Saracenis faciebat.

(53) Athanasio videlicet Episcopo Neapolitano, qui postea ex vitiis suis famosum sibi nomen comparavit.

(a) CC. omn. *Stilum traham*, saepe dictus praeerat. tempore quo Samnitibus Ludovicus

praetermittam . Dum idem Ludovicus quadam die Notarium suum vocasset , & ei praecepisset , quatenus epistolam componeret , eamque quodam loco dirigeret : Notarius verba Augusti oblitus est . Die vero altera recordatus est rei , quam ei praeceperat , sed nequibat in mentem venire , qualiter ei intimaverat : unde non exiguum exinde angustatus est . Postremo ad virum Dei Ildericum properavit ; adjiciens : *Mi pater , praecepit mihi Augustus heri , quatenus juxta morem epistolam componerem : ego autem oblitus sum dicta illius , & , quid faciam , nescio . Tantum te enixius exoro , ut mihi auxilium impendas :* (a) Cui Principalis dixit : *Et quomodo scire potero quod auribus non audiui* (b) , dicente Domino : (LXXXVI.) *Nemo scit hominum , quae sunt hominis , nisi spiritus hominis , qui in ipso est ?* Ad haec Notarius : *A Deo , & ejus Genitrice obtines .* Idem Vir Dei Ildericus statim Dei Genitricis Ecclesiam est ingressus , & indefinenter Sanctam Dei Genitricem , ejusque Natum efflagitavit , ut secreta rei suo servo intimaret . Illico domum suam abiit , & praedictum virum flentem reperit , eumque consolari coepit , & adjecit : *Sede ; cito scribe .* Sed dum ille cum stupore resideret , ei praecepit , quomodo scriberet , & qualiter verba distingueret , (c) quemadmodum Augustus ei depromserat . Cumque juxta morem Augusto epistolam ille Notarius cum magno gaudio detulisset , eamque legisset , in hunc modum verba depromsit : *Veritatem mihi dicito : qualis fuit vir ille , qui hanc epistolam indicavit ?* Cui Notarius : *Confiteor , Domine , quia dictorum tuorum oblitus sum , & , quid agerem , nesciebam . Quapropter perrexi ad virum Dei Il-*

G g 2 de-

(LXXXVI.) Aliam e suis fabellis , ab aliis fortasse traditam , haec recoquit toto hoc capite Anonymus .

(a) C. V. Cui Philosophus Christi dixit .

(b) Hauf.

(c) C. F. & in illo ordine , ut Augustus .

*dericum, (LXXVII) eique omnia intimavi. At ille illico Ecclesiam est ingressus, & dum paulisper ibidem moraretur, ad me est reversus, & omnia, quae cernis, mihi studenter indicavit. Statim Augustus mirari coepit, & Principem Adelchisum acclamavit, & ei verbis talia promittit. *Volueram veraciter agnoscere, in hac urbe quis liberalibus disciplinis super omnes est deditus. At Princeps coepit nominare ceteros Sapientes; verum virum Dei Ildericum obmilit. Tum Augustus: Numquid scis Ildericum? Cui Princeps: Veraciter scio; sed eum exosum habebam, eo quod ei non adulatoria verba, sicut ceteris; sunt exhibenda. Quapropter Rex omnia suis Optimatibus enodavit, & ab illo die magnam ei reverentiam obtulerunt. Sed virum Dei nec adversa, nec prospera urgebant; sed plus plane in jejuniis, & vigiliis se se cohortabat in tantum, ut in terra positus coelestia obsequia auribus hauriret, atque fidelibus intimaret. Agmina vero Angelorum ante obtutum Redemptoris sistebant, & in hunc modum laudes in versibus referebant: O Redemptor Mundi, & Salvator hominum Christe, poenitentes, & dolentes suscipe, & qui sunt septi peccatorum pondere. Cumque vir Dei aures in Angelorum dicta innecteret, statim (a) eadem propria manu scripsit, & suo ingenio accommodavit similia, quae nos huic Historiae necti iussimus.**

*Angelicam Dominus naturam condidit olim,
Humanamque simul laudis honore suae.*

CAP.

(LXXXVII.) Ildericus iste, qui quoquo modo extolleret. De eo Petrus Diac. de vir. ill. Cusina. & Gattula Hist. Cass. Sec. IV. *vir Dei appellatur, Monachus Casinensis fuit, a collega Anonymo Salernitano commendatus, ut suos*

(a) C. V. *Statim, distinctius propria.*

CUmque Ildericus Angelorum dicta hausisset, illico & ipse hujusmodi verba depromsit :

*Hic Opifex Mundi, verbo qui cuncta creavit,
Ex nihilo finxit omnia nempe simul.*

(a) *Absque labore labor, cui posse & scire quod esse;
Cujus opus velle est, cui labor alta quies.*

*Laudet eum hinc Coelum, cuncta & coelestia semper
Luminis Angelici castra beata nimis.*

*Laudet eum tellus, omnisque creatio Mundi,
Omne genus hominum, (b) reptile, belva, volans.*

*Dicant, dicamus: tibi sit Rex gloria perpes,
Omnia qui retines, jure regisque tuo.*

*Te decet omnis honos, tibi virtus, gratia (c) cessit;
Quem digne metuunt, Inferus, arva, Polus.*

*Une, ac Trine Deus, Lux, & Sapiencia vera,
Regnum immortale (d) ut sine fine tenes,*

*Tempora tu condens solus, (e) & sine tempore re-
gnans:*

Vere ut principium, sic tibi finis abest.

*Principium, & finis; primus, (f) novissimus es tu,
Quem currunt infra tempora, secla, dies.*

*Cuncta arcens mutas, (g) & non mutaberis unquam.
Semper eras, qui nunc, semper erisque manens.*

*Quem Cherubim, Seraphim cunctis cum coetibus (h)
Orbis.*

Proclamant Sanctum, concelebrantque, tremunt.

Tu pietas, bonitas, requies, patientia, paxque

Vita, salusque, decus, castus amorque timor.

Sim-

(a) In Cod. Vat. ante : Atque labo e, legitur Angeli: & inde alio sequenti disticho : Item Angeli: ita alio disticho : Dicant, legitur: Item Angeli . In sequentibus, tum Ange- li, tum Hildericus alternatim versus hoscce canunt .

(b) C. V. reptile, nansque .

(c) C. V. & Fr. laus sit .

(d) CC. omn. tu sine .

(e) al. solus sine .

(f) Primusque . Fr.

(g) C. F. tu nov .

(h) Aethris . Fr.

*Simplicitas prudens es tu, prudentia simplex
 Te recte metuit Mundus, adoratur, amat.
 Quaesumus, ut coeli cito des mihi tegmina, Christe,
 Una (a) & laudemus et tua membra caput.
 Longanimis, verax, fortis, mirabilis, alma,
 Terribilis, mitis, suscipe vota presam.
 Cunctorum factor, tu censor, tutor, & altor,
 Rex Regum, populo parce tremende tuo.
 Confer opem famulis, veniam da, destrue culpas;
 Daemones expelle, noxia cuncta fuga.
 Duc Coelis plebem, tuus emit quam cruor Agni,
 Denuo quam peperit spiritus, atque latex:
 Respice propitius gemitum, suspiria, voces
 Ad te clamantium, ac miserere pie.
 Sancte tua Jesu sic morte tuere (b) Redemptor;
 Pestiferos perimat ne leo, sive draco.
 Sit tibi cunctipotens benedictio, sitque potestas
 Secula per immensa, sit vigor omnis. Amen.*

C A P. CXXXIV.

A Delchis vero cum Castrum Trevetense (LXXXVIII) obsidere cuperet, & dum maluisset propriam urbem adire, a longe conspexit suos contra se properare. Statim *Ajonem* (54) *Episcopum* vocavit, eique dixit: *Si evenit aliqua inepta res absque jussione omnipotentis Dei?* Sciebat enim illorum consilium, & volebat retribuere malum. Cui Episcopus: *Non: Sed dicit Apostolus: Date locum irae.* Ille Princeps nequaquam ab eorum aspectibus declinavit, sed ut eis approximavit, dulcia verba depromsit; & illi salutaverunt eum. Sed dum paulisper simul

(54) Beneventanum.

(LXXXVIII.) De Castro Treventensi superius disseruimus To. I.

(a) *Ut laudemus.*

(a) *al. redemptos Pestifer bos.*

mul ambularent, ab Agarenis nimirum, & nepotibus extinctus (55) est. Fuit autem (a) sagax, & sagacissimus, (b) qui praefuit Beneventanis annis XXIV. cum dimidio. Et statim in loco ejus *Gaidaris filius Radelgari*, nepos extincti, ordinatus est; & statim ejectus Gailo (56), & (c) Guidaferius gener illius. Hic etenim principare voluit; cujus cupiditate focerum suum peremit. Hic quoque susceptus est ab Athanasio Episcopo, & Magistro-militum Neapolis. Ubi corpus illius volutatum est, & cruor tabefactus, ab illo ergo tempore nequaquam (LXXXIX) ibidem herba orta est, donec usque nunc nostris quoque temporibus centum anni expleti sunt, & sic herba gignere coepit. Quapropter, quantum conjicere valemus, omnipotens & misericors Deus delicta illorum, quae in suo Domino gesserunt, obmisit, atque coelestia regna participavit.

CAP.

(55) Adelgisi Principis mors Anno 878. aut 879. accidit. (*Prat.*) Anno potius 877. ut ex Epist. Johannis PP. VIII. 159. data III. Non. Mart. A. 877. Guiderisio filio Radelchis jam vita functo, qui ipsum super Agarenorum sibi illata damna consolatur, auxiliumque spondet: Aliamque epistolam eodemmet die scripsit Ajoni Benev. Episcopo Radelchis germano, illum super hujus infortunio confirmans. Sedit Adelchis ab anno 853. usq. ad 877.

(56) Erchempertus num. 39. *Gailo & Duiferius*. Scribo *Daiferius*, aut *Dauferius*, ut infra diserte habet noster num. CXXX. In altero Codice Erchemperti, uti Peregrinius monuit, non legitur &, quasi haec de uno homine scribantur.

(LXXXIX.) Igitur Salern. Annos, idest, circa ann. 980., ut pa- nymus haec describebat post centum tet.

(a) CC. omn. Fuit autem, au- *simus, qui.* (b) A. 877.
dax, & sagacissimus, necnon mitif- (c) C. Fr. *Dauferius.*

His quoque diebus *Landulfus* (57) jam fatus Praeful languore percussus interiit. Videntes autem nepotes sui dispositionem, in unum collati, diviserunt inter se sub jurejurando Capuam aequa distributione; sed sacramentum fraternum non diu exstitit illaesum. Cupiditate enim (a) exorta filii *Pandonis Landenulfum*, & *Atenulfum* fratres suos, filios *Landenolfi*, dolo ceperunt, & custodiae indiderunt. Sed ut coepta breviter prosequar, *Landolfi* filii uniti cum filiis *Landonis*, ad suffragium *Principis Guaiferii* se contulerunt, a quo aliquandiu tutati sunt. Similiter *Pandonulfus* ad eundem *Guaiferium* Legatum cum variis chirographis misit; sed ab eo minime receptus est, favens supradictis fratribus. Ce:nons autem praedictus vir omnimodo se destitutum, *Gaidersium Principem*, & *Gregorium Augusti Bajulum*, qui tunc cum dicto *Guaiferio* *Nolam* ad colloquendum in unum convenerant, ad *Beneventum* properanter Legatos invitabat, ut quam primum venirent eum ad adjuvandum, & esset illis subditus. Quibus ex diversis sine mora per (b) *Cajacium* advenientibus, ab occasu juxta urbem *Capuanam* (XC) resederunt. Princeps *Gaiferius* econtra ab ortu *Solis* adveniens, *Amphitheatrum* applicuit, & vallata est civitas hostibus. Inter haec *Pandonulfus* renuit subdi *Gaidersio* *Principi Beneventano*, sicut promiserat, renitente maxime *Landone* filio (c) *Landolfi* cognati ejusdem

(57) *Capuanus* *Episcopus* & *Princeps*. (*Prat.*) Male ait *Muratorius Princeps*, cum *Comes* tantummodo fuerit *Landulfus*, ejusque nepotes, ut diximus.

(XC.) *Utrobique* *Capua* *oblid-* *Erchemp.* e quo haec *Historicus* *no-*
batur, nempe tam *citra*, quam *ul-* *ster* *sumsit*.
tra *Vulturum* *annem*, ut *alibi* *in*

(a) al. cupiditate enim extorti. (c) C. V. F. *Landenolfi*.
(b) *Cajaciam*.

dem Gaiderisii . Qua de re , & dictus Bajulus , & idem Gaideris alienati sunt ab illo . Mox alii per urbem Capuanam ; nonnulli per (a) Linaris (58) fluvium transieerunt partem ad alteram ; Guaiferio autem Principi , proprio Domino , sociati sunt . Et recollectis Landonolfo , & Atonolfo fratribus dictis , volentes Pandonolfum subdere Guaiferio Principi ; sed non quiverunt , eo quod volebat fratruales suos recipere infra urbem : idcirco a Guaiferio respuebatur . Recognoscentes autem supradicti viri veritas Pandonolfi , ad propria reversi sunt . Guaiferius tunc remansit Capuam .

Hac quoque tempestate pene omnes Capuae illustres , & omne vulgus cum uxoribus , & liberis , omnibusque supellestilibus , urbem egredientes , alii filiis Landonis , nonnulli ex eis filiis Landonolfi adhaeserunt . Factaque est inter eos valida concertatio , & pessima defolatio . Namque Guaiferius Princeps hostiliter juxta murum urbis residens , obsidebat eam ; ultra fluvium verocum Francis *Lamberti Comitis* Landonem constituit . Alio quoque Anno superveniens jam fatus audax Guaiferius ille Princeps cum Amalfitanis tempore messonis , obsedit dictam urbem undique , donec inter se fratres sub sacramento pacem inierunt ; & sic Guaiferius Princeps cum Amalfitanis , & Salernitanis propriam adiit urbem .

C A P . CXXXVI .

PER idem tempus *Athanasius Praeful* Neapoli militum Magister praeerat . Qui , ut praemisimus , (b) exulato

(58) Quinam sit hic fluvius Linaris , Capuani doceant . Equidem non novi . Sed Erchempertus , quem noster hic , & supra totidem fere verbis descripsit , habet : *nonnulli lintris fluvium* . Librarius ad vocem ignotam fortasse cespiraverit . (Prat.) Haec in Erchemp. notavi , quae vide , & in Cod. Frecc. *lintris* .

(a) C. F. *Linares Volturnum* .

(b) C. V. *Boly. & Frecc. exulato* .

lató fratre, cum Agarenis pacem iniit, ac populum infra portum aequoreum, & urbis murum collocans, omnem terram Beneventanam, necnon Salernitanam, simulque & Romanam, simul etiam & partem (XCI) Spoletí diruentes, cunctaque Monasteria, & Ecclesias, omnesque urbes, & oppida, & vicos, montes, colles, insulasque depredarunt. A quibus & Sancti Benedicti Coenobia (59) decentissima toto Orbe veneranda, & Sancti Vincentii Martyris Monasterium igne exustum est, aliaque innumerabilia exusta sunt. Sed dum creberrime Agareni huc illucque pergerent, omniaque denudarent, & maxime Salernitanorum tellurem attererent, atque demolirent: habitandi locum sibimet elegerunt, ubi (XCII) Cetara dicitur, non procul a Salernitana civitate, & undique, ut diximus, praefatam urbem affligebant, in tantum ut altrinsecus, inter se foedus inirent Agareni, (a) sicut & Salernitani. (b) Sed non probum consilium inierunt; clam enim arma tulerunt, & ubi Agareni sine exercitatione debebant, audaci animo properarunt quatenus profanos potenter attererent. Sed justus Judex Dominus minime Christianis victoriam tribuit, eo quod obliviscerentur jurandum, quod Agarenis juraverant. Nam Agareni protinus cedula, ubi indita erat Sanctissima, & inseparabilis Trinitas, lanceae nexuerunt, & in hunc modum promiserunt. *O Jesu Mariae fili, in hoc cognoscemus veraci-*

(59) Pergit noster expilare Erchempertum. Vide Chronicon Cassinense Leonis Marisciani Tom. IV. Collectio. hujus, & Vulturense part. II. Tomi I. ubi de his agitur.

(XCI.) Partem scilicet Spoletani Ducatus, quae Beneventano Principatui contermina erat, idest Comitatum Theatensem, Marisiam, aliaque iis finitima loca.

(XCII.) Cetara oppidum adhuc existans in Tyrrheno, sive Salernitano sinu Amalfim inter, & Salernum, ad mare situm.

(a) Fr. & fide.

(b) C. V. & Fr. Sed Salernitani

non probum.

vaciter, si Coelum terramque regis, & totius es creaturae Dominus, si istos perjuros potenter atteres. (a) Sed illico Salernitani terga dederunt, & partim percussi in mare se necaverunt, partimque gladio ceciderunt; reliqui quamvis confusi per devia, silvasque propere adierunt: Ibi magna pars Salernitanorum interiit; & sic putantes rectius facere, corruerunt in pessimum. Qua occasione, ut diximus, Agareni agmine uno coacti stirpitus, a foris cuncta demolierunt in tantum, ut Salernitani potius mortem, quam vitam cuperent. Nam & a foris civitatis moenia quis egredi minime valebat; & si quis temerarius propter necessitatem foris moenia properabat, statim Agareni eum (b) debilitabant. Factum est autem quadam die, ut Salernitani non pauci adolescentuli in unum se congregarent, atque extra urbem exilirent, forsitan ut fruges aliquas reperirent, ibique refocillarentur. At dum non procul ab urbe properarent, & mala, ceteraque alia poma gustarent, & altrinsecus se onerarent, tandem adierunt locum, ubi Agareni aliqui degebant; & dum ex improvviso Salernitani cum magno strepitu Dominum invocarent in suffragium, super Agarenos irruerunt, eosque fortiter debellarunt, adeo ut nec unus evaderet; & sic magno tripudio Salernum remearunt, supellectilem, multaque spolia secum gestantes (XCIII). Ab illo ergo die vires Christiani sumunt, & (c) multi ex eis perierunt.

H h 2

CAP.

(XCIII.) Ne novum legentibus miraculum venditet Salernitanus, credendum potius, multos fuisse adolescentulos, hominesque, qui e

Salerno Urbe egrederentur, ac paucos admodum Agarenos invaderent, debellarentque.

(a) C.F. Et continuo quamvis exi-
 quis illis obviam exierunt, bellumque
 inceperunt. Sed illico.

(b) Fr. debellabant.

(c) CC. omnes: & multos ex iis
 perdiderunt.

UT retro redeam, quod ipse saepedictus Princeps Guaiferius gessit mirabiliter, loco proprio inseram. Dum idem Princeps Salerno, Capuaeque, simulque etiam diversis Castellis, & civitatibus praeesset, & ad praesidium undique illi adirent: factum est, ut una die non exiguum triticum a Capuana urbe Salernum sui famuli cum plaustris vectarent. Sed, ut cognitum Neapolitanis fuisset, repente ex sua urbe prosiliunt, quatenus triticum Neapolim nimirum veherent. Sed ut comperit audax ille Langobardorum Princeps Guaiferius, illico ex sua urbe cum paucis, scilicet (a) XVIII. egressus est, & agileriter illuc profectus est. Sed dum a longe cernerent Neapolitani Salernitanos, coeperunt inter se promere: *Legati sunt isti*. Sed dum eis approximassent, continuo ille Princeps Guaiferius suo filio *Guaimario* talia verba depromsit. *Vide fili: ubi ego super Neapolitanos irruo, statim ex adverso forti ictu percute*. Et protinus galea ex suo capite exilivit, & magnam vocem emisit: *Ego sum*, inquit, *Guaiferius*: & continuo super eos irruit, ultimaque caede eos vastavit, adeo ut exigui ex eis evaderent: qui fuerunt firmiter ducenti: aliquanti comprehensi. Sed dum unum adolescentulum inter eos comprehendissent, ille adolescens veniam postulabat: at Princeps cuidam suo fideli verba depromsit, quia (b) cum de hac instabili luce extingueret; qui statim cum ingenti virtute per medium cerebrum mucrone percussit, ita ut pars capitis dextera parte laeva humero superjaceret; & jam exanimatum corruit miserabiliter corpus; & sic magno cum gaudio Salernum Princeps regressus est.

CAP:

(a) XXIV.

(b) Fr. *quantocius cum*.

Circa haec tempora Guaiferius saepedictus Princeps Monachus effectus est, languore depressus gravi. Quapropter Coenobium Beati Benedicti anxiamiter pergere cupiit, ut ibidem vitam finiret. Et statim per marinum iter Neapolim profectus est (XCIV). Sed ut cognitum fuit *Dauserio suo nepoti* cum ceteris suis sociis, qui tam prolixo tempore inibi exiliati degebant, statim magno ululatu fremere coeperunt. At Princeps illis huiusmodi verba praedixit. *Nequaquam gaudete, quia minime Salernum revertemini, quia Guaimarius filius meus (a) illic est.* Sed cum Coenobium praedictum properare satageret, in itinere diem (60) clausit extremum. Et quia in incurfione Agarenorum corpus illius ad Coenobium Benedicti Patris non valuit ferri, Theani in clauftro ejus Ecclesiae humatum est.

Per idem tempus Beneventani cum suo Principe *Gaiderisi* foras deambulabant; sed dum deveniffent ad locum, ubi extinctus fuit memoratus *Princeps Adelchis*, statim unus Clericus (b) Erecipretus nomine (c) talia verba exorfus est: *In hoc loco nefandiffimum Principem*
non

(60) Guaiferii Salernitani Principis mors ad Annum 880. referenda videtur.

(XCIV) Difficile marinum iter per Neapolis finem arripiendum fuit Guaiferio, cum parum in hunc Principem benevolo animo effent Neapolites. Terrestri potius itinere Capuam ei incedendum fuit. Plura de his in Erchemperto supra To. I. notavimus, quem confule. Inverifimilia quoque sunt quae de Dauserio promit Anon. Textus forte corruptus.

(a) C. Vat. meus illuc praest. vel Erecipertus.
C. Fr. illis praest. (c) Clam. Fr.

(b) CC. omnes. Erchempertus,

non paucis plagis extinximus: illico ultio divina eum percussit; nam mox (a) ipse Gaideris famulis suis praecepit, ut brachia illius abscinderent: quo facto, prolixo tempore miserabiliter vixit (XCV).

Eodem namque tempore suusus (b) jam dictus Gaideris, a *Landone* cognato suo alienatus: (c) *Pandolfo* sociatus est, filiamque ipsius suo tradidit filio. Sed in proximo a Tribulibus dicti Landonis captus, custodiae mancipatus est; ejusque (d) in loco (61) *Radelchis filius Adelchisi* Princeps est constitutus, qui (XCVI) tribus vixit annis imperans; tum a Beneventanis ejectus est, & *Ajo* (62) frater ejus loco ipsius subrogatus est. *Gaidaris* vero Francis traditus in custodia, fuga lapsus, pervenit urbem *Barensem*, quo morabantur Graeci, a quibus missus est urbem Regiam *Basilio pio Augusto*, a quo honoratus, ditatusque donis Imperialibus (e) *Oriam* urbem ad convivendum accepit. Inter haec Agareni totam supradictam terram Beneventanam crudeliter laniabant, ita ut desolata terra, olim cultoribus, (f) vestibus, rebusque repleta, fatisceret (XCVII).

CAP.

(61) Anno 881. Principatum Beneventi iniiit. Haec & sequentia ex Erchemperto desumpta.

(62) Qui Beneventi Princeps constitutus est Anno 884.

(XCV.) Frecciana lectio tutior videtur. A verosimili quidem abhorret, in Beneventani Principis conspectu patrum sui mortem commemorare, cujus & ipse auctor fuerat. Verosimile quidem clam ipse locutus videtur.

(XCVI.) Gaideris, nondum exacto triennio, Principatum Beneventi tenuit, scilicet ad ann. usque

879. evecto ad sedem Radelchisio Adelchis Principis filio, qui cum sacris Ordinibus initiandum curavit, ut solus absque timore imperaret. Sed justo Dei judicio post annos IV. videl. Anno 883. fratre expulso, Principatu potitus est.

(XCVII.) Miror, cur hos errores non adverterit Muratorius.

(a) *Audiens ista*. Fr.

(b) *Supra*.

(c) C. V. *Pandonolfo*, sicuti omnino legendum est.

(d) A. 881.

(e) CC. omn. *Ocream Urbem ad conjubendum accepit*.

(f) CC. omn. *vestibus, veptibusque repleta*.

Tunc agmina Agarenorum in unum congregata funditus, ut diximus, omnia denudabant; atque prius Agropoli (63) morarunt, deinde per juga montium debebant, omniaque demoliebantur. Hiis diebus *Athanasius Praesul Neapolitanus*, de quo praemisimus, missis Apocrifariis in Siciliam Agarenis ad radicem montis Vesuvii (*) residentibus, *Sichamum Regem* exposcit, & illis veniens praefecit. Sed iusto Dei iudicio primo omnium super eum insurgens coepit Neapolim (a) affligere, & devorare omnia exterius, ac puellas, equos, & arva vi expe-tere. Hoc turbine exagitatus, & ut Apostolicum anathema, (64) quo erat innodatus, a se, & urbe sua expelleret, Guaimarium Principem cum omni suo exercitu validissimo Salernitanorum, (b) Cunsinos quoque, necnon & Capuanos, seu etiam cetera Castra in adiutorium advocavit, & Saracenos ab eodem loco vi repulit. Hoc facto, non multo post praedictus Praesul a Guaimario Principe, qui eum ab oppressione Agarenorum eripuerat, (c) liberatus (65) est. Agareni namque in unum sunt coacti, & Garilianum properarunt, & ibidem prolixa tempora nimirum morarunt, & undique Capuam, Beneventum, Salernum, Neapolim affligebant. Sed Athanasius ad solitam

tam

(63) Id est *Acropoli*, quae Urbs Lucaniae olim Episcopalis fuit, atque ita appellata, quod in promontorio sita foret ad oram maris Tyrrheni. Nunc excisa. (*Pras.*) Errat hic Annotator, cum Acropolis nobile Castrum in Salernitano sinu adhuc exstet licet pluries a barbaris bello attrita, & iterum exstructa: arcemque munitissimam habet.

(*) Inde nobis proverbium ortum est. *Quattro sono li luoghi della Saracina, Portici, Cremano, la Torre, e Refina*. P. Caracc.

(64) Anno 881. a Johanne VIII. Papa anathemate percussus fuit irreligiosus ille Episcopus, quod cum Saracenis tam arctum foedus iniisset.

(65) Quaedam haec desiderari videntur. Consule Erchempertum num. 49. Tom. II. pag. 249. Collection. hujus.

(a) C. F. graviter.
(b) Compfinos.

(c) CC. V. Fr. alienatus est.

tam vergens fallaciam, cum Agarenis pacem iniens, Salernitanorum (a) fines fortiter affligebat.

C A P. CXLI.

Basilio (66) Serenissimo Augusto hiis diebus defuncto, duo filii in ejus Imperium sunt electi, idest *Leo* primogenitus, & *Alexander* subsequens; & tertius *Stephanus* nomine Archiepiscopatum ejusdem (b) Urbis (ejecto Photio, qui a *Nicolao primae Sedis Episcopo* ob invasionem Episcopatus, adhuc superstite *Ignatio*, perpetuo anathemate fuerat multatus, & a *Johanne* (67) Papa, (ut ita dicam) ignaro ad pristinum gradum resuscitatus) regendum coepit. *Leo* jam dictus non (68) diu supervixit (XCVIII). Ipse *Alexander* dum germani sui vidisset interitum, in magnam superbiam est elevatus, & non tantum coram hominibus, sed & contra Dominum conabatur se jaectare: Nam LXX. (*) (69) statuæ, quas olim Romani in Capi-

(66) Qui Anno 886. diem supremum obiit. Haec eadem habet Erchempertus num. 52.

(67) Scilicet Octavo hujus nominis Papa, qui Photium a Nicolao I. damnatum Anno 863. & 868. nimia facilitate restituit in Sedem Constantinopolitanam Anno 879. (Prat.) De hoc in Erchemp. Notis plura dixi.

(68) Quare? quum *Leo* iste Graecorum Imperator, post Basilii patris mortem ultra XXV. annos thronum Constantinopolitanum tenuerit. Plane illud non expungendum videtur: ita in Cod. Frecc.

(*) De 70. statuis, quas olim Romano in Capitolio positas scimus, quibusque representabantur singulae Provinciae, Caracc. in margine. At fabellam hanc e Graecis hauserat Anonymus noster.

(69) Anilis fabula.

(XCVIII.) *Leo* Imperator obiit Ann. 911. postquam Constantinum Porphyrogen. ejus filium quinquen-

nem Augustum creavit, quem fratri *Alexandro* commendavit.

(a) C. V. fines una cum illis fortiter. ejusdem Urbis erectus fuerat, ejecto Photio.

(b) Er. qui ad Archiepiscopatum

Capitolio consecrarunt in honorem omnium gentium ; quae scripta nomina in pectore gentis , cujus imaginem tenebant , gestabant , & tintinnabulum (a) uniuscujusque statuerant , & Sacerdotes die ac nocte semper vicibus vigilantes eas custodiebant. (b) Quae gens rebellis in Romanorum Imperatorem consurgere conabatur ; statua illius gentis commovebatur & tintinnabulum in collo illius resonabat , ita ut scriptum nomen continuo Sacerdotes Principibus deportarent (c) , & ipsi absque mora exercitum ad reprimendum eandem gentem mittebant . Sed dum fuissent praedictae statuae aereae Constantinopolim deportatae , ille jam fatus Alexander hujusmodi verba depromsit : *Illo denique tempore Romanorum Imperatores erant gloriosi , quando istae statuae venerabantur . Unde statim sericis (d) vestibus vestire iussit , & singulas circumdedit . Nocte igitur subsequente , cum se sopori dedisset , vir clarissimus ei apparuit , & comminanter super eum venit , eumque in pectore forti ictu percussit , & nomen suum protinus propalavit adjiciens : *Ego sum , inquit , Romanorum Princeps Petrus . Et statim cum magno taedio evigilavit , sanguinemque suum vomere coepit , & sic exitiali morbo defunctus (70) est . Eo defuncto , Constantinus Imperatoris filius Leonis , quem supra memoravimus , in Imperium est electus (IC).**

I i

CAP.

(70) Anno scilicet 915. si Pagio acquiescendum est . Sed mihi res incerta , neque vacat altius penetrare . Vide Chronicon Vulturense part. II. Tom. I. Rer. Italic.

(IC.) Alexander diem clausit extremum A.XCXII. Neque tunc Constantinus imperium suscepit : vix enim septennium aetatis numerabat ; sed imperii administratores fuerunt Zoë Augusta ab exilio revocata , aliique Palatini Proceres cum Romano , qui , Regia tandem occupata , pri-

(a) C.V. Et tintinnabulum cujusque statuae erat , & Sacerdotes .

(b) C. V. Et quae gens in rebellionem consurgere conabatur contra

Romanum Imperium , statua .

(c) CC. omnes deportarent .

(d) C. Fr. Sericas vestes .

Ayo Beneventi Princeps ante Principatum, & postea; partim imbecillis, partim roboreus exstitit. Post haec Princeps praedictus (a) animose cum Beneventanis, & Capuanis (71) egredientium filiis Landonolfi Amalfitanos habentibus certamen iniit, & aliquandiu pugnatur juxta portam urbis; cumque neutra pars alteri cederet; utraque acies ad sua reversae sunt.

Eo tempore Guaimarius supradictus Princeps Salerni per semetipsum Constantinopolim est profectus, & honorifice ab Augusto susceptus est, Patriciusque factus, & donis regalibus ditatus, cum magno honore ad propria remeavit.

Per (72) idem tempus valde inter se Capuani, & Neapolitani certamen iniebat. Nam *Athanasius Episcopus, & Magister militum*, omnimodo satagebat, quatenus Capuanos sub sua ditione attribueret (b), & inter fratres discordias crebrissime seminabat. Successit ergo, ut Decivilis Gaetanorum Dux clam Saracenos ad praedandum Capuam mitteret. Itaque statim CXX. Agareni missi Theanum abierunt, super quos Lando ceu leo audacter cum

(71) Locus corruptus, quem attingere vix audeo. Legerem: *Capuam egredientibus filiis, &c.*

(72) Quae sequuntur, ex Erchemperto Anonymus noster descripsit, multis tamen brevatis.

primas ejusdem dignitates obtinuit, ejusque filiam Constantino Augusto uxorem dedit, titulumque *Patris Imperatoris* assumpsit. Errat igitur

Anonymus initium Imperii Constantini Porphyrog. figens cum morte Alexandri ejus patris.

(a) C. V. Fr. *Ayo cum Beneventanis, & Capuanis egrediens cum filiis Landonolfi Amalfitanis habentibus certamen iniit, & aliquandiu pugnatus est juxta portam Ubi Capuae, cumque.*

(b) C. V. *Attribueret, & inter fratres discordiae rixas crevissime seminabat, cum se a fratribus delusum cernebat, successit Decivilis Gaetani (idest Docibilis Cajetae Dux).*

cum suis irruens , usque ad ultimam internecionem pro-
trivit eos , ita ut de tanto numero non amplius quam
quinque evaderent , ceteris interfectis , ni fallor , CXV.
(a) Tum Athanasius cernens se superatum , callide cum
Capuanis pacem fecit , & tempore vindemiae una cum
(b) Graecis super Capuanos irruit , apprehensis multis , &
praestantissimis viris , (c) peculiisque non modicis . Ab illo
igitur tempore omnia circumquaque devastans Liburiam
vendicabat sibi . Nam & Saracenos Agropolitano clam
evocavit , & Capuam misit , ubi tunc (d) egredientes Ca-
puam restiterunt valde eis . Ob hoc , & absque praeda ,
ad castra repedarunt . (e) Itaque ille , prout mente con-
ceperat , novis & inauditis machinis insurgebat adversus
Capuanos , adeo ut tempore Quadragesimali cum omnis
plebs Christicola , & praeterita deflet mala , & poscit a
Deo , ut flenda minime committat : ipse mediante festo
Dominico , subsequente crepusculo , collectis Graecis Ma-
terensibus , Agarenis , & Neapolitibus , (f) consilio Gua-
iferii , urbem Capuanam tentavit invadere , (g) ascensis
muro quasi CCC. viris armatis diversorum generibus ar-
morum . Sed omnes , Domino adjuvante , alii ex eo spon-
te defilierunt , quidam cervice tenus in imis jacti sunt ;
nonnulli vero gladio occubuerunt . Ex Capuanis autem
unus solus Monericus (C) nomine , & ut fertur , a suis
extinctus est . Bellum quidem hoc (h) navatum in muro
arbiter Judex non per belligerantes egit viros ; sed per (i)
impubes mirifice gessit ad laudem nominis sui . Nam &
Salernum per Agarenos prius , & postea per Graecos ca-
pere

li 2

pere

(C.) Ab Erchemperto haec exscripsit .

(a) C. F. Interea.	(f) C. V. & F. conscio Guaiferio .
(b) CC. omn. cum Graecis clam
super .	(g) Atque .
(c) Pecudibusque . Fr.	(h) al. narratum , in muro .
(d) CC. omn. Egredientes Capua-
ni valide restiterunt .	(i) C. V. per impubes mirifice
gessit ad laudem nominis sui . Con-
fractis itaque viribus , quod concepit ,
minime cessavit . Nam & C. F. per
quatuor impubes .
(e) C. V. Dicitur itaque vir , idest
Athanasius .	

pere multoties molitus est ; sed minime talia facere potuit, viriliter ei resistente Guaimario Principe .

C A P. CXLIII.

Eodem quoque tempore *Guido* (73) *filius Guidonis* (a) *senioris* super Agarenos in Gariliano castrametatus (ut retro redeam) hostiliter irruens, castra eorum diruta depraedavit, & aliquantos eorum gladiis interfecit ; aliqui montium peropaca, ut aqua, diffusi sunt. Hic autem Capuam appropians, (b) ultra transvadavit, & ad pontem, qui Teudemundi vocatur, castrametatus refedit aliquandiu ; & continuo ex (c) cibariis, frumento, aliisque victualibus per Capuanos ejus milites refocillati sunt ; Capuani tamen eodem Duce non sunt foederati. Sed cum retroverteretur, urbemque praedictam transiret, metu coacti subdiderunt se illi. Illo abeunte, Athanasius praedictus, suffragante Graecorum auxilio (d) stipatus, a foris omnia denudabat. Post haec suggestum est eidem Duci, ut adveniret quanto citius, & liberaret confidentes. Qui mox veniens Capuam, *Ayonem* (74) *Principem* a Benevento ad se venientem consilio Capuanorum cepit, & sub custodia Beneventum duci fecit ; in quam introiens ordinavit eam. (*) Inde proficiscens, Sipontum est ingressus, & praedictum Principem reliquit in castris. Cum autem cognovissent Sipontini Ayonem Senioreem suum captum, in supradictum Ducem unanimiter irruentes, clauserunt eum quodam in Templo, captis ejus Optimatibus. Hac illacque

(73) Erchempertus quoque num. 58. (quem noster expilavit) *Guidonem* hunc *filium Guidonis senioris* appellat . Is autem certe est, qui post Caroli Crassi mortem Romanorum Imperator creatus est .

(74) Acta haec fuere Anno 884.

(*) Vide quae supra in Erch. Notis dicta sunt.

(a) A. 884.

(b) *Lanino* (*Glanium*).

(c) C. V. ex *Liburiae*.

(d) C. V. *Stirpitis*.

que tunc missum est, ac adductus est Ayo, & redditus suis. Alia vero die sacramento dato, vix cum dedecore elapsus est.

C A P. CLXIV.

PER idem tempus Monasterium Beati Benedicti a Saracenis prius dirutum, Anno Domini (a) DCCCLXXXIII. ab *Angelario Venerabili Abbate* coeptum est (b) aedificari de jussu, Domini Anno DCCCLXXXIV. mense Augusto. Hiis ita gestis, Atenolphus Spoletum pergens, dato pretio, Suavium Castaldeum Marforum cum aliis sociis, Bassis (c) quasi ad CCC. armatos secum adduxit; cum quibus consilium iniit, ut Castaldatum Capuanum illi (d) firmaretur. Sed ingrediētes Capuam, cum haec adimplere nequissent, dicti Franci ad sua reversi sunt. (e) Quid multa feram? Omnimodo Atenolphus fata gebat, quatenus solus Castaldatum obtineret. Quapropter consilio habito cum suis, Sadi cognatum suum ad Athanasium saepe jam dictum sub dolo misit, ab eo auxilium poscens, ut adjuvaretur singulariter fieri Comes Capuae. Hoc autem audiens, gavisus est, & spondit in omnibus se (f) auxiliaturum. Cumque hoc a plurimis terque quaterque Landoni fuisset relatum, ille solita segnitie detentus, pro nihilo ducebat hujusmodi nuntium. Quid multa dicam? Athenolphus per semetipsum Neapolim adiit, & foedus cum Athanasio iniit, & spondit *Landolfum filium suum* obsidem dare, & prope sine mora est reversus. Sed dum cerneret sibi tempus adesse, quod coeperat perficere, & consanguineos suos aemulos ibidem non esse: cum (g) omne tempus advenisset, Sabato primo Epiphaniae,

(a) C. V. F. DCCCLXXXIV.

(b) *Reaedificari jussu suo.*

(c) *Bassisque.*

(d) *C. V. illi firmarent.*

(e) *C. V. quid plura referam?*

(f) C. V. F. *se illi auxiliaturum.*

Cumque hoc a plurimis, & maxime terque, &c.

(g) C. V. *Cum sompni tempus ad-*

venisset; sabbato per Epiphaniam. Fr.

nae, advocatis fodalibus suis, super filios Landonis irruit, eosque ex urbe ejecit. At illi Theanum adierunt, Landonolfus, Pando, & nepos (a) ejus. Athenolphus Castaldatum Capuanum singulariter suscipiens, continuo se (75) Miles appellari jussit, moxque praedictum filium suum ad Athanasium obsidem direxit, sicut sacramento pollicitus fuerat, & Liburiam, (CI) & Capuam jurejurando illi concessit.

C A P. CXLV.

His quoque diebus *Theophylactus Stratico* (76) a Bari Theanum hostiliter venit hyemis tempore, Agarenos tentans impugnare; nihilque proficiens, infructuosus abcessit. Adiensque Neapolim, *Marinum Castaldeum Castri Sanctae Agathae Ayo*ni Principi rebellem percepit; & Apuliam rediens, nonnullas munitiones ejusdem Ayo vi apprehendit. Unde, occasione arrepta, idem Ayo adversus Augustale dominium rebellionis jurgium initiavit: quod suo loco inferetur.

Dum *Princeps Guaimarius* Constantinopolim, ut superius diximus, adhuc degeret, Athanasius dolo concepto in opus erumpens, Graecos, & Neapolites suos, seu omnes

(75) In Erchemperti Historia num. 65. quam nosse, ut saepius innui, his in locis totidem pene verbis descripsit, legitur: *continuo se Comitem appellari jussit*. Non abjicienda tamen Scriptoris nostri lectio: constat enim, veteres Principes Militiae honore, sive Militari cingulo (idque solemni ritu peragebatur) fuisse donatos, antea quam populos aut acies regerent.

(76) Sive *Stratigo*. Ita appellati Militiae Duces, Magistri militum, & Provinciarum Rectores a Graecis.

(CI.) Quam Liburiae partem *Apuam, nempe veterem, seu Athenolphus Athanasio concesserit, aliphitheatrum*. bi opportunius videndum erit. Et Ca-

(a) CC. omn. & Pando nepos eorum.

omnes Capuanos generaliter convocans, super (*) Avellanum misit Castellum, (a) cui tunc praeerat *Landolfus* (CII) *Suessanus*. Mox autem ut illis supervenit exercitus, fraude illorum, qui intus erant, captum est, apprehenso in eo Landolfo, & filio ejus juniore, nuruque illius, uxore videlicet Landonis, qui cum Guaimario profectus fuerat.

Per idem tempus Agareni, qui in Gariliano degebant, omnia denudabant. Et quando cum Salernitanis pacem iniebant, Neapolitanos, Capuanosque graviter affligebant; & quando Neapolitanis pacem dabant, urbem Salernitanam, seu Beneventanam hostiliter atterebant. Sed dum plura Castella invasisent, & Christianos palam venundarent, pervenerunt ad Castellum, cui nomen est (*) Monte (b), & undique eum circumdederunt, eumque hostiliter expugnare coeperunt: Sed Christiani, qui de intus degebant, omnimodo (c) resistebant. Sed dum Castellum illud obsedisent, in tantum, ut etiam veniam postulassent, adhuc aiebant: *Tamdiu illud Castellum expugnemus, donec per vim illud obtineamus, omnesque, qui in eo degunt, gladio transverberemus*. At illi preces Domino obtulerunt, & ab eo mirabiliter liberati sunt. Nam illico columba tam mirae pulchritudinis ex adverso veniens, undique Castellum illud circumvolitavit; deinde intro ingressa est, Ecclesiaeque resedit. Sed cum diu resedisset, illico omnipotens Deus tenuem nubem super Castellum

(*) Avella in Campania, ut sup. in Erch.

(*) Rocca Montis prope Nuceriam.

(CII.) Cur ex Erchemp. Anonymum non emendaverit diligentissimus Muratorius, ignoro. Non enim *Suessanus*, sed *Suessulanus* legendum est, ut supra notavi.

(a) C. V. Fr. Quo tunc praeerat *Landolfus Suessulanus*. Sed dum Castellum illud obsedisent, & acriter afflixissent, postremum perimuria aquae illum videlicet obligassent intantum, &c. V. & Fr.

(b) al. Apud Montem Nuceriae.

(c) al. Illis omnimodis, resistebant.

stellum obduxit, & abundantia aquae Christianis pluit; tanta denique, ut omnes altrinsecus se satiarent, & vascula alternatim replerent. Et ut certo certius Agareni cognoscerent, quod per deificam virtutem fuisset gestum, a foris Castellum illud ne una quidem stilla (a) tetigit. Sed dum illi talia manifestius cognovissent, exinde sunt moti, adjicientes: *Deus magnus illos defendit*. Propter quae pacem illis dederunt. In solemnitate S. Viti Martyris fuit hoc miraculum factum (CIII).

C A P. CXLVI.

Hlis itaque decursis, suusus praefatus Lando a Capuanis per quamdam tractoriam plaustrum suppositam intromissus, Capuanam urbem ingressus est; atque ad Episcopalem abiit Aulam, ubi pauci ex suis congregati sunt. Athenulfo accelerante, tunc commissum est praedium, mortuoque (b) Gualano illustri viro, dissolutum est cor eorum (77) militiam promisit idem Athanasius, eamque sivit in tantum prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis terque praedari faceret (*). Ayo autem Bari tunc Princeps

(77) Haec una pagina excidisse videtur. Verum quae desiderantur, habes apud Erchempertum num. 68. Verba etiam sequentia apud nostrum descripta fuere ex eodem num. 71.

(*) Athanasius jam dictus in dolo Atenulfum comprehendere conabatur. Sed dum talia perficere mallet, minime potuit, & totam Capuam depraedavit. Praesciens autem Deus dicti viri malitiam, permisit eundem Athanasium rabiem in tantam prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis terque praedari faceret (*Prat.*).

(CIII) Miraculo obortam pluviam re poterat. Seculi parum ex culti pietatis indulgendum.

(a) *Cecidit.*

(b) *C. V. Vallane illustri viro dissolutum est cor eorum, qui in parte Landonis erant, & coeperunt illum relinquare, & Atenulfo associari.*

Tunc licet fide pacis oscula sibi mutuo fratres dederunt, quod quam in arca cordis minime retinebant. Reliqua vide apud Erch. num. 68.

ceps degens, valide impugnabat Graecos. Cum vero intellexit Neapolitanos residere super Capuam, & radicatus eamdem vastare: statim recto itinere super eos audaciter adventare studuit. Sed quidam naturaliter zizaniorum sator Dauferius urbem Beneventi subdole egressus, ac si sequuturus Principem praedictum Ayonem, ex diverso Capuam citius properavit, & dicto exercitui Ayonis adventum indicavit. At Neapolites, Graecique, relicta Capua, (a) Neapolim sunt reversi. Ayo autem iter, quod coeperat, peregit; illisque minime repertis, Liburiam cum magna audacia est ingressus, cum quo & Athenolphus abiit, & exusta tota pene Liburia, ac depraedata, populisque, & animalibus ablatis, puteisque lapidibus repletis, Amphitheatrum profectus est: Quo residens, per aliquot dies machinis, & diversis telis fortiter expugnavit. Tandem abiens, super Castrum Sanctae Agathae infedit, atque Marinum Castaldeum, sibi rebellem in fide, ad se remeantem (b) abcessit. Tum aliquandiu Beneventi commorans, per Sipontum Barim reversus est. Et quia ut erat audax, minime in propria residebat, sed certaminis campum quaerebat. Athenolphus autem a Guaimario diffidens, eo quod Landenolfum, Pandonemque, ceterosque alios germanos, qui erant per ipsum Athenolphum a Capuana urbe expulsis, in urbe Salernitana recepisset, atque crebrissime terram illius depraedarent. Quapropter Ayoni Principi se subdens per sacramentum, ab eodem Principe in adiutorium sui CCXX. bellatores suscepit, cum quibus totam Liburiam graviter depraedavit. Guaiferius enim, qui jam (c) proluxa tempora Amphitheatrum degebat, per quem omnia mala in Capuana, Beneventanaque (d) pervenerunt, a suis comprehensus est, vinctumque Athenolfo adduxerunt, opeque ejus inter se altrinsecus dispertierunt, atque se omnes tunc Athenolfo subdiderunt; factumque

K k est

(a) CC. omn. Capua, confusi Neapolim. abcessit.
 (c) Per proluxa.
 (b) C. V. Remeantem suscipiens (d) Regione.

est gaudium magnum, pax, & securitas; coeperuntque praeesse, qui subesse soliti erant.

C A P. CXLVII.

INterea videns se Athanasius in omnibus superatum; pudore abjecto, pacem expetiit, foedusque adeptus est, praevioque jurejurando pacti sunt ad invicem. Sed non diu perduravit sacramentum illaesum. Denique Agareni hac illacque discurrentes, invitantur ab omnibus, omnia devorant, universa consumunt, & contra Neapolim, & Salernum unanimiter confurgunt. Sed Salernitanorum Princeps Guaimarius viriliter illis restitit; nam misso suo ex improviso exercitu; in itinere, quod Nuceriam pergit, catervam reperiunt Agarenorum, cum quibus bellum inchoarunt; atque Deo praevio Agareni devicti sunt; nam plurimi extincti sunt, aliquanti comprehensi; reliqui quamvis confusi per devia silvasque ad sua propria adierunt. Salernitani vero cum magno (a) gaudio Salernum remearunt, supellectilem Agarenorum secum gestantes. Usque hodie locus ille *Pugna* dicitur.

Princeps audax, de quo praemisimus, Ayo a Benevento, ut diximus, per Sipontum Barim profectus est, super quam *Constantinum Augustorum Bajulum* (78) & *Patricium*, insidentem reperit, rebelles Imperatorum viriliter impugnantem. Adversus quem dictus Princeps Ayo, ut erat magnanimus, audaciter insurgens, quamvis fultus auxilio Agarenorum, & vallatus agmine pedestrium Apuliensium, primo impetu victor existens, (b) plures interfecit. Dehinc a Constantino, qui cum tribus millibus equitum in tuto consistebat loco, valde contritus, *vix cum*

(78) Melior haec lectio, quam quae apud Erchempertum num. 76. ubi *Augustorum Aulicum*.

(a) al. *tripudio*. *interfecit*.
(b) CC. omnia. *De hostibus plures*

cum aliquantis urbem ingredi valuit Barum, reliquis aut gladiis, aut traditis captivitati. Et post eum magnis vocibus pedestres clamitabant. *Mi Domine Ayo paululum erga nos revertere, quia pedestres deficiunt.* Et usque hactenus proloquio utuntur Salernitani, & Beneventani verbo illo. Ayo infra urbem Barum residens suffragium poposcit Athenolfi, quem provide protexerat, immo ab hostibus potenter eripuerat, & non invenit. Gallos quoque, & Agarenos promisso auro saepius mixtim invitans, obtinere nequivit. Nam a Guaimario Principe praesidium minime poscebat, eo quod Graeci Salernitanam urbem omnimodo die noctuque custodiebant, & nimium evigilabant propter Agarenorum metum.

Haec in Muratorio desiderantur.

„ Praedictus Princeps Ayo cernens se delusum doluit,
 „ quia Atenolfus, rupto foedere, cum Graecis pacem iniit;
 „ tandem necessitate coarctatus cum jam dicto Patritio pacem faciens Urbem remisit, & ad propria remeavit.

Defuncto autem (a) Berto filio Guidonis senioris, filio suo Spoletum reliquit, quo etiam decedente, Guido Junior Spoletum & Camerinum suscipiens cum Agarenis in Sepino, ubi olim a Romoalt Principe Alczeco Dux Sclavorum constitutus est, fuit castrametatus, pacem fecit obsidibus datis, & acceptis, cujus etiam non modica monasteria, urbesque, & oppida a Saracenis capta, & exusta sunt, Constantinopolim legationem dirigens contra jus faciens pecuniam accepit. Quamobrem a Carolo III. Augusto captus est; & nisi fugam arripuisset, capite plectebatur: unum quippe illius malefactum, aut non dissimile quod in Gariliano gestum est. Denique cum a Sypono idem Dux Atenulfus comitante Capuam pergeret ad Caudinas Furculas Arranum Ismaëlitam Tyrannum crudelissimum cum trecentis pene sequacibus suis peremit. Cognoscens autem Guido Carolum Augustum semineam (b)

K k 2

jace-

(a) i. *Lambeto.*

(b) i. *Zizaniam.*

jacere cupiditate regnandi, devictus deceptusque a contri-
bulibus suis relinquens Beneventanam Provinciam sibi
subjectam, ad Spoletinum Ducatum abiit in Gallia (*) re-
gnaturus.

C A P. CXLVIII.

AYo praedictus Princeps dum tenuisset Principatum
Beneventanum annis VI. & Urso filio ejus una cum
ipso anno uno, Sabbatitius (a) Stratigo per idem tempus
cum valida manu Beneventum venit, & undique tento-
ria non procul a dicta urbe figere jussit, quia minime
Guidonis adventum metuebat. Cumque praefatam urbem
undique coarctarent, & diversis machinis omni conami-
ne expugnarent, Beneventani deintus omnimodo resiste-
bant, & licet non in patulo, tamen furtim moenia ur-
bis exiebant, undique Argivorum prostrabant catervas;
sed dum a III. Id. Julii praedictam urbem diversis (b)
telis expugnassent, & Beneventani fortiter resistissent, praefertim quod jam multos Graecos laniasent, callidus ille
Stratigo cernens Langobardorum duram cervicem, mol-
lia verba promere est exorsus, quatenus per pacem ur-
bem ingredi mereretur; Beneventani namque, qui sem-
per nimirum fuerunt sagacissimi, & robustissimi, dum
viderent tempus non esse, quantenus Graecis resisterent,
& copias non haberent, unde exercitus coadunarent, ut
palam cum Graecis certamen inirent, inter se consilio
habito, Graecorum phalangem pacifice Beneventum in-
troduxerunt (c), quia jam eam undique obsederant, ut
diximus, a III. Id. Julii usque ad XV. Kal. Novembris
(*) . Sed dum praedictam urbem Graeci dominaren-
tur, & licet dona plurima Langobardi haberent, (d) illi
tamen

(*) Idest Cisalpina.

(a) Aliis dicitur: *Simbaticius*.
Sabbatichi. *Sabbaticius*.

(b) *Machinis* legit Bolvit. & Ae-
gyptius.

(c) Videt. *se Graecis tradidere*
foedere firmato.

(*) Ann. 891.

(d) *al. tribuerent*, aut *praerberent*.

tamen valde etenim durum gerebant de moribus Graecorum .

C A P . CXLIX.

FActum est autem , ut Princeps Salerni Guaimarius duos suos subditos propter scelus , quod commiserant , acriter caedere jufferat ; at illi confusionem ferre non valentes , propriam liquerunt urbem ; Beneventum properarunt , atque diu ibidem morarunt . Cumque duobus (a) annis Sabbatitius degeret Beneventum per subjectionem Augustorum , Beneventum deseruit , Regiamque adeptus est urbem ; & quidam Georgius (b) Beneventum directus est . Sed dum & ille Langobardos donis augetet , atque nimirum omni modo altrinsecus honoraret , illi vero omnia pro nihilo ducebant .

C A P . CL.

JAm fati Salernitani , qui Benevento exiliati degebant , ad Georgium Patritium clanculo perrexerunt , & in hunc modum verba promferunt . *Quid dabitis nobis , si nos munitam Salernitanam urbem sub vestra ditioe committimus ?* Ad haec Patritius cum magno gaudio plurima , & praecipua dona promittebat . Illi vero subjunxerunt . *Statue diem , qua illuc cum magno exercitu pergamus , quia nos incunctanter promittimus illius civitatis fores esse patefacturos .* Ille Patritius , ut auribus (c) auxisset , valde gavisus est , atque ut id fieret omni modo gratulabatur , & sine mora per Calabriae , Apuliaeque fines (d) misit , & exercitus coadunavit , faciens famam ,

- (a) Vide Chronol. Principum Beneventi par. 2. *lim , Hydruntum , Uxentum , aliasque loca in Squillacensi sinu : sicuti*
 (b) Sabbatitii successor : *& in Apulia Brundisium , Messapiam , Ostunum , aliasque Peucetiorum*
 (c) Haurisset .
 (d) Graeci in Calabria Callipo- *Urbes possidebant .*

mam, ut super Agarenos, qui illo tempore in Gareliano degebant, ex improvise irrueret. Intempesta noctis quando fessi gravi sopore opprimuntur, dictus ille Patritius cum magno apparatu Salernum venit, licet Beneventani cum eo missi venerunt. Sed dum non procul (a) moenia properarunt; illi vero exiliati fores urbis properarunt, & arte, qua poterant, Portas patefecerunt, & ocuis Patritio Georgio promulgarunt; ille namque valde sese perturbavit, atque id ipsum unum ex suis ad explorandam urbem iterum misit; sed dum & ille eadem verba retulisset, sagacissimus ille Praesul Petrus, qui in Sanctam Beneventanam Sedem illo tempore praeerat, hujusmodi verba exorsus est: *Pro qua re nos fatigasti, & minime vobis, quae clam in pectore gerebas, enodasti? Pro certo scitote, quia si hanc urbem furtim ingredimur, omnes ibidem pariter periemus; & dum tripudiaré satagis, veremur ne veniat detrimentum.* Dum haec, & his similia Praesul praedictus verba repeteret, id ipsum & Beneventani exinde inter se susurrarent, Patritius ille nefandissimus ictu percussus, ceterique Argivi in fugam conversi sunt. (b) De civitate vero omnimodo nil, quae Graeci gesserant, compererunt. Illi vero conductores malorum, qui fuerant orti ex Vico, cui Saranianus (c) nomen est, dum superati essent, per eundem Vicum perrexerunt, uxores, liberosque, supellectilemque secum gestantes, Beneventi fines abierunt. Sed dum Graeci, Beneventanique cuneatim, ut diximus, graderentur Beneventum, quotquot ex Salernitanis in itinere reperiebant, nimirum comprehendebant, secumque pariter conducebant; quia metuebant, ne civibus occultam rem panderent, ne forte Salernitani illos subsequerentur. Igitur dum inter eos comprehendisset virum quendam, Adelpertum nomine;

(a) *A moenibus properarent.*

(b) Panici hi terrores frequentes, tum alibi, tum apud Anastas. Bibl. in Hadriano I. pag. 153. & apud

Falc. Ben. pag. 148. & 371.

(c) *Vulgo Sorignano Feudum Marchionatus S. Severini supra Nucetiam, mill. circ. VI. a Salerno.*

ne ; & Joannem , qui dicebatur Andreae Abbate ; & dum simul graderent , Adelpertus ille fugam iniit ; Sed antequam ille civitatem fuisset ingressus ; Traselpot filius Petrus Diaconus ante Nocturnum (a) Ecclesiam pergebat ; sed dum valvas civitatis adiissent , patefactas conspexit , unde miratus est valde ; quapropter veloci cursu domum Rodoaldi Sculdais perrexit , atque vocem magnam emisit . Inquit (b) : *Tu ne es Rodoalt , qui fores patefacere intempesta noctis fieri jussisti ?* At ille insolito clamore perturbatus est , annexens . *Claves penes me habeo : ocius illuc pergamus !* Sed dum fores patulas , & seras contrafactas cernerent , praedicto Principi indicare (c) studuerunt . At ille furibundus indignari coepit , sed nequibat certam rem exinde reperire . Cumque in tali re terri perdurarent , tandem illucescente Sole ; Adelpertus urbem ingressus est ; statimque Palatium adiit , & quae viderat , seriatim Principi aperuit , & adjecit : *Joannem Andreae Abbatis inter eos conspexi .* At Princeps ait . *Fraude legatus ille Graecos huc adduxit .* Inter dicta verba Joannes jam fatus urbem & ipse ingressus est , quia dum Graeci suos fines repetissent , quos comprehenderant , reliquerunt . Cumque acriter fuisset ipse Joannes injuriatus ab ipso Principe , ille , quamvis territus , ordinatim omnia Principi promulgavit ; qua propter exinde satisfactionem recepit . Atenulfus saepe dictus ad instar arundinis se gerebat ; nam pacem cum Athanasio , interdum cum Guaimario , plerumque cum Graecis iniebat , & (d) qui praevalebat , illi fidem servabat .

C A P . CLI .

Beneventani clam consilium inter se inierunt , quatenus se a nexione Argivorum eriperent , & qui praese

(a) Videl. *Ante mediam noctem , qua Nocturnum in Choro canebatur .* (c) al. *Indagare .*
 (b) al. *Inquiens .* (d) al. *Cui .*

esse ceteris gentibus soliti erant, ad tempus quasi subesse se videbantur, fremebant, (a) eam Guaimario Principi Epistolam ibi in hunc modum miserunt. *Cum omnino conamine, omnique nisu satagite; ut nos ab oppressione Argivorum eripiatis; quia dum nos sub illorum ditio- degimus, vos, qui sanguineo *... modo probaris, minime gloriosi persistitis. Tantum vos arctius exoramus, ut Guidoni (b) cognato vestro legationem dirigatis, ut citius cum magno exercitu, quasi sororem suam, vestraeque conjugem visitaturus veniat; & quomodo vos scire faciemus, sic in antea peragite*, Statim ille Princeps strenuissimos aliquantos viros suos misit, ut quae supra retulimus (c) Marchioni Guidoni seriatim enodarent, & adjecit. *Quia si Divinitas abesset, me, meamque conjugem, vestramque sororem, meumque subiectum Populum a Graecis captos fuisse*. Dum hujuscemodi verba captasset, deposita omni saevitia, illico cum valido exercitu Salernum venit, gaudium patriae, suaeque sorori dicto nomine dedit. Cum vero a foris moenia Guido jam dictus una cum Principe devenirent, altrinsecus inter se luxuriarent, Guido ille Marchio incredibilem causam peregit; nam sellam, super quam equitabat, stammamque (d) solitam ponebat, pedemque, super solitum firmabat, & huc; atque illuc discurrebat, equumque valide revertabat, & de suo pede minime diffidebat. Dictis finem demus, & quae mirabiliter gesserunt, omni modo indagemus (e).

C A P. CLII.

Dictus Guido una cum suis cuneatim Beneventum gradierunt. At Graeci, & Beneventani, licet fide, omnimodo resistebant; moenia civitatis minime Beneventani

- (a) Def. Unde. vini fuerat.
 (b) Guido Dux Spoletanus innuisur. (d) al. suam...
 (c) Guido etiam, Marchio Camerilia Anonymi commenta. (e) Vana profecto, ac prorsus fu-

tani ascendere audebant, quia Graeci Turres, Moeniaque possidebant. Georgius ille undique se arctatum cernens, eminentiores (a) praedictae urbis ad se fecit adscire, & tunc promittalia dicta. (b) *Viriliter agite, atque hostes omnimodo expugnate, quia dum in gestis vestris agnovimus, patres vestri undique Imperatoris Constantinopolitani populo inferebant clades.* Ad haec Beneventani dedere responsum. *Urbem hanc illo tempore patres nostri possidebant, & Turres, & Moenia, aditumque civitatis ipsi observabant. Dum foras contra suos aemulos audaci animo properabant, adversos prosternebant, & ovanter propria revertebantur.* Idem Georgius: *Turrim unam, aditumque civitatis, qualem vobis comparet, eligite, vestrumque populum munite; & seras, & fores vos tenete; & aemulorum catervam. Deo praevio, vehementer attente.* At illi una omnes dixerunt: *Collata nobis potestate, tunc videtis quomodo ab hostibus potenter denique, auctore Deo, (c) liberamus.* Hiis dictis, loricas unusquisque se induit, galeaque omnis se munivit, & contra aemulos, qui videbantur, alacri Marte exierunt. At Guidonius (d) exercitus omni modo ad bellum sunt praeparati: sed dum utraque acies approximassent, Beneventani clam verba dixerunt; ut dum illi civitatem abirent, cum immani stridore, & ipsi civitatem introirent; quod & factum est. Nefandissimus ille Patritius cernens se delusum, veniam poposcebat, quam adeptus est; nam quinque millia aureos dedit, confusus, & illaesus abscessit. Praefuit & ille Beneventanis anno uno, & mensibus novem, & diebus viginti. (e)

Guido (f) vero Principatum Samnitum obtinuit, &

L I

un-

(a) *Nempe Primores, sive Patri-*
cios.

(b) Historiam dicit Pauli Diaconi de Gestis Langobardorum:

(c) *Liberabimur.*

(d) *Guidonis, & Principis.*

(e) *Ostiens. l. i. c. 48. tribuit*

Georgio ann. 3. & mens. 9. vide Chronol. Principum Ben.

(f) Fallitur hic auctor nam iste Guido, qui Beneventum Graecis eripuit, filius fuit alterius Guidonis, de quo Erch. ista tradit num. 791 Fal-

undique ab hostibus liberavit ; sed dum , & ille feliciter Beneventanis anno uno , & mensibus novem praefuisset , venit nuncius , qui ei intimavit Augustum Carolum seminecem jacere : ille vero continuo Guaimario cognato suo legationem direxit , ut citius una cum sua conjugē , partimque ex suo populo veniret ad obtinendam Beneventanam dignitatem . Ille ovanter una cum jam dicta conjugē , relicto adolescentulo filio , & ipse Guaimarius nomine , qui jam Principatum gerebat Salernitanum , illuc pergere coepit . Dum properassent Castellum , cui (*) Montorium (a) nomen est , ibidem prandium habuerunt ; sed cum alacriter comedissent , ingens pluvia erupit , ut extra limen egredi non auderent . Cumque paululum pluvia defuisset (b) , sciscitaverunt incolae loci illius , si serenitas adesset : unus illorum ait : *Comparet serenitas ad futura* . Continuo exinde sunt moti . Avellinum oppidum gradierunt ; sed antequam praedictum oppidum adirent , Joannem Clericum , qui prae ceteris audacior erat , ante se incedere jussit , & dum Adelferium , qui oppido illius (c) illo in tempore praecerat , obviam exinde Principi veniret , idem Johannes in eum audaci animo insurgeret , & protinus de hac luce extingueret ; qui dum longe ante pergeret , Adelferius ille obviam Principi veniebat , illico praedictus Clericus Johannes super eum venit , lanceaque nisus est , ut eum percuteret , in ipsum irruens , ut ab aspectibus illius eriperet ; sed non pleniter res ignota cognovit ; sed ex coepto itinere , quamvis territus , properavit . Dum autem ante obtutum Principis deveniret , mutuo osculum pacis sibi dederunt , quod in arca pectoris minime retinebant . At Princeps dulcia verba deprompsit . Ille vero Adelferius subjunxit : *Clericus ille , mi Princeps , aut fatuus est , aut Daemonio detinetur ; quia*
cum

Falsum quoque de legatione Guidonis &c. Vide Fragmen. Anon. Benevent. N. 6.
(*) (Prat.) Inter Salernum & Avellinum.

(a) De Montorio alibi .
(b) Defecisset .
(c) Illi .

cum ingenti ira contra me venit , & nisi ab aspectu illius declinasset , forsitan de luce hac me extingueret . Cui Princeps subridens , atque ait : *Solitus est nempe creberrime nobiscum , cum nostrisque Optimatibus ludere .* At Adelferius , ut erat sagax , de se rem gestam cognovit , recepit exinde satisfactionem ; qua propter gradierunt simul , atque utrique Avellino oppido introierunt . His itaque gestis , Sol suas umbras attraxit , & optata nimium noctis pervenit , unde omnes coenam factam optata sumunt cum caritate . Dicitus ille Adelferius hac , illac discurrebat , atque per se Principem ministrabat . Ille Princeps , licet finte (a) , eum rogabat , ut Princeps (b) fieret convivii , atque secum ad mensam resideret . Cui Adelferius : *Nequaquam talia facio , (c) quia domui huc hodie salus facta est ; (d) & nostra nunc anima magnificata est prae omnibus diebus meis , (eo quod talem Dominum una cum sua conjuge , ejusque fidelibus dignum fuit domum meam obtinere .)* Et haec dicens , vina optima , variaque potionum genera inferebat . At illi avide (e) propinabant . Coena sumta , Princeps idem , una cum sua conjuge thorum proprie requiescit ; ceteri autem sui fideles per domos illius oppidi , quamvis non adunati , requiescere juberunt (f) . Intempesta noctis cum ingenti audacia Adelferius praedictus una cum suis fidelibus super Principem Guaimarium irruit , eumque comprehendit (g) , atque luce privavit . Dum vellet amputare testiculos , uxor illius memorata vota super eum ingenti fletu se collocavit , vocemque magnam emittebat , ut amplius malum non augmentarent . Unus ex Beneventanis , Joannes nomine , (h) per mamillam , Principissam illam attraxisse

Ll 2 fer-

(a) *Fille . Boly .*
 (b) *Scilicet Ut primo , nobiliorique loco assideret .*
 (c) *Lucae c. 19 .*
 (d) *Judith cap. 12 .*
 (e) *Posabant . Aegypti .*
 (f) *Jusserunt . Id .*

(g) *Excaecatus est anno fere 896 . Confer . Anon . Ben . N . 6 .*
 (h) *Sic locum hunc legit Freccia de subf. lib. 1. pag. 91. col. 1. At Scripti omnes alii Codd. per tria millia legunt .*

fertur . Alia die mane facto Salernitani per domos ubi separati sunt , ibidem sunt detenti , nihilque scientes illud , quod Domino suo acciderat ; cumque seriatim intimatum Guidoni fuisset , valide infremuit , sed nequibat Beneventum degere regnandi ductus cupiditate ; & sine mora cum omnibus suis Avellinum properavit oppidum , & comminanter ab eis jam dictum Principem expetebant ; at Adelferius quamvis foedatum Principem , & suam Conjugem , cunctumque populum abire permisit ; at illi quamvis cum dedecore , Salernum reversi sunt .

C A P. CLIII.

PRaedictus Guido ocus Papiam perrexit , & Carolum defunctum reperit ; cursim , quam ambierat , adeptus est Regalem dignitatem . Beneventum namque Imperatrix Racheltruda (a) nomine regendum suscepit , & praefuit Beneventanis anno uno , & octo mensibus . In eandem urbem ingressa est Prid. Kal. Aprilis , & cum consensu Beneventanorum Radelchis germanus suus in Principatum (b) restituitur ; qui quippe fere duodecim annis ab eo fuerat expulsus , qui nihilominus simplex erat , & caritate praecipuus ; in tantum , ut dicere suis Optimatibus solebat : *Quia si mons , (c) cui Virginis nomen est , argento purissimo fuisset , non sufficeret in tribus diebus ; quia si quis ex vobis exinde tamen poposceret , statim partem tribuerem ;* Et pro sua , ut diximus , simplicitate a Beneventanis terque , quaterque a praedicta urbe ferme fuerat expulsus , & iterum ad dignitatem pristinam illum videlicet revocabant .

CAP.

(a) *Radelchis Princ. Benev. soror.*
Vide *Fragm. Historiae Anonymi Beneven.* N. 6. fine.

(b) *Ann. 808.*

(c) *Mons Virginis , sive Virgini-
anus appellatus parum ab Avelli-*

*no distat , nec multum a Benevento ,
quocum Principatu includebatur . Nunc
etiam Monte Vergine vulgo vocatur ,
in quo celebre Sanctuarium Monacho-
rum Guilclmitarum .*

Princesps saepedictus Guaimarius , quamvis foederatus una cum filio suo , qui & ipse *Guaimari* nomine Salernitano Principatui praeerat : attamen variis casibus ipse senior Salernitanos atterebat , licet filio minime complacebat . Salernitani (a) valde nimirum fremebant ; unde inter se conveniebant , & saepissime consiliabant . Tandem quae clam consiliarunt ; in opere proruperunt , Legationem Magistro militiae saepe fato Athanasio , qui illo tempore Neapolitanis praeerat , miserunt , dicentes : *Nobiscum inite foedus , quatenus herum nostrum comprehendamus , aliamque Principem sublevemus . Herus namque Dominus , aliquando Sacerdos , aliquando vir fortis , vel potens , vel sapiens ; nam inter tres sensus dividitur , ita characteribus discrepans . Cum H aspiratione enim , sicut nunc annotavimus , Dominum dicimus ; sine aspiratione Sacerdotem ; cum diphthongo autem , virum fortem , aut sapientem dicimus . Credo equidem , quia peritis sufficiunt testimonia (CIV) ab imperito prolata . Iterum quae obmissimus , delicatius prosequamur .*

Athanasius praedictus cum hujusmodi verba accepisset , valde gavisus est , atque ut id fieret , omnimodo gratulabatur ; & Salernitanos exinde cohortandum misit , ut coeptum opus usque ad finem perficerent . Statimque Beneventum miserunt ad virum quemdam *Siconolfum* nomine , ut sollicitus se gereret , quatenus si dignum fuerit , accipiat Principatus honorem . Fuerat namque idem *Siconolfus* filius cujusdam *Sicardi* . *Sicardus* dictus ex Beneven-

(CIV.) *Imperitum* se vocat Anonymus , & merito . *Herus* enim vel cum diphthongo , ut perperam is adserit , vel sine ; aut cum aspiratione , aut illa carens Dominum significat , unde etiam *Heres* , & apud Germanos *herr* Dominus appellatur . Scaliger C. 26. de caus. L. L. a Graeco ἥρως verbum istud deducit . Ab ארין Hebraea voce alii .i. libertas , quod plenius habes apud Vossium in Etymol. verbo *Heres* .

(a) *Vero . Fr.*

neventana civitate fuerat ortus, & unusquisque cum suis germanis exinde expulsus Salernum venerat, & aliquandiu ibidem morarunt. Deinde dictus Sicardus, una cum prole sua est motus, & Neapolim adiit. Iterum vero, per suggestionem Principis Radelchisi, ejusque concivium, Beneventum regressi sunt, nominati: alii consanguinei Salernum remearunt. Ipse Siconolfus Beneventum minime amabat: quapropter a Principe jam dicto Radelchisio Avellinum obtinendum suscepit: unde indefinenter, nocte dieque exinde fatagebat, si forsitan arripere valeret principalem honorem. Unde legationem misit facto Athanasio, ut eum omnimodo adjuvaret ad obtinendum principalem honorem. Ille procax, immo denique Deo odibilis, qui fuerat bis terque cum Guaimario accomodatus, fidem datam oblitus, & abjecto pudore, Siconolfo misit intimandum, ut exinde indefinenter decertaret. Et adjecit: *Ego nunc mitto Salernum, & huc accersam Guaimarium juniorem Principem; & dum venerit; ex improvise cum comprehendo, ociusque vobis nuntiamus: Vos namque sine aliqua haesitatione arripitis principalem honorem.*

C A P. CLV.

SEd dum Siconolfo hujusmodi verba delata fuissent; valde gavifus est, & clam omnia Salernitanis, qui in illo consilio erant, studenter intimavit. Statim, ut diximus, ille nefandissimus Praeful Athanasius nuntiandum Salernum misit, ut citius Guaimarius incunctanter Neapolim perveniret, esetque cum eo consiliaturus. Illico Guaimarius junior veloci cursu aliquantos secum ex Salernitanis tollens, ad Athanasium, cum quo dudum foedus gesserat, pergere coepit. At Salernitani agmine uno coacti arma cum ingenti audacia sumunt, moeniaque ascenderunt, tubisque cecinerunt. Et illico Avellinum miserunt, ut sine mora Siconolfus praedictus veniret, & Principatum Salernitanum obtineret, *quia nos turres,*
moe-

*moenia, (CV) & portam, quae dicitur (a) Rotensis, possidemus. At ille expectans responsum ab Athanasio, minime est profectus. Unus ex Salernitanis, Ursus nomine, Johannis filius cognomento Mauchus, agiliter Principem Guaimarium est subsecutus, atque in extremis Nuceriae finibus eum reperit; & quae acciderant, studenter indicavit. Ille Princeps, quamvis territus, civitatem rediit, erat enim adhuc adolescens; sed dum portam praedictam veniret, una cum suis satagendo intrare, minime potuerunt; quia Salernitani cum grandi strepitu super illos irruerunt. Quapropter idem Princeps portam, quae est juxta mare, venerunt, ut una cum patre properarent in (b) exilio. Sed Johannes, quem supra memoravimus, hasta, quam manu gerebat, equi caput, super quo equitabat dictus Princeps, percutiens, in verba talia prorupit: *Revertere, revertere adolescens, atque pariter contra aemulos pergamus, eosque fortiter debellemus. Sin autem, illic nimirum pariter moriamur. Statim cum ingenti audacia per plateas alias inibi (c) abierunt, bellumque inchoarunt; sed pars Principis terga dederunt. Cumque iterum utraque acies in unum adiissent, idipsum pars Principis fugere tentavit; sed ipse Princeps coepit plurima dona promittere, omnesque ad se vocare: quare multi coeperunt sodales suos linquere, proprioque Domino adhaerere. Idem ipse Princeps voces magnas emittebat, & adversarios proprio nomine acclamabat, afferens: *Inepta relinquit, & ad me properate, quia, teste Deo, omnia, quae adversus me gessistis, dimitto. Et plurimi Principem sociabant, suosque relinquebant. Sed dum quidam (d) Rodolgrimus proprios deserens, Principi satageret***

(CV.) *Porta Retensis* adhuc Salerni extat, vulgo *Porta Retese*, inter ortum, meridiemque sita. An *Retensis* a *Rosa*, quo respiciebat?

(a) Frecc. *Retensi*.
(b) *In auxilio*. Fr.

(c) *Adierunt*.
(d) Fr. *Radolgrimus*.

geret se fociare, ejus filius Grimoalt nomine post eum cum magna virtute lanceam misit, ut patrem extingueret, sed nequivit. Quapropter quantum valuerunt, diu cum eis pugnarunt. Tandem spe salutis ab eis ablata, eo quod pars Principis praevalebat, & non tantum telis a terra, sed etiam per murum, undique se arctatos aspicerent: turrem illam linquere coeperunt. Alii autem Principi per vim se subdiderunt. Cumque Ursus filius Johannis, qui illo in tempore Palatii Scriba fuerat, prosperum sibi suisque fociis minime fore conspiceret, turrem illam descendit, portasque aperuit, & quid ageret, nesciebat: statim una vetula ei est allocuta: *Ue video, tua sapientia versa est in stultitiam: tui pereunt, & tu hic degis?* Illico quidam famulus Lodelgardi Diaconi advēnit, qui ferebat equum cum sella. At Ursus exinde de equo famulum ejecit, & incunctanter illum ascendit, Neapolimque adiit. Ceteri alii, qui non evaserunt, valde sunt attriti, atque diversis suppliciis sunt macerati. Tandem vincti Sirensium (a) sunt deducti, & in ardua custodia sunt retrusi.

C A P. CLVI.

JAM dictus autem Guaimarius una cum genitore praedictam urbem vehementer dominaverunt, necnon ab Agarenorum manibus eripuerunt. Erat siquidem illo tempore, ut diximus, (b) sclavus Rodoalt vir strenuissimus, & dictis Principibus per omnia fidelissimus. Factum est autem, ut immensa multitudo Agarenorum Salernum; licet per pacem, tamen in dolo tenderent, ut praedictam urbem invaderent. Cumque portam dictae civitatis introissent cum armis, Rodoalt ille sagacissimus, illorum cognoscens saevitiam, Principi studuit indicare. Illi vero non segnitē exinde se gesserunt, & focos per plateas Salerni

(a) Surrentum. Fr.

(b) Sculdais.

lerni accenderunt, totamque noctem infomnem duxerunt. Alia die arma Agarenis tulerunt, & minime Agareni urbem praedictam cum armis introibant.

C A P . CLVII.

R Adelchis memoratus Princeps *Beneventi* acriter Beneventanos cruciabat, licet non per se, sed per subjectionem cujusdam Virialdi, qui illos saepissime conve-xabat. Idem Princeps, ut erat simplex, eum pleniter auscultabat, in tantum ut illi, qui erant ex genere Rofrit, Potelfritque, per quos Beneventana urbs illo in tempore, & usque nunc ita manebat, comprehenderet, & ex sua urbe eijceret. Illi namque Capuam gradierunt, honorificeque ab Atenulfo, quem supra memoravimus, recepti sunt. Cumque ibidem diu morarent, & saepe dictus Atenulfus tegumentum, dapes, vestimentaue, quemadmodum illis decebat, tribueret, atque alii ex Beneventanis ibidem abirent, Beneventani Atenulfo hujusmodi verba prompserunt: *Consilium inter nos ineamus, quatenus (A) Beneventanam urbem capiamus, reque ibidem*

M m

Prin-

(A) Quo definito tempore institutus fuerit Capua Principatus, nullibi manifesta legitur adnotatum narratione: res tamen est satis explorata, Campanum Comitem Atenulfum adripuisse Principatum Beneventanum, ex quo exortus est Campanus, anno nongentesimo: quod n bilium Beneventanorum exulum factione contigisse, ex solo nostro Anonymo scimus. At novissimi hujus Principatus Dynastiam tunc pariter a priori fuisse discretam, suumque habuisse exordium, peculiareque Capuam obtinuisse Principes, baud facile consenserim; constat enim Atenulfum, quod idem adfirmat Anonymus, suscepto Principatu, adhuc Capuae mansisse; certeque ille integrum, sicut acceperat, retinuit, filisque transmisit, Landulfo, & Atenulfo. Sub quibus nec ulla videtur subsequuta discissio, quos Ostiensis lib. 1. cap. 52 tradit Capuae pariter inhabitasse, eodemque loco, & cap. 51. adpellat Principes Capuanos, ac utrobique indicat Dynastiam omnem concorditer, indiviseque administrasse, quod cap. 53. manifestiori firmat indicio, scribens illos Praeceptum fecisse Johanni Abb. Cass. de Curte Petrae Mel-lariae: & obtulisse in S. Sophia Curtem de Pantano prope Beneventum.

Principem sublevemus. At ille, audito verbo, visus est ei quasi ludens loqui.

Inter dicta verba creberrime idem Atenulfus legationem Salernum mittebat, nimirum & obsecrabat, ut
filiam

tum. *Quae discriminata loca ad divisos postmodum Principatus divisim pertinentia, sed ab iis unica, indivisaque largitione donata, indivisorum jurium testatissima sunt testimonia: Petra enim Mellaria Oppidum est in Comitatu Teanensi, Campanae Dynastiae antiquiori etiam designatione subiectum; Ecclesiaeque S. Sophiae posita est intra Beneventum. prope quam urbem describitur a Leone Curtis de Pantano. Non igitur sub his Principibus divisio contigit ulla; quibus adventibus, duo filii ejusdem Landulfi una cum patre, & patruo Principatus insignia, & nomen suscipere; verumtamen haud illi alio usi, nisi communi, indivisoque jure, quod suadet Chronicon Ducum, & Principum Beneventi, Chartula quoque illis temporibus datae subindicant, junctim eorundem quatuor Principum nomina praeseferentes. Nec qui junctim eorundem quatuor Principum nomina praeseferentes. Nec quidem alia de causa ab Anonymo nostro in Historia non edita, & in postrema par. num. 7. Atenulfum crediderim adpellatum modo Principem Beneventanum, modo Capuanum: illum scilicet, quem idem tradit de Principatu fuisse ejectum, filiusque reputandus videtur primi senioris Atenulfi; nisi quod Beneventana Dynastia, eo imperante, adhuc indivisa permanserat, nec magis Campanus, quam Beneventanus fuerat ille nuncupandus Princeps. Quod si Campani Principatus nomen comperiat apud auctores, Ostiensem, & hunc Anonymum de rebus tractantes per tempora actis praescriptorum seniorum fratrum, Principumque, Landulfi, & Atenulfi, id interpretandum haud est, quod Campanus Principatus ex iisdem temporibus exortus, ac seorsim institutus fuerit; sed alia excipiendum est, ni fallor, interpretatione; quod nempe Scriptores praesentem sibi rerum conditionem respicientes, quando jam Principatum divisio contigerat, unum illud, adhucq; indivisum discretis nominibus, antiquo, & novo promiscue adpellarent. Qua pariter mente Luitprandus Diac. Ticinensis in Legatione scribens de primo Landulfo, sub quo, ut monui, nulla facta fuerat divisio, Principem illum dixit Beneventanorum, & Capuanorum, quem solum, praeterito ejus collega, fratresq; Atenulfo, commemorat: quoniam, me arbitro, is vere Princeps, hoc est ex concordia fratris voluntate res universas moderabatur Principatus; idque consueti Langobardis more, si Erchemperti verba num. 62. ubi de Landone a fratribus facto Capuae Gualdo, rite capio; certeque Luitprandus ibi non alium, nisi seniore Landulfum designavit, de re tradens acta ante annum 944. quo, vel circa, Princeps ille vita est functus, ut ex
Cbro-*

filiam Waimarii Principis senioris Landulfo suo filio copulasset, essetque illi subditus, sicut antecessores, & praedecessores illius fuerunt; sed omni modo efflagitationes ejus spernebant, quia (a) Landulfus, & Pando, qui fue-

M m 2 rant

Chronologia erit manifestum. Verumtamen non ego abuierim nomen Campanorum Principum sensim coepisse audiri ex vulgi usu; etsi nondum Campanus Principatus seorsim institutus fuisset; siquidem Capuae commemorantes Principes novo nomini ansam dedere, quos versa vice Beneventani cives, aliique ex prima, genuinaque dignitate Beneventanos indelicenter, ut arbitror, adpellaverunt. Principibus igitur Landulfo, & Atenulfo advenientibus, nudum Campani Principatus nomen emeruisse opinor. Quibus fato functis, soloque Landulfo juniore, filio senioris, quem dicere opus est secundum, integro Principatui praesidente ab praedicto circiter anno 944. nullam certe contigit fieri divisionem; cujus absolutum, singulareque mansisse imperium, probat idem Chronicon Ducum, & Principum Beneventi, & Chartulae proclamans omnes. Deque eodem Landulfo capiendus est Anonymus noster apud Baron. anno 957. num. 1. quo loco contra fidem Scriptorum Codd. non dicitur Landulfus, sed Pandulfus. Illum autem anno circiter 963. vitam pariter obeuntem, duo subsequuti sunt filii Pandulfus, cognomine dictus apud Ostiensem lib. 2. cap. 1. Caputferreus, & Landulfus alter, tertius mihi adpellandus: quos pater vivens Principes instituerat, & quos, cum Chartulae, cum memoratum Chronicon una, indiviseque praefuisse proclamant. Quocirca opinandum esset, nec divisionem adhuc contigisse Principatus. Rem tamen aliter actam subodoro: immo palam lego in Historia non edita nostri Anonymi, nisi is me fallit, qui tradit hos Principes Landulfi filios Beneventanum Principatum bifarie rexisse; Et in postrema par. num. 3. habet Pandulfum, Caputferreum videlicet, ob mortem fratris Landulfi, qua contigit anno circiter 969. Beneventanum Principatum filio suo Landulfo, qui quartus fuit, adjudicasse, nullo, forsan, demoreui tertii Landulfi filio superstite. Cujus Anonymi dicto consentit Diploma a Mario Vipera productum in Chronologia Episc. & Archiep. Beneventi lib. 2. quo iste Pandulfus adseritur Princeps Beneventanae, & Capuanae urbium in anno DCCCCLXIX. (sic ibi vestitui debet corruptus numerus DCCCLXIV. idemque pessime emendatus ad calcem operis). VII. Kal. Junii. Bifariam vero Beneventanum Principatum praescriptos fratres obtinuisse, innuit idem pariter Luitprandus, qui Campani, & Beneventani Principis

(a) Landonulphus.

rant a Capuana urbe una cum suis germanis ab ipso Atenulfo expulsi, dicebant. (a) *Nolite, Domini nostri, pacem cum ipso habere, quia, si prosperum nobis Christum fore, (b) in proximo illum vinculum ducimus.* Idem Ate-

cipis disjunctim meminit, quorum propria tacet nomina, sed modo dictos demonstrat Caputferreum, & fratrem Landulfum; etenim de re agit annum contingente 968. Ergo qui Beneventanus Principatus sub Christianissimis fratribus Landulfo primo, & Atenulfo secundo adhuc divisus non fuerat, sub bis Pandulfo, & Landulfo tertio est dispersitus, qui haud fuisse Christianissimi, ut videre est in postrema parte hujus Anonymi, & in Nota ad eam ad finem. Idemque titulo tenus, in Chartulis scilicet, communem, indivisamque retinere avitam Dynastiam, ne, forte, communem nominis dignitatem, neve supputationem annorum Principatus ab patris aeo receptam desererent, non absque legitima paternae successionis praejudicio; ideoque pronuntiarent se non Capuae, nec Beneventi divisim Principes, sed conjunctim ambos Principes gentis Langobardorum; quod ceteri quoque omnes, tam qui illos praevivere, quam qui subsequuti sunt in utroque Principatu Dynastiae, commiserunt: Immo Salernitani pariter Principes in Chartulis idem usurparunt nomen, quamvis unusquisque communi sermone signanter adpellaretur Princeps possessi a se Principatus. Siquae aliter in Chartulis factum aliquando adparet, id potissimum contigit, quoties in iis Principis nomen demonstratum est, qui duos obtineret Principatus, alterum hereditarium, alterum vero recenter acquisitum, cujusmodi exempla habebis infra in eadem Adnotatione ad septimam postremam partem. Verumtamen cur tam Campani, quam Salernitani, Beneventanisque Dynastiae dici voluerint Principes gentis Langobardorum, etsi eorum nemo omnem obtineret gentem, vel loca omnia a gente possessa, & inhabitata, Problema est haud facilis resolutionis, silentibus libris, nullaque firma opitulante conjectura. Quandoque putavi id factum ventosa quadam aemulatione, ne alter dignitate minor altero videretur. Opinatus quoque sum Campanos, & Salernitanos Principes, qui ex Beneventano Principatu, hoc est ex Praefectura super omnem gentem olim constituta, suas instituerant Dynastias, commensurare voluisse specioso illo titulo eadem integra jura ad se pervenisse, quae non alia, nisi ejusmodi tuebantur possessione: eademque Beneventanos e contra se indiminuta retinere contendisse: Tu autem crede quae libet. (Prat.) At de his plenius in Dissertationibus nostris tractandum erit.

(a) Erchemp. num. 64.

(b) Frecc. Daretur, tibi.

Atenulfus id ipsum creberrime Salernum mittebat, eademque verba repetebat anxiosissime; sed hi spernebant ejus flagitationem, maxime resistente Yota uxore praefati Principis senioris. Agebat namque: *Ego sum ex Regali stemmate orta, & cum subdito nostro consanguinitatem annexo?* Atenulfus cernens se delusum, doluit; praesertim cum creberrime a Salernitanis tellus illius depraedaretur; necessitate coactus praefati Athanasii *Episcopi, & Ducis Neapolis* filiam suo filio in matrimonium tradidit: Magistri Militum filia Gemma nuncupabatur: Atenulfi filius dicebatur Landulfus, & omni modo pacem inter se inierunt sub jurejurando.

C A P. CLVIII.

Beneventani namque intestinum gladium inter se illo tempore habebant, quia, ut diximus, Radelchis Princeps simplicitate devinctus erat; quapropter non pauci propriam linquebant urbem, & exiliantibus, qui Capuam debebant, se sociabant, unde in unum sunt congregati, atque inter se consilium inierunt, quatenus Beneventum invaderent, Atenulfumque Principem sublimarent; & inter dicta verba saepissime monendum suos afines mittebant, donaque plurima promittebant, tantum illorum animo consentirent. Quid multa dicam? Non pauci exinde consenserunt, atque dictis illorum jusjurandum adhaeserunt, unde omnia seriatim Atenulfo studenter intimaverunt. Ille vero gavissus est exinde valde; sed agebat: *Vereor ne praedictum opus minime perveniat ad finem.* His ita gestis, dicti exiliati undique se armis muniunt; audaci animo clam Beneventum adeunt, & Atenulfum cum exiguis Capuanis pariter secum ferunt. Intempesta noctis vi portarum seras confringunt, urbemque Beneventanam cum magna virtute ingressi sunt; ceterique alii sui consanguinei sibi sociantur. Palatium ascenderunt, & Radelchisum Principem comprehenderunt, & Ecclesiam, quam Perexcellens Princeps Arichis in hono-

honorem Dei Filii construxit, eamque *Agiam Sophiam* vocavit, hoc est Sanctam Sapientiam, quia Dei filius est Sapientia Patris, deducunt, quia podagrico dolore erat vehementer constrictus: & undique, qui exiliati erant, urbem adeunt, omnesque in unum conveniunt, & omnis populus, nec non & Proceres una omnes Atenulfum Principem sublimarunt. (a) Proceres idem Principes, vel majores: semper nimirum plurale est, antepenultima producta, generis communis. (b) Dicti a capitibus trabium, quae extra aedificium procedunt; quia & Principes excedunt dignitatem plurimorum. Atenulfus, ut diximus, Principatum Beneventanum suscipiens, dona plurima condonabat omnibus hominibus, se humilem ostendebat. Factum est autem, ut quidam vir suae genitrici (c) Potel- frit filiae nomine intimaret, ac promeret. *Tuus natus Atenulfus Principatum Beneventanum arripuit, ibique illum Beneventani sublimarunt Principem.* Audito verbo hoc, valde sese exterruit, atque sine sermone mutula stetit, & quasi in extasi verba effudit. *Ubi sunt illi sublimissimi Beneventani?* coepitque nominare Beneventanorum Genealogiam. Illa vero, quae debuerat de filio alacriter permanere, moesta est, & de suo stegmate condolebat, quia ad hoc venerant, ut ab extero dominarentur.

Guaimarius namque Princeps Salerno valde erga suos fremebat, quamvis lumen coeli minime cernebat, licet suo filio minime complacebat; in tantum, ut vir quidam nomine Malchenolfus post singulare certamen, quod gesserat, & victor extiterat, pro infidelitate dictorum Principum publice capite caedi iusserat, quod & factum est. Unde omnes Salernitani valde exinde sunt exterriti, nam dira rabie efferati erant, & verba filii, conjugisque minime recipiebat. Factum est autem una die, ut juxta morem veniret quidam Clericus Odelpoti filius, Palatii- que

(a) Ann. 900.

interrumpens.

(b) *En iterum inutilia, ac ridicula effundit, Anon. Historiam suam*(c) al. *Mre* interpretarique posset *Mariae*.

que Scriba, disciplinisque liberalibus instructus, Palatium; sed ut sensit vestimentorum suorum fragrantiam (a), ad se ocus illum vocavit; & cum ante obtutum ejus venisset, illico in eum manum injiciens, eumque comprehendit, famulisque suis praecipiens, ut illius testiculi amputarentur; qui sine mora jussa fecerunt, unde omnes Salernitani immanem temeritatem cernentes, in unum congregati, juniore Principi in hunc modum sunt allocuti. *Incunctanter nobis credite, quia omni modo sub ditione genitoris vestri minime amplius jam perduramus: si committit vobis funditus Principatum, nos sub vestra ditione degimus; sin autem, scire vos convenit, quia minime jam saevitiam illius toleramus.* Princeps Waimarius non segniter gessit, sed conglobatus agmine Bardorum eum comprehendit, blandisque ei est sermonibus allocutus, adjiciens. *Mi pater, Salernitani erga me moliti sunt insurgere, eo quod minime saevitiam tuam tolerare valent:* Et haec dicens, Ecclesiam, quam in honorem Beati Maximi, quam Princeps ille Waiferius a novo fundamine construxerat, deducunt, ibique illum habitare fecerunt (b), & ipse Waimarius Principatum firmissime Salernitanum obtinuit, & omnis populus sub ditione illius gaudebat, & exultabat.

C A P. CLIX.

ATenulfus, de quo praemisimus, Princeps, dum aliquo tempore Beneventum degeret, Capuam rediit: Beneventum Petro Episcopo, quem supra memoravimus, commendavit. Sed ut illam Praeful ille terram gerendam accepisset, Beneventani, licet non omnes, jusjurandum

(a) *Vide quam male se gesserit Anon. Sacra prophanis immiscens: ea-que memorat verba, quibus Isaacus Patriarcha in benedictione filii sui Jacob in libro Genes. usus erat!*

(b) Depositio Guaimarii non contigit ante annum 899. quo in Chartulis reperitur adhuc dictus Princeps una cum filio.

dum illius juraverunt , quatenus illorum praeset ; & quamvis non haberet ex genere suo laicam personam (a). Saltem conjunctio & (b) significat , vel , licet. Saltim adverbium est a saliendo dictum ; sicut a stringo , strictim ; a partior , partim ; a curro , cursim ; a furor , furtim . Est etiam , saltim , adverbium praesentis temporis , sicut nunc , modo . Cumque praefato Principi cognitum fuisset , valde sese perturbavit , extemploque clam legationem Beneventum misit , ut fidem promissam omnimodo servarent . At illi , qui erant , sicut superius nominavimus , ex genere Potefrit , una cum consanguineo suo Principi Atenulfo intimidandum miserunt , ut citius incunctanter Beneventum veniret ; qui sine mora , audaci animo , fretus illorum praesidiis , Beneventum adiit , & ocius Praesul jam dictus exinde expulit , & aliquantos ex Beneventanis apprehendit , & in carcerem retrudi iussit . Ille vero Praesul quamvis cum rubore , Salernum properavit , & aliquandiu ibidem moravit . Waimarius Princeps illum honorifice excepit , victum , dapesque , & alia necessaria tribuit .

Illo namque tempore Aquinense Castrum (B) suo Prin-

(B) *Quae hac sexta parte tradit noster Anonymus, habet pariter illa, sed in minori verborum circuitu, pinguiora, Leo Ostiensis lib. 5. cap. 1. & 2. qui nil tradit de expugnatione urbis Aquini à Salernitano Principe Gisulfo peracta: immo nec indicium ullum prodit, adfuisse tunc illum Principi Landulfo. Verum ex hoc haud ego Anonymum arguam mendacii, quem novi cordi habuisse sua in Historia causam non aliam, nisi suae patriae peragere, res scilicet ejus extollendo; de quibus nil curae fuit Ostiensi, & ipsi ad res sui Monasterii tantundem propenso; quocirca nec pariter demirabor, Leonem Atenulfi Aquinensis Gastaldi patriam non prodidisse, Anonymo quidem descriptam. Sed*
in-

(a) Confer Fragmentum Anonymi Benevent. numero 5. sciesque vel alterutrum Anonymum hallucinatum, vel Petrum Episcop. duobus a Principibus bis Benevento pari causa expulsus, Salernumque

bis commigrasse. Hoc posterius magis verosimile videtur, ut ex Historicorum collatione erui posse intelligitur.

(b) Rursus nugatur Anonymus.

Principi Landulfo se rebellavit , & nequibat suis viribus per vim illud nimirum subdere . Quidam Capuanus Adenolfus nomine illis praeerat , atque cum ipsis suo Principi se rebellayerant . Sed dum certo certius Landulfus

N n

Prin-

interim dum alter alteri vices rependunt , quid ni & ego utriusque exemplo rem non agam meam , immo literatorum virorum omnium , si modo , ut aequum est , illi suum esse putaverint , quod fulgentissimi Doctrinarum fideris D. Thomae Aquinatis illustretur vetustum genus , & origo ? At dices , quid commodus est praefens locus talis differendi , Atenulfus cum iste Aquini Gastaldus Anonymo , & Ostiensi memoratus , & cognomine dicitur Megalus , haud fuit Aquinensis nobilissimi generis caput : sed Atenulfus alter appellatus Summucula , de quo Ostiensis lib. 2. cap. 16? Est tamen perquam acceptissimus , namque utriusque unitas nominis , unitas Dynastiae , & unitas patriae persuadet , ut eodem hoc loco non reticeam , vel urbis Capuae , vel praestantissimae gentis maximum quidem decus . Atenulfus etenim Summucula Campanus exiit Patritius ; ejusque gens tota ad clarissimi Aquinatis Doctoris tempora , & inferiora quoque , tum Capuae mansit , tum Campana fuit existimata ; quod sic stare pluribus firmabo .

Et primo . Quid ni Summuculam illum non reputabo Campanum , immo Campanorum Principum Langobardorum , vel consanguineum , vel adfinem , qui & ipse Langobardus , ut ejus nomen declarat , urbis fuit Gastaldus subjunctae eidem Principatui ? Certe quousque Langobardi patrios ritus servarunt , ista sic contingere consueverit ni velimus , exterum fuisse Summuculam , ac confugisse ad Campanum Principem , a quo pariter de more Gastaldatum obtinuerit , ut dicebant , ad convivendum . Quod omni deficiente indicio , temere adfirmaretur . Verum haec dissertationem quia expectant prolixiores , sat modo sit leviter rem praemonstrasse . ()*

Secundo . Atenulfus idem ille Summucula , qui gentis origo , ut Ostiensis tradis producto lib. 2. c. 16. mox ut Abbatem Cassinensem , nomine Manfonem , & Consobrinum Pandulfi Principis Capuae , Campanorum f. Sione caecatum agnovit , hilaris effectus , Roccam vocabulo Siccam , quam idem Abbas paulo ante construxerat , funditus evertit . Atqui idem Audivit cum dicat , Abbatem illum ob supradictae Arcis constructionem maximum sibi invidiae , atque odii fomitem in universo Principatu accendisse , quod quasi non solum Abbatiam , sed etiam Principatum sibi vindicare satageret , & ob ea valde Capuanis fuisse infestum , aperte indicare videtur Atenulfum exiitisse Campanum Procerem , eundemque non alia , quam hac , & priori loco praenotata causa , de Principatu sollicitum permanfisse , deque ejus excaecatione

hila-

(*) Hanc Dissert. inferius dabimus . (Prat.)

Princeps talia comperisset, statim Salernum misit; quatenus Gifulfus Princeps cum suo exercitu validissimo veniret, atque eum omni modo adjuvaret, ut praedictum Castrum suo juri attribueret. Dum autem clementissimo Prin-

bilarem devenisse, quae accidisse oportuit anno 995. exeunte.

Tertio. Ex Aquinensibus Gahaldis, sive Comitibus non solus Atenulfus generis auctor Campanus fuit, sed ejus quoque sive filius, sive nepos, Atenulfus alter, qui anno 1052. sicut legere est in quodam Diplomate apud Baronium, Dux erat Cajetae; proindeque gens Aquina omnis firma sede fuit Campana. En tibi Alfani Salernitani Archiepiscopi Epigramma mihi inspectum in scripto Membranaceo Codice Carminum ejusdem auctoris in Bibl. Cass. sign. N. 280. quod est tale.

- „ Dormit, Aquine, tuus Comes hic, Cajeta tuus Dux,
- „ Magnus Atenulfus, Capua quem genuit.
- „ Magnanimus, sapiens, fortis, pius, impiger, acer;
- „ Urnam nam mediam Sole tenente ruit.
- „ Ad patriam coeli lux est ubi vera diei
- „ Dextra beata Dei tendere donet ei.

Quarto. Comites Aquini, qui post Summuclam Atenulfum eidem urbi praefuere, agnatos fuisse Langobardorum Principum Capuae quod initio adstruebam. satis liquet ex Tabulis Archivi Monasterii Cassinensis, quibus in refecto Registro Petri Diaconi pag. 159. a ter. habetur. Principes, Pandulfum patrem anno sui Principatus 17. & Pandulfum filium anno sui Principatus 13. Prid. idus Aprilis Indiæ. 15. Capuae jurjurando firmasse Abbatiam Cassinensem Abbati Theobaldo ad preces, & interventu Adenulfi Comitis filii quondam Adenulfi Comitis; Johannis Comitis, filii quondam Landulfi Comitis; Petri Comitis filii quondam Landonis Comitis; Adenulfi Comitis filii quondam Landonis Comitis, qui clamabatur Caputo: dilectis nostris parentibus (barbariem nil moveo) & qui sunt Aquinensis Comitibus. Quae producta annorum Principatum, & Mensis, & Indiæionis consignatio annum monstrat 1032. Et haec de generis origine.

Quinto. Annorum decursu, defuitque Langobardis, & Nortmannis Capuae imperare, priscam Aquinensem gentem eadem in urbe permansisse, testis est gravis, & ab annis biscentum antiquus scriptor Johannes Antonius Campanus Episcopus Aprutinus in Oratione de S. Thoma Aquinate a se habita, qua de patre agens Angelici Doctoris, haec habet verba: Landulfus, exorto in Campana bello; aliquandiu adversus Felericum II. quam sceleratissimae impietatis virum, dimicavit, Ecclesiae partes secutus. Quo bello & Capua, ubi fundos habebat gentilitios, direpta est, & Aquinum a Conrado Federici ipsius filio

Principi Gisulfo intimatum fuisset, ille, ut erat audax, illico suum exercitum congregari iussit, & protinus cum suis iter arripuit, Capuamque properavit; deinde Aquinensium fines advenit, ipsumque Castrum illico expugna-

N n 2 re

filio expugnatum, atque incensum. *Haecenus Campanus, qui e regione Campaniae, nam is natus est in Comitatu Teani, hoc nomine est didus; Idemque cum direptionem Capuae a Federico patratam adserit, nulli alii memoratam auctori, ne mireris; namque vel ille memoria lapsus, cladem ceteroqui a filio Conrado Capuae inlatam animo designabat, a quo Aquinum, & Neapolis una direptae fuere: vel Capua certe ab Federico extremis ejus vitae diebus aliquid damni est passa, Petro a Vineis Campano, eximiae eloquentiae, & dexteritatis viro, Imperatorisque intimo familiari, & a secretis tunc prodicionis insimulato, excacationeque oculorum multato; quod novo antiquo exemplo accidit, vineam scilicet a cultore exoculatam suo. Qui igitur Landulfus D. Thomae pater (utcumque res fuerit de urbis direptione) fundos Capuae habuit gentilicios, & ille tum genere, tum incolatu haud dubie Campanus est reputandus.*

Sexto. Guglielmus de Tocho, qui vitam ejusdem S. Doctoris conscripsit, eundemque visu novit, tradit cap. 4. illius sorores quatuor modos adhibuisse, ut ipsum inducerent ad deferendum habitum Ordinis Praedicatorum: quae e contra conversae sunt ab eo; nam sororum majorem taliter convertit monitionibus, & exemplis, quod ipsa mundum reliquit, & intravit Monasterium Monialium S. Mariae de Capua Ordinis S. Benedicti, ubi propter suam Sanctitatem statim fuit facta Abbatissa. Ista Guglielmus, cui concordat idem Campanus ibidem his verbis de D. Thoma agens sorores adloquente. Haec Dei juvenis (ait ille) cum & diceret ex animo, & os, vultumque monentis accommodaret, factum est, ut altera soror natu major, reputans vera, quae monuisset, dimissis opibus paternis, relicta carissima matre, cum abjecto fastu nobilitatis, Virgini Matri Dei sese iniciarit, ingressaque Vestalium claustra, vitam Capuae sanctam, illaefamque transegerit. Ista Campanus. Capuae igitur S. Thomae soror, hoc est patria in urbe, Deo virginitatem devovit; nescioque an alia excogitari possit ratio, cur post fundos gentilicios a patre deperditos, adhuc illa Capuae mansit, nisi sua, totiusque gentis fuit patria. Ceterum quam ex Guglielmo legisti factam Abbatissam in Campano Monasterio S. Mariae Monialium, eandem credes appellatam nomine Maroëtam, ac praesedisse haud multis annis: Maroëta enim de Aquino inter alias continenti serie Abbatissas ejus Monasterii adnotatur nostro Michaeli Monacho in Recognitione sui Sanctuaris ad annum 1255. qui Abbatissam Aitrudam De Pe-

tru-

re coepit. Landulfus, de quo supra diximus, Princeps una cum suis omnimodo satagebat, quatenus ipsum Castrum per vim juri suo subderet; sed a Deo non ei fuit concessum, quia diversis machinis illud jam expugnaverat, sed

truro figit ad annum 1253. & Abbatissam Marthiam ad annum 1257. omnes eidem baud dubie cognitae ex ejusdem Monasterii Chartulis, quas summa diligentia, ac fide, qua solet, inspexit, & enarravit.

Septimo. Nil minus demonstrant Campanam inhabitationem non dimissam ab Aquinenfi gente innumerae Tabulae, quae in Archivo habentur Sacri Campani Thesauri, inque aliis ejusdem urbis, quarum barbariem, & prolixitatem pertaesus, en tibi illarum vico paucula ista, sed clarissima, firmissimaque documenta, quibus liquido agnosces, Aquinenses Acerranos Comites, hoc est totius generis Proceres clarissimos, Capuae sepulchra sibi condidisse, ac ibidem Anniversaria Sacra solennia iis acta, quae nisi patria in urbe fieri non debuisse, omnis consuetudines prudens Lector.

Capuae in antiqua Ecclesia S. Mariae Monialium, quae intra septa modo est Monasterii, adest marmoreum sepulchrum hoc descriptum Epigrammate.

Nobilis haec mulier Acerrarum Comitis nata
Fieri fecit hopus hoc Gobitosa vocata
Thomas secundi dicendo De Aquino facundi.

Anno Domini MCCLXXXI.

Hoc hopus fecit fieri Domina Gobitosa filia quondam
Thomastii De Aquino Secundi Comitis Acerrarum.

In antiquo Emortuali Membranaceo ejusdem Monasterii habentur adnotata diebus infra descriptis nomina ista.

XII. Kal. Febr. Margarita Comitissa Acerrarum. Anno Dom. MCCCL.

Idib. Febr. Rainaldus de Aquino.

III. Kal. Mart. Domn. Thomastius Comes De la Cherra.

Kal. Mart. Domina Gubitosa De Laurito Comitissa Acherrae.

Kal. Maii. Dopna Gobitosa De Aquino filia Comiti Acerrarum.

VII. Kal. Julii. Domina Juditta Comitissa Cerrae.

Idib. Jul. Gobitosa De Aquino Monacha filia Comiti Acerrani.

XIII. Kal. Aug. Domina Ysabella filia Comitis Acerrarum.

II. Non. Aug. Domina Johanna filia Comitis Acerrani.

VI. Non. Octobr. Thomasia De Aquino M. (*)

VIII. Kal. Januar. Domini Landulphi de Aquino.

(*) i. Monialis.

12

sed sine effectu permanferat. Sed dum uterque Populus
 omni nisu exinde decertaret, & illud Castrum illaesum
 perduraret, unus ex Salernitanis (a) Sikelmannus nomi-
 ne, qui erat ex (b) Acrimo oppido ortus, strenuusque
 vir

*In Emortuali antiqui, & nobilis Campani Monasterii Monialium
 S. Johannis Baptistae.*

II. Idus. Febr. Rainaldus De Aquino.

XII. Kal. Septemb. Domina Johanna De Aquino Abbatissa hujus
 Congregationis. *Hujus obitus contigit anno 1348.*

*Capuae in Ecclesia Cathedrali, ut seniorum relatione didici, A-
 quinenses Aram habuere, quae nunc est Vitellorum, juxtaque Aram
 Marchesiorum; Sed oculata fide novi in Tabulis Monasterii Fratrum
 Conventualium S. Petri Apostoli nuncupati annis abhinc 300. eandem
 gentem alteram Aram obtinuisse in ejus Ecclesia, Ammirato quoque
 memoratam.*

*Octavo. Nil labantem veritatem communit idem gravis, & di-
 ligens auctor Scipio Ammiratus, qui, etsi volens nolens, eandem ad-
 struit adsertionem, cum de Aquinensi gente Italice differens, sic ha-
 bet. De' Conti di Loreto spedicomi, dirò alcune cose di certi Aquini
 di Capua, i quali par che vengano da' Conti dell'Acerra, & che per-
 cid' siano in stretto parentado congiunti co' Conti di Loreto. Quibus
 utique verbis & Aquinensium dignitati, & Campanae urbis decori
 aequè injurius, Primores Aquinates non deputavit Campanos, sed
 minores quosdam; Verum de Comitibus Acerranis jam, Lector, vidi-
 sti, de Comitibus Lauretanis scies modo.*

*Nono. Capuae in publico urbis Archivo Diploma autographum,
 membranaceum, Regio sigillo, & subscriptione communitum habe-
 tur, datum a Rege Alfonso I. sub die 4. Aprilis anni 1436. in quo
 inter cetera dona, quae ab Rege Campana urbs expetierat, obtinueratque,
 petitio est talis: Item pro eo quod Excellentes, & Potentes
 Domini Dux Sueffae, Comes Laureti, & Dominus Franciscus Pando-
 nus, tanquam ANTIQVI MAJORES CIVES, & benefactores dictae
 Civitatis magnifica plurima gesserunt pro statu dictae Civitatis, ac
 Majestatis praedictae, dignetur dicta Vestra Regia Majestas gratiose
 concedere, & assentire, quod praenominati, quantum ad eorum per-
 sonas tantum, & legitime descendentes ex eis, non obstante, quod
 non habitent in dicta Civitate Capuae, possint gaudere, & frui omni-
 bus gratiis concessis, & concedendis per ipsam Majestatem dictae Civi-
 tati,*

(a) al. Sichelmundus. Sichelmus. (b) For. Acerno oppido.

vir ad limpianda (a) ligna, clam ad unum ex circumstantibus est locutus: *Volueram veritatem cognoscere, voluntatem Domini mei Principis, utrum ne placet ei, ut istud Castrum comprehendamus, an non? At ille protinus ei respondit: Veraciter scito, quia si illud capere potuerimus, ma-*

tati, ac hominibus oriundis, & habitantibus in ea. Verum quod ipsi praenominati Domini non possint inter vassallos, quos habent, & habere contigerit in territorio dictae Civitatis, exercere, & habere merum, & mixtum imperium; sed dicti eorum vassalli compellantur in criminalibus in Curia Capitanei creandi in dicta Civitate, & in civilibus in Curia Bajulorum Civitatis ejusdem. *Adest subscriptio.* Placet Regiae Majestati. *Hactenus Campanae urbis deliberata adestatio, & positio; nec certe illa absque Laurentani Comitum, Ducisque Suesiani, ac Francisci Pandonis civitatem expetentium contestatione; quibus Rex indulgens, aperto commonstrat documento, nec temere Campanos sibi de prisca gentium origine imposuisse, nec se inexplorata notitia ejusmodi subscripsisse petitioni: cum ceteroqui manifesta res sit Marcianos, e qua gente Dux erat Suesiae, & Pandonos non aliam originis, multorumque annorum patriam obtinuisse, nisi urbem Campanam.*

De genere igitur D. Thomae Aquinatis haec mihi satis erunt, quae nil minus esse poterunt Lectori, qui de iis aequus velit esse iudex, Capuaeque hanc, multiplicemque aliam vetustissimam, recentissimamque non invidere gloriam, quam patriae dum tribuo, nulli, quoad sciam Cis-Tyberinae urbi pari jure adsertam injustus praeripio. Idque potissimum, quod illam, ne dum amicus, & municeps meus Michael Monachus in Sanctuario olim edito nonnullis ex his suavis argumentis pro palam dedit, quem alia quoque mea pronunciata suo in illo opere, sive detestatum aeque laetor; sed exteri plerique alii docti sane antiquitatis viri eandem calculo suo firmarunt, maximeque Ferdinandus De Marra Patritius Neapolitanus Dux Guardiae in Irpinis, progenitorum merito, propriaque virtute clarissimus, idemque antiquiorum hujus Regni Stemmatarum consultissimus; qui Campano huic decori plene, serioque congaudet, & Aquinensem gentem hac inducens Dissertatione Campanam adfertur, idque suo in opere, quod bis diebus Typis tradit, acriori, elegantiorique dicendi charactere posterorum consignabit memoriae. (Prat.) At de hujus D. Thomae genere, Patriaque, ut nova aliquorum argumenta exsolvam, peculiarem Dissertationem in calce hujus Anonymi historiae dabo.

(a) Forte ad lacvigenda.

magnum gaudium ipse Dominus noster habebit. Exinde ille inquit: *Ego te illius Ditioni praesentabo*. Vocabatur autem ille, cum quo Sikelmannus loquebatur, nomine Petrus, eratque Clericus, praecipuusque Medicus (a), & ab ipso Principe valde dilectus, quem etiam postmodum eum in hac Sede Salernitana Praefulem constituit; de quo, si vita comes fuerit, plenius disputabimus.

Cum vero Principi Gifulfo Sikelmannus praesentatus fuisset, in hunc modum promisit talia dicta: *Mi Princeps, velis, ut capiamus hoc Castellum?* At Princeps: *Proinde huc veni, quatenus eundem capiamus*. Et statim exinde exiit, & machinam, quam nos Petrariam (b) nuncupamus, mirae magnitudinis construxit, moxque ipsum Castellum Salernitani totis viribus, omnique conamine expugnare coeperunt, atque muros illius Castelli fortiter confringebant. Dum talia Adenulfus, & qui cum eo erant conspicerent, atque aliquanti ex eis mortui essent, illico veniam ab ipso piissimo Principe poposcebat. Ipse praeclarissimus Principem Landulfum exinde arctius exoravit, quatenus veniam illis tribueret. Ille vero voluntati ejus assensum praestitit, noxamque illis condonavit, qua propter Adenulfus cum sua uxore, suisque liberis, & suis famulis Gaetam (c) illaesum permisit ire; & sic cum magno tripudio Capuam catervatim venerunt, donaque plurima magno Principi Gifulfo (d) Landulfus Princeps dedit, suaque arva cum suis ovanter rediit.

CAP.

(a) An Episcopus ille hic est *Ducem suum habebat, neque adhuc Capuano Principatui fuerat adnexa.* Petrus, de quo infra parte postrema, num. 25.

(b) *De ea alibi satis.* (Prat.)

(c) *Igitur Cajeta tunc temporis*

(d) Papyrac. Codd. hoc uno loco habent *Pandulfus*. sed corrupte,

teste Ost. lib. 2. cap. 1.

IN ipsius temporibus inventum (79) est sacratissimum corpus Beati Matthaei in Lucaniae finibus, atque cum debito honore per iussione[m] jam fati Principis Salernum deducitur. Sed quot signa, & miracula, & quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere obmittimus. Postmodum Deo, annuente, fidelibus innotescamus, atque huic Historiae annectere faciamus.

Dum ipse *Landolfus* (80) praefuisset Samnitibus annos... (a) (81) ab hac luce subtraetus est. Beneventanorum Principatum ejus filii Pandolfus (82), & Landolfus bifarie regabant, Eo tempore Sanctae Sedi Romanae praerant

(79) Translatio ista Corporis Sancti Matthaei Apostoli ab Ughellio refertur ad Annum 954. Et eo quidem tempore Salernitanis praerant *Gisulfus I. Princeps*, cujus ante mentionem fecerat Historicus noster in parte illius jam edita a Peregrinio pag. 298. Tom. II. hujus Collectionis. Sed fortasse anticipandum tempus; Sequitur enim noster enarrare gesta *Landolfi I. Principis Beneventani*, qui anno 943. diem supremum obiit. (*Prat.*) Translatio ista vere accidit sub Agapito II. PP.A.D. circ. CML. ut indubie ex Monum. Benev. Ecclesiae, ex quibus eruitur & Salernum translatio totius corporis S. Matthaei, & ejus brachii A. CMLIV. Beneventum sub Vincentio Antistite Beneventano.

(80) Scilicet eo tempore Beneventi & Capuae Princeps, factus, ut dixi, anno 943.

(81) Numerus annorum *Landolfi I.* heic desideratur. Sed vide Stemma Principum Langobardorum ex genere Atenu[li] Comitis Capuae & Principis Beneventi, cujus *Landolfus* iste fuit filius, a Peregrinio editum Tom. II. Rer. Italicar. pag. 326.

(82) Ambos *Landolfi I.* filios appellat Salernitanus noster. Sed fallitur. *Pandolfus* enim *Landolfi* ejusdem, qui Secundus appellatur, filius fuit, uti evidenter liquet ex Chartis Monasterii Vulturvensis pag. 422. & seqq. Part. II. Tom. I. Collectionis hujus, & ex iis, quae adnotavit Peregrinius in Hist. Princip. Langobardor. *Pandulfus* autem cum patre *Landolfo II.* regnare coepit Anno 943. (*Prat.*) Die X. Aprilis, ut alibi dicam.

(a) In Cod. Frecciano legitur: *Annos quadraginta duo.*

erat Papa Johannes (83), filius cujusdam Alberici Patricii. Dum esset adolescens, atque hujusmodi vitiis deditus, undique hostium gentes congregari iussit in unum; & non tantum Romanum exercitum, sed & Tuscos, Spoletinosque in suum suffragium eonduxit, Populus quoque multus in armis, & cum magna virtute Capuanus properabat. Illico *Princeps Landolfus* consanguineos suos Salernum misit, quatenus eminentissimum *Principem Gisulfum* enixius obsecrarent; ut in ejus adjutorium sine dilatione veniret. Ille vero talia audiens, protinus cum magna audacia, magnoque apparatu cum omnibus suis illuc properavit. Sed dum Romani, Spoletinique, & Tusci, adventum Principis Gisulfi reperissent, magno metu percussi, suos repetunt fines (CVI).

C A P. CLXI.

Dum vero fama ejusdem Principis Gisulfi, & undique per diversas civitates ejus gloria nimium flagraret, legationem illis Papa Johannes misit, quatenus in unum se conjungeret. Quapropter ipse Princeps minime est moratus, atque cum magno apparatu per marinam iter Terracinam est profectus. Quo tempore jam dictus Papa cum non paucis Romanis ad eum venerunt; sed cum faciem Principis, ejusque apparatus, Nobiliumque multorum, gloriamque illius cernerent, mirati sunt valde, dicentes: *Plus nunc vidimus plane, quam nuper audivimus*. Et
 O o in-

(83) Nempe X. Papa. Hic autem a nostro dicitur *filius cujusdam Alberici Patricii*. *Cujusdam* pro *quondam*, uti in Antiquitat. Estensib. pag. 316. aliis exemplis ostendi. Filius, inquam, *Alberici*, non autem *Adelberti* Tusciae Marchionis, uti habet corruptus Liutprandi Ticinensis textus, quem emendandum monui Tom. II. Rer. Italicar. pag. 476.

(CVI.) De hac Johannis PP. expeditione in Campaniam satis sup. dictum est Tom. I.

inter se foedus alternatim inierunt, atque ad invicem sunt separati. Quid multa referam? Regnum Graecorum, Agarenorum, Francorum, Saxonumque nimirum ei obediebant; (84) atque suum Principatum illaesum obtinebat; & omnis populus sub sua ditione positus gaudebat, & exultabat; & non erat, qui exterreret eos.

Per idem tempus pestis valida fuit infra Principatum Salernitanum, & multi ex eis interemti sunt, domusque plurimae vacuae remanserunt, donec Cives cum magna instantia precum Dominum obsecravit: & tunc pestis ipsa quievit. Tanta denique pluviarum abundantia fuit, antequam pestis ipsa eveniret, tantaque tonitrua, & coruscationes, quales numquam seniores nostri noverunt, atque (a) pars montium ceciderunt.

C A P. CLXII.

HAc tempestate Italiae Rex praecerat Verengarius una cum filio suo Adelverto nomine. Sed cum multa servitia erga Populum sibi subiectum ipse iam fatus Rex nimirum adnecteret, atque variis casibus eos cruciaret, clam (b) legationem Langobardi, Romanique Ottoni Regi Theutonicorum miserunt, quatenus veniret, & Regnum Italiae sub sua ditione obtineret: erat siquidem illo tempore Saxonum, Alamannorumque Rex. Ut talia Rex Otto audivisset, valde gavisus est, atque ut id fieret omnimodo gratulabatur, & sine mora cum valido exercitu Italiam properavit. At vero Rex Langobardorum Adelvertus cum magno apparatu, populoque nimis vali-

(84) Aut vitiata vox, aut mitius exponenda. Scilicet cum eo amicitiam servarunt, aut ei munera conferbant, ut sibi amicum, sive minime adversarium haberent. (Prat.) Frecc. habet: *Sacrum Principatum*.

(a) *Partes multae montium.*

(b) Ann. 960.

valido (a) Clusas venit , quatenus cum Ottone certamen iniret : feruntque plurimi , ut sexaginta millia pugnatorum cum Rege Adelverto fuissent . Sed dum una die , unaque nocte ibidem moraretur , & Ottonis exercitus ibidem non appropinquaret , non pauci Comites Adelverti promiserunt : *Volueramus , Domine Rex , ut Papiam cum paucis pergas , & tuo genitori dicito , quatenus Bardorum Regnum sub vestra ditione committat , quia nos minime sub illius potestate amplius perduramus : Si vobis committit Regnum , totis viribus pugnamus ; sin autem , Italiae Regnum extero Regi committimus ; quia sacvitiam illius , suaeque conjugis omnimodo sustinere nequimus .* Sed dum talia patri , matrique intimasset , pater vero dictis ejus obtemperavit , mater namque dicto ejus nullo modo assensum dedit . Qua propter ad Clusas reversus est , & suis Comitibus omnia propalavit : At illi omnes irati sunt , protinusque illum reliquerunt , & unusquisque in suis urbibus remeavit . Otto Rex namque sine impedimento Italiam introivit , atque Italiae Regnum obtinuit ; ipsumque Verengarium in oppido , in quo cum sua uxore fugerat , quod vocatur Sancti Leonis , per vim (b) comprehendit , Galliamque victos illos direxit : Adelvertus cum suis germanis , paucisque fidelibus fugam inivit , atque in Insulam Corsicam venit ; ipseque Otto cum sua conjugem , Aidelgaza nomine , Romam ingressus est , & a Papa praedicto Johanne oleo unctionis (c) est unctus , coronaque suo capite septus , & ab omnibus Imperator Augustus est nimirum vocatus , & multam incommoditatem Romanis , & Apostolicae Sedi indixit , quae nobis * (d) dicenda sunt per singula .

Oo 2

CAP.

(a) *Alpium fauces , de quibus alibi fusius .*

(b) *Ann. 962. & 964.*

(c) *Ann. 962.*

(d) *Postea . Bolv.*

DEinde (a) Campaniae fines advēnit , statimque & Princeps (b) Beneventanus Pandulfus in ejus vēnit occursum , & cum ipso , suaque conjuge cum magno tripudio Capuam properarunt , & statim legationem idem Imperator Gisulfo Principi misit , donaque Regalia , quatenus per semetipsum , si ei durum non est , Capuam veniret , & suam sororem , illius Imperatoris conjugem , videret . Sed dum hujusmodi dicta Principi delata fuissent , moxque cum non paucis suis fidelibus Ecclesiam Dei Genitricis introivit , atque nimis eam efflagitabat , quatenus pro suis delictis suum natum arctius rogaret , ut veniam illi tribueret . Et sic commeato accepto a Praesule Sanctissimo Petro , incunctanter illuc properavit . Cum vero non procul a Capuana urbe cum suis vēnisset , illico Pandulfus , & Landulfus Principes ei obviam exierunt , atque cum debito honore ad Imperatorem Ottonem eum perduxerunt . Ille Imperator ut eum vidit , (c) illico de Throno , in quo residebat , exiliens , paululum ei obviam exiit , invicemque se osculaverunt . Deinde Imperatrix ; ut vidit , atque lacteo vultu conspexit eum super collum ejus ruit , eumque osculavit ; atque eum pariter secum sedere iussit , quia ex consanguinitate erat ei conjuncta : agebat plane : *Confrater meus Gisulfe , quare non venisti , tuamque sororem non requisisti ?* Et inter dicta verba eum amplexabatur , & creberrime osculabat . Idem Princeps ei magnae pulchritudinis equum cum aurea sella dedit , opesque plurimas , & ab eis dona dignissima accepit ;

(a) *Deinde* . An ut inf. num. 3. ad oram ? Certe Otho , coronato filio Othone 2. Capuam petiit .

(b) *Beneventanum* dicit prisca appellatione & sua respiciens tempora , quando Campanam , & Beneventanam regionem obtinebat Pandulfus I. Vide N.3. hic ad finem , &

Dissertationem meam supra ad partem 5.

(c) Ann. 963. Othonem Capuae adituisse 11. Kal. Septemb. Ind. 6. notat Baronius ex scripto Chron. S. Vincentii De Volturmo ; sed silentibus antiquis Chronol.

cepit; & sic cum magno gaudio cum suis Salernitanis remeavit, & omnis populus gavisus est.

Ipse Imperator (a) deinde Apuliae fines venit, & valide eam dimicavit, & civitatem Bari aliquantulum obsedit, & quantum valuit, undique constrinxit. Idipsum iterum arva sua remeavit. (b) Iterum Italiam venit, Romamque properavit, & aliquantulos ex Romanis suspendere iussit; quia dum ipse Imperator abesset, valde dictus Papa a Johanne Alberici filio foedatus, & afflicus fuit. Deinde (c) Calabriae fines venit, incendiis, & depraedationibus eam vehementer afflixit, & millia damna, vel oppressiones gessit in Principatu Salernitano. Igitur dum Pandulfus cum ipso Imperatore in Calabria moraretur, ejus germanus Landulfus Princeps diem clausit extremum. Tenuit Principatum una cum suo germano jam dictus Landulfus annis (d) octo. Fuit denique avidus, & minime divinae legis tramitem sequutus. Sed dum talia comperisset Pandulfus, Calabriam reliquit Imperator, & Beneventum venit, suumque filium Landulfum Principem sublimavit. Iterum ipse Otto Ravennam properavit.

C A P . CLXIV.

Dum haec patrata fuissent, (e) ipse Pandulfus Ottonem rogavit, quatenus secum de suis aliquantos mitteret in suffragium, ut Apuliam cum ipsis graderent. Ille vero aliquantos ex suis illi dedit, & sic ipse Pandulfus cum paucis juvenibus Beneventanis, Capuanisque civitatem Bivinem (f) adiit. Dum misti Graeci cum homini-

(a) Vere. deinde. sed anno 969. Confer Lupum Prot. hoc anno. Otto ad Capuam aderat 15. Kal Febr. ann 968. Vvitichin. l. 3. apud Sigon. & Bar.

(b) Ann. 966.

(c) Ann. 968. Confer Lupum

Prot. ad ann. 967. qui eadem corrupte iterat ad ann. 981.

(d) Vide Chronol. Princ.

(e) Ann 969

(f) Ubs Apuliae sub monte sita, quae Bibinum vocatur Italice Bovino.

minibus ipsius Graecis egressi fuissent, & cum Pandulfo pauci fuissent, ad pugnam sunt protinus parati, Pandulfusque cum suis super eos irruit, ultimaque caede eos vastavit; sicque pervenit usque ad Portam illius civitatis. Dum ei obviam quidam Graecus nomine Le... (a) venisset, cum magna virtute, fortique ictu percussit eum, in terram protinus stravit: denuo denique similia fecerunt. Sed cum iterum Graeci aditum civitatis cum grandi strepitu exiissent, & Pandulfus, & qui cum eo erant ad pugnam se praeparare maluissent, illico dum retro ipsimet conspexissent, catervatim venire cernerent multitudinem hostium; sed nequibant obtutum illorum discernere, utrum Pandulfi homines essent, quos expectabant, an e contrario Graeci. Sed dum eis approximassent: cognoverunt, quod Graeci essent, unusquisque omnimodo ad pugnam fuit praeparatus. Sed dum bellum inchoassent, statim Pandulfi equus vulneratus est, & sine mora (b) extinxit. Sed unus ex suis dum talia vidisset, moxque equum, in quo residebat, exiliens, ipsi Principi dedit: ille vero statim equum ascendit, ut cum Graecis certamen iniret; sed nihil ei profuit, quia jam sui dispersi erant, & huc atque illuc vagabantur incerti. Dum vero Pandulfus plurimos ex Graecis fauciaret, & jam fessus esset, super eum quidam Graecus cum magna virtute venit, fortique ictu percussit, eumque de equo, in quo residebat, dejecit; quia jam arma contracta habebat; & sic super eum irruerunt, eumque comprehenderunt, atque ad suum Patritium perduxerunt, & non pauci ex suis vulnerati, aliquanti comprehensi, aliqui ex eis extincti, & reliqui, quamvis confusi, ad suos veniunt fines. Princeps saepe dictus Gisulfus illuc Landonem Castaldeum in suffragium misit, quatenus cum suis eum nullo modo relinquerent. Et dum illuc gradere festinaret, subito ei in itinere nuncius venit, qui ei omnia intimavit; at ille, quam-

(a) Fort. *Leontius Bolv.*(b) *Extinctus. Frecc.*

quamvis cum moerore , Salernum remeavit . Ille Patrius Eugēnius nomine Constantinopolim Pandulfum cum suis militibus misit, & ille cum multitudine hostium Beneventi fines invadit . Avellinum oppidum adeunt , & illorum Castaldeum , Siconulfum nomine , cum consensu illorum comprehendunt , Capuamque properarunt , multosque homines promiscui sexus inibi capiunt : ipsam urbem diversis machinis expugnare coeperunt , obsederuntque eam fere XL. diebus . Marinus , qui praerat illo tempore Neapolitanis , cum omnibus suis , accepta occasione , Capuam venit , incendiis , rapinis , & quidquid reperiri poterant , demoliunt . Sed iniquitas eorum in eorum verticem nimirum descendit ; quia dum cerneret ipse Patrius sine effectu ibidem morari , & creberrime Langobardi suos non paucos vulnerarent , atque necarent , & metueret ne forte Francorum exercitus super eos irrueret , praesertim cum plurima ope essent ditati , & promiscui sexus fere quingentos comprehendissent , Capuam liquit , & cum paucis (a) pacifice Salernum venit : reliquum vulgus per Beneventum habuit iter , & multa oppida in dolo ceperunt ; ibidem virum unum , qui Toto nomine , comprehenderunt ; quia germanus Pandulfi Romoalt inter Graecos a pueritia fuerat , & jam minime patriam suam repetere volebat propter suam superbiam ; & sic Apuliam remearunt . Ille vero Eugēnius dum apud Salernum per aliquos dies mansisset , & Princeps praedictus Gisulfus ei delicias , vinaque optima , diversaque potionum genera saepissime suis famulis fecisset ministrare , Apuliam est reversus .

CAP.

(a) *Pacificus* quidem ; nam Gisulfus ad Graeci Imp. obsequium redierat , a quo invitatus discesserat , Graecisque occulte cum faveret , se-

ro suffragium miserat Princ. Pandulfo , ut pag praec. Vide etiam sup. in Praefat. ad Anon. Sal. num. 7.

DUm patrata talia fuissent, non multos post dies exercitus Alamannorum, Spoletinorum, Saxonumque Capuam venit; sed Graecorum phalangem minime ibidem reperit. Deinde exinde sunt moti: territorium Neapolitanorum invadunt. undique inibi praedam capiunt, & vehementer una cum Capuanis civitatem Neapolitanam constrixerunt: inde sunt moti. Avellinum oppidum adierunt, quia Graecis se, ut jam fati sumus, tradiderunt, perinde Beneventani una cum Francis eam expugnabant. Idem ipsi Beneventum venerunt, Missamque (a) ab Archiepiscopo Landulfo audierunt, & corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi participati sunt (b). Et sic accepta benedictione a praedicto sanctissimo Pontifice, Apuliam venerunt. Ipse Eugenius, de quo praediximus, propter suam crudelitatem comprehensus est a suis, atque Constantinopolim missus. Hac tempestate Imperator Nicephorus praerat, vir bonus, & justus, atque diversarum gentium praeliator, de quo non est nostrum dicere, quia ad aliorum facta percurramus, scilicet Langobardorum. Cum Franci catervatim graderentur Esculum (c), repente Abdila Patritius cum magna multitudine Graecorum exiit eis obviam, ut non procul ab ipsa civitate utraque acies se conjungeret. Sed cum in unum adiissent, & Comes Alamannorum, Saxonumque cuncta gestasset, super eos subito irruit, multosque ex eis interemit: reliquos fugam compulit ire; ipsum autem Patricium occidere noluit, proinde eum secutus est, ut vivum illum

(a) Postquam Campana Ecclesia Metropolis reddita fuerat anno 968. (potius 966. ut nos alibi *Prat.*) primus Beneventi Archiepiscopus constitutus est hic Landulfus anno 969. sub quo titulo memoratur quoque in Scripto *Chronic. Monast. S. Barth. De Carpineto lib. 1. Vide*

Baron. ad annum 968. N. 66. & Marium Viperam in *Chronol. Episc. & Archiepisc. Ben. lib. 2.*

(b) *Eo namque tempore communio sub utraque specie laicis praebatur, quae deinde eis fuit interdicta. Prat.*

(c) *Nunc Asculum Apuliae, aliud ab eo, quod in Piceno situm. Prat.*

illum apprehendere valeret, sed minime talia facere potuit, quia expeditum equum sedebat; quapropter hastam, quam manu gestabat, illi protinus misit, equumque percussit, atque fauciatus Esculum introivit. Ipse autem Comes vocabatur nomine (a) Conocuneus Alius validus, qui fuerat ab ipso Patritio missus, quatenus ex alia parte clam super Francos irrueret, ultimaque caede eos vastaret, dum talia perficere vellet, atque super Spoletinos irrueret, illico Spoletinorum Comes, Sico (b) nomine, cum valida manu super eum venit, ultimaque caede eos vastavit; ipsumque Romuald, qui illorum praecerat, cum non paucis comprehendit, & ne unus ex Francis est mortuus, nisi unus ex Spoletinis est fauciatus. De exercitu vero Graecorum fere ceciderunt mille quingenti viri; auferentesque spolia multa ditati sunt valde; & sic cum magno tripudio Avellino oppido adierunt, & sic pacifice Beneventani in eodem oppido introiere.

C A P . CLXVI.

DUm talia peracta fuissent, Otto jam saepe dictus cum multitudine hostium Neapolim properavit, atque undique eam animalibus denudavit; statimque conjux praedicti Principis Pandulfi, Aloara nomine, una cum filio suo exit obviam (c) Imperatori, & virum suum omnimodo commendavit. Ille vero statim Apuliam venit, & non procul ad civitatem Bibinae applicuit, & totam Apuliam depraedare jussit, ipsamque Bibinam fortiter circumdedit, & undique suburbana ejus incendere

P p

jus-

(a) *Cono-Cuneus alius validus legit Bolv.*

(b) *Confer quae de hoc Sicone dixi in Serie Ducum Spolet. in Prolusione ad Paul. Diac. To. 1. Praef.*

(c) *Ann. 970. 8. Kal. Jun. Indict. 13. Otho aderat in loco dicto Sillice Territorii Capuani, ut ex ejus Di-*

plom. in Reg. Petri Diac. p. 72. in Arch. Cassinensi. Prat. Locus hic fort. in Vicauda, Paga non longe a Veteri Capua, & Ponte super Clanium, quae adhuc nomen retinet Ponte a Selice, de quo in Appiae Vias Hist. lib. 11. verba feci.

jussit. Sed dum haec agerentur, Pandulfus, de quo praemisimus, Princeps dum apud Constantinopolim vincetus moraretur, atque ipse jam fatus Nicephorus Imperator eum plus cruciare satageret, subitanea mors illi Imperatori evēnit; nam cum esset justus, & jure legis servator, Theophana crudelissima sua uxor propter suae cupiditatis ardorem una cum Johanne Simulchi, eo qui illo tempore Ducatum gerebat, crudeliter illum necaverunt, & Imperium ipse (CVII) Johannes (a) accepit, statimque Pandulfum a vinculis, cum quibus nexus erat, jussit absolvi, atque celeriter illum in Apuliam misit, quatenus Othonem sua arva sine dilatione regredi faceret, & illi Johanni Imperatori omnimodo fidem servaret. Dum pervenisset ipse Pandulfus Barim, statim illuc Otto Imperator misit, ut eum sine mora illius ditioni ipse jam dictus Abdila honorifice transmitteret; qua propter illius ditioni miserunt, & per exorationem Pandulfi ipse Imperator Apuliam deserit, & Galliam properavit. Ipse vero Pandulfus

(CVII.) Nicephorus Orientis solius regens A. XMLXVII. Legatos suos ad Othonem Augustum Ravennae commorantem misit, qui ejus amicitiam, affinitatisque conjunctionem expetiit. Hic insequenti anno suos Byzantium Nuncios misit, inter quos celebris ille Liutprandus Cremonensis Episcopus, ut Theophaniam Romani II. Imperatoris filiam Othoni Caesari ejus filio (non Annam Theophanonis sororem, ut ait Baron.) conjugem daret. Conventum ibi fuerat, ut in Calabriam Graeci sponsam Augustam perducerent. Nicephorus tamen perfide, Graecaque fide imbutus, quos ibi Nuncios Otho ad illam excipiendam immiserat, trucidandos curavit. Ultio Othonis statim secuta

fuit; anno enim XMLXIX. exercitum in Calabriam duxit, qua e regione Graecos expellit, ex eisque quamplurimos Constantinopolim aut exsecratos, aut membris, nasoque detruncatos remisit. Quod quidem horrendum spectaculum Johanni Zemizcio, (quem *parvae staturae* virum Armeni interpretantur) Theophania etiam Augusta impellente, & auxiliante, ansam dedit, ut exturbato Nicephoro, Orientale ipse Imperium occuparet, Basiliumque, & Constantinum Romani Porphyrog. filios collegas in Imperio accepit, Leone Phoca Nicephori germano in exilium depulso. Ipse proinde Theophaniam ad Othonem Imp. magnificentissime misit, Calabriam in dotem illi assignatam.

(a) Ann. 970. anno potius 969. ut bene Pagius notavit. Prat.

dulfus ad dignitatem pristinam est reversus. Haec me dixisse sufficiat: nunc plane quid ipsi benignissimo jam facto Gisulfo Principi, ejusque Serenissimae conjugii, Gemmae nomine, accidit, quamvis cum moestitia, seriatim districtius stilo proprio percurramus, atque fidelibus innotescamus.

C . A . P . CLXVII.

FACTum est autem, ut ipse Princeps ingravi languore jaceret, ante obtutumque ejus sua benignissima mater stare, & dolenter fletu, atque immensas lacrymas funderet. Sciscitavitque eam ipse clementissimus Princeps, pro qua re sic acriter fletu. Illa vero dixit: *Dulcissime fili, proinde ploro, quia meis peccatis merentibus, derelicta sum a meo viro, & nunc te cerno infirmum, & non habeo consolatorem; quia uterinus meus germanus longe a me abest*. Cui Princeps: *Et quid tibi, mitissima mater, exinde comparet, mox meae Eminentiae illico pande*. Et illa dixit: *Volueram, dulcissime fili, quatenus illum cum sua domo hac profecto accersiamus*. Idem Princeps: *Fiat, ut comparet voluntati tuae*. Cum autem Princeps ille ad pristinam valetudinem Dei nutu venisset, statim suum patrum Landulfum cum omni domo sua venire jussit, quia illo tempore Neapoli manebat. Fuerat idem Landulfus filius, ut fati sumus, Atenulfi Principis, & propter suam nequitiam, suamque crudelitatem, & superbiam (a) a Capuana urbe, in qua natus fuerat, cum suis filiis fuit ejectus, Neapolimque exulaverat; deinde venit Salernum, cumque Consam (b) a praedicto Principe Salernitano obtinuit (c); sed sua nequitia, suaeque crudeli-

P p 2 tate

(a) In parte Historiae non editae expulsus dixit *Atenulfum Pr. Beneventanum* e sua urbe. eundemque recessisse Salernum, ac exulem obuisse; quem puto filium Atenulfi

primi. Vide me in Stemmata Principis & ad hujus Anonymi partem. 5.

(b) *Compsa Principatu Salern. inclusa erat*. Prat.

(c) *Obtinuerit*: legit Bolv.

rate Confani substinere, (a) ... celeriter eum exinde expulserunt. Iterum ex urbe Salernitana fuit ejectus, & Neapolim properavit: nunc vero, ut fati sumus, Salernum cum tota domo sua, relicto Neapoli filio suo viro callidissimo, & ipse Landulfus nomine, ad habitandum pervenit. Sed dum Salernum adiissent, ipse mitissimus Princeps, licet non recte gessisset, ei victum, opesque varias, domosque dedit; praediis, colonisque eum ditavit, Confanque eidem obtinendum tribuit. Quid multa referam? secundum (b) eum in hac urbe constituit. Valde veremur, ne a quodam sagacissimo, qui liberalibus disciplinis a pueritia est eruditus, habeam reprehensionem: saepe enim vir, qui est minime audax, hostium insidias pertimescit, plus nimirum, quam audax. Sic denique & nos, qui liberalibus disciplinis periti plenissime non sumus, creberrime gnaros timemus; quapropter quantum valemus, rationem illorum reddimus. Secundum, quando nomen (c) est ordinis, in penultima acuitur; ut est illud (d) Beati Gregorii: *Jobannes in spiritu, & virtute Elias praecessit ante Dominum; quia sicut Elia secundum Domini adventum praevenerit, ita iste praevenerit primum.* Quando vero praepositio est, omnibus syllabis gravatur, & duplicem habet intellectum modo propinquitatem; ut secundum (e) fores; id est prope, vel juxta januas. Modo vero notat aemulationem, id est imitationem, seu similitudinem; ut, secundum Apostolus vivo, id est similiter, ut illi, quod Graece *Kara* dicitur. unde & Evangelium *Kara*, secundum Matthaeum. Item, quando nomen est, similiter in penultima acutum, tunc significat pro-

(a) Supple ex Cod. Boty. Cum amplius nequirent, celare se exinde impulerunt: non inde statim Salernum gradit, sed post tempus aliquod ibi veniens iterum &c.

(b) Videt. Post eum primam in Principatu Dynastam. Prat.

(c) Vocabulum hoc. Prat.

(d) B. Gregor. Homil. 7. in Joannem. Sed iste verba dat parumper immutata.

(e) Semper ad futilia sermonem vertens, Historiae filum conscindit. ut Grammaticum se ostendat, scilicetque philologum.

prosperum , vel tranquillum , atque quietum , & placidum ; ut illud Virgili : (a) *Ventis secundis* . Unde & verbum derivativum est . Secundo , secundas , secundat . idem ac , tranquillo , tranquillas , seu prosperum facio , vel quietum , ac suave facio , mitigo , placo , propitium facio . Credo equidem quia peritis sufficit testimonium ab (b) imperito prolatum : nunc vero , quae obmissimus , iterum arctius indagemus .

Habebat plane nefandus ipse Landulfus quatuor filios : Landenulfus , Landulfus , Indulfus , & Guaimarius . Ipse Landenulfus habuit unum glaucosum oculum : desponsavit puellam quandam (c) Tassagaldi filiam . Dum illuc civitatem (d) Tranam cum non paucis nobilibus , ut eam Salernum cum magno tripudio perduceret , perrexisset , itinere eum febris invasit , qua mox correptus , acrique coepit ardore fatigari ; Deique nutu in Consana civitate est extinctus . Gaudium plane est versum in luctum , ipsaque puella , quamvis (e) corrupta , cum suis hominibus suos repedit fines , ejusque cadaver per jussione[m] dicti Principis Salernum deducunt . Dum iste Landenulfus obiisset , statim ipse Princeps ad se accersiri jussit callidum illum Landulfum , qui fuerat Neapoli derelictus , eique (f) Laurini Castellum ad obtinendum dedit , quod suus extinctus germanus tenuerat , atque cum domo sua & ipse Salernum venit . Indulsi Sarnum , Guaimarii (g) Marficum , pene omnia fiscalia suae ditioni tradebat : omnis Salernitanus populus , nec non & sublimes exinde valde fre-

(a) Aeneid. lib. 3.

(b) imperitum se fateris ; at melius molestum , fastidiosumque Chronico sutores appellarem . Prat.

(c) al. Tasselgardi , & quidem melius .

(d) Tranam urbs in Apulia in mari Supero , seu Adriatico sita , Basilulum inter , & Vigiliis , Trani ad-

huc nominata . Prat.

(e) Videt Jam a viro suo cognita .

(f) al. Laurum . Sed male Castellum Laurini non longe a Salerno situm . Prat.

(g) Unde Marfici Comites antiquissimae Familiae Sanseverinae , de quo alibi aliqua delibanda erunt . Prat.

fremebant. At ille nefandus Landulfus una cum suis calidissimis filiis Salernitanis, quibus se credere poterant, pro Principis, suaeque conjugis interitu copiosa praemia condonabat, & hac illac proinde clam pergebat, & sermocinabat; nec non sacramenta exinde recipiebant, quatenus Salernitanum Principatum invaderet, ipsumque Landulfum Principem constituerent; & si quislibet ipsi benignissimo Principi, suaeque dilectissimae conjugi praedictam rem intimasset, minime dictis illius credebat.

C A P. CLXVIII.

FACTUM est autem eo tempore, ut saepe dictus Pandulfus cum multitudine Spoletini, nec non & suum populum Neapolim adiisset, & eam undique variis casibus cruciasset, & omnimodo nitebatur, quatenus praedicti Principi Gisulfi terram invaderet; sed dum ipsi sagacissimo Principi fuisset cognitum, repente multitudinem hostium congregare iussit, moxque locum, ubi Flumicellus (a) dicitur, misit, cavaeque sunt ibidem antiquitus factae, & est tutissimus locus. Dum illuc validissimus suus exercitus pergeret, atque forti animo ad bellum esset paratus, audito hoc Pandulfus, & qui erant cum eo, minime Salernitanorum adeunt fines. Sed dum Salernitani non paucis diebus illic mansissent, consilium pessimum nefandus Landulfi filius una cum Maraldi filio Rifo, & cum Romoaldo filio Teurici illuc inierunt, quatenus, ut praediximus, Salernitanum Principatum invaderent. Cumque omnes per iussionem jam dicti Principis in suis aedibus remeassent, atque funditus locum illum liquissent, in magna pace degerent, & ex omni parte in circuitu tranquillitatem haberent; surrexit contra eundem Principem filius iniquitatis cum omnibus suis filiis, ut praediximus, Landulfus nomine, per quem in
Prin,

(a) Fort. Locus non longe a fl. Sarno, Nuceriam versus. Prat.

Principatum Salernitanum , perturbata pace , maximae populorum factae sunt strages; & Risum , & Romoalt unacum suis eos omnimodo adhortabantur , quatenus facinus adipiscere valerent ; & non tantum ipsis , verum & aliis infanda reannectebant . Cumque per multos dies exinde satagerent , atque cui se credere poterant , nunciabant , & promebant : *Numquid non scitis , quia vult Dominus noster Gisulfus vobis abstrahere oculos ?* Id ipsum eorum jusjurandum jurabant , & omnimodo eos contestabant , ut dictum illorum minime proderent . Quid multa dicam ? Quotquot ipse benignissimus Princeps diligebat , Landulfus cum suis filiis illos exosos habebant : cui Princeps minime credebat , clemens erat , & illos pleniter diligebat , atque sibimet sociabant : cui ille minas , illi vero dulcia verba referebant . Quid multa referam ? Ille ignis , qui in eorum corpora ardebat , jam foras illum per os evomebant , atque non solum eorum animas , verum etiam corpora illum omni modo concremabant . Landulfus vero una cum suis filiis jam dudum conceptam iniquitatem pariturus , annitentibus Risone ; & Romoalt , sed (a) aliis ex Salernitanis , Principatum ejus , & Palatium hoc modo invaserunt . Intempesta noctis , quando sopore gravi fessa corpora premuntur , jam dicti Landulfi filii cum paucis Palatium , non per januam , sed per fenestram ingrediuntur , & quos ibidem dormire comperiunt , comprehendunt , ibique (b) Ostiarium praedicti Principis , Balsamum nomine , vehementer constringunt , & sic ad aulam , ubi ipse benignissimus Princeps cum suaque Serenissima conjugue quiescebat , audaci animo properarunt , atque ex more illius fores pulsarunt . Cumque talia Princeps ipse audisset , miratus est , suaeque conjugi cuncta praedixit . *Quis est , qui nos insolita hora inquietat ?* At illa ad januam per semetipsam venit , eosque sciscitatur , qui essent ? At illi nomina sua dixerunt , statimque eis januam pate-

(a) &.

(b) al. Vestiarium .

patefecit. At illi ingressi, Princeps eos perquisivit: *Qua-
intempesta nocte ad me, fratres, venistis?* At illi dixe-
runt: *Quia Salernitani arma tulerant, & te propter tuam
uxorem occidere volunt.* Et hoc dicentes, eheu praedo-
lor, in eum manus injecerunt, eumque comprehenderunt,
suamque benignissimam conjugem foras dederunt, injuriis
eam afficiunt, & in ipso Palatio eam includunt; ipsum-
que piissimum Principem in altissima Turri, quam olim
Proavus ejus (a) Waimarius construxerat, deposuerunt,
& est sita juxta ipsius civitatis Portam, quae ad mare
deducit; omnemque ejus thesaurum diripuerunt, & sic
per domos illorum, cum quibus illud peccatum consilia-
verunt, pergunt. Et si quis eos interrogabat de re, quae
acciderat, illi promebant: *quia ambo pariter mortui sunt:*
& protinus Alfanum patrem Serenissimae Principissae vo-
cari, quasi a parte piissimi Principis, jusserunt. Sed dum
ille more solito illuc pergere maluisset, repente illum
comprehenderunt, & Petrum, & Pandonem Archidiacono-
rum ejus nepotes. Deinde (b) eos Palatium adierunt,
quia putabant Principem cum sua conjugem extinctos,
quemadmodum ipsi crudelissimi fecisse juraverant, & ipsi
Landulfo Tyranno jusjurandum juraverunt: Riso, & Ro-
moalt una cum suis omnimodo decertarunt, & sequenti
nocte ipsum jam dictum Principem una cum sua conjugem
(CVIII) Amalfiam deducunt. (c) Illa vero, quae antea
purpurata, contextisque ex auro vestibus, ac gemmis
ipsa per Palatium gradere consueverat, post tecta vilibus
vestibus, ipsaque confusa jacebat.

CAP.

(CVIII.) Amalfia tunc temporis *sto esse debebat, cum eo Princeps
Salernitano Principi subjecta profe- ejusque uxor miserint.*

(a) Sic scripti Codd. sed Proavus
Gisulfi certe fuit Vvaiferius, qui
eam construxit Turrim, ut dicam
alibi.

(b) Omnes. Aegypt.

(c) Ejectus est Gisulfus e Princi-
patu paulo ante annum 974. quo
iterum illum obrinuit. Vide Adno-
tationem infra positam.

Cum talia peracta fuissent, Marinus, qui illo tempore praeerat Neapolitanis, & Manso Patritius Amalfitanorum Salernum cum nonnullis paucis venerunt, atque Landulfum nitebantur adjuvare, quatenus Principatum ipse firmiter obtineret. Sed non valet suffragium humanum, ubi non adest Divinum. Ille Neapolitanorum Patritius Marinus oblitus beneficiorum tantorum, quae in eum Princeps Gisulfus impenderat; oblitus etiam iurandi, quod juraverat, cum omni conamine, suisque hominibus omnimodo eum videlicet adjuvabat. Facta est autem (a) tribulatio omnibus, qui eum diligebant, maxime Sacerdotibus, & Clericis, nec non & Judicibus, quos Gisulfus (b) solitus erat. Sed dum omnis populus comperisset, quod ipse cum sua uxore adhuc viveret, licet non in patulo, & tamen clam exinde suspiria trahe- ret, & deintus fortiter de illusione, quae facta fuerat, fremebat: Facta est non minima dissensio inter germanos pro Principali (c) ambitione. Indulfus suo patri iniquis- sime promebat: *Numquid non mihi jam nuper cum tuis natis jurasti, quatenus me Principem sublimares?* At ejus pater in extasi denique erat, & quid ageret penitus igno- rabat. Ipse vero Indulfus quidquid habere poterat, illud dabat, clam & sacramenta recipiebat. Id ipsum (d) In- dulfus omni nisu exinde satagebat, & praedictum Mari- num acrius efflagitabat, ut eum omnimodo adjuvaret ad obtinendum Principalem honorem. Dum vero utrique omni nisu decertarent, consilium inierunt, quatenus In- dulfum comprehenderent, & clam illum Amalfim diri- gerent; quod sine mora talia fecerunt. Sed dum ipse In- dulfus Amalfim fuisset missus, statim omnis Salernitanus Populus illi crudelissimo juniore Landulfo jurarunt; sed dum aliquot dies Indulfus ipse Amalfim degeret, iterum

Q q

Sa-

(a) Magna.

(b) Princeps excolere. Frecc.

(c) al. habitatione.

(d) Forte. Landulfus.

Salernum per iurisdictionem amborum iniquissimorum rediit. Cum vero Salernum reversus fuisset, coepit iterum plurimis dona largiri, consilium inire, quatenus per Castella se communirent, & Pandulfi juri se traderent *Quia meus genitor una cum crudelissimo germano intendit vos lumine privare.* Illi vero erant ex genere jam fati Principis benignissimi. Statim per Castella se communivere; nam Domini super illos dicta veniebant; qui dixit: *(a) Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus coelestis, eradicabitur.* Et alibi: *(a) Omne Regnum in se ipsum divisum desolabitur.* Illi nefandissimi plantati erant a Deo, plantati fuerant ad bonum, & non ad malum. Illi vero contra suum Dominum surrexerunt justo Dei judicio, ut filius adversus patrem, & frater adversus fratrem consurgant, atque omnes simul depereant. Riso jam dictus, & Romoalt poenitudine ducti, & licet non in patulo, & tamen clam suspiria trahabant, & quibus se credere poterant, hujusmodi verba eorum promebant, scilicet: *Melius nobis fuerat, si nati non fuissimus, quando piissimum Dominum nostrum traderunt una cum sua conjugē.* Et inter dicta verba ululabant, & dolenter habebant; pro qua re nescimus, utrum ipse jam dictus Landulfus una cum suis filiis promissiones, quas illis promiserunt, non adimpleverunt, aut de thesauro exiguo dederunt illis. Qua propter per iurisdictionem illorum nequissimorum Amalfim perrexerunt, & ante obitum mitissimi Principis venerunt, ejusque conjugis, & multum illic pariter fleverunt, & illi Principi, ejusque conjugi, arte qua poterant, promissiones fecerunt, quatenus, si valerent, in proximo ad dignitatem pristinam illos facerent remeare, tantum illis veniam tribuerent. Quid plura? Fleverunt, & inter se sacramenta dederunt. De illo die studenter Riso, & Romoalt omnimodo exinde decertarunt.

CAP.

(a) Matth. cap. 15.

(b) Lucae cap. 11.

DUm Principi Pandulfo ab illis nobilibus, qui per Castella manebant, nunciatum fuisset, quatenus cum suis veniret, & una cum ipsis urbem Salernitanam expugnarent, magno gaudio est repletus, & sine mora Salernum venit. Illico Indulfus exiit obviam ei, & Consam ab eo exposcit. Sed dum a praedicto Principe responsum ei fuit, quod minime talia facere valeret, ab obtutu illius cum moestitia exiit, Salernumque rediit, & omnimodò nitebatur, quatenus Salernum remearet; sed nil ei profuit, nam a suis (C) comprehensus est; atque per jus-

Qq 2

sio.

(C) *Quod reliquum erat hujus Historiae, immuni intercidit iunctura: idque casu, an consilio acciderit: res est incerta. Principem vero Pandulfum obtinuisse urbem, ac Principatum Salerni, innuit idem Anonymus in Carmine, quod post illam adrexit, & ipse consimili loco dabo, de quo dixi, cum de eodem egi Auctore num. 9. Idemque similiter probant nonnullae antiquae Chartulae, quae adservantur in Archivo antiqui & nobilis Monasterii Sanctissimae Trinitatis Cavenfis urbis, & in Archivo antiqui, & pariter nobilis Monasterii S. Laurentii urbis Aversanae; at illas hoc loco producam, quod rem prorsus ignoratam mire illustrent. Verumtamen negotium facessere videtur, quod Pandulfus dici coepit Princeps Salerni ab anno 978. quando ejus filius, pariter dictus Pandulfus, Dynastiam illam obtinuerat ab anno 974. adoptione Principis Gisulfi, & ejus uxoris Gemmae, sicut constabit ex Tabulis modo producendis. Sed nodum solvo. Gisulfus, qui Principatum obtinebat in Decembri anni 971. ut constabit ex Chartulis, carceri est mancipatus a Landulfo anno, certe, vel 972. vel sequenti 973. Tuncque Pandulfus pater obsidione cinxit urbem ab Indulfo, & a consanguineis invitatus captivi Principis, qui per Castella manebant, & eandem adeptus est, ejecto inde invasore Landulfo: quam non sibi adseruit, sed legitimo Principi Gisulfo restituit anno 974. non post Junium. Isque sive grati animi, sive pacti lege obstrictus, ejus filium adoptavit, Principemque Salernitanum instituit initio circiter Septembris ejusdem anni, unaque ambo Principes advixere usque ad annum 978. quo adoptans obiit, & Pandulfus pater dici voluit una cum filio Princeps Salerni; quo tempore Anonymus noster Historiam suam clausit, eidemque illam nuncupavit. Ista sic ego explano, alter plenius, & planius, quod opto. Promissae vero Tabulae sunt haec.*

I. In Archivo Cavenfi in Arca ob festinationem cum ibi adfui hanc mihi

tionem jam dicti Landulfi est delata Princeps idem Pandulfus cum suis, & cum Salernitanis, qui per Castella

mibi signata, nec erat tunc animus Salernitanorum Principum serio tractare Chronologiam, est Chartula scripta. Anno 39. Principatus Dom. Gisolfi. Mense Julio. Indictione 14.

(a) II. In eodem Archivo est Chartula scripta. Anno 39. Principatus Dom. Gisolfi. Mense Septembri. Indict. 15. Prat.

III. In eodem Archivo est Chartula scripta. Anno 42. Principatus Dom. Gisolfi. Mense Junio. Indict. 2.

IV. In eodem Archivo est Chartula scripta. Anno 42. Principatus Domini Gisolfi, & primo anno Principatus Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum Mense Decembri. Indictione 3.

V. In eodem Archivo est Chartula scripta. Anno 45. Principatus Gisolfi, & 3. anno Principatus Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum. Mense Augusto. Indictione 5.

VI. In eodem Arch. In Arca 88. est Chart. sign. num. 13. scripta. Anno 36. Principatus Paldolfi, & 1. anno ejus Salernitani Principatus. Et 5. anno Principatus D. Paldolfi filii ejus. Indictione 7. Mensis non fuerat adnotatus.

VII. In eodem Archivo. In Arca 59. est Chartula signata num. 275. scripta. Anno 36. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno ejus Princip. Salernitani. Et 5. anno Princ. Dom. Paldolfi ejus filii. Mense Julio. Indict. 7.

VIII. In Archivo Sancti Laurentii, quod tunc cum ibi aderam, non adhuc fuerat firma Chartularum in locacione dispositum, ideoque numerus Arcularum nullus est mihi adnotatus, aderat membrana scripta. Anno 37. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princ. ejus Salernitani. Et 6. anno Princ. Dom. Paldolfi ejus filii. Mense Octub. Ind. 8.

IX. In Archivo Cavensi. In Arca 88. est Chartula signata num. 22. scripta. Anno 37. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princip. ejus Salernit. & 6. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Mense Decembr. Indict. 8.

In

(a) In Archivo Sanctissimae Trinitatis Civitatis Venusiae adest chartula scripta anno 40. Principatus Domini Gisolfi Gloriosi Principis Salerni donationis Raynaldi malae convenientiae senioris, & Comitis Marsici; & Rambaldi Domini Castelli Montis Milonis cum interventu Baronum suorum. Mense Maio Ind. XV. Ibidem extat alia Anno 46. Principatus Domini Gisolfi, & quarto anno Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum mense Januario Ind. VI.

la manebant, omniaque oppida, quae sub jure Salernitanae civitatis fuerant, ipsamque civitatem expugnabant, & quid-

X. In eodem Archivo. In Arca 59. est Chartula iterum producta, ac signata num. 275. quae alteram annorum consignationem exhibet sic. Anno 37. Princ. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princ. ejus Salernit. Et 6. anno Princip. Dom. Paldolfi ejus filii. Mense Martio. Indi&. 8.

XI. In eodem Archivo Cavensi. In Arca 59. est Chartula signata num. 218. scripta. Anno 37. Princ. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princip. ejus Salernit. & 6. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Mense Aprili. Indi&. 8.

XII. In eodem Archivo. In Arca 101. est Chartula signata num. 297. scripta. Anno 38. Princ. Dom. Paldolfi, & 3. anno Princ. ejus Salernit. & 7. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Mense Februar. Indi&ione 9.

XIII. In eod. Arch. In Arca mihi festinanti non adnotata, est Chartula scripta. Anno 7. Princ. Dom. Paldolfi. Mense Junio. Indi&. 9. In qua adest infrascripta adtestatio. Ante nos Guidonem, & Aldemarium Judices. Nos Paldolfus Princeps filius bonae mem. D. Paldolfi Princ. declaro, quod Gisolfus, & Gemma adoptaverunt me in filium; propterea D. Jo. Venerab. Pontifex S. Sedis Salern. &c.

XIV. In Archivo S. Laurentii erat Chartula, cujus Arcam non adnotavi eadem causa, qua supra; eaque scripta. Anno 4. Principatus Dom. Landonolfi. Mense Martio. Ind. 14. Et infra. Ego Aloara relicta Principis Paldolfi, filia (a) Petri Comitis, cum consensu supradicti Landonolfi Principis, & Gisolfi germanis filiis meis pro redemptione animae Paldolfi Principis viro meo, & Paldolfi Principis Salernitanae civitatis filio meo, & Landolfi Principis, & Atenolfi Marchionis filiis meis, do, trado &c.

Has autem Chartulas in Tabella per annos sic digero.

An Chr.	Princ. Gisul.	Mense, Indi&.
971	I. Chart. 39	Julio 14
	II. Chart. 39	Septem. 15

972

40

15
3

973

(a) In Chron. Cass. l. 2. c. 9. Leg. Principis Aloarae, & filio ejus Landonulfo: Idem in Reg. Petri Diacon. n. 234.

310 ANONYMI SALERNITANI

& quidquid reperire poterant, depraedabant, atque funditus demoliebant, & deintus omnes tamen fortiter resiste-

973	4 ¹				1 2
974	III.Chart. 42				Junio 2
	IV.Chart. 42	Gemmae. 1	Pald. optati. 1	Dec.	3
975	43	1	1		3
		2	2		4
976	44	2	2		4
		3	3		5
977	V.Chart. 45	3	3	Aug.	5
	45	4	4		6
978	46	4	4		6

Gisulfus, ut reor, obiit decurrente anno 46. sui Princ. Mense circiter Junio. At Pandulfus Caputferreus dici coepit Princeps Salerni non post Octobrem Indictionis 7. ut ex subsequentibus Chartulis probatur. Igitur anno percurrente 978. quo obiisse oportuit Gisulfum. Idem vero Paldulfus patrium Principatum iniiit circa initia Mensis Septembris anni 943. de quo alibi; quocirca singulis annis enumeratis ab Incarnatione adscripsi duos incompletos annos ejus Principatum; quod pariter eadem de causa factum est in annis Paldulfi ejus filii, fierique debet in omnibus consimilibus ratiociniis, & in numeris Indictionum. Ad Gisulfi autem annos non hac opus fuit distributione, qui Kal. Januarii anni 933. nisi mea me fallit supputatio, quam ex Chartulis deduxi, constitutus est Princeps a patre Guaimario juniore, aetateque triennis, ut Anonymus Salern. tradit in Historia non edita. Adno-

stebant. Ipseque Amalfitanorum Patritius una cum suis deintus Palatium cum ambobus nequissimis manebat, atque

tetur igitur annus 978. quo Pandulfus Caputferreus post Gisulfum dici coepit Princeps Salerni.

An. Cbr.	Pald. Pat.	Saler.	Pald. fil.	Indict.	Mense
978	36	1	5		7

979	VI.VII.Cb.	36	1.2	5	... & Jul.	7
	VIII.IX.Cb.	37	2	6	Oct. & Dec.	8

980	X.XI. Cb.	37	2	6	Mar. & Apr.	8
		38	3	7		9

981	XII. Cbar.	38	3	7	Febr.	9
	XIII. Cbar.			7	Jun.	9

XIV. Postrema Chartula tempore data est Principis Capuae Landonulfi, anno 986. quando in fata jam concesserat Princeps Pandulfus pater in Martio anni 981. quod ista consentiunt Tabulae, ac adstruit Chronicon Duem, & Principum Beneventi suo loco produendum. Pariterque obierat Princeps Pandulfus filius; cujus acta, & reliquorum Salerni Principum diligentiores investigent, quaeso, Salernitani viri, antiquitatis studiosi, quibus facultas est Cavense Archivum, opportunis ad hanc rem Chartulis maxime refertum, sedulo perscrutari: mihi enim pauculas per horas ibi morari contigit, hasque producas, ac nonnullas alias praeproperè inspicere Chartulas a vigilantissimo, eodemque politissimo Archivario Camillo e Capua ejusdem Monasterii Monacho perhumane exhibitas.

Verum qui nosti Pandulfum Caputferreum advixisse ad annum 981. exinde comperies vera nobis tradidisse Petrum Damiani scriptorum integerrimum, qualem Baronius adpellat ad Martyrol. 8. Idus Maii; qui in Opusculo 19. De Abdicatione Episcopatus cap. 9. juxta Editionem Lugdunensem anni 1623. sed juxta alias in Epist. 9. lib. 1. adserit tempore obitus ejusdem Principis advenisse ad has regiones Imperatorem Othonem secundum, ac adversus Saracenos praesliaturum festi-

que Amalfitani per istius Civitatis moenia pergebant ;
omnes-

*festinasse . Namque Imperator ille Otho , teste Lamberto Seafnaburgenſi in Chronico , perrexit in Italiam anno 980 . Si que fides est Herman-
no Contracto , Neapolim venit anno 981 . Eodemque tempore procul du-
bio aderat in hac CisTyberina Italia , quando Diplomata dedit Mona-
ſterio S. Vincentii ad Fontes Volturni , quae refert idem Baronius prae-
dicto anno 981 . num. 4 . A quibus non discedit Siebertus Gemblacenſis
iſta adnotans ad eundem annum 981 . Otho Imperator (ait ille de ſe-
cundo loquens) Calabriam Provincias ad jus Regni Graecorum appen-
dentes transferre ad Imperium Romanum conatur . &c . Quae habet quo-
que , iisdemque verbis Voillelmus de Nangis in Chronici parte , quae
exſtat apud priores Annales Francorum a Piſthoe editos ; ſed ad annum
notat 980 . ideoque , ſive corrupte , ſive unico loco ſtrictim adnotans ,
praeter mentem Sieberti , plurimum annorum eventus . Et ille quidem
Voillelmus ſub eodem praedicto , ſibi que designato anno cladem poſt-
modum ab Othone in Calabria acceptam locat , quam Siebertus , &
reliqui laudati auctores ad annum figunt 982 . qui pariter tradunt il-
lum in tantam animi moleſtiam ex ea decidiſſe , ut Romae morbo de-
ceſſerit ſequenti anno 983 . Qua annorum designatione patenter commox-
ſtraus (contrarium certe non pronunciant) Imperatorem non receſſiſſe
ab Italia , poſtquam , ut dictum eſt , adceſſerat anno 980 . Iis autem
licet quo ad hoc repugnet ex noſtratibus L^o Oſiienſis lib. 2 . cap. 9 . ad-
firmans Othonom poſt priorem adventum eſſe reverſum ad ſua , iterum-
que in anno 983 . regreſſum : de reliquo tamen plene adſentitur , ac in
CisTyberina Italia Imperatorem adſiſſiſſe in anno 981 . non dubiis de-
clarat verbis , modo ea rite interpretemur , quae producam , ſed Pa-
raphraſi explanata brevi . Sequenti anno (ait Leo) a morte praecindi-
cati Archiepiſcopi Capuae , cujus Eccleſiam Paſtore ſuo remanſiſſe vi-
duatam paulo ante obitum Capuſferrei , anno ſcilicet 980 . conſtat ex
Vita S. Nili , idque nullus inſiciabitur . Deſun&to primo Ottone ab an-
no 973 . cujus Auct^r meminerat lib. 2 . cap. 4 . mortuumque non ad-
notarat , Otto ſecundus Imperator filius ejus , cognomento Rufus ,
ante non alias memoratus , periteque ob id minutim deſcriptus , ve-
nit Capuam , & Neapolim quoque in anno 981 . quo obiit Capuſferreus ,
& Johannes Magiſter Militum , & abiit Tarentum , ibique adſiſſit 17 .
Kal. Aprilis anni 982 . ut tradit Sigonius lib. 7 . De Regno Ital. & qui-
dem ex peculiari aliquo documento in Chartulis ſibi viſo ; ac Metapon-
tum ; & deinde Calabriam . Unde proſpere ad ſua reverſus : hoc tacent
alii : anno nongentefimo octogefimotertio iterum , magno exercitu
congregato , cum Saracenis , quos in ſui adjutorium Graeci advoca-
rans , idque habent praeallegati Scriptores , in Calabriam dimicatu-
rus deſcendit , ſed Divina permiſſione ſuperatus ab illis , vix ipſe cum
non*

omnesque Turres ipsi possidebant, quia ipsi nefandissimi
mini-

non multis evadere potuit. &c. *Hactenus Ostiensis. Petri igitur adser-
tio nil labas, quam adhuc firmare possem testimonio Lupi Protospatae,
sed abstineo: ille enim quamvis in Chronico ad annum 981. Othonem
tradat fecisse praelium cum Saracenis in Calabria in civitate Cottuna,
ibique mortuos quadraginta millia Poenorum cum Regum eorum Bulca-
simo: Verumtamen talis adnotatio videtur mihi e suo loco luxata, aut
certe iterato producta ex anno 967. ad quem Editus Codex Lupi denuo
illam exhibet. Tu vide; sique in hoc a me abis, non utique discedere
potes a Petri pronuntiatio, cui Lupus quoque ex te favet: is namque
est ceteroqui concors aliis Chronologis, nec falsae supputationis insi-
mulari poterit. At si ex dictis constat modo Pandulfi Caputferrei obi-
tum vere contigisse adveniente Capuam, & Neapolim Othone secundo;
verum pariter fuisse noverimus, quod idem Petrus ibidem enarrat de
Viso cujusdam Anachoretæ, quo innotuit ei animam ejusdem Prin-
cipis ad aeternos cruciatus ruituram, deque eruptione Vesuvii Montis
secuta post ejus, & Jo: Ducis mortem. Ex quo Monte (verba sunt
ejusdem Auctoris) quodcumque in illis partibus reprobus dives mo-
ratur, ignis erumpere videtur. Et sane ditissimus, magnusque Dyna-
sta fuerat Caputferreus, qui nedum Princeps Capuae, Beneventi, &
Salerni, sed Dux, & Marchio extitit Spoletii, & Camerini; sicut
constat ex scripto Chron. praedicti Monast. S. Vincentii ad Fontes Vol-
turni lib. 3 & 4. ac proinde dimidiam fere Italiam possederat. Nec
opinio illa Vesuvium Montem de more eructare flammis in obitu Proce-
ris alicujus impenitentis, ex altero, ni fallor, antiquiori inoleverat
exemplo, quam ex ejusdem comperta damnatione Caputferrei, quae
vulgi ore ferebatur communi, eademque postmodum novo experimento
increbuerat, aetateque Petri ob id firmissime retinebatur. Etenim
dnum post aliquot annos a morte Pandulfi Mons ille iterum incendia evo-
mores, quod Glaber Rodulfus lib. 2. cap. 7. ad annum figit 993. Saler-
ni Princeps, nomine Johannes, Avus scilicet Guaimarii, qui a suis
peremptus est in anno 1052. incendia illa prospiciens, ac reminiscens,
ut reor, haud antiquum Caputferrei, & Johannis casum, in eam pro-
rupit vocem, eodem adstante Petro relato: Procul dubio sceleratus
aliquis dives in proximo moriturus est, atque in Infernum descensus.
Quae de se ipso Principem praedixisse, qui proxima nocte, morte ino-
pina cum scorto concumbens obiit, idem testatur Auctor. Caputfer-
reus autem, ad quem redeo, quamvis nonnulla alicui sancta opera, ac
praeclara facinora pro Romano Pontifice Johanne XIII. vivens ediderit,
Monasteriumque Cassinense donis, & Privilegiis multis locupletavit,
ex quibus aerum illud acceptabile quidem fuerat Monachis: sicut O-
stiensis pronuntiavit lib. 2. cap. 2. sed tempora respiciens patris Pan-*

R 5

dulfi

minime Salernitani jam credebant

Tumulus Dauferandae (85) uxoris Roffridi V. Cl.

C A P. CLXXI.

N*obilis, ac celebri proavorum femina stirpe;
Viva manens meriti hic sua membra locat:
Haec viduata viro, cujus per secula fama est,*

Fer-

(85) Titulum ego apposui. Nobilis haec mulier, uti ex Carminis constat, patrem habuit *Dauferinm* fortassis Magnatem illum Beneventanum, qui Grimoaldo Storelaiz Principi Beneventano circiter Annum 815. rebellis fuit, & Erchemperto memoratur num. VII. Conjux *Roffris* Dauferanda dicitur; hic autem *Roffris* is esse potuit, qui ab Anonymo nostro num. 28. appellatur *filius cujusdam nobilissimi viri Dauferii*. Si vero hic *Dauferius*, cognomento *Propbeta*, idem forte fuerit, ac *Dauferius* rebellis Grimoaldo; alium *Dauferanda* parentem habuerit: De *Roffris*, sive *Roffrido* multa refert noster num. XLVI. & seqq. Vide infra ejus *Tumulum*.

dulsi bujus; haud tamen illum talia operatum ex sincera animi pietate, ac religione, visio declaravit Solitarii, quam Petrus, dum adhuc Opulculum dictator exararet, accepisse testatur ab adveniente Desiderio ejusdem Monast. Abbate, qui postmodum fuit Victor Papa III. eandemque legere est in Chronico praememorati Ostiensis, est loco adfixam non suo: hoc est lib. 2. cap. 82. Quo fitu positam interpretari illam oporteret de altero Pandulfo Capuae similiter Principe, sed recentiori, qui e contra expilator fuit honorum Monasterii modo dicti, ejusque animae damnatio altera similiter innotuit visione, de qua habet idem Leo lib. 2. cap. 60. idemque Desiderius lib. 1. Dialogorum, qui inediti habentur. Verumtamen, ut dixi, visio illa eo loci male traducta habetur, quod duo probare possunt indicia. Est primum, quia Desiderius eam noverat, ac Petro Damiani enarraverat, suisque illis Dialogis scribere est professus signa, quae Deus in contemtores Cassinensis Coenobii est operatus: eandem tamen ibidem praeteriit, quod nullatenus fecisset, si de posteriori sacrilego Pandulfo accipiendam scivisset, de quo alteram exponere non est veritas. Secundum indicium: quia Petri narratio iisdem prorsus verbis habetur in Chronico Leonis, amputatis solummodo illis, quibus demonstrari poterat, eam de Capatferreo, nec de altero Pandulfo, esse interpretandam. Tu locos confer, qui ignorare non debes Cassinensem Historiam aliquanto post actasens Petri sicutur atam.

Ferre pudicitiae vovit ab inde jugum:
 Dauseranda huic patrio datum est de nomine nomen
 Regia progenies cujus ubique patet.
 Quanta tamen Rosfrid fuerit; qualisque jugalis
 Quisquis hoc ignorat, nec ... (a) (*) capit:
 Carpere quos pariter dum vitae contigit auras,
 Plura Deo statuunt templa referta bonis.
 E quibus hoc unum est, quo se natumque recondit
 Mater, & in tabulis consociare jubet,
 Sanctorum meritis ut capent praemia vitae,
 His pete, qui nostrum advena gramma vides.
 Ter ternis vitae consummans tempora lustris,
 Septenis Martis Idibus aethra petit.
 Obiit die XVI. Kal. Novembris (b).

Tumulus Adelferii (86) V. Cl.

Clausus in hoc tumulo juvenis quiescit humatus,
 Exspectans iterum surgere vivus ab hoc.
 Dicitus Adelferius fuerat de nomine quondam,
 Utroque ingenuus nempe parente fuit.
 Robustus, strenuus, primaevo in flore puellus,
 Insidiis socium deperit, atque ruit.
 Quatuor expletis lustris, annoque secundo (c)
 Procubuit moriens, hacque locatur humo.
 Huic, rogo, mortales veniam implorate perempto;
 Crimine demisso scandat ut astra poli.

R r 2

TU-

(*) Fortasse legendum: *hec mea metra*.

(86) Et haec titulum addidi. Adelferius hic num ille, qui ab ipso Anonymo nostro inter edita a Peregrinio pag. 280. Tom. II. Colle&hujus appellatur *Gastaldus Oppidi Avellini*, & nepos magni Rosfrid?

(a) *Mea metra*. Aegypt. (b) An. XLV. (c) Ann. XXII.

Tumulus (87) Roffridi V. Cl.

Bardorum fulget magno de germine Roffrit,
 Cui Palatina micat intima valde domus.
 Nobilis iste fuit multum; sed dives in urbe,
 Et multas nimium novit habere dapes.
 Jocundus semper; necnon facundus Amicus,
 Atque probus famulis verba jocosa dabat.
 Formosus facie, rubroque hic crine refulsit.
 Mellifluam vocem promisit ubique suis.
 Ditavit famulos, coluit sed rura potenter;
 Dona dedit multis, auxit & ipse domum.
 Bis senis vitae complevit tempora lustris,
 Aeterni spatii coepit habere viam.
 Christicola, cultus hujus deposite Tonantem;
 (a) Habens * vestigia (88) spiritus intrat aquas;
 Sed Paradisiacas epulas sine fine capefcet,
 Nec meritis propriis hunc stimulare sinant.
 Angelicis manibus septum hinc inde precare.
 Spicula ne possit magna timere mali.
 Nec totum cecini. Pro magnis suscipe parva.
 Sacra poli pateant Regna beata tibi.

CAR.

(87) Qui *Roffrit* a nostro appellatur, ac saepe in hoc eodem Libro memoratus est num. XLVI. & seqq. vir inter Beneventanos nobilissimus, & Sicardo Principi carissimus.

(88) Imperiti amanuensis sphaema, conjecturâ meâ, ita corrigendum: *Abiens ne Stygias spiritus intret aquas*. Equidem novi, illud *abiens* non bene sedere; verum non ita Poëta iste delicatus, ut eum deceat Profodia aliquando contempta. Fort. *absens*, ut habet Bolv.

(a) Frecc. Ne *absens Stygias spiritus intret aquas*.

Carmen (89) Anonymi Salernitani hujus Historiae Auctoris ad Pandulfum Principem Capuae, Beneventi & Salerni.

Vlr bone, dulcis, amans, mitis, Serenissime Princeps.
(90)

Armis, ajo, Dei auxiliove potens.
Hanc, quam misit iners, cape, deprecor, Historiolam.
Perlege cuncta libens, abdita corde tege.
Hanc quia insontem lacerant, quicunque supersunt,
Et rodunt fantis famina vera crebro.
Et si indigna tuli imprudens, prudentius en tu
Ignosce ignaro, aut calamo refeca.
Aurea nam Capua sine Principe desit esse.
Ticinum (91) geminum heu viduata manes.
Judicibus tumuit sive subjecta superbis,
Hostibus innumeris hinc spoliata gemit.
Sentibus & rhamnibus tabefactaque tota fatiscit,
Civibus exuta, atque referta feris.
Lux redit ecce nova, altorem cum suscipit, illi:
Te quoque magnanimum gaudet adesse patrem.
Gemma nunc iterum exultans urbs cantibus, odas
Principe sub tanto euge canendo boät,
Lusibus exultat, gaudet, splendet, nitet omnis
Aetas, conditio, sexus uterque nimis.
Tempore praeterito tellus divisa maligne
Unitur tuo ecce, tuente Deo.
Aëra, Terra, Polam, Freta, Mundi climata tota
Alleluja canant laudis amore tuæ.

Tu

(89) Hoc idem habes jam editum a Peregrinio pag. 306. Tom. II. *Rer. Italicar.* sed non pigeat rursus legere.

(90) Idest Pandulfus cognomento Caputferreus, qui Principatum rexit Beneventi, Salerni, & Capuae, atque etiam Dux fuit Spoleti, & Marchio Camerini. Ejus mors ad Annum 981. spectat.

(91) Hoc est alterum Ticinum; ita enim Beneventum appellat, uti jam Peregrinius adnotavit. (*Prat.*) De hoc alibi notatum habes Tom. I.

*Tu fretus pietate Dei exime gente profana
 Christicolam populum, oro, macrone tuo . .
 Te Deus ipse regat, fovet, Virgoque Maria,
 Concio Apostolica, agmina sancta novem.
 Det tibi laetitiam vitae, Regnique triumphum:
 Post funus tribuat Regna beata tibi.
 Tu quoque belligator Ave, fortissime Princeps
 Salve, & ubique vale tempus in omne tuum.
 De instructore * blebe in Carminis hujus
 Commendo in sursum, vir pie, si ve potens.*

*Romani (92) Pontificis incerti Epistola ad quemdam
 Constantinopoli agentem.*

C. A. P. CLXXII.

„ **Q**uoties de urbe Regia ad nos aliquis venit, curae
 „ nobis est de corporis sospitate vestri perquirere;
 „ sed peccatis nostris facientibus, & semper audio
 „ quae me taedet audire, quia in tanta tenuitate, atque
 „ debilitate vobis referunt dolores excrefcere. Sed oro
 „ omnipotentem Dominum, ut omnia, quae in corpore
 „ vestro aguntur, ad salutem animae dirigantur, flagel-
 „ la temporalia aeternam vobis quietem praeparant; &
 „ per eos dolores, qui cum sine fine sunt, gaudium vobis
 „ sine fine concedat. De Beati Petri Apostoli rebus,
 „ quamvis parva sunt, quae offerantur; pro magna sem-
 „ per benedictione suscipienda sunt; quoniam & hic no-
 „ bis valebit majora impendere, & apud omnipotentem
 „ Deum

(92) In Codice sublequebantur quisquiliae, quas deperire non sivi:
 Hanc autem Epistolam ad illustrem quempiam virum scripsisse mihi vi-
 detur unus ex Romanis Pontificibus. Quis vero, mihi ignotum.
 Num Gregorius Magnus? Certe ab ejus stilo minime abhorret. Ulte-
 rius inquirere non vacat.

Deum beneficia aeterna praestare ; quae petimus sine
injuria suscipi. Quoniam non in hoc vobis nostra obla-
tio, sed sancti Petri Principis Apostolorum offertur.

Catalogus praediorum Potonis ditissimi viri.

Recordatio facta a me. Ego (93) Poto de Curtis, &
rebus substantiae meae, quas mihi nunc pertinere
videntur, inde notitiam facimus vobis filiis, & nepotibus
meis, de iis Curtis nostris, quae per singula loca ha-
bemus:

In primis Curtem in Serra (a).

Curtem in Protefanu.

Curtem in Peticata.

Curtem in Casale Johannis.

Curtem ad Rubianum.

Curtem in Ruite (b) clari.

Curtem in Padule.

Item subscriptae Curtae fuerunt Caustilioni.

Datae fuerunt nobis per Autulum Aurificem.

Curtem de Marmuni.

Curtem de Rivalvini.

Curtem de Pitilianu.

Curtem in Materno propriu loco Gelegete.

Cur-

(93) Radelchis Beneventanus Princeps in Capitulari divisionis Princi-
cipatus Anno 851. quod habes pag. 269. Tom. II. Collectionis hujus,
in fine pollicetur, se redditurum Siconolfo Principi Salernitano capti-
vos quosdam, si & ille sibi reddiderit *Potonem nepotem meum*. Ad
hunc Potonem spectare suspicor indiculum harum *Cursum*, tum quod
ditissimus ac illustis vir heic designatur, tum etiam quod ipse memo-
rat *Cursem de Sinderisi in Canoso* (ideest, ut puto, in agro Canusino)
quae fuit comanuae cum Curte Drasini Siconi portionarii nostri. No-
men *Siconis* cum adjecto titulo praeclarissimo *Domini*, mihi innuere
videtur *Siconem*, qui *Radelchisum* in Beneventano Principatu prae-
cessit.

(a) Mala.

(b) Cerdare.

- Curtem in supra scripto loco Gelegete.
 Curtem in Catole (a).
 Curtem ad Salicem, qui fuit de Alaxis.
 Curtem in Termule.
 Curtem in Madanicu.
 Curtem in Aquafata.
 Curtem in Porticello (b).
 Curtem in Malliano.
 Curtem in Portari.
 Curtem in Gejura.
 Curtem in Pescolari, quam a Brando, & Ancelfrit
 carrubiatam habuimus.
 Curtem in Felictu.
 Curtem in finibus Salernae (c) in Barbazano.
 Curtem in Campo Famelicu, ubi ad Sanctum Doni-
 num vocatur.
 Curtem ad Lunatis.
 Curtem ad Buinianum (d).
 Curtem in Cauduni (e).
 Curtem in Triciu.
 Curtem in Salice.
 Curtem in Cardulisi.
 Curtem in Ambicitu.
 Curtem in Moliarino.
 Curtem in Criti, quae dicitur de Criveristi, quam
 per Donatum, & Johannem emtam habuimus.
 Curtem in Sabezana.
 Curtem in Banie, ubi dicitur ad Sanctam Felicitatem.
 Curtem in Vinianu.
 Curtem in Planu.
 Curtem ad Auri.
 Curtem in Tamaricellu.
 Curtem in Scarpulani, quae dicitur de Mais.

Cur-

(a) Casole.
 (b) Ponticello.
 (c) Salerni.

(d) Buccianum.
 (e) Caudinu.

Curtem in Muffanis .

Curtem in Mequana .

Curtem ad Iscla .

Curtem in Teternu .

Curtem in Petoranu .

Curtem ad Testazzu .

Castanietum in silva , quae dicitur de Furti , propinquo Casali de Pergole .

Castanietum ad Sanctum Trifonem propinquo ipsi Curti Potenandi . Pastulum nostrum infra Civitatem Arpu , & Fabianu , quam habuimus per Galpertum , & Gualfatum germani .

Curtem ad Rustinum .

Curtem de Sinderisi in Canose , quae fuit commune cum Curte Domini Siconi portionarii nostri .

Haec omnia suprascriptae Curtis , quae habuimus in finibus Beneventanae , excepto ipse Curti , quas habuimus in Latinianu , quae non sunt hic abbreviatae .

Haec omnia suprascriptae Curti , quando vobis opportune sunt , inquirete ipsa munimina , & invenietis ibidem , quod vobis necesse erit facere . Et orate pro me , & pro genitore vestro .

Arderici (94) Carmen ad Roffridum Comitem illustrem .

O Comes , excelsa praefulgens culmine Rofrit ,
 Pectore Pierium percipe Poema pio .
 Mos tuus , & species nam prodit , & actio , quicquid
 Ardericus refero , haec ego pauca boans .
 Promere nam dignum nequeunt te pagina , mille
 Ora , stilique . Loquar parcus ipse tamen .
 Stirpe satus celsa , renites virtutibus almis ,

S s

Ar-

(94) Vide Praefationem meam in hunc Librum , ubi quae mea conjectura sit de hoc *Arderico* , & *Roffrido Comite* heic laudato , exposui .

Ardentes oculos cordis in arce gerens.
Carne es sic pulcher, sic pulcher acumine sensus,
Alter te ut nullus pulchrior esse queat.
Es patiens, verax, solers, mitissimus, insons,
Praesagus, promptus, dapilis, atque potens.
Tu concors, prudens, dives, moderatus, honestus,
Nosceris in cunctis Orbis, opime, locis.
Facundus, castus, clemens, cautusque, benignus,
Jucundus, miserans, fortis, amandus, amans.
Famosus, clarus, verecundus, promptior, audax,
Angelicus, dulcis, aequus ubique manens.
Longanimis, laetus, vivax, elegansque, quietus,
Pacificus, largus, magnanimisque, sagax.
Astutum, sobrium, parcum, facilemque, piumque
Te cecinit Mandus omnis amore sacro.
Communem, gratum, justum, fidumque, patricum,
Te docet, ac humilem, actio sancta tua.
Te Paradisi acuit divino dogmate fervor;
Fastibus, & dapibus fruereis axe datis.
Astrigeros calles reptas pro moribus Aulae:
Scandere jam summos crederis, alte Comes.
Urbs valet in magno teu sistens monte latere,
Sic latitare tua jam bona cuncta queunt.
Qualiter abscondi poterant magnalia tanta,
Quae tellus, quae aether clamitat, atque tonat.
Te bona cuncta volunt; vis tu bona cuncta, tenesque
Te fugit omne malum, tu fugis omne malum.
Sardius, & cuncti lapides, pariterque smaragdus,
Te decorant, vellent sicque beryllus, onyx.
Jaspis, carbunculusque, topacius, atque hyacinthus,
Chrysolithus, nec non teque zaphyrus amant.
Te varius Seclis flos, te redimicula cuncta,
Te nix, crystalli, te aures flammae cupit.
Tu Coluber prudens, simplex sine felle Columba,
Fessorum requies, spes inopumque manes.
Aut sensus praefert te te Salomonicus amplius,
Vultu Absalonico, te Superioramque decus.

Ro.

*Robore Samsonem, Achitofel consultibus arces :
 Te pie omni populo Graecia major alit .
 En quia te tantum virtutum culmen adhaesit ,
 Ut mihi sis carus, opto precando Deam .
 Te genus, & sensus det cunctis esse sodalem ,
 Te mihi propitium praestet amica fides .
 Ne exiguum spernas me, qui praec uellare mellis
 Diligo te: placeat sed sociare mihi .
 Hinc ego, te patrem, matrem, fratremque, sororem
 Optatam reputem, corpore, corde dolens .
 Laudum jamque precum finito Carmine, Christus
 Concedat nobis, dicta quod ista docent .*

Carmen in laudem Landulfi (95) Principis Capuani,
 & Salernitani .

E*ja fratres decantemus Carmina dulcissima ;
 Ad Landulfi Domini laudem sublimis Patritii ,
 Ac ejus recenscamus cuncta felicissima .
 Ortus fuit ex Bardorum stemmate clarissimo .
 Illi, de quibus duxit parentes propaginem ,
 Omnium Vandiginarum exsistere Principes .
 Sapiens in verbis iste, prudens in operibus ,
 Audax nimis, velox, fortis, Rex David ut extitit .
 Sicut navigator desiderat ad portum venire ,
 Ita Scriptor Librum desiderat finire .*

S s 2

AD

(95) Inter tot Landulfos Principes a Peregrinio memoratos in Stem-
 mate Atenulfi I. pag. 326. Tom. II. *Rer. Italicar.* etsi non constet, quis
 fuerit memoratus heic Landulfus, attamen Landulfum IV. qui cum
 Pandulfo Caputferreo patre per ea tempora regnavit, heic innui veri-
 similis puto; is enim Anno 980. quo Salernitanus ipse floruit, & Ca-
 puæ ac Salerno est dominatus .

AD EXPLANATIONEM CAP. X. ET XIX.

ANONYMI SALERNITANI

*In quibus de antiquis aliquot Capuae
Basilicis agitur,*

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

C O M M E N T A R I U S.

Quoniam in notis ad Cap. XIX. Anonymi Salern. in quo de Constantiniana Basilica differit, paucis fortasse se expedit Peregrinus noster, neque aliquid Muratorius addidit; ac licet illius Historici errorem (quem postea Michaël Monachus in suo Capuani Sanctuarii opere ineptissime sane adoptavit) detegat, rejiciatque, rem tamen magis illustrandam censeo, ut quae breviter Campanus noster innuit; semotis quibusdam fabellis, ac futilibus nugis expeditior ad veritatem dignoscendam aditus pateat. Monachus igitur, qui in verba Anonymi, seu Pseudo- Erchemperti, ut superius dictum est, jurare obnixie contendit, Constantinianam Basilicam, cum ea, quae S. Stephani nominabatur, confundere nisus est, atque unam omnino eandemque fuisse autumavit, quae S. Petro, ceterisque SS. Apostolis IV. Chr. seculo, atque B. Stephano Prot. posterioribus seculis dicatae fuere. Verum ut ea, quae deinceps explananda erunt, facilius intelligantur, generatim primum propono; quae ni certa aliquis, & omnino explorata contendit, verisimilia saltem esse nemo unus profecto inficiabitur.

I. Basilicam Constantinianam sub Constantino Magno Imp. Anno circiter CCCXXIV. revera Capuae extructam fuisse.

II. Eandem a Gothis, Wandalisque direptam, flammisque

misque semel & iterum seculo V. datam.

III. Postmodum reaedificatam, breviori tamen spatio circumscriptam, Paroeciamquae ad vicinorum vicorum commodum destinata fuisse, translata interim in Sacello S. Mariae Majoris Capuae Episcopali Sede.

IV. S. Germanum, tam illustrem Capuae Antistitem; post annos circ. CC. aliam a Constantiniana in sua Urbe S. Stephano Prot. Basilicam posuisse, quod Byzantio eo allatas S. Protomartyris reliquias collocarat.

V. Eandem postremo Basilicam, destructa a Saracenis Veteri Capua A. circ. DCCXL. semper stetit; eademque formâ, quod ex S. Stephani in Veteri Capua nuncupatione etiamnum vestigia praeclearissima ostendunt.

I. Et quidem quod ad primum attinet, ex continenti Campanorum traditione probatur, a Constantino M. Basilicam SS. Apostolis Capuae nuncupatam fuisse. Is enim, pace tandem Ecclesiae composita, postquam Romae prima Templorum jecisset fundamenta ad Christiani cultus Religionem, quam susceperat exornandam, Ethnicorum superstitione sublata, Basilicis ibi illustrioribus, & ad magnificentiam usque erectis, cum ad Appiam Viam, qua Brundisium, & inde ad Orientales plagas versus iter Capuâ pene intermediâ consedisset, & Consularibus Praesidibus, sive Campanae Provinciae Praefectis Capuam ipsam decoravit, & Templum ad Christianae Fidei incrementum ibi excitavit, quae alterum post Romam locum obtinuit; atque ut sicuti illustris Provinciae ornamentum erat, etiam Religionis fieret statim altrix, ac particeps. Quod profecto ex vetustis Capuanae Ecclesiae monumentis, & ejusdem Sanctorum Actis evincitur. Hoc idem Anastasius Biblioth. in S. Sylvestro, aliique Veteres post eum Scriptores Ecclesiasticae Historiae testantur; neque unquam a posteris in dubium revocatum, ut probat V. Cl. Ciampinius in suo de Basilicis a Constantino M. erectis Opere; aliique passim idipsum confirmant.

Huic Basilicae Piissimus Imp. permultas adscripsit possessiones, seu *Massas* (utar ejusdem Anastasii verbis)
ad

ad alendos ministros, vasa etiam, ac suppellectilem, ad sacra peragenda mysteria, quamplurimam, aliaque quibus Magnus ille Piusque Aug. non tam Divino cultui, quam ejusdem Ecclesiae inservientibus, opportune consuluit, ut videre est apud cit. Anast. Ciaccon. Baron. aliosque in S. Sylvestro. Neque dubitandum omnino erit, quin haec Basilica ab eo usque tempore Constantiniana vocitata fuerit, ut ex Charta quadam donationis Benev. Principis Arechisii A. DCCLVII. quae adhuc inedita Capuae servatur, eamque alibi dabimus notis illustratam, in qua hujus antiquae Constant. Basilicae memoria proditur. Ad hanc item Basilicam vetustorum Capuae Antistitum Sedem fuisse nec ambigendum existimo. Quare *Synodum illam Capuensem*, sive totius Italiae Concilium, in quo Antiochenae Ecclesiae scissurae aliquot componendae, necnon Bonosi Coloniae Agrippinensis Episcopi errores proscribendi erant, in eandemmet convocatum fuisse haud moror adferere. Quo enim augustiore, praecelsioreque Templo confessus tantorum S. Ecclesiae Patrum, colligi poterat, cui D. Ambrosius Mediolani Antistes a Siricio Pont. Max. S. Sedis Apostolicae Legatus praefedit A. CCCLXXXIX. ut apud Labbaeum, Christ. Lupum, aliosque Concilio graphos habetur?

Quod huic Basilicae Capuani primum Praefules resederint, ibique tumularentur, ex inopinata S. Rufini ejusdem Urbis Episcopi a B. Decoroso ejus successore seculo Christi VIII. inventione corporis plane evincitur, ut videre est in Actis ejusdem. Quod ibidem fortasse eruum puto, ubi SS. illorum anonymorum ossa deinceps anno MDCCXIX. sub ara maxima veteris Metrop. Ecclesiae inventa fuere a Cardinale Nicolao Caracciolo ejusdem Archiepiscopo, cum novum illud magnificentius Templum construere coepisset. Cum enim Basilica illa Constantiniana usque ab Alarico Rege A. CCCXIX. flammis arserit, ut infra dicam, atque vastata fuerit, & eorumdemmet Sanctorum ibi quiescentium corporum nomina loculis sive cineribus intermixtis deperiissent, atque
inde

inde etiam a S. Decoroso eruta, & ad Fidelium cultum in Stephaniana Basilica, de qua mox sermo, fuissent exposita; in prima novae Capuae Metrop. Templi hujus aedificatione seculo Chr. IX. post longum temporis intervalum eo tandem translata, sacroque cultu, ac signis munita, ab eodem Card. Caracciolo Archiepiscopo, Eminentiſſimo tunc Vincentio Card. Ursino Benev. Archipraesule (qui paulo post in Petri Cathedram adscitus fuit) dedicante, sub Ara hypogaei ipsius Majoris Ecclesiae; sive Sancti Christi Domini Sepulcri iterum iisdem in marmoris urnulis recondita fuerunt A. MDCCXXII. Has tandem reliquias ex conjecturis admodum verosimilibus, aliisque coneruentibus argumentis; ac signis SS. Rufini, & Aristaei Capuae Antistitum, atque SS. Antonini pueri, & Felicitatis judicarunt dignissimi Praesules, ac Theologi hac de re eo advocati, ac congregati, meaque opera, & sententia usus Josephus Schinosus Casertanus olim Episcopus, qui Ponentis officio ea in re fungebatur, ut alio in Opere, Deo opitulante, opportunius differam.

II. Alaricus Gothorum Rex sub invictissimo Imperatore Honorio Aug. Italiam invadens, postquam Romam Urbem ingressus esset, atque depopulatus, Campaniae etiam regionem, ejusque Principem Urbem Capuam devastando, Constantinianam Basilicam sacris suis thesauris exspoliavit, incenditque. Tunc qui ex tanta caede, & incendiis superstites evaserant, in vicis dispersi sunt, Antistitum quoque fortasse Sedes in Aedem, sive Cryptam *S. Mariae* (quae vulgo ex eo tempore *Sariorum* cognomine appellari coepta, ut infra innuam) usque ad Constantinianae restitutionem translata fuit. Vix tamen haec instaurata fortasse fuerat, cum A. CCCCLV. illuc adveniens Gensericus Wandalorum Rex, his locis quoque occupatis, Basilicam novo rursus igne absumsit: quo ex tempore nunquam deinceps, ut opinor, suum pristinum splendorem recuperavit; sed ad Adiculae dumtaxat formam redacta veteri sua magnificentia, Paroeciae tantum fuit insignita titulo sub invocatione *S. Petri ad Corpus*; illuc enim

enim Urbis Corpus. Primores scilicet, & Decuriones varie dispersi statis diebus conveniebant, ut annonae Urbis, ceterisque Civium commodis consulere. Quod reliquum vero Basilicae fuerat (quod haecenus suis circumductum moenibus conspicitur, itemque scala instar cochleae, qua ad turrim Campani aeris adscendebatur, aliaque rudera ostendunt) desolatam impluvium nunc recens exstructae Ecclesiae occupat. Nec tum ad magnificentius instaurandam Basilicam illam satis erant veteres Campani, qui direpta Urbe, ac flammis absumta summâ laborarunt inopiâ. Nec alio tum Ecclesiam illam nuncupatam nomine fuisse opinor, quam S. Petri, quae primum nedum illi, sed & ceteris SS. Apostolis a Constantino Magno dicata fuerat, & vulgo deinceps *S. Petri, SS. Apostolorum, & Constantiniana* Basilica vocitata.

III. Destructâ tandem Constantinianâ Basilicâ, in vetustum S. Mariae Majoris Sacellum Episcopi Sedem translata, verosimile puto: jam enim a Fidei Christianae primordiis, Petro Apostolorum Principe Capuam appellente, Cryptam, Sacellumque exstructum pia omnium traditio perhibet: nec profecto post D. Petri adventum ullum Capuae fuisse Oratorium, quo clam Fideles convenire, verbum Dei audire, sacrisque Mysteriis instrui tutius possent, credendum est, cum prima haec Apostolorum solitudo fuerit, ut ubi grex Domini pasceretur, remotus esset locus, ibique Episcopi praedicarent, baptismo illum abluerent, aliaque Sacramenta opportunius, semoto periculo, ministrarent. Amplius proinde super eandem Aediculam, Cryptamque Templum aedificari debuit a Sancto Symmacho Capuae Episcopo (ut ex adjecta ibi inscriptione eruitur) anno circ. CCCCXXX. scilicet paulo ante quam magni Nola Antistitis Paulini, una cum S. Benedicto Aeserniensi Praefule Symmachus morti, ut refert Uranius in ejus vita, affuit, & ad extremum agonem confirmavit. Tunc quidem nondum instauratâ Constantinianâ Basilicâ, Episcopum Sedem suam possuisse, & cellas quoque, seu Cameras quasdam ibidem exstruxisse, ut una secum Cle-

Clerici Sacris ministrantes inhabitarent; putandum profecto est; quo quidem ex tempore Ecclesia S. Mariae, cui fuerat dedicata, *Suriorum*, a *Vico* fortasse ab hujus familiae viris pone eam incolentibus, nomen desumit, ejusque rei argumenta veteres lapides *Suriorum* nomine inscripti suppeditant: quod deinceps ignarum, ineptumque vulgus *Suricorum* vocitare coepit, addita famosa illa puerili fabella: nempe *Henricum cujusdam ignoti Imperatoris filium Templum illud excitasse, quod ibi quadam nocte mures eum lambentes, a lepra, qua afflictabatur, liberafent, Virginis Deiparae fultum patrocínio; ac ob tam insignè beneficium ibi ad parvam aediculam, magnificentissimum Templum construxisse, ac Suricorum inde adpelatum*. Quam quidem inanem fabellam brevi quadam ad Michaëlem Monachum ad suum Capuani Sanctuarii Opus emendandum datâ Epistolâ Camillus noster Peregrinius explodit; (quam Tomo ultimo hujus Operis edam) qua nuperum Scriptorem historiae hujus Capuanae Ecclesiae plagii crimine accusat; ibique itidem opportunius de hac re differam.

At ut unde hujusce fabulosae narrationis initium proficiscatur, ex hujus Anonymi historia fluxisse nihil moror adferere, quod idem Peregrinius adverterat. Verum quamvis, quae Cap. X. narrat Anonymus, fabellis referta animadvertantur, non abs re esse quilibet eruditus vir censebit, qui ad ea, quae ad illustrandam hanc Ecclesiam pertinent, diligenter attenderit. Exiguum sane VIII. Christi seculo super Cryptam Deiparae Virgini sacrum ibidem Sacellum positum fuisse, ex iis, quae is de adventu Caroli Magni Regis in Arechim Beneventi Principem promit, manifeste colligitur: *His dictis, inquit, Episcopi scilicet Beneventani cum Rege Carolo, atque simul gradientes pervenerunt ad quandam Ecclesiam, quae non procul a Capua Urbe sita erat.* (Ea vero pars Urbis intelligenda, quae circum Constantini Basilicam, seu S. Petri ad Corpus protendebatur) *At ipsi Episcopi: hac quidem nocte Domine Imperator* (profecto nugatur: nondum

T t

Augu-

Augustus tunc Carolus creatus erat) *hic quiescamus* (prope Ecclesiam plane tum aedes sacris Ministris destinatae exstabant, ubi immorandum Regi suadebant Episcopi) & *crastina die, quod diximus, vestrae ditioni adimplebimus.* (ut Arechis scilicet eorum hortatu se Regis Majestati sisteret, & quae Deo voverat, in ipso perficeret) *Mans inde facto, exsiliens cum insis pariter properabat, & Episcopi in quadam Ecclesia sub vocabulo S. Protomartyris Stephani eum perduxerunt;* ibique imaginem Arechis Principis in muro depictam is pluries percutiens, coronam e capite ejus abraderet jussit: dehinc posita in Principem iracundiâ Regis, hortantibus etiam, atque exorantibus Praefulibus, pax eidem Benev. Principi concessa est, ut idem memorat Anonymus. Hinc plane fluxisse adfirmat Peregrinus figmentum illud *Suricorum*, ut iis scilicet Henrici (indocta quidem posteritas pro Arichi Henricum dictum putavit) dormientis malam scabiem lambentibus, dum ibi tentoria fixerat ad Puteolanas balneas perrecturus, Deiparae auxilio, cui Templum ponere voverat, sanatus adfirmatur. Arichis igitur (subdit Peregrinus in sua ad Monachum Epistola an. MDCL.) Princeps Beneventanus Caroli minis territus, a quo e folio exturban- dum timebat, Deiparae Virginis ope, quae tum ea in Aedicula colebatur a Carolo, qui ibi ea nocte Episcoporum suasionem manebat, pacem enixis precibus flagitans obtinuit, quam primum obstinate reluctans Rex negarat. Quare tanto obstrius beneficio Princeps in grati animi monumentum Virgini magnificentius Templum exstruxit, illudque, ex alio fortassis veteris urbis diruto aedificio transvectis praecelsis columnis, elegantissime exornavit; quo ex tempore, ut diximus, Templum illud, quod *S. Mariae Suricorum* dici consueverat, *S. Mariae Gratiarum* appellari facile poterat, & *S. Mariae Majoris Capuae*, ut in Chartis XI. seculi legitur, & XII.

Quae sane opinio validiore fundamento fortasse niteretur, nisi capsulam quandam vetustam, quae in hujus Ecclesiae Tabulario olim adservabatur, papyraceis, chartaceisque

taceisque monumentis refertam, Ministrorum ejusdem Ecclesiae incitiam, quod prorsus inutilia, quippe explicatu difficillima putarentur, combussisset. Satis porro illis erat figmentum illud anilis instar ad foculum fabellae de muribus lambentibus, quam ineptissime ebiberunt, ac etiamnum obstinate credunt. Immo commenta commentis addentes, Basilicam hanc, ajunt, a quodam Pontifice Max. cujus nomen ignoratur, consecratam volunt, atque Angelotum manibus nocte ipsa vigiliarum sollemnis Dedicationis Kal. Augusti super altare Diploma quoddam, aureis literis conscriptum, fuisse repositum in haec verba: *Si quis venerit ad hanc Ecclesiam a primo cantu galli usque ad totam diem Kal. Aug. remissionem habeat omnium peccatorum. Ex ore Domini nostri Jesu Christi dictum est. Quot facinora, diceres Lector humanissime, in uno crimine! At satius revera fuisset, si illis papyraceis monumentis pepercissent, nec flammis dedenda putassent; nec Cryptam illam, quae sub illudmet Templum effossa erat, sua vetustate profecto colendam, immissa cadaverum copia, quo tempore dira lues in Neap. Regno grassabatur A. MDCLVI. minime foedassent; sicque Offio illius ocluso, ac sigillo hac inscriptione munito: *Tempore pestis A. MDCLVI. non aperiatur*, illius memoria omnino deperit. At age in hisce referendis ineptiis diutius immorari non vacat.*

Nunc quod ut verisimile opinari licet, in medium afferam. Basilicam, de qua memini, ex Peregrinii sententia ab Arechi Beneventi Principe, sub cujus ditione, Capua quoque tunc erat, laxius, ac magnificentius amplificatam cognoscimus. Neque hanc solummodo Ecclesiam aut exaedificavit, aut dumtaxat instauravit Piissimus ille Princeps, sed alias quoque complures in suo Principatu vel e solo excitavit, vel restituendas curavit. Postmodum cum Capuana Ecclesia diro schismate exagitaretur sub Johanne VIII. Papa, idemque Pontifex ad illud componendum illuc accessisset, ut ex ejus Epistolis ex Erchemperto, Anonymo Salernitano, aliisque discimus,

Capuana tota Dioecesi inter electos Landulfum, & Landulfum divisa, postulante Landulfo, cui Ecclesia S. Mariae Suricorum administranda obtigerat, eandem fortasse dedicavit; ac jam tum exeunte scilicet seculo IX. illius Ecclesiae dedicatio Kal. Augusti solemni pompa ac populi concursu celebrari coepta; praesertim Indulgentiarum munere ab eodem Pontifice locupletata, quae non nisi perraro eo tempore a Jesu Christi Vicariis impertiebantur. Posterioribus deinceps seculis eadem Basilica celebrior evasit, nundinarum etiam a VI. ad postrid. Idus Septembres indicto tempore, ex privilegio Roberti Regis Neap. Caroli II. Audegavensis filii, qui in Turri S. Erasmi, seu veteri Capuae Capitolio, ab eadem Ecclesia haud longe distito, se natum adfirmabat; ut ex Regesto ejusdem Regis in Reg. Camerae Tabulario signato eruitur, de quo alibi meminimus. Hinc prisco sane aevo ibi Canonorum Collegium, ac Primicerium ad sacra peragenda institutum fuisse haud dubium fit; cum in antiquis Chartis a seculo XII. ac XIII. quas ipsemet legi, de eadem Episcopali Cathedra fiat mentio, Capuaeque Archiepiscopus ejusdem Archipraefulis Vicarius in his veteribus monumentis nuncupetur, ut Episcopalis haec Cathedra vetustate sua ceteris merito antecellere dicatur. At ad alia, quae initio proposui, redeat sermo.

IV. Ex allatis super Anon. Salernitani verbis, alterius Basilicae mentionem habemus, S. Stephani Protom. scilicet, quam omnino a *Constantiniana* Basilica, & S. Mariae *Suricorum* aliam fuisse dico, illamque eo quidem tempore constructam, quo Constantiniana his in cinerem redacta fuit seculo Chr. V. a Gothis & Wandalis, ut dictum est, vix ibi parvum sibi exstruxere Sacellum incolae; neque aptum prope S. Mariae Aediculam Episcopium a S. Symmacho prius excitatum esse poterat, quod flammis etiam anno CCCCLV. absumta fuit; ac populus, Antistes cum Clero veluti tutum in iis procellis portum, Neapolim commigrarunt; ut & Galatae, Sueffulae, Acerarum, Nolae, Atellae, aliorumque locorum incolae, suis

suis Patriis jam a Barbarorum ferro, & igne consumtis, Seculo igitur VI. & anno quidem DXIX. quo S. Capuae Praesul Germanus Constantinopolim ab Hormisda Pontifice ad Fl. Anicium Justinum Seniore Augustum ad Orientalem, & Occidentalem Ecclesiam componendam, depresso schismate, Legatus S. Sedis missus est, eadem fortasse Ecclesiae exstabant. Sed quum ab Imperatore Augusto reliquias S. Stephani obtinuisset Germanus, & Capuam regrediens adportasset, novum exinde Episcopium moliri nisus est, cui S. Stephani nomen dedit. A. circ. DXXV. illucque sedem Episcopalem transtulit, camereaque, seu cellas Praesuli clericisque communes inhabitandas prope eandem Ecclesiam aedificavit. Quamvis vero pluries bellorum tumultu vexata fuerit, nullum tamen damnum sensit usque ad An. DCCCXL. quo Capua vetus Saracenis in auxilium Radelchisi Benev. Principis in Landulfum Urbis Comitem vocatis, deleta fuit. Ecclesia vero licet direpta, & combusta (translata in Sicopolis Castrum Episcopali Aula, ut ex Erchemp. novimus) quam citissime instaurata creditur, dum anno DCCC-LXXIX. tempore videlicet schismatis Landulfi, & Landulfi Capuae Antistitum, eodem Erchemperto teste, extare comperimus, una ibi Episcopali Cathedra ad Landulfi Sedem posita; in S. Mariae Aede *Suricorum* altera pro Landulfo, pace eo temporis ita inter dissidentes fratruales a Johanne VIII. composita.

V. Schismate itaque conciliato, & pacatis Praesulibus, Capuana Sede bipartito inter ipsos divisa, tam in S. Stephani Ecclesia, cui tunc subesse debuerat Constantiniana Basilica (illi quippe vicinior, immo contermina) quam etiam in S. Maria, quae *Suricorum*, ut diximus, appellabatur, Episcopales Sedes fuere. At post utriusque Antistitis obitum confirmata est Capuae Cathedra, iis viventibus jam divisa; ipsaque novam Capuam, in qua nova Cathedralis Ecclesia aedificata fuit, suis cum sacris reliquiis, supellestili, aliisque rebus transducta, atque unita fuit, Divo etiam Stephano Protomart. & S. Agathae

thae Virg. dicata. Hoc perinde causae fuit, ut S. Stephani Ecclesia, quae in *Capua veteri* erat, appellari coeperit, tametsi suos Sacerdotes, ac Ministros haberet, suo etiam cum *Praeposito* (in aliquibus veteribus chartis *Primicerio*, atque *Abbate*, seu *Custode* cognominato) paulatim ab antiquo decore, ac celebritate nominis descisceret; itaut seculo Chr. XIV. exeunte in chartis passim vocetur: *derelicta S. Stephani in Capua veteri Ecclesia*; & *destructa Ecclesia olim S. Stephani Capuae veteris ad catibulum*, aliaque id genus, quae ut brevitati consulam, praetermittenda existimo: quibus verbis satis exploratum sit, illam exeunte seculo citato jam derelictam, Ecclesiasticis redditibus ejusdem Templi Praeposito adsignatis, qui in parvo illius Sacello Sacra facere, ac in proximis villis Sacramenta administrare, & catechesim ad populum instituere teneretur. Haec etiam Praepositorum incuriam, vel potius avaritiae labe, non diu steterunt; perraro enim ibi sacri incolebant Ministri, qui Sacra immolarent, ac cetera peragerent ministeria; sicque pedetentim in simplex Beneficium redditus computari coeperunt, quo beneficiarii negligentiam sensim pene diruti parietes, altaria desolata, excisa musiva, imagines Sanctorum, picturaeque insignes conspurcatae, erasae, ac pene abolitae fuere.

Verum, quae ad notitiam harum Basilicarum spectabant, abunde satis explicatis, reliquum est, ut quae a Langobardis Scriptoribus, Erchemperto scilicet, atque Salernitano Anonymo falso posterorum memoriae prodire, omnino refellamus. Ac primum Michaëlis Monachi, qui in suo Capuani Sanctuarii eruditissimo Opere illorum ineptias secutus quam maxime effutivit, errores detegendos aggrediamur. Is enim Part. III. pag. 304. praecitati Operis, de Magno Constantino Imperatore verba faciens, & Part. I. fol. 46. in notis ad S. Rufini Episcopi Acta, opinatus est, Basilicam Constantinianam eandem omnino esse, quae S. Stephani, antiquum scilicet veteris Capuae Episcopium a S. Germano exstructum; fasusque est iudicio se prius communi subscripsisse, quo di-

ver-

versas illas fuisse crediderant fere omnes ; nihilominus postquam a P. D. Antonio Caracciolo Erchemperti Historia in lucem edita fuit , sententiam suam immutandam censuit , ac unam eandemque fuisse Ecclesiam adfirmavit , quae SS. Apostolis primis Ecclesiae seculis dicata fuerat , deinde a S. Germano S. Protomartyri Stephano posita . At pace Cl. Viri , qui sententiam suam errore potius , quam veritate commutavit , quantum a vero abluat , nemo non videt . Is enim , qui nostratium tot Tabulariorum veteres Chartas evolutarat , totiusque Campanae Dioeceseos loca minutim lustraverat , e quibus veritatem colligere poterat , mirum quod magis caecutiverit , ac unam omnino Constantinianam , Stephanianamque Basilicam putavit . Sed Constantiniana quidem in media urbe sita erat , & etiamnum illius reliquiae exstant . Stephaniana vero ad septentrionalem ejusdem urbis plagam , qua Tifatini colles prospiciuntur , atque a priscis erutis Capuae moenibus vix pedibus L. distare cognoscitur . Quod ex Tribunalium fornicibus , campanariaeque turris rudibus , aliisque id genus reliquiis planum omnino est . De iis in veteribus Chartis frequens mentio , & utriusque fines expresse , ac distinctim designantur , quorum monumenta hic singillatim agglomerare , res foret in longum nimis pertrahenda . Unum ex multis exemplum afferam , Chartae nempe cujusdam , quae in Tabulario Coenobii Monialium S. Johannis Capuae adservatur , quam anno MXCIII conscriptam comperimus , quaeque haec habet : *Finis* (cujusdam horti) *muris veteris Ecclesiae Sanctorum Apostolorum, seu S. Petri ad Corpus &c.* ac paucis interpositis , subditur : *quae quidem terra loco ubi dicitur ad Cataulu* (corruptum a *catabulo* , in quo ferae spectaculorum ludis celebrandis inservientes publice alebantur , ibidemque prope S. Stephani Basilicam , nec longe ab Amphitheatro nomen adhuc retinet , ruderaque aedificii cernuntur , quae al *Cataulo* vulgo appellantur) *hos habet finis : ab uno latere via publica , quae ducit ad Episcopium S. Stephani, ab alio latere finis murus ejusdem Ecclesiae*

clesiae &c. En distinctim in hac veteri scriptura duarum Ecclesiarum fines descripti; nec eo tempore, quo S. Stephani Basilica aedificari coepta, SS. Apostolorum, seu S. Petri Ecclesiae nomenclatura desierat, ut male opinatur ex Pseudo- Erchemperti Caracciolani textu Monachus noster. Satis abunde Peregrinius argumenta produxit, quibus a Caracciolo editum Erchempertum Anonymi potius Salernitani Breviarium, seu Pseudo- Erchempertum Salernitano insitum esse demonstravit, ut veram proinde ipse Erchemperti Historiam (etsi nec sine mendis aliquot scatentem) ediderit, ut ipsemet suis in Erchempertum, Anonymumque Praeludiis testatus est. Quare non ab Erchemperto Monachus deceptus est, sed ab Anonymo, qui suam Historiam fabellis intexendo, veritatem obduxit. Neque fortasse ab aliorum sententia Anonymus discrepasset, quod ad S. Stephani Basilicam attinet. Is enim Cap. X. cum primum ejus Ecclesiae meminit, absolute ac sine ulla adjectione affirmat: *in quadam Ecclesia sub vocabulo S. Protomar. Stephani Carolum Regem perduxerunt &c.* Cap. deinde XVIII. inconsulto iis, quae primum pronunciarat, veluti suimet oblitus (nisi forte amanuensium ibi errorem velimus, ut infra dicemus) de Ecclesia eadem S. Stephani mentionem faciens, adjunctum, seu potius falsitatis notam adjicit, & *in Ecclesia*, inquit, *B. Protomar. Stephani*, quae sita est in veterrima Capuae urbe, ab Imperatore Helenae filio Constantino, eamque in honorem omnium Apostolorum dedicari decrevit, licet postea a Beatissimo Germano ejusdem urbis Episcopo obcolatas ab Imperatore reliquias B. Protomar. Stephani, nec non & B. Agathae Virginis, proinde eam in honorem S. Stephani vocari jussit. Quot ibi errores una vix periodo aggererit Salernitanus, quisque jam novit; ac sane ipse Peregrinius adverterat, qui huic Capiti multas appinxit falsitatis, inscitiae, ac stoliditatis notas. Et quidem pleraque sunt in Anonymo, quae sibi omnino non constant; sed illud potissimum, quod quum is primum S. Stephani Ecclesiam absolute appellasset, deinde sub Apostolorum nomi-

nomine illam perperam cum Constantiniana confundit, ac unam prorsus, eandemque fuisse adfirmat. Aevo quidem suo quoque eas distinctas nosse poterat, qui, ut Casinense adiret Coenobium, Capuà erat transiturus; haud procul enim ab ea utraque distabat Basilica, & quae à S. Germano Protomartyri Stephano, quaeque ab Imp. Constantino SS. Apostolis prius fuerat posita. Attamen, ne tam Salernitani hujus Anonymi memoriam offendam, conjici posse autumo amanuensium incuriâ tot ibi errores irrepsisse, quos ita paucis additis verbis emendare possemus. *In Ecclesia B. Protom. Stephani, quae sita est non procul a veterrima (sic legitur in Codice Frecciano) Urbe Capua (Capuae enim urbis reliquiae ad Constantinianam Basilicam circumjacebant, ut dixi) ubi aliam Imperator Helenae filius Constantinus in honorem omnium Apostolorum dedicari decrevit, propter a B. Germano collatas ab Imperatore (scilicet Justino) reliquias B. Protom. &c.* Ita fortasse Anonymi nostri fuere sensa, atque in antiquo autographo forte legebatur, quod amanuenses inde (nec in sueto more) vel detruncarunt, vel corruerunt. Verumtamen non unum, aut alterum errorem in Anonymi Historia deprehendere licet, qui saepissime aniles, ineptasque fabellas ibi interfirit, ut absolutam illam prode Peregrinium puduerit. At non est, cur credamus, aliqua in ea, amanuensium interpolatione, irrepsisse; ac vel pro seculi illius nimia credulitate, vel jejuna rerum simplicitate nugis aliquot immiscuisse, ut ab aliis acceperat; ac ipsemet saepius confitetur. Equidem quae ipse de Spata Arichis, de muris Salernitanae Urbis, aliisque hujus furfuris figmenta enarrat, non tam risum, quam stomachum omnium profecto movent. Verum alia quamplurima, quae ab Ignoto Cassin. Erchemperto, aut aliis deperditis Chronologis nequaquam habebamus, nobis ipse distincte aliquando, aut confuse saltem tradidit, gratiasque illi pro hoc beneficio merito agendas censuit clarissimus Muratorius.

Sed ad Monachum nostrum regrediamur. Is igitur,
 V v qui .

qui aut Erchemperto, aut Anonymo credebat, neutrum legisse, vel mente, quod legerat, ipsi excidisse oportuit, cum uterque Ecclesiae S. Stephani a Constantiniana, sive S. Petri distinctissime meminerit. En ejus verba: *Quocirca Johannes PP. VIII. Landenolfum pridem electum consecravit Episcopum, in Ecclesia Beati Petri* (haec quidem S. Stephani esse nequiverat, eaque omnino Basilica Constantiniana, ut supra notavi, esse debuit, & ab ipsa omnino diversa) *totumque Episcopatum inter ambos (scilicet Landulfum, & Landenulfum) aequa portione dividi praecepit. Ecclesia vero, in qua consecratio celebrata est, paulo post a Sarracenis per Landenolfum vocatis, igne media exusta est;* atque hoc tertium fuit incendium, quo Constantiniana Basilica conflagravit, ut superius dictum est. Pluries deinde Erchempertus de Ecclesia S. Stephani mentionem facit. Cur ergo caecutire voluit Monachus in hac duarum Basilicarum distinctione, quae vere luce meridiana clarior est? Neque urgeant qui Monachi causam agunt, posse utrumque Erchemperti testimonium verum esse; quod scilicet & Ecclesia SS. Apostolorum, seu Constantiniana eadem sit atque illa, quae postmodum fuit S. Stephano dedicata. Hoc enim eorum veluti fundamentum per seipsum facile convellitur. Basilicam S. Petri eandem ac Constantinianam fuisse fatetur S. Paulinus Nolanus Ep. XXXIII. ad Elethium, in qua Alarici Regis damna Campanae nostrae urbi illata describens: *Videre enim, inquit, mihi videor tota illa religiosa miseranda Capuae plebis examina, illos pietatis Divinae Alumnos tantis influere penitus agminibus, in amplissimam Gloriosi Petri Basilicam per illam venerabilem Regiam coeruleo eminus fonte ridentem!* Cumque jam ex Erchemperto, Anonymoque didicerimus, uno eodemque tempore exstasse utramque Ecclesiam, unam nempe ab altera sejunctam, diversamque, S. Stephani videlicet, ac S. Petri: cur eas inde confundere debemus? Perlegat unusquisque, quaeso, totam schismatis Capuanae Ecclesiae Historiam apud hosce Chronologos, facile intelliget, quam male Monachus suam sententiam immutarit.

At

At parce , precor , humanissime Lector , si in Monachi castigatione vel tantillum adhuc immoror . Is profecto Acta Sanctorum Capuae sub die XV. Februarii perpendit ; & quidem ea , quae ad S. Decorosum attinent , referens , haec habet : *Quo (S. Decorosus) invento (corpore scilicet S. Rufini , antiquioris ejusdem Antecessoris) in monumento scilicet juxta Basilicam B. Petri Apostoli , illo e loco Sancti reliquias auferens , magna cum laetitia in Ecclesia SS. Martyrum Stephani & Agathae condidit .* Seculo igitur VII. quo S. Episcopus floruit Decorosus , utraque omnino exstabat Basilica . At quia jam antea a B. Germano Episcopale Templum S. Stephano dedicatum fuerat , ibique Episcopalia ministeria exercebantur , ejusque ossa cum aliis SS. Episcoporum corporibus confepulta erant , dignum S. Decorosus sane fore existimavit , in eandem quoque Basilicam , sive Episcopium , S. Rufini ossa , una cum aliis in Constantiniana effossis ; solemniter transferre , ut omnium ibi SS. reliquiae simul colerentur , populi que frequentiae , ac devotioni eorum intercessio responderet . Quo igitur abiit Monachi nostri immutata sententia , cum duas jam diversas Ecclesias ipsemet agnosceret , probaretque ? Ipsemet etiam pluries fatetur , Episcopium S. Stephani a B. Germano aedificatum fuisse , ibique S. Paulinum ultimum Capuae veteris Antistitem praefuisse , diemque obiisse suum , quo tempore (nec illi dubium erat) Ecclesia alia erat S. Petri , *ad Corpus* appellata . Quam igitur ex iis dicet Monachus , Constantinianam fuisse Basilicam ? Haud Stephanianam eam fuisse contendet , quam S. Germanus e fundamentis erexerat , nec de alterius antiquae Ecclesiae instauratione cogitandum , quam Sanctus Episcopus absolvisset , cum id in Actis non legatur ; nec Constantiniana tunc erat omnino destructa ; ibi enim jam Episcopalis Sedes , & mansio in honorem SS. Apostolorum , sive D. Petri , permanebat . Quo igitur evanuit Constantiniana Basilica , quae , ut ipsemet confitetur , medium Capuae situm occupabat a Stephaniana omnino diversa ? Adde , quod ipsemet in nova sui

Sanctuarii recognitione, quod Opus a me adhuc manu scriptum, suorum heredum munificentia dono datum, servatur; scripturas aliquot publicas ibi depromit, in quibus expresse meminit Ecclesiae *S. Petri ad Corpus, seu Sanctorum olim Apostolorum, quae pene destructa est, eaque sunt annis peracta 1007. 1046. & 1101.* quibus quidem annis adhuc Episcopium quamvis derelictum, *S. Stephani veteris Capuae* cognomine exstabat, *quae fuit antiqua mansio Episcopalis.* Fatetur etiam ex suo ille praeceptore Erchemperto *Landulfum electum filium Landonis (Capuae Comitis) cui sedem S. Stephani Episcopalem sub iurejurando tradiderat, a Castro Episcopii expellens in cellulam Sacrorum mysteriorum degere fecit: & post pauca, adventum Johannis PP. memorans, ait, Landulfum alterum Capuanae Cathedrae Antistitem ab eo Basilicae S. Petri fuisse praelatum.* Nonne igitur diversae erant Basilicae S. Stephani a B. Germano exstructae, & SS. Apostolorum, seu S. Petri, a Constantino Magno aedificatae eo quidem tempore, scilicet seculo Christi IX? Haec tam valida, tamque praeclara argumenta haud Monachum moverunt, ut quod primo stabiliendum putarat, iis ad tuendam suam sententiam tamquam validissimis armis uteretur; quinimmo a se ipse parum cordate descendit, & adversariorum manus suis jaculis ad se coarguendum instruxit.

Atque haec, quae ad harum Basilicarum distinctionem, de quibus Salernitanus Cap. X. & XIX. confusim admodum, & indigeste meminit, attinebant, breviter persecuti sumus; & huic novae Peregrinii editioni adjungenda merito erant, nequid Lectori ad pleniorum hujus Historiae notitiam deesset.

FRAN-

FRANCISCI MARIAE PRATILLI
 DE FAMILIA ET PATRIA
 DIVI THOMAE DE AQUINO
 IN VERITATIS PROPUGNACULUM
 DISSERTATIO.

Magnum sane Reip. literariae foret emolumentum, si in veritatis peruestigatione haud tantopere desudandum esset, quae licet una sit, nec ullis errorum involucris obtegatur, aliquando tamen fit, ut Scriptorum saepe vel negligentia, vel calliditate, in iis potissimum quandoque, quae de nobilibus familiis prodidere, veris falsa nonnulla plerumque permista videamus, quo ad eam dignoscendam, nonnisi magno adhibito labore, aliquando pervenitur. Et quidem in illis imperitis, & barbariei tenebris obsitis seculis minus esset ferendum, nisi & inter Scriptores nostri aevi, quo omnia fere, critice magistra ac duce, denudata sunt, haec labes omnino serperet, ut caeco veluti furore abrepti, falsis interdum, fictisque enarrationibus scripta sua exaggerare non sint veriti; ac eo demum illorum aliquando impudentia ac effrons inverecundia evaserit, ut ad decorandas suas Ecclesias, quarum ipsi historiam describere, somniata illis usque ad Apostolorum tempora tribuerint initia. Desipiunt itidem plerique, quum pietate, aut literis, aut armis illustribus viris oppida sua, ac patriam assignant, quos nec ea novisse quidem certo scimus. Hoc pacto vanis, ineptisque figmentis historiam suam aggerentes foedant potius, quam ornant. Immo pessimo Reipubl. literariae, & ad historicae veritatis dedecus esse commenta isthaec, nemo non videt.

Quam ob rem de vera D. Thomae Familiae origine,

a c

ac Patria Dissertationem hanc instituendam aggredior, iis, quae supra retuli de Peregrinio nostro lucem novam allaturus. Ac profecto in hac re, quum Scriptores quamplurimi defudarint, praesertim V. Cl. Scipio Ammiratus, & post hunc Ferdinandus de Marra Dux Guardiae in suis Geneographiis, noster etiam Peregrinus, & Michaël Monachus Canon. Capuanus in Sanctuario Cap. Filibertus, & Joseph Campanilis, postremoque Bollandistae, a quibus clarissime demonstratur, D. Thomas ex Familia Comitum Aquini ortum habuisse, in Castro nempe Roccaesiccae, quod illi Urbi subditur; non defuere tamen hac tempestate Scriptores quidam in Calabriae Provincia, qui levibus, ac medicatis argumentis aliter evincere praesumerint. Sero quidem ad me Liber pervenit *de situ Calabriae Gabrielis Barrii Romae* non multis abhinc annis *typis recusus cum adnotationibus Thomae Aceti Calabriae*, in quibus eximius scholiastes in tot Cl. Historicorum auctoritatem, & contra omnem verisimilitudinem opinionem ipse (an non manifestum Barrii commentum, sive Sirleti Pseudo-Barrii, ut putant?) confirmare conatur, ac D. Thomae Patriam Belcastrum Calabriae Urbem constituit.

Hanc profecto opinionem temeritatis, ac impudentiae probro notandam, rejiciendam suscipio; & ea, qua fieri potest, moderatione utar: cum difficile omnino sit eos, penes quos veritatis amor insideat, in iis, quae apertissimo mendacio vincuntur, se continere,

Atque ut ab origine rem omnem aperiam. Barrius „ Lib.IV.c.3. Divum Thomam filium Landulfi esse adserit, (quod quidem apud omnes indubium) „ hunc tamen Aquini „ ni Comitem nullatenus extitisse, sed Belcastrum Dominum: „ ejus cognomen de Aquino fuisse lubens concedit, sed non „ ob id, quod ex antiquis Aquini Comitibus in lucem prodiderit, *Urbs quae in Frentanis (subdit) posita est, non in Campania* (ejus ad unguem verba refero, ut quo tendat eximia Barrii, Calabriae Geographi, eruditio, cognitioque noscatur) *quod Geographi valde rudes adfirmant*, quorum

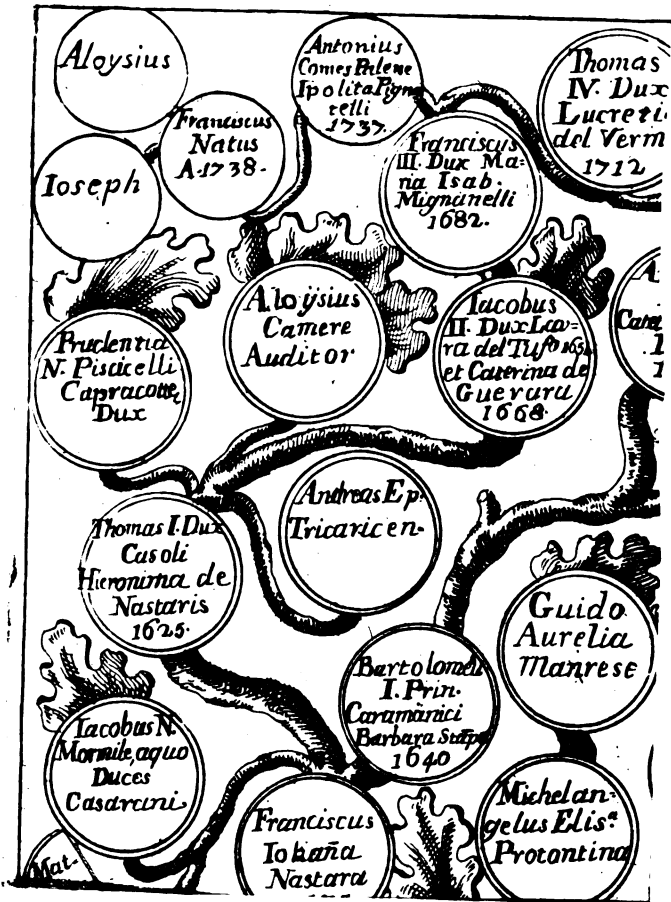
rum ipse profecto magister sortasse fuerat, & antesignanus. Id proinde quod gratis adseruit probare conatur, adjungens: *Nobilem Aquinorum Familiam aliis quoque in Calabriae locis existere, ut Consentiae, Tropeae, alibique.* Adsunt etiam extra Regnum Neap. sed origo unde fuerit, hoc opus, Barri, hic labor est. Adjicit, hujusmodi
 „ progeniem a Frajapane Romana familia exoriri, penes quos
 „ Aquinum in Samnio sub dominio habebatur (in Campa-
 „ nia potius dicere maluisset) qua de causa familiae nomen
 „ inditum de Aquino: id evidenter ex Regeſto Patrum Ma-
 „ gistrorum Ord. Praedic. constare ait (quem Catalogum
 „ centum fere & viginti annos post Divi Thomae obitum
 „ coeptum autumant, in quo legitur *Thomas ex Aquini Co-*
 „ *mitibus exitisse, qui etiam ex Belcastro, & Laureto, &*
 „ *olim Romani Frajapanes appellati* (quod utique certum
 „ eo temporis, quo series Magistrorum coepta est, quum tam
 „ Belcastri, quam Laureti Comites fuerint; non autem D.
 „ Thomae seculo); *e quibus* (scil. Frajapanibus) *in lucem*
 „ *quoque D. Gregorius Magnus editus est; imo apud Lau-*
 „ *reti Comitem antiquissimum exſtare diploma,* inquit, *in*
 „ *quo Bohetius Severinus* (quot facinora in uno crimine)
 „ *testis interfuisse videbatur.* Quod quidem venerandum
 „ antiquitatis monumentum eximii hujus Scriptoris diligen-
 „ tiae debemus, Aquini familiam Frajapanem fuisse di-
 „ dicimus. „ Quin etiam vetus Chronicon Veneti M. nasterii
 „ SS. Johannis & Pauli id confirmat. Postremo concludit,
 „ Theodoram D. Thomae genitricem duas habuisse sorores,
 „ quarum alteram Ludovici Siciliae, Petri Aragoniae Re-
 „ gum alteram matrem exitisse. *Constat ergo* (colligit Bar-
 „ rius, & mirum profecto quod concludit!) *familiam vel*
 „ *Bohetii tempeſtate Belcastri dominatam fuisse;* atque ita
 „ evidenter ostendisse autumat, D. Thomam Belcastri natum:
 „ ac si Bohetii aetate quoad utile feudorum dominium usus
 „ obtinisset, (quod revera multos post annos, ut alibi di-
 „ cendum erit, introductum); & familiam Frajapanis tra-
 „ ctu temporis in Aquinam transmigrasse, ex sua sententia,
 „ vel in eam de Belcastro mutatam. Et quamvis merito
 deinde

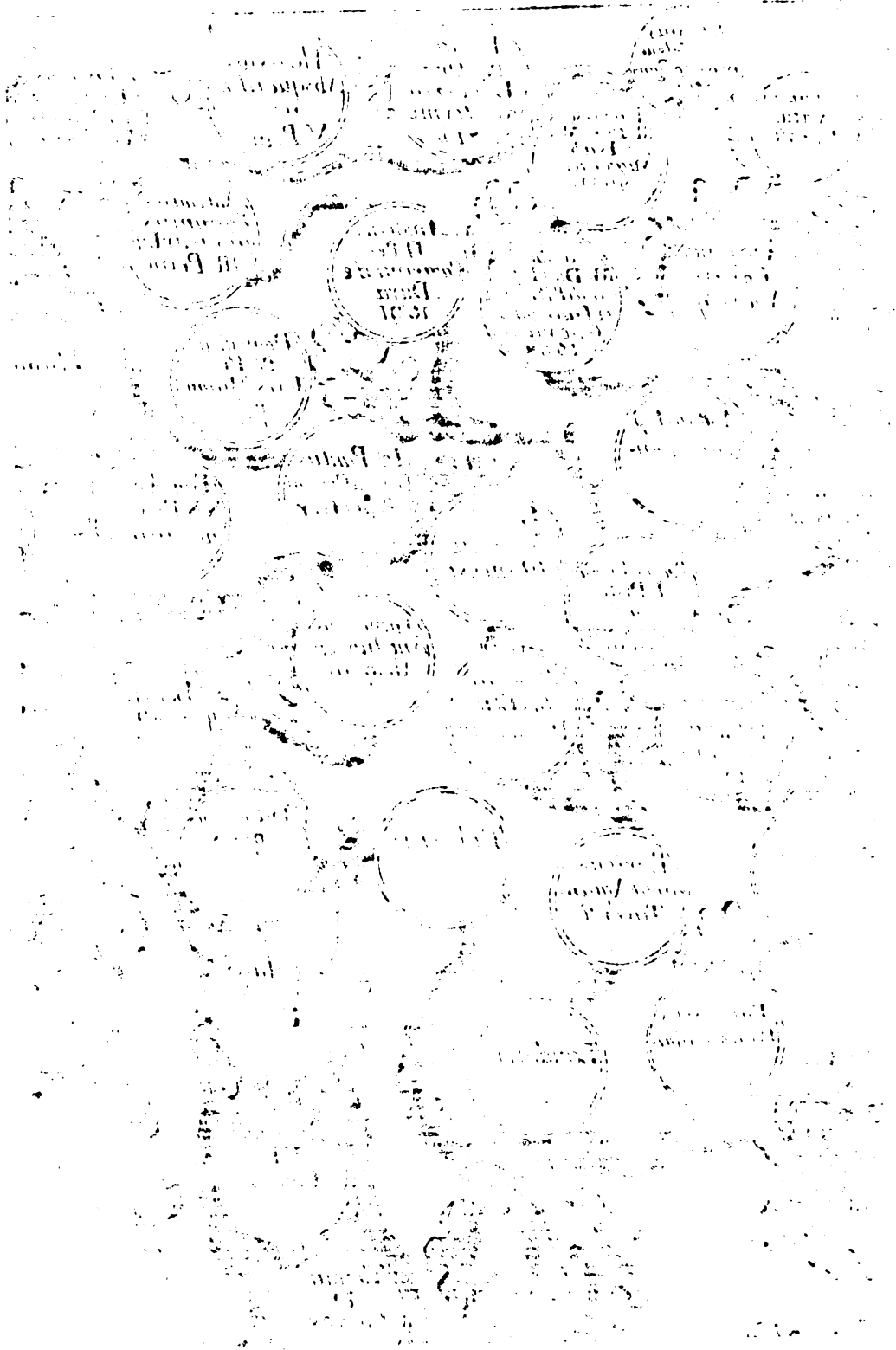
deinde permultas perpenderit difficultates, quae Belcastro, & Magnae Graeciae opponuntur, eas tamen (ut ipse ait) *traditione corroboratas existimat, scilicet ex tabula quadam antiquissima, quae Belcastri adseruatur, in qua S. Thomae imago expressa, cum adhuc puer esset, qui quum comestibilia quaedam pauperibus eroganda detulisset, in genitorem incidit, a quo quid sinu ferret, interrogatus: Rosas, inquit, o pater, ad tegendam suam caritatem, quae in rosas statim reuera conversae*. Cariofae quidem fabellae ad celebriorem historiam Brutiorum constituendam; nec tamen in mentem Barrio venit, bene enutritos ab infantia pueros a mendaciis abhorere, nec tam sordide avaritia fortasse captus Belcastri Comes suis sibi effingendus erat, ut filium, quod eleemosynas erogaret, exprobraret. At crambem istam recoxit Calaber e Paulo Regio in vit. SS. Neap. qui haec etiam commentus jam fuerat Ann. MDLXXX. Regius tamen aliqua excusatione dignus profecto, qui haec miranda Aquini contigisse testatus fuerat, non Belcastri, ut Barrius somniavit.

„ Hinc praetermittenda arbitror quae ipse subdit de Noë-
 „ micis pronepotibus Calabriae colonis, deque illius Provin-
 „ ciae ubertate, ac nobilitate super alias omnes Italiae,
 „ demto Latio, quod ibi Roma condita sit (multum talibus
 Roma debet officiis), quoniam in celeberrimi impostoris
 Annii Viterbiensis fontibus ebiberit Barrius, ejusque af-
 sectae. Fabellae igitur scenam ita absolvit Geographus
 noster: *Apponant, obsecro, digitum ori, & obmutescant
 maligni obretractores, & detrabere desinant*. Quid ad haec
 nos? Illud Horatii in Arte Poët. occentare libet: *Risum
 teneatis amici*.

Ad fabulas, quas nobis Barrius obtrudit, novas Acetuses illationes adjicit. „ Divum nempe Thomam ab aliqui-
 „ bus Theatensem appellari, Lucanum ab aliis, aut Neapo-
 „ litanum. Jo: Ant. Campanus Aquinatem nominat, quam
 „ ipsi originem similiter Bollandus inscripsit, (Peregrinius,
 & Monachus ab Aceto reticentur, quos fortasse nunquam
 viderat, a quibus Campana illi origo tribuitur); ipse ve-

ro

ro Acetus ex Belcastro prodiiſſe compertum habet , ac exte-
ros pro ſe Scriptores adducit . , Freherum ſcil. in Theat. Vir.
, Ill. & Jo: Bapt. Nicolofium Hiſtoriolex. verbo Belcaſtrum;
, poſt hos Guilelmum Card. Sirletum etiam Calabrum re-
fert (a quo fortaffe primum haec inutilis fabella in opuſc. de
emend. Brev. educata eſt) , certo aſſerentem hoc evinci ex vi-
, ſibili illo fulgentique fidere , quod ſingulis annis annuo ſo-
, lemnicatis S. Thomae die toti urbi adparet ; ex quo in Bel-
, caſtri Caſtro ortum habuiſſe certo intelligitur. Quis igitur
Calabrum D. Thomam effingere auſus eſſet , niſi Calaher ,
quem alii deinde ſecuti ſunt ? At compertum omni-
no mox omnibus erit , Aceto praefertim , ac Brutiis quibus-
que Barrii , aut Sirleti propugnatoribus ; & quod ab
iſiſ venditur , & buccis crepantibus adferitur , velut
aura levis diſſabit . Indigna quidem hoc aevo talia com-
menta videri debent ; ac veritas , de qua nemo unus am-
bigit , in dubium minime revocanda . Ac licet adverſario
meo palmam praereptam nolim , qui cunctis Italiae
clariffimis viris praeflare ſe putat , ei tamen in hac re
adſtipulari nullatenus poſſum . Ex Aquinatum igitur Co-
mitum familia D. Thomam ortum conſtantiffime adfero ;
& quidem Aquini , nobili quondam urbe , ac celebri is
natus eſt ; aut in Roccaeficcae Caſtro ; eaque aetate A-
quinorum familiam ne per ſomnium quidem Belcaſtro , alii-
ve Feudo in Brutiis haud dominatam legimus .

Ut autem ea , quae dicturi ſumus , melius intelligen-
tur , in plura Capita Diſſertationem hanc diſſecabimus .
In quorum I. de Aquinatum Genere . In II. de variis
eorum ramis . De Aquinis Capuae in III. In IV. de iis
Alveti , Cryptae (vulgo *la Grotta Minarda*) appellatis
agemus . In V. De Aquinatibus Caſtilionis , & Belcaſtri .
In VI. De Genitoribus , Fratribus , ac Sororibus S. Tho-
mae . In VII. De vera hujus Sancti Patria tam quoad na-
tivitatem , quam originem pertractabimus . In VIII. de-
mum praefumptae Calabrorum opinionis fundamenta con-
vellere nitentur ,

De vera Aquinatum Origine.

Quanquam aliqui familiam de Aquino ex celeberrimis Aniciis, ac Perleonibus, seu Petri Leonis; aut e Romanis Frangipanibus, seu Frajapanibus progenitam opinati sint, ut Jo: Seifredus in Aufr. Domus Geneal. typis data Anno MDCXII. Scriptor. MSS. *de Rossi*, auctoritate (ut ipse ait) Bohetii; Jo: Menardus, a Mazzella in Hist. Neap. relatus, ac fortasse etiam Boccacius, ut habet Marra in Famil. id vero nullo pacto Barrium movere debebat, ut absolute veluti ex cathedra, nullo adhibito examine, tamquam verum propugnaret. At quidem vel ipse Belcastri duntaxat monumenta evolutarat, tot aliis, quae in Regni nostri Tabulariis adservantur, neglectis: aut si in ea aliquando offendit, ut quae suae sententiae minime consentiebant, iis fidem adhibere recusavit. Hinc in illum lapidem incidit, in quem nimium suae opinioni confidentes ceteri offendere solent. Quod vero de Veteri Aniciorum, ac Perleonum Romae familia Seifredus, alique tradidere, eandem cum Serenissima Alsatiae, de Anspurgo, & Austriaca familia confundentes, instituti mei ratio minime postulat, ut de iis sermonem conficiam; altius quippe esset exordiendum, multumque a proposito sine diverterem. Obiter tantummodo haec dicam, Alsatiae seu Austriae progeniem (ex sententia clariorum tum Italiae, tum Germaniae Scriptorum) originem e masculina linea a Feramundo Francorum Rege, suisque e liberis ducere, qui ex Alemannia, Franciaque alio familiam transfulere: ita ut ex Germania seu Francia, non ex Italia e Perleonibus, ut Volaterranus, alique autumarunt, illam trahendam putemus. Hinc est, quod sicuti a vero aberrarunt, qui Austriacam familiam ex Aniciis, & Perleonibus ortam existimarunt, ita & hi quoque hallucinantur, qui Aquinatem ex iisdem propagatam affirmant, Illam tamen, ex communi Genealogistarum, &

 Histo-

Historicorum sententia , a Langobardis Italiae Cistlyberinae Dynastis ortum habuisse satis exploratum est , ac rite ex antiquis Capuae Principibus , qui Aquini Gastaldatum alicui e suis nepotibus administrandum tribuerunt , deinde ut Comites in ea urbe dominati sunt ; ut ex Ostiensi , Anon. Salern. aliisque Chronologis patet , & recte probat Ammiratus , Campanilis , Marra , Collenucius , Summontius , aliique , quibus Peregrinius etiam ad stipulatur , & Mich. Monachus .

Quod autem ex Langobardorum Principum genere prodierint Aquini Comites , constat primo , eos semper (post introductam etiam in Regnum Neap. a Northmanis vivendi rationem *more Francorum*) illorum mores secutos , quod illos minime decuisset jure Langobardorum vivere , nisi Langobardi fuissent . Secundo ex synchronis eorum Auctoribus , post Langobardorum adventum , in Campana , Beneventana , ac Salerni Dynastiis pauci admodum Comites numerantur , qui ex Langobardorum sanguine non effluerint , inter quos Aquini Comites adscribendi , qui multos ante annos sub Gastaldorum id titulo obtinere ; ut ex Ostiens. Lib. II. cap. 18. ubi Landonis atque Athenulfi Aquini Gastaldorum meminit , demum Comitum ad Ann. MXXXVIII. Et Lib. II. cap. 16. de *Atenulfo cognomine Summucula* (*Summacula* legit Ammiratus , quem errorem inepte sequitur Castilio in Hist. Praedic. Lib. III. cap. 20. qui de familia S. Thomae differens , quamplurimos ex ea errores , & anachronismos ebibit , uti & Auctor vitae S. Thomae Aquinatis , quae exstat in fronte Operum Romae , Xysto V. mandante , impressorum A. 1570. aliique quamplures) *Summucula* , inquam , *abavus eorum , qui Aquini Comites appellati* , quique ea in urbe A. IVM. : dominabantur . Quis unquam sibi persuasum velit , e Romano genere , ac non potius Langobardico e Campanorum Principum effluxisse illos , qui ab iisdem ad Aquini Gastaldatum (quae tunc temporis urbs procul dubio Campanae Dynastiae suberat) fuerant destinati ? Ostiensis insuper de hoc *Atenulfo Summucula* differens , haec habet : *cum ei*

ad aures pervenerit, Mansonem Cass. Abbatem Pandulfi Capuae Principis consobrini (quippe Teani Comitis germanum) contraria factione obcaecatum detineri, illico bilialis effectus, Roccam Siccam, quam idem Abbas paulo ante construxerat, funditus evertit. Idem quoque deinde subdit: Abbatem illum ob supradictae Arcis constructionem maximum sibi invidiae, atque odii fomitem in Principatu Capuano accendisse, quod non quasi solam Abbatiam, sed etiam Principatum sibi vindicare satageret, & ob ea valde Capuanis infestum fuisse. Nec profecto tam de infortunio Abbatis Summucula gavisus esset, nisi etiam ipse Campanus fuisset, atque ex illorum Principum genere, quorum tanti erat ex oculis spinam illam novae Arcis evellere, in quam deinceps offendere facile illis erat, atque in eas regiones Principatum extendere.

Ex eadem quoque progenitus familia Atenulfus ille Aquinas Cajetae Dux ad A. MLIII. constitutus, nepos fortasse Summuculae, non autem filius, ut quidam opinantur: ejus inscriptio sepulcralis a Capaccio, & Peregrinio ita refertur:

*Dormit, Aquine, tuus Comes hic; Cajeta, tuus Dux
Magnus Atenulfus, Capua quem genuit.*

En manifestam Aquinatum Comitum originem e Capuae Dynastis a coëvo Scriptore confirmatam, dum ait: *Capua quem genuit*. Clarius id ex Reg. Petri Diac. fol. 159. a t. colligitur: *Principes (Capuae) Pandulfum patrem anno Principatus XVI. & Pandulfum filium anno XIII. prid. Id. April. Ind. XV.* (epocha isthaec Pand. IV. & V. Principatus annos designat, & ann. MXXXII.) *Capuae jurejurando firmasse Abbatiam Cass. Abbati Teobaldo ad preces, & cum interventu Atenolfi Comitis, filii quondam Landolfi (fortasse illa jam obierat aetate Summucula, aut ejus filius) Jobannis Comitis filii quondam Landolfi, Petri Comitis (de Alberto) filii quondam Landonis Comitis, Adenolfi Comitis filii quondam Landonis Comitis, qui clama-*

mabatur Caputo dilectis nostris parentibus , & qui sunt Aquinenses Comitibus &c. Si igitur hac in Chartula a Capuae Principibus Comites Aquini *dilecti parentes* adpellantur, eccur praesumendum ex Aniciorum, & Frajapanum genere illos effluxisse, qui nunquam se ex Langobardorum stirpe deductos aut consanguinitate conjunctos somniarunt?

Praeterea F. Guilelmus a Tocco Conventus FF. Praed. Capuae Prior, ut vocant, indeque Beneventi, atque unus ex Deputatis in recensione vitae processus pro canonizatione D. Thomae Scriptor ejus vitae ante alios fuisse perhibetur, quam in Actis SS. Bollandianis insertam legimus, ac testis, ~~adversus~~ ⁱⁿ aperte adserit (quod etiam Barthol. e Capua ~~magnus~~ Regni Protonot. testis in eandem causam adductus confirmat) *S. Thomam ex Aquini Comitibus a Campanorum Principum stirpe progenitum.* Post hos Jo: Ant. Flaminius ejusdem Praed. Ord. qui vitam ab eo descriptam Cl. Viro Leandro Alberto dicavit Bononiae A. 1529. in eandem sententiam discedit. Johannes Antonius praeterea Campanus in Latina oratione, quam in Sanctum habuit, de hujus parentibus differens: *Landulfus*, inquit, *D. Thomae pater in Campana Urbe fundos habebat gentilitios* (ii adhuc seculo XIV. ab Aquinis possidebantur, ut infra). Et tandem in funebri oratione in oppido Fossaenovae recitata a F. Reginaldo Privernate suo tum discipulo, tum comite in D. Thomae naeniis scriptum legimus: *In praeclarissima Patria, in vetusta & primaria Volscorum urbe Aquino* (eosdem Barrius putavit Volscos, qui Frentani in Samnio) *ex clarissimis parentibus, iisque Principibus..... magnus hic Doctor natus est.* Inde de ejus corporis habitu haec habet: *Fuit statura procera & recta, mentis illius reilitudini maxime congruens: colore triticeo, temperata corporis qualitate, grandi capite, modicum habente calvitium, molli carne, quae acumen ingenii, & excellentiam indicaret.* Haec ad unguem retuli, ut quae minutim de patria, moribus, genere, corporis forma, totiusque oris habitu O-rator hic, cum de D. Thoma loqueretur, expendit, firmissi-

missimum argumentum est ad Barrium convincendum, ejusque Scholiam Acetum, & Calabros omnes, confingentes S. Thomam non ex Aquini Comitibus, sed Belcastri (quod utique aetate illa in Divinae id Sapientiae *erat mente repositum*; ut infra videndum) ortum duxisse. Haec enim eo tempore, quo pretiosa Divi mors accidit, omnibus perinde cognita erant; confirmata proinde fuerunt in Canonizationis processu, ac a Calabris duntaxat Scriptoribus ignorata. Hoc quidem fortasse pacto Belcastrum urbem illustrare satagunt.

Miror sane, & aegrius fero, in tam clarae veritatis fulgore vel ipsum insignem antiquitatum nostrarum investigatorem Bartholomaeum Chioccarellum caecutisse, qui in suum Neap. Episc. Catalogum fol. 166. D. Thomam adscribere contendens (ac profecto validioribus utendum sibi argumentis erat) affirmat: *iste Sanctus, Patritius fuit Neap. de insigni Aquini Comitum familia Landulfi Belcastri Comitum filius*. At nondum plane expenderat Chioccarellus publicum Neap. Civitatis monumentum, quo Sanctum in Patronum eligi postulatum fuit, quod is affert fol. 169. in quo Breve Clementis PP. VIII. adnectitur, ibique habetur: *Cumque superiorum temporum memoria S. Thomas . . . ex antiqua, & nobili Comitum de Aquino familia oriundus similiter in eodem Regno tum sanctitatis, & miraculorum gratia, tum doctrinae laude clarus extiterit, laudabili consilio cum aliis Patronis suis adjungendum statuit*. Hoc profecto Pontificium Diploma haudquaquam de Neapolitana S. Thomae patria duntaxat loquitur, sed communi totius Regni nomine conceditur; nec Landulfus Aquini Comes, aut ejus filii ad Neapol. Patriciatum dignitatem se unquam admisso somniarunt. Imo Landulfus ille de Belcastro (quem Chioccarellus nimis oscitanter S. Thomae genitorem adpellat, & qui in Ecclesia S. Dominici sepultus quiescit) vix sanguinis ratione cum ipso conjunctus fuit multos post annos, quum Divus diem suum clausisset. Excusandus profecto hujus Auctoris error est, qui Pauli Regii Historiae nimium credidit, quam fa-

bel-

bellis innumeris commiscet, ac Sanctum e Langobardorum primum fatum sanguine adserit, dehinc ex *Apuliae Comitibus*, qui Northmanni: Neque excusatione tamen digni Mazzella, & Engenius in Neap. Sac. censendi sunt, qui etsi Barrii errorem minime adprobarint, in alium tamen inciderunt, Neapolitanum Civem S. Thomam existimantes; decepti fortasse quod sua aetate in Aquinae familiae Sacello Neapoli exstructo aliquot e Belcastri familia monumenta observarint. Sed nullius fortasse culpae expoſtulan- di; sacellum enim, & sepulcrum post ann. Chr. MCCC. constructa fuere; quo tempore jam D. Thomas multo ante defunctus erat, & apotheosim consecutus.

Atque ut retro aliquantulum sermo redeat, Scip. Ammirati errorem detegendum heic arbitror, qui de Atenulfo Summucula verba faciens, Summaculam familiae suae eo cognomine vocitat, contra omnium Scriptorum sententiam: *quam (subdit) familiam, ex Aquini concessione Atenulfo facta de Aquino vocitari coepisse, Summacula relictam*. At pace Cl. Viri Summucula cognomen fortasse, seu personae adjunctum erat, non gentilium. Quis enim unquam ante, aut post hunc Atenulfum, Summucula cognominatus? Temporum quidem illorum consuetudo erat, ut eximiae Langobardorum familiae a Feudis cognomen acquirerent (ut ex iis omnibus, quae e Campanorum Principum stipite ortum habuere, constat, *Galluccia* nempe, *Cajanellia*, *Roccaromana*, *Marzana*, *de Petruro*, *de Calatia*, *de Presenzano*, aliaeque quamplurimae): hinc duo germani aliquando diversa sortiti sunt cognomina. At nullibi omnino memoria exstat loci alicujus in Principatu Capuano, qui *Summucula* sit vocitatus. Ecurr ergo dubitandum, quin hujusmodi cognomen personae fuerit, cum id genus in Chartis Cassinensibus, quae Capuae adservantur, non desint exempla; ut *Atenulfus* (in eodem Aquinatum stemmate) *cognomine Risellius*; *Lando*, *cui cognomen Caputo*; *Landolfus Mauri cognomine*; *Landolfus item, cui nomen Sadi*, aliique permulti? Immo ejusdem Summuculae filius, aut Nepos Atenulfus alter, post-

postquam Cajetam obtinuit, nonne *de Cajeta* adpellatus est; ex quo fortasse *Cajetana* familia nomen cepit? Landulfus item Aquini Comes, cui Castrum Arcis obtigerat, nonne *de Arce* vocatus est? Nec de aliis omnino dicendum est, qui post Aquinatis Comitatus divisionem, alii *de Rocca-sicca*, *de Alveo* alii, *de Sora*; aut *de Arce* cognominabantur. Adjungebant tamen ad distinctionem stipitis ejusmodi familiae, nempe *de Comitibus Aquinensibus*, vel: *qui fuerunt Comites Aquinenses*. Quae si utique Ammiratus advertisset, minime *Summuculam* Aquinorum proprium fuisse cognomen judicasset.

Utinam vero & in hoc duntaxat negligentia, nisi fortasse & aliquando etiam malitia Ammiratus notaretur! Nam cum Aquini familiam e Campanis Dynastis progenitam prius fassus esset, inconsulto deinde, quasi exteram statuit. Imo ac si quidam tantum ex Aquini privatis Dominis, non omnes Capuani semper fuerint; ait: *De Laureti Comitibus postquam sermonem expleverim, aliqua de quibusdam Capuae Aquinatibus dicam; qui tamen ab Acerrarum Comitibus exorti, arctissimaque cum Laureti Comitibus consanguinitate conjuncti censentur.* Labitur quidem memoria; is enim, qui prius, ut par est, e Capua Aquini Comites de Alveo, de Arce, de Laureto, de Acerra, de Crypta, de Castilione, de Belcastro, & ceteris, originem traxisse adserit, cur deinde alios Capuae Aquinates duntaxat adpellat, cum omnes, qui ex Aquinorum ramis effluxere, Capuae domos, fundos, feuda, aliaque possidebant; quod ex vett. hujus urbis Chartulis apertissime cognoscitur?

CA-

De diversis Aquinorum Ramis, eorumque Dynastiis.

UT Barrii audaciam, atque Aceti nostri nimium in suavem acrimoniam aptius temperemus, de veris variisque Aquinorum familiae furculis breviter agendum puto; ut quo tempore in Calabriae Provincias, Castilione, & Belcastro acquisitis, ipsi investiti fuerint, cognoscatur. Jam supra, pene cunctis adfidentibus Historicis, praenotavimus, hujus familiae caput, seu stipitem fuisse Atenolfum cognomine Summuculam, cujus meminit Ostiens. ann. CMXCV. & CMXCVI. Igitur hujus filius, seu potius nepos, putandus est Atenolfus alter Aquini Comes, qui a Pandolfo V. Capuae Principe ejus consanguineo A. MLIII. Dux Cajetae electus fuit, ut qui contra Guaimarium Salerni Principem, Landolfo Theani Comiti foederato suppetias tulerit, ut Ost. Lib. II. cap. 78. Atenolfi hujus, aut Landonis ejus germani filius dicendus est Pandolfus, de quo idem Auctor Lib. III. cap. 6. mentionem facit: hujusque filii fuere Pandenolfus, Landolfus, Atenolfus, & Lando, de quibus loquitur idem Lib. IV. cap. 14. A. circ. MXC. quum de bello Aquinatum in Soranos Jonathae Jordani I. Capuae Principis filio faederatos agit. Ex Landone, qui ex hisce fratribus unus fuit, natus est Pandolfus alter, qui ex ejusdem sententia Lib. IV. cap. 93. novam Arcem in sylva Casinensium dicta *Tirella*, construxit; & Raynaldus, qui (praemortuo fortasse germano Pandenolfo) cum Adenolfo, Landolfo, & Landone suis nepotibus, Hadriano PP. IV. quaedam oppida in Sabinis cessit, *pro quorum excambio Castrum S. Johannis* obtinuerunt A. MC. LVII. ut ex Cencio Camerario, Lib. de Cens. fol. 1057. Filib. Campanili, Marra, aliisque satis constat. Exemplum Chartularum hujus permutationis refert Cl. Muratorius in Diss. Med. Aevi To. II. fol. 789. quem consule.

Ex Adenolfo hoc Pandolfi primogenito, cujus Thomas filius fuit, Acerrarum Comitum stipes pullulat, ut

Yy

cit.

cit. Marra optime novit , quum ipse primus Acerranorum Comes fuerit : ab eoque Adenolfus , & Gubitosa ; & ab hoc Adenolfo II. Thomas alter procreatus . Alii Atenolfi illius filii nedum Aquinenses Comites fuere , sed novam deinde Castrum S. Johannis Marchiam adepti sunt , Ab eodem Raynaldo Pandulfi germano Aquini Comitis , Landulfus , ac Raynaldus alter progeniti , ut refert Riccardus a S. Germ. ad ann. MCIIC. quem sequitur Campanilis contra opinionem Constantii in Hist. Neapolitan. hos fratres Landulfum , & Raynaldum Thomae I. Acerrarum Comitis filios fuisse , asserentis . Errat tamen Constantius . Thomas enim primus Acerrarum Comes ab Atenolfo Pandulfi filio natus est , qui Pandolfus supradicti Raynaldi germanus fuerat ; ut patet ex Charta donationis , quae Capuae adservatur in Monasterio S. Mariae , in qua legitur : *Pandolfus & Rainaldus germani Comites de Aquino filii Landonis Comitis Aquinensis . . . donant . . . Monasterio S. Mariae* , A. MCLVI. Ille igitur primus Acerrarum Comes, Pandulfi nepos, patrum Magnum Raynaldum I. habuit , qui pater , ac D. Thomae avus fuit , ut e stipite nosces . Hinc est quod Sancti nepos non fuerit , sed in quarto collateralis gradu , a Landone Pandulfi & Raynaldi patre exordiando , conjunctus . Hujus rei studiosi cit. Riccard. Sangerm. adeant ad Annos MCIIC. MCCI. MCCX. MCCXXI. & MCCXXIX. Quod si de cunctis tam latae tunc temporis familiae furculis ordine sermo nobis esset instituendus , nimium fortasse temporis esset infumendum , atque laboris , quamvis pro distincta eorum genealogia , compertaque diversorum ramusculorum divisione certi essemus ; nec nobis scriptae Chartulae , ac necessaria scitu deessent ; magnum tamen conscribendum esset volumen . At mihi S. Thomae originem , eorumque , qui cum eo magis conjuncti fuerunt , quoad clarius , breviusque fieri poterit , illustrare sufficiat .

Primus cum B. Thomae familia propinquior ramus
(post Cajetae , Arcis , Roccaesiccae , Alyeti parvos
Comi-

Comites ex primario Aquinensis Dynastiae stirpe edu-
ctos) Acerrani Comitis fuit , a quo exordium duxit
Thomas Atenolfi filius , ut sup. dixi ; qui A. MCCXXI.
celeberrimum illum Comitatum , aliaque oppida , digni-
tatesque a Federico Imp. Aug. consecutus est ; atque hac
de causa puto , Landulfum S. Thomae patrem insolens in
familia nomen ei imposuisse , ut memorati Thomae Acer-
rani nomen renovaret . Ex hoc Comite Atenolfus geni-
tus , cujus idem Ricc. meminit A. MCCXXIX. quum nar-
ret , illum brachio sauciatum in praelio Imperiales inter ,
ac Pontificios . De eodem Chartae Monasterii S. Mariae
passim verba faciunt (ubi sepulcra etiam Acerranorum
Comitum exstabant) ex quibus constat , ipsum A. MCCXL.
donasse ipsi Monialium Monasterio „ in quo Agnes ger-
„ mana sua sancte degebat , agros quosdam , ac domos Ca-
„ puae sitas pro redemptione animae suae , & animae Tho-
„ massi patris sui , & Fredesinnae matris suae . „ Atque
haec quidem ignota Ammirato fuere , qui se nunquam
uxoris ac filii Thomae I. Acerrarum Comitis nomen inve-
nisse , palam confessus est . Atenolfus hic Thomam alte-
rum genuit , qui A. MCCLXIX. solvit F. Margarito Syn-
dico Xenodochii S. Johannis Hierosol. Capuae pro legato a
quondam Thoma de Aquino I. Acerr. Com. ejus avo con-
stituto , annuas uncias quinque , ut ex Arch. lit. D. fol. 42.
Idem Thomas feuda alia in Agro Campano , Nolano , A-
tellanoque , ut in fasc. 12. Reg. Sicl. fol. 136. Ann. MCCLXXII.
possidebat ; ex quo Atenolfus alter procreatus , qui A.
MCCLXXXIV. paucos post S. Thomae decessum annos
cum Carolo II. Andegavensi Neap. Rege in celebri na-
vali victoria , quam Rogerius e Loria Aragoniae Regis
Classis Praefectus reportavit , in captivitatem redactus
fuit . Atenolfo II. Acerr. Comiti Thomas III. ejus filius
successit , qui post sui genitoris obitum A. MCCVC.
Comitatu exspoliatus , vix ob singulare beneficium in Re-
gno domicilium obtinuit . Huic Thomae III. A. MCCVIIC.
Sibylla de Sabrano in conjugio copulata , Ermengardi mi-
litis filia , ut legitur in cit. Arch. lit. A. fol. 16. a t. cum

annuo reditu unciarum 120. Hujus Thomae consanguinei Capuae aliquandiu tanquam privati cives sub cognomine *de Acerra* vixere. Plura de his Thomae jam dictis consanguineis, praecipue germano Landulfi, ibi in Chartis exstant monumenta: *Landolfus de Aquino Thomae Acerrarum olim Comitum frater, dicti de Acerra*. Alibi: *in praesentia Jannucii de Aquino, cognomento de Cerra, A. MCCCVI*. Et in alia *A. MCCCXIX. Margarita de Aquino dicta de Acerra, relicta quondam Leoisii de Galluccio de Capua militis*. Atque ita omnino ramus iste Aquini Comitum ad A. circ. MCCCXXV. Capuae, e qua suum nactus erat initium, recisus omnino deperit.

Haec etiam Lector opportune monendus videtur; quod sicuti ad distinctionem Aquinorum stipitis ex Acerrarum Comitibus, *de Acerra* ipsi denominabantur: sicuti & alii *de Alweto, de Arce, de Crypta* &c. ita quoque a Casertae Comitatu, quem Aquinates usque ad Manfredi Regnum obtinere, *de Caserta* dicti sunt, ut clare ex Arch. Reg. Siculae deducitur A. MCCLXVIII. lit. O. fol. 85. a t. ubi de *Thoma de Caserta* verba fiunt, *qui olim tempore Manfredi Regis Justitiarius Siciliae erat*: & alibi legitur: *Gentilis de Aquino, qui dictus fuit de Caserta* lit. C. fol. 2. Et in Capuano Thesauro habetur Charta A. MCCC. *Thomasius de Aquino dictus de Caserta testis*; aliique passim.

Alter Aquinorum ramus ex Acerrano dissectus, fuit Comitum Asculi, ut docuit Ammiratus. Originem a Christophoro Atenulfi II. fratre, tertio Accerrarum Comite ad A. MCCXCII. sortitus est, quum Asculum ob merita sua a Carolo II. Rege, ut idem adfirmat, obtinuisset, privilegio Aquis expedito, quo Rex Provinciam tunc incolens, se oppidum illud, quoad viveret, Christophoro concessisse, ait; quod deinde ad suos filios, atque heredes propagavit. Uxor ejus Margarita de Sangro Theodorae Comitissae filia fuit, ex qua Christophorus alter, Atenulfus, & Berardus (a quo Laureti Comitibus nomen, omenque concessum) nati; qui Christophorus uxorem nactus
Theo-

Theodoram Sanseverinam, atque ex his III. Christophorus, & Margarita progeniti, quae tamen, fratre praemortuo absque liberis, Comitatum in virum suum Ricardum Marzanum transtulit. Berardus Christophori I. filius natus minimus, Laureti Comitatum adeptus est. Hic Capuae ut plurimum moratus, Clericali militiae adscriptus invenitur A. MCCCIX. & MCCCXVI. In Charta A. MCCCXXVIII. die 23. Maii se primum Laureti Comitem adpellat, quum Metrop. Capuanae Eccl. pro patrimonio gentilitii Sacelli, suis a majoribus jam pridem extructi, domos quasdam cum pomario, & piscaria ultra Casilini pontem assignaverit. Quare eam circa aetatem Lauretum Samnii Oppidum a Roberto Neap. Rege ob praestata Regi servicia eum adsecutum puto; qui Regium quoque *Cambellanum* Florentiae Neapolim regressus creavit, ut Jo: Villanus Hist. Lib. XI. Berardus & Thomasia de Molisio conjuges Thomam filium procrearunt Laureti Comitem II. qui pro Ludovico Hungariae Rege contra Johannam Reginam militavit Vill. Lib. XII. plurimaeque illi Castra (Trentula, Lorianum, & Ayrola in Capuano agro jam obtentis) alibi sita, dono data sunt, ut in Reg. Arch. fasc. 48. fol. 152. a t. At cum prolem nullam suscepisset a prima uxore Catharina de Montibus (Capuana illustri familia) Aloysii & Johanna de Aquila filia (ut ex quadam concordiae publica Scriptura inter virum suum, & Johannam socrum colligitur, quae Capuae in Thes. majoris Eccl. servatur A. MCCCLXXX.) Elisabetham de Sanseverino Tricarici Comitis filiam conjugem accepit; quae Franciscam, Berardum, & Cerbum illi peperit. Cerbus natus minimus Clericali quoque militiae addictus reperitur A. MCCCLXIX. & MCCCLXX. quo partem feudorum Alveti, Montis S. Johannis, Campuli, Septemfratrum, aliaque bona germano Francisco lubens cessit. Berardo etiam filia fuit Catharina, Roberto de Leonissa secundo nuptui tradita, quae in Chartis *Domestica Cambellana*, & *familiaris Reginalis* vocatur; nupsit namque primo Geolino de Amygdolia, cui aliqua Aversani Agri oppida Johanna

hanna Regina adjudicavit Reg. R. Cam. lit. A. fol. 186. a t.
& lit. C. fol. 157. An. 1306.

Defuncto interim sine liberis Francisco Jacobus ejus nepos, Berardi germani filius, in Comitatu suffectus fuit. Ipse cum Ursulina, filia atque herede Angelae de Capua Satriani Dominae, ut ex Ammirato, Comitatum hunc Lauretano adjunxit Anno circ. MCCCC. Jacobo Franciscus alter filius successit, cujus uxor Johannella de Burgo, illustri Francisci seu Checchi filia, Monderissi, & postea Piscariae Marchias suae Aquinati familiae adjecit. Alphonso de Aragonia Regi tum gratissimus, tum fidelissimus perpetuo fuit, quin etiam, ut Capua urbs Regi suo dederetur, curavit; eo quod ibi permultos Franciscus amicos, familiares, conjunctosque coluerat; insignisque civis, ac praecipuus fuerat patronus, omnium aestimatione, ac studio excultus, ut in parvo MSS. Codice Leonardi Rossi synchrono legitur, & in Actis Cancell. ejusdem Urbis. Hinc magnus Senescallus, ac demum magnus Regni Camerarius fuit, aliosque ad honores viam sibi stravit. Ex Ammirato, germanum alterum habuit Franciscus, nempe Berardum III. At ex Guardiensi Ducis Marrae, & P. Borrelli sententia in Vindic. contra Aelium Marchesium in Latris p. 29. habuit hic Franciscus Comes germanum alterum, nomine Robertum, qui in veteribus Chartis appellatur etiam Comes Laureti, & Satriani, quum Aquinatum Familia *more semper Langobardorum* vixerit. Uxorem duxit Dianoram Moriminam, seu *Mormile*, Minervini Comitum viduam, ut ex Charta Reg. Sicl. A. MCCCCXLIX. Reg. Alph. lit. D. n. 17. Ipse A. MCCCCXX. vendidit Roberto Latro militi de Neap. feuda Pennonis, Cancellariae, aliaque in Nuceriae Agro existentia; Borrell. ut sup. quam quidem urbem, Jesunum, eorumque Casalia possederunt aliquando Aquinates Laureti Comites ita, ut quum ibi defuncta fuerit Ursulina de Yola hujus Roberti, Francisci, ac Berardi mater, ibidem tumulata fuerit, ut habet Ammir. To. II. in fin. Eiusdem Roberti meminit quoque Charta in fasc. A. MCDXXXIX, fol. 53. in eaque memorantur

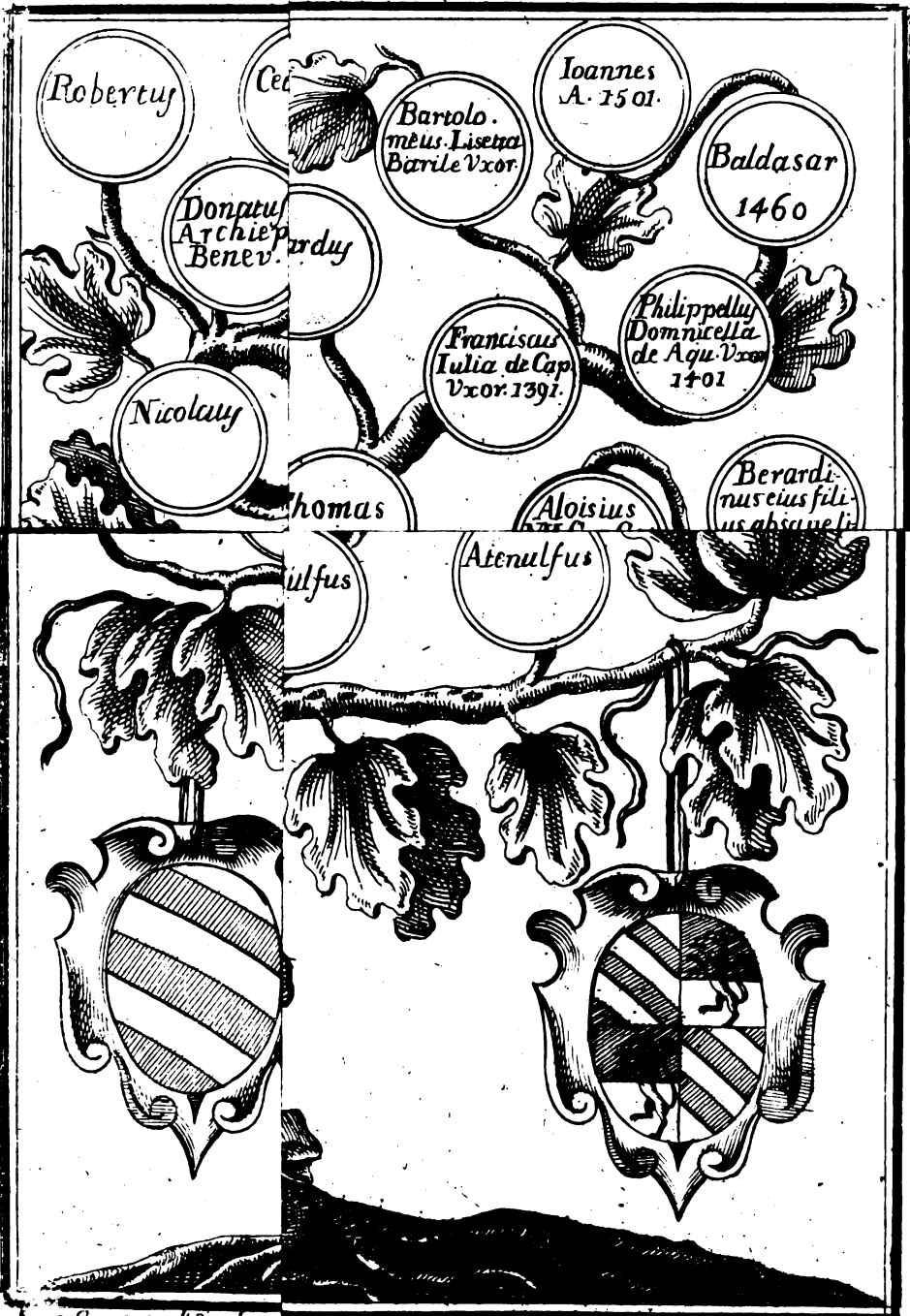
tur Landulfus , & Margarita ejus filii . Sed de Roberti hujus ramo , e quo Aquinatum Tarentinorum progenies fluxit , mox dicendum erit . Ad Franciscum revertamus . Hujus Francisci filius Berardus Gaspar VI. Laureti , Satriani , & Monderisii II. Comes fuit . Hic ad An. MCDXLIII. a praedicto Alphonso Rege Piscariae Comes creatus est , cum ipse in publicis Regni Comitibus ad Berardum Gasparem , quippe Checchi a Burgo avi ejus materni heredem , Marchiam illam pertinere declararet . Uxorem habuit Beatricem Cajetanam Honorati Fundorum Comitum sororem , cujus Jordanus frater Campanus Archiepiscopus , Bonifacius Magnus Capuae Prior S. Johannis Hierosol. atque Agnes soror altera Raymundo de Leonissa Campano nuptui data , quae quum filios non procreasset , germanos suos heredes scripsit A. MCDXLIX. Berardus igitur Franciscum Antonium , & Antonellam genuit , quae Indico Avalo matrimonio conjuncta fuit ; & defuncto sine filiis germano , integram Aquinatum Dynastiam , & Laureti , Satriani , Monderisii , & Piscariae suis filiis cumulavit A. circ. MCDLXXXVI. eorumque feudorum investituram a Ferdinando Rege obtinuit (ut ex Processu in Sac. Reg. Conf. cui titulus : *Pro Antonella de Aquino cum Universitate Tocci A. XXVIII. penes Actuarium Cioffum , fol. 104.*) quo ex tempore ad nostram usque aetatem ab Avalis possidentur .

Defecto jam in Antonella praecipuo Comitum Aquinatum stipite , superfuit ramus alter Roberti Antonellae patris , ut superius innuimus , qui Neapoli degebat cum Dianora Mormile conjuge , ejusque nato Landulfo . Hic in famosa Baronum Neap. conjuratione post obitum Alphonso Aragoniae Regis A. MCDLVIII. quum se Ursinae familiae Dominis obstrictum nimis agnosceret , & praesertim Tarenti Regulo , Ferdinando Alphonso Regis filio hosti insensissimo , cum eodem foedus junxit , Johanni Andegavensi suppetias laturus , cui etiam favebant Piccinnus , Marzanus Sueffae Dux , Caracciolus Melphiensis Dynasta , Aquavivius Tarentini Principis gener , alique quamplu-

plurimi, quos habes apud Constantium, Carapham, Portiumque, aliosque Neap. Hist. Scriptores. Succrevit deinde divisionis hujus incendium inter Aragoniae, atque Andegavensis partis fautores post cladem a Ferdinando prope Sarnum acceptam; qua ex clade is, arreptâ fugâ, Neapolim contendit, & castra, totumque comneatum Andegavensi hosti diripiendum reliquit. Attamen defuncto inde in senectute maxima Tarenti Principe, qui belli caput, fomesque incendii fuerat, Sueffae Duce, aliisque in carcerem detrusis, reliqui Nobiles aut Ferdinando se Regi submittere, vel extra Regnum aufugere coacti sunt, proscriptis palam eorum bonis, feudisque. Ex horum numero unus vel fortasse praecipuus, Landulfus de Aquino e Laureti, & Satriani Comitibus Roberti filius (jam cum Rita de Castellis a Tarenti Principe matrimonio junctus, quae ob germani fratris obitum Castrum S. Martini, in Hydrunti Provincia situm, hereditario sibi jure vindicarat) cui multos post annos vix Neap. Regnum ingredi permiffum fuit, atque in ejus uxoris feudo degere, bonis aliis exspoliato. Quod fortasse ansam dedit Trifano Caracciolo (a) adfirmandi, Aquinatum ramos Laureti, & Satriani in Antonella excisos. Sed quoniam ob Landulfi exilium, quod utique diuturnum fuit (complures enim non Italiae dumtaxat, sed & Galliarum Provinciae sibi peragrandae fuerunt, quoad rebus in Regno Neap. omnino compositis, in Hydruntinam Provinciam reditum tandem impetravit) extinctus communiter crederetur; inde Trifanus Aquinates omnes Laureti (qui revera solummodo tunc supererant ex Aquinatum praecipuo stipite) in Antonella defecisse censuit.

Landulfus igitur ab illustri gente de Avalos maximo in honore semper habitus fuit, utpote iis sanguinis adfinitate conjunctus. Ac ut hujus Landulfi decus magis elucesceret, suorum feudorum Vicarium, supremumque mode-

(a) In *Colleg. Ital. Muratorii Tom. XXII.*

En-CoppatuliSeul.

deratorem in Monte Caveoso oppido residentem legarunt, ut ex Patentibus literis, variisque Avalorum ipsorum ad eundem Landulsum missis epistolis, in quibus suum consanguineum appellant, apertissime colligitur. Quas Chartas in quodam genuino Processu Sacrae Religionis Hierosolymitanae Anno MDCX. exarato, observare licet. Eo enim anno ejus pronepos Johannes Paulus, ut infra dicam, sacrum illius Religionis communi omnium Equitum consensu habitum induit. Landulfus vero duos filios Franciscum, & Henricum e Rita conjugē suscepit. Henricus secundogenitus Olimpiam *de Selvaggi* ex veteri, nobilique Tarentinae Urbis familia uxorem duxit, quae Michaëlem Angelum unigenitum superstitem sibi reliquit A. MDVII. Ipse jamdictus Mich. Angelus Elisabetham Protontinam conjugem accepit, e quibus Guido ortus est egregius eo tempore Dux, qui ex Aurelia Manresia conjugē Johannem Paulum filium procreavit. Hic, praemortua uxore Fulvia Cotugno nobilitate Patricii sanguinis, virtutumque praestantissima, spretâ seculi licentiâ, Melitensi S. Johannis Hieros. militiae adscribi voluit, in qua praeclara ejus virtutis merita, gestaque adhuc emicant. Unigenitus Franciscus Antonius e Protonobilissimorum sanguine principem matronam sibi matrimonio copulavit, e quibus Guido alter natus est, conjugio cum Agnete Lucretia de Ponte conjunctus, quibus superfuit Thomas absque liberis defunctus, & Franc. Antonius nobilis feminae ex familia de Capitignanis vir fuit, in quibus non multis abhinc annis Aquinatum Tarentinorum ramusculus extinctus est, gentilitio ejus in S. Augustini Aede Sacello Aquinatibus Casulensium Ducum primogenitae Landulfi stirpis, suisque posteris restituto: quum usque ab A. MDCXXXIV. ex Sacri Regii Consilii Neap. decisione decretum fuerit: *Aquinos Casulensium Duces Landulfi Primogenitos fuisse, & esse de eadem nobili familia de Aquino Civitatis Tarenti.*

Ad hanc itaque primogenitam Francisci sobolem sermo revertatur. Ille postquam aliquo temporis intervallo

Z z

in

in materno S. Martini Castro privatam degerat vitam ; Neapolim se contulit, ubi Johanna de Aquila matrimonio copulatus est, ut e monumentis MSS. hujus familiae Petri Vincenti eruitur . Genuit ille Matthaeum , cujus filius Franciscus Johannam Mastaram , sive Nastaram e sedili Montanae , ut vocant , nobilem feminam (quam familiam P. Carolus Borrellius in Vindic. ut supr. agnomen fuisse adserit Caracciolis quibusdam adjunctum) uxorem duxit A. circ. MDLXX. Ex iis Thomas primogenitus ortus est Dux I. Casularum , qui A. MDCXXX. nobilem S. Didaci Aram in Sacello S. Jacobi de Marchia Ecclesiae S. Mariae *de Nova* nuncupatae Neapoli adquisivit, & instauravit, suaeque ibi insignia familiae exsculpi mandavit . Ejusdem pietas pro Puellarum S. Nicolai ad Nidum Gynecaeo, cui bona quam multa dono dedit, mirifice eluxit . Bartholomaeus germanus alter I. Caramanici Princeps factus est, cujus quoque eximiam pietatem Neapolitana Civitas admirata fuit, quum sua Aede relicta, sponte A. MDCXL. Orphanis virginibus S. Januarii in Platea Olivetana non tam ad refugium, quam ad alimoniam cessit . Jacobus item natus minimus, conjugem, e Tusorum familia accepit, e quo Casarani postmodum Duces effluxere, ut ex adnexo postremorum horum Aquinatum stemmate agnoscitur . Thomas I. Casularum Dux Hieronymam Nastaram ob sanguinis decorem, feudaliūque quorundam jurium (a) in Scalensi urbe dominium, praestantissimam feminam sibi connubio adjunxit; a qua, viro e vivis sublato, Castrum Francolisi in Campaniae Provincia, aere suo emtum filiorum suorum Jacobi, Andreae, Aloysii, ac Prudentiae patrimonio adjicere studuit . Jacobus Laurae primum de Tufo, e Marchionibus Lavelli, & Matinae conjunctus, hac defuncta, alteri nupsit, nempe Catharinae Guevarae e Bibini Ducibus . Andreas Episcopus Tricaricensis electus . Aloysius Rev. Cam. Apostolicae Auditor, dum

(a) *Ex Lib. Relev. Reg. Camer.*

dum sacrâ Purpurâ se decorandum sperabat , diem obiit suum . Prudentia Duci Capracottae Piscicellio nuptui tradita . Bartholomaeus Thomae natu posterior conjugem quoque duxit Barbaram Stampa , e Soncini in Insubria Marchionibus ; ex eoque ramus Caramanici Principum : sicuti & Jacobus natu postremus , e quibus Casarani Duces , ut diximus , qui adhuc exstat . E Caramanici Bartholomaei sobole , Antonio nempe , ac Dominico , primus Catharinae de Dura Neap. Patriciae matrimonio junctus est , quae postumum illi Antonium peperit , in infantiâ tamen defunctum ; quod causae fuit , ut Dominicus Antonii senioris germanus uxorem duceret Theresiam de Mignanellis , quo ex connubio , quum nulli essent posteri , heredem perpetuo ipse scripsit secundogenitum Casulensium Ducum , & alterum ab altero ramo semper divulsam suis in tabulis cavit .

Casularum Dux II. fuit Jacobus , uti innuimus , a quo Franciscus ortus est , qui conjugem duxit Isabellam de Mignanellis , Eminentissimi Cardinalis Fabii neptem A. MDCLXXXII. Filios procrearunt Thomam IV. Casularum Ducem , conjugio adjunctum cum Lucretia *del Verme* , e Bobiensium Comitibus Mediolanensem Patriciam , Comitis Caroli Borromaei Regni hujus olim Proregis neptem , qui tamen nullam prolem susceperit . Jacobus nunc VI. Caramanici Princeps (dissecto in ejus patruo Dominico , sicuti superius dictum est , primo eorum ramusculo) Regis nostri Caroli Borbonii , quem Deus Opt. Max. diu servet , ac sospitet , intimus Cubicularius conjugem duxit Theresiam *del Verme* , Lucretiae antedictae ex fratre neptem , quae posteris etiam caret . Aloysius ad Caramanici successionem vocatus caelebs occubuit . Quare Antonius natu minimus cum uxore Hippolyta Pignatella , e Montisroduni Principibus Aquinates Casularum , Caramanici , ac Palenae Dynastias obtinebit , ac viros , heroasque novos sua e sobole , qui generis tam illustris splendorem , nomenque conservent , expectat , quod faxit Deus Opt. Max.

De Aquinatibus Capuae.

Quum de gentilitio Aquinorum familiae sacello in Majori Capuae Ecclesia exstructo superius differuerimus; deque altero D. Petri ad Monteronem Fratrum Minorum Conventualium ejusdem urbis mox dicturi, satis compertum idcirco est, ex Aquinatibus quamplurimos Capuam immigratos habitasse. Quod quidem ex Scriptoribus nostris neminem inficiatum cognoscimus. In eo tamen res omnis versatur, ut quisnam primus fuerit, qua de causa illuc transmigraverit, ac ne brevi quidem, nedum diuturno Capuam ipsi incoluerint tempore, investigemus. Nodus utique inextricabilis, & in cujus solutione Scipio Ammiratus, aliique nostrates Genealogistae, quibus parum Capuae veteres Chartas pervolutasse datum fuit, hallucinati sunt. Ex iis nihilominus, quae in Campanis Tabulariis, antiquorum praesertim Monasteriorum Monialium S. Mariae, & S. Johannis plene transcripta sunt, res aliquomodo facilius, clariorque patuit. Et quidem quod ad hanc rem attinet, breviter explicare aggredior, ne orationem in longius protrahendo, lectoris animum taedio afficiam.

Antequam autem ad rem disputandam progrediamur, sciendum omnino est, nullum Aquinensium Comitibus hostem magis infensum fuisse, quam Rogerium Northmannicum I. Neap. Regem, qui, quo ad vixit, iniquissimis illos persecutionibus affecit. In eandem etiam sententiam discessit ejus filius Guilelmus Malus Rex: anno enim MCLXXX. Aquinum urbs, universusque Comitatus, ut Rex praeceperat, ab Andrea de Rupecanina diruitur, ut Ricc. a Sang. perhibet. Conceptum jamdiu in Aquinates Capuae Northmanni Principes odii fomitem perpetuo deinceps foverunt, quod ab iis Langobardos, eorumque consanguineos Capuae Dynastas defensos viderent. Praesertim, ut consuevit, & a natura quidem inditum est, ut

ut Principes omnes de iis summopere male mereantur ; & opprimant magis , qui res suas usurpandas tentarunt , aut suos hostes futuros aliquando verentur . Patet hoc proculdubio ex synchronis Scriptoribus , & Tabulariorum Chartis , Cassinensis praesertim , Cavensis , & Averfani Coenobiorum sub Instituto S. Benedicti . Hinc facile conjiciendum , Aquinos , ne Northmannis Regibus majorem tunc aemulationis fomitem accenderent , in eorum Feudis liberius degentes , Capuam (ubi eorum tunc temporis Campaniae Vicarii residere solebant) transgressos incoluisse . Et revera XIII. hoc seculo Capuae Aquinensis familiae praeclarissima prostant monumenta , quae Scriptoribus nostris , non tamen cuncta , nec ignota fuere , ut ex eorum descriptis genealogiis satis liquido apparet . Quamobrem quae ab iisdem cognita fuerunt , vix innuam ; quae vero iis aut incerta aut obscura , satius aperiam .

Qui primo fortasse Capuam incoluerit , aedes certas , fundosque possederit , is profecto Raynaldus de Aquino fuit , ut ex pluribus Campani Thesauri , & Monialium S. Mariae Chartis probatur . Is hujusce nominis secundus , Landulfi frater , & S. Thomae patruus , Raynaldi I. Aquini Comitum filius , ac Pandulfi nepos , ex quo Acerranorum Comitum ramus . Ejusdem , Capuae degentis , meminit Riccardus Sangerm . *Anno MCCIII. ab Alifredo , & Humberto de Murrone aedes quasdam in Paroecia S. Erasmi ad Judices (nunc diruta) emit* , quae tandem ab Acerranorum Comitibus possideri coepit , Instr. Thes. A. MCCLXXI. In A. MCCVII. a Monasterio S. Mariae eodem Raynaldo *in emphyteusim* conceditur *fundus quidam paludosus foris Portam S. Angeli , ubi dicitur ad S. Castrensis modiorum 35. sub annuo canone solidorum quinque aureorum quolibet anno in Festo S. Mariae Dominae Coelorum (hoc nomine Assumptionis Deiparae Virginis Festus dies describitur) mense Augusto , quae quidem terra &c.* Incertum tamen omnino est , de hoc ne , an alio Raynaldo vetus Monialium S. Mariae Kalendarium , seu Necrologium meminerit , sic : *Idibus Februarii Raynaldus de Aquino*

Aquino ☉ (idest obiit). Hujus Raynaldi uxor fuit Ricca de Basarico, cujus memoria in Charta ejusdem Monasterii A. MCCXIII. Alterius Raynaldi (al. Reginaldi.) Landonis de Aquino filii militis meminerunt Scriptores, cognomine *Gualae*, „ qui Cosmae de Rigio militi de Capua „ (familia hinc Panormum translata) solvit uncias 60. „ pro pretio tertiae partis feudorum Sarzani, & Vignanelli, cum consensu uxoris Adrianæ de Marra.

Huic Raynaldo Jacobus, Johannes, & Cerbus filii nati sunt: Jacobi plura exstant in Reg. Arch. ad A. MCCLXIX. lit. O. fol. 106. monumenta, MCCLXX. F. 32. necnon A. MCCLXXI. E. 53. a t. quo bona aliqua a se, & Johanne germano suo, qui *militēs de Capua* appellantur, emta memorantur. Postremo A. MCCXCIV. A. 164. a t. Carolus II. Rex dictis fratribus partem quandam Roccaesiccae, S. Donati, Postae, Insulae Pontis scelerati, aliaque dono dedit, *quae utique ab eorum majoribus possidebantur*. Johannis seu Jannucii mentionem facit Admiratus, & Tabulae R. Siclae A. praesertim MCCC. B. 73. a t. sic: *Johannes de Aquino miles de Capua fidelis, & familiaris Regis*; & in altera Charta A. MCCCIII. lit. A. fol. 134. a t. etiam *Consiliarius Regius* adpellatur. A. MCCXCVIII. sibi restitui petit bona sua Carinulae posita, quibus eum exspoliare tentaverat Nicolaus de Rigio de Capua lit. A. fol. 149. quod item confirmatur A. MCCCL. lit. B. fol. 41. a t. Uxorem habuit Johannes Philippam de Foffis, *Marini de Ebulo de Capua relictam*. Decessit ille A. MCCCXXV. heredem instituens *Johannem filium*, & *Tutores* destinavit *Berardum de Aquino Laureti Comitem consobrinum suum, ejusque conjugem Philippam*. Johannes iste ex Agnete uxore Franciscum (al. Checcum) procreavit; ex eoque Johannes, seu Jannucius alter genitus est, qui A. MCCCXLII. Sikelgaitae Pandoni conjugio copulatur, ob cujus dotem lis exorta, ibique testatur, eam fuisse filiam Nicolai Pandonis militis de Capua. Obiit haec A. MCCCXLV. Pippam ejus filiam tantummodo heredem relinquens; quare Jannucius secundo ux-

uxorem duxit Margaritam Galganam , ut ex Charta Thef. Cap. A. MCCCLIII. Jannuccius fuit *Comes Crispani, & Casalib, in pertinentiis Averfae, & Reginalis Cambellanus*, ut testatur Charta A. MCCCLIX. Ejus soror *Beatrix de Aquino relicta quondam Andreae Cumini de Capua Juris Civilis Professoris Locumtenentis Protonotarii Regni Siciliae*, memoratur A. MCCCXXX. lit. C. fol. 70. a t. Defunctus est, filios relinquens Franciscum alterum (al. Chec-cum), & Salvatorem, ut ex variis Thef. Cap. publicis Scripturis adparet. Franciscus A. MCCCLXVIII. interfuit cum Petro, Cerbi de Aquino consanguinei sui filio, testamento Masellae de Franco de Capua, Caesaris de Argentio Campani militis viduae. Conjugem duxit Mariam Salvacoscia, Petri Bellantis Comitis filiam, qua viro praemortua, cum Carolo cognato suo vir idem publicâ scripturâ, quae in Thesauro Capuano adservatur, pactus est, sibi uncias 50. solvendas, quod reliquum dotis erat. A Checco Thomas genitus, qui A. MCCCXCL. testamentum suum Capuae fecit, heredem patrum Salvatorem scribens, & testamenti curatorem *Ricardum Caracciolum de Capua militem Priorem S. Johannis Hieros. Capuae.*

Salvator uxorem duxit Margaritam Caractiolam de Capua Jacobi filiam, ex qua Philippam, Mariam, & Antonium Johannem filios suscepit, ut ex testamento ejusdem Margaritae A. MCCCXCL. 29. mensis Maii. Salvator heredem reliquit unigenitum Antonium Johannem in omnibus tam allodialibus quam feudalibus bonis, in quibus pars etiam Montis S. Johannis, de qua supra. Philippa Salv. filia Julio Caesari de Capua nupsit; Maria optimam partem eligens Christo desponsata est in Monasterio S. Mariae ejusdem Urbis A. MCCLXXXIV. Eodem testamento cavuit Salvator in Eccl. S. Petri Fratrum Minor. Convent. in antiquo suorum Sacello se tumulandum deferri, cui duas annis singulis uncias adscribit ad sacrificia ibidem celebranda. Hujus sacelli mentio est in testamento Riccardi de Aquino militis de Capua, Guglianelli Domini, a quo fortasse exstructum; quaedam enim bona ille A. MCCLXVII.

illius

illius doti addixerat. Antonio Johanni Maria de Gerardis conjux data, de cujus dote A. MCDXXX. de satisfactum factetur, atque A. MCDXXXIX. privilegium obtinet a Francisco de Aquino Laureti, ac Satriani Comite, suo consanguineo, socioque, ob praestita auxilia, concessionis feudi Torisii prope Teanum. Ann. MCDXLIX. Capuae testamentum fecit Kal. Junii, quo heredes instituit ipsum Franciscum Laureti Comitem, & Berardum Gasparem Piscariae Marchionem ejus filium: in quo testamento memoratur etiam Thomas de Aquino Abbas Monasterii S. Mariae de Ferraria, & Belisandra ejusdem Ant. Johannis filia, uxor Fabricii Leonissae de Capua, postquam, ex Scipionis Ammirati sententia, Aquinatum Capuae linea duci desit.

At pace Cl. V. a vero quidem is plurimum abhorret. Nam praeter distinctas duas lineas Aquinorum Capuae a Raynaldo descendentes, quas novimus, alter profecto ramus extendebatur, a Landone scilicet, Domino Nucelleti, & S. Martii prope Carinulam quod testatum habemus in Charta Thef. Capuani A. MCCXXVII. in qua legitur: *Domini Aimonis de Aquino Militis de Capua filii Landonis Domini Terrae Nucelleti, & S. Marcizii in Calinio*. Aimoni filia fuit Odolina filia quondam Aimonis Aquini de Capua uxor Odonis de Braya, ut habetur in R. Siela A. MCCLXVI. lit. A. fol. 15. Itidem Petrus (al. Petrucius) qui ad A. MCCXLVII. cum Adolfo Marzano de Capua Aimonis genitoris sui creditore conventionem iniit, quaedam illi allodialia in pertinentiis *Suessae cedens, loco dicto Puczano, & Grypta*. Quenam ejus uxor fuerit, aut filius, desideratur. Thomam tamen illum fuisse suspicor, de quo Charta R. Cam. A. MCCXCIV. lit. A. fol. 125. a t. in ea habetur *Thomas fil. quondam Petrucii militis, & Carolus de Leonissa de Capua conventionem agunt cujusdam terrae sitae in Pellusa, loco qui dicitur Cellarium*. Imo A. MCCLXXIV. habetur: *Thomasius de Aquino de Capua miles, Dominus Castri S. Martini de Valle Caudina cum Thomasio de Ebulo de Capua, & aliis*

Et aliis in guerra Campaniae lit. B. fol. 135. & 181. De altero demum Aimone A. MCCCIX. scriptum invenitur (ex eodem fortasse ramo), quod die 18. April. simul cum Jacobo filio Monasterio S. Johannis Monialium bona quaedam adsignat pro dote Johanne ejus filiae, quae A. dehinc MCCCLXXXIV. Abbatissa eidem Monast. praefuit, ut ex publicis monumentis ibidem exstantibus. An idem ipse Aimone Aquinas fuerit, aut filius ejusdemmet nominis, aut ex alia Aquinorum Capuae linea, qui in Thraciae expeditionem sub Carolo II. Rege A. MCCLXXII. missus fuit, omnino ignoratur.

Supradescriptus igitur Jacobus Aimonis filius conjugem duxit Theodoram Galluccio filiam Riccardi nobilis viri de Capua, ex qua Thomam, Landulphum, Johannem, & Simonem filios habuit, itemque Thomasiam, seu Masellam, uxorem Johannis de Ursino de Neapoli, ut ex Charta Thef. Cap. A. MCCCL. & Monialium S. Mariae A. MCCCLII. Thomas (quum aliorum fratrum progeniem nullam invenerim) Berardum, & Franciscum genuit, matre prorsus mihi ignota. Berardo Julia de Capua Palenae Domina nupsit A. MCCCXCVIII. in ejusque matrimonialibus capitulis (quae Capuae adservantur) interfuere Comes Venafri, Comes Laureti, Dux Sueffae, Riccardus & Lisolus Caraccioli de Capua, Comes Palenae, & Johannes de Capua ejusdem sponsae patruus, Campani Dynastae. Ab iis filii geniti sunt Bartholomaeus, & Philippellus de Aquino, qui A. MCDXXXI. „ divisionem egerunt bonorum aliquot sibi remansorum „ in hereditate Johannis de Capua eorum patrum, quae „ erant in pertinentiis Garzani, Marzanisi, & S. Caesarii, ibique ipsi adpellantur nobiles, & egregii milites de Capua. Philippellus cum Domicella Magdalena de Aquino Belifandrae sorore conjugio copulatus est, quae Johannis Antonii filiae fuerunt; in quo, ut dixi, ramus hic dissectus est. Julia de Capua Neapolim secedens, Bartholomaeum primogenitum secum adduxit, cui Lisettam Barile uxorem dedit, sed sine filiis decesserunt. Philippellus

lus Capuae simul cum Thoma suo consobrino vitam egit, ut perhibent plura Theſ. Cap. & Monasteriorum monumenta Annorum MCDXLII. MCDXLIX. MCDLIII. & MCDLXVII. quo defunctus est, heredem creans Balthasarem filium, qui Capuae quoque mansit usque ad annum MD. (& praeclara ejus incolatus monumenta exstant), quo ex tempore Neapolim demigravit, patriae suae ab exercitu foederato Ducis Valentini sub Alexandro PP. VI. IX. Kal. August. MDI. commissum excidium, commiseratus, ibique vixit, bona Capuae possessa vendens, aut donans, ut ex publicis Scripturis A. MDXI. MDXVI. & MDXIX. in quibus adseritur: *Balthasar de Aquino; Philippelli filius de Neapoli*. Neque ex hac unica stirpe posteros alios ortos cognoscimus. Hinc facilis conjectura; quod aut caelebs, aut absque filiis Neapoli decessit.

Falsum igitur omnino est, quod Ammiratus Raynaldi familiam de Aquino Capuae extinctam adfirmat: quum perinde constet, & alios Capuae ramos extitisse, & in eadem urbe usque ad XVI. seculi exordium domicilium indubie habuisse. Haud secus Genealogistarum fuit hallucinatio, qui Aquinates Acerranos, Laureti, aut Cryptae sive de Crypta, aut Neapolitanos fuisse, aut Beneventanos dixerunt. Ii enim, qui Neapolim demigrarunt, Neapolitani vocitati; sicuti & alii de Crypta, qui Beneventum incolere, Beneventani sunt appellati, postquam Johanna de Aquila, in eadem tunc urbe degenti, matrimonio junctus fuit Cryptae Comes Aquinas, ut ex tabulis Cancell. Benev. notissimum est; sicuti & Tarentini, qui diu in eadem urbe domicilium fixere. Capuanae ipsi perpetuo civitatis originem ostentabant, ubi ejusdem familiae plurimorum nomina in Capuae Tabulariis inscribuntur, quorum utique genus, aut posteritas ignoratur. Aliquos tantummodo ex iis seligam, ne legentes fastidio afficiantur. Tafurus de Aquino memoratur A. MCCVII. Jo-nathas A. MCCXXVII. Nobilis Obriza de Aquino, relicta Jacobi de Adenulfo de Capua A. MCCXL. Abbas Stephanus de Aquino de Capua Custos, & Rector Ecclesiae

fiæ S. Stephani in Capua Veteri A. MCCXVI. Jacoba uxor Rainaldi Gallardi de Neap. A. MCCLXXXIII. Constantius filius quondam Riccardi de Aquino de Capua A. MCCXCIV. Landulfus, & Atenulfus de Aquino, dicti de Caserta A. MCCCXXII. Guilelmus filius Paldi de Aquino de Capua miles A. MCCCXXX. aliique pene innumeri; ex quibus haud dubitandum, quin ex Aquinaturn Capuanorum origine defluerint, ac illorum plerisque Capuam semper incoluerint, quod utique certum ex allatis a Peregrinio Campani privilegii verbis, quae fufius infra exponemus. Imo in uno Monialium S. Mariae Necrologio, Ecclesiaeque tot adsunt hujus familiae monumenta, ut vix ambigi possit, quin ii ex urbe illa exorti sint, ibique quamplurimi habuerint posterorum seriem. Adhuc ibi nobile sepulcrum cernitur Thomae II. Acerr. Com. a Gubitosa ejus filia exstructum, quae ejusdem Coenobii Monialis, indeque Abbatissa fuit, pauloque post defuncta Kal. Maii MCCXCIX. Ibi legitur:

- „ Nobilis hec mulier Acerrarum Comitis nata
 „ Fieri fecit opus hoc Gubitosa vocata
 „ Thomas secundi diceſſi de Aquino facundi
 „ Anno Dom. MCCLXXXI.
 „ Hoc opus fieri fecit Domina Gubitosa filia quon-
 „ dam Thomassii de Aquino II. Acerrarum Co-
 „ mitis.

C A P U T IV.

*De Aquinis Alveti, & de Crypta appellatis, deque
 iis, qui Beneventi fuerunt.*

QUum satis superque ostensum sit, Aquinorum ramum Acerrarum arcto consanguinitatis vinculo adjunctum cum primo illo stirpite, unde Landolfus Aquini Comes S. Thomae pater recta e linea processit ab Atenulfo Summucula hujus amplissima stirpis antesignano: quumque minutim expenderit, tam ipsos, quam Lau-

reti Comites, aliosque quamplurimos Capuae Aquinos eodem e sanguine fuisse procreatos, atque ab iis gentilitias domos, feuda, aliaque allodialia, sepulcra, facellaeque eadem in urbe continenti serie possessa; ibique aliquando cunctos, saepe ex iis nonnullos immoratos; reliquum est, ut de duobus aliis ramis (qui utique unus bifariam partitus dici poterit) nempe Comitum Alveti, & Cryptae sermonem instituamus, ac quoniam tempore sedem suam Capuae aliquando fixerint, quove deinde illinc transmigrarint: cum tamen comperit sit, cunctos ex eodem antiquorum Aquini Comitum stirpe propagatos; quod satis cumulate ab Ammirato, aliisque probatum est.

Aquinate Alveti Comites cognomen suum ab illius oppidi dominio accepisse, nemo est, qui ambigat. Primus qui Alveti cognomine proditur, Landulfus fuit, Pandolfi filius, qui patrem novit Landonem in VI. gradu rectâ lineâ ab Summucula descendentem. Landulfus igitur A. Aerae Christianae MCLX. Alveto dominabatur, ut ex Charta apud Ammiratum colligitur, in qua ipsi pignori dedit Atenolfo filio *partem illum sibi pertinentem Montis S. Johannis, paucis ante annis in excambium, ut dixi, acquiriti, pro pretio CC. unciarum auri, quae a Gregorio, & Aimone de Insula, Ostolinae, ejusdem Atenolfi conjugis, germanis, Landulfus ipse ejus pater in dotem accepit*. Hujus Landulfi mentio habetur in Charta Theof. Cap. A. MCLXII. in qua legitur: *Landulfus primus Alveti Comes ex Aquini Comitibus, Pandoni de Barro de Neapoli procuratori suo territorium in Calzo adsignavit pro serviciis sibi, & domui suae praestitis*. Ammiratus Landulfi de Alveto filios Atenolfum tantummodo, & Andream adnotavit, & ab ipso Riccardus reticetur, qui A. MCLXXXVII. (ut habet Marra fol. 39.) in feudum tenere dicitur a Riccardo de Aquila Fundorum Comite oppidum *Tortini*; hinc pro eo duos equites, & quatuor pedites Regi Guilelmo II. (*Bono nuncupato*) dedit pro expeditione Terrae Sanctae, Alia ejusdem anni Charta Capuae

puae adservata, de eodem Riccardo Landulfi Alveti Comititis filio agit, qui simul cum Umberto de Presenzano & Meolo de Castronovo emtioni interfunt Capuae peractae Feudorum Briani, & Brianelli a milite Taffuro de Aquino ejusdem civitatis a Coluccio de Surrento milite de Capua, atque armatorum hominum conducterio. Quod vero in Charta illa ab Ammirato producta duorum solummodo fratrum, non etiam Riccardi mentio fiat, eam ob rem accidisse fatendum est, quod aut Riccardus ipse nondum natus fuerat, aut alio quidem profectus. Atenolfus Andreae germani filio dono dedit, quod ad se ex paterna in Alvetum portione spectabat, Campulum nempe & Montem S. Johannis. Ex Landulfo hoc Comites Cryptae (vulgo *Mainardae*) dimanarunt; quod sane oppidum ante annum MCCXXIX. adquiri debuerat, quum illius aevi Scriptores tradant, Landulfum de Alveto ab Imp. Federico petiisse, ut seipsum, atque oppidum Cryptae cum adnexis feudis e servitute, ac tributo Comitatus Gesualdi eximere dignaretur, suoque sub patrocinio recipere; cui petitioni benigne Augustus Barlettiae degens, annuit. Hujus Landulfi frater Atenolfus A. MCCXXXI. quum quod ad successionem Montis S. Johannis, Canneti, & Strangulagalli aliquando contenderet, discordia amicorum consilio statim fuit composita. Atenolfi hujus progenie, quae latuit Ammirato, ipse tamen reperi, scil. *Rugerium filium Atenulfi de Alveto, qui die 29. Decembr. MCCXLVII. pretium cujusdam feudi solvit Andrae de Crypta suo consanguineo, qui fuerat Landulfi Comititis filius*. Rugerio natus est Aloysius, cujus exstat memoria A. MCC-LXIII., quo nomen quoque Sichelgardae Pandonae ejus matris legitur, & Gualterii alterius filii, qui A. MCC-LXXXI. Campaniae Justitiario cum aliis Terrae Laboris Baronibus praesentari debebat, ut in Regesto R. Sicl. lit. A. fol. 107. Neque post hos de Alveto, seu de Crypta germanos aliam Atenulfi de Alveto progeniem invenire potui. Capuae sedem fixisse suspicor post jam dictam divisionem cum fratre Landulfo, Cryptae Comitem. In
Ne.

Necrologio tamen Monast. S. Johannis Capuae adscripta legitur: *Domna Rita de Aquino dicta de Crypta A. MCCCXCVII.* Alibi memoratur *Jacobellus de Aquino dictus de Crypta ad A. MCCCXCIX.* Et postremo: *Salvator, & Cubellus de Crypta de Capua A. MCDIII.* Verum si dubiis in rebus aliquando divinandum, non abs re conijcere licet, Aloysium illum de Alveto Capuanum; de quo meminit Charta A. MCCCLXXXIV. ex hoc Atenulfi surculo propagatum, in quo innovari fortasse poterat (ut mos erat) idem Leoisii nomen, quo Rogerii olim filius adpellabatur; alter etiam *Clericus Leoisius de Alveto de Capua A. MCDXXI.* *Thius nobilis mulieris Johannellae de Patritio &c. donat eidem suae nepoti domos &c.* Atque in hoc Leoisio ramum Aquinorum de Alveto, sive de Crypta Capuae excisum fuisse opinari licet circa A. MCDXXIV. In altera enim Charta Monast. Fratrum S. Augustini Capuae legitur: Die 27. Novembris A. MCDXXXV. *Nobilis mulier Domna Johannella de Patritio de Capua neptis; & heres legitima quondam Leoisii de Alveto &c.* Leoisius hic patrem habuit Johannem de Alveto militem de Capua, cujus relicta uxor N. Gerarda iterum Nicolao de Antignano ejusdem urbis nupsit. Neque alii hujus generis viri inter multos tunc temporis Capuae feudatarios Cives defecere, qui Imperatorem sequi tenebantur in Thraciae expeditione A. MCCLXXII. dum in eorum serie inscribuntur: *Petrus de Alveto de Capua, & Nicolaus de Crypta miles de Capua,* de quibus nihil certi adhuc novimus; nec qui, vel cujus filii fuerint.

At ad Landulfum II. Cryptae Comitem sermo redeat: Tres ipse genuit filios, Andream, Thomam, & Atenulfum: Primogenitus, natique minimus bonis omnibus se abdicarunt, quae ad se in Terra Beneventana, Aquini, Alveti, in Monte S. Johannis, aliisque in locis spectabant, undique Thomae cesserunt. Quibus feudis abunde locupletatus Lucas ejusdem Thomae filius A. MCCLXXXIII. (si Marrae in Famil. Hist. habenda fides) Juliam de Marra Rissonis

ſonis filiam ſibi deſpondit . Hujus Lucae filius ; aut forte
 nepos fuit Landulfus , qui A. MCCCXXXII. Cryptae domi-
 nabatur , obiitque A. MCCCXXXIV. & heredem Ni-
 colaum filium ſuum reliquit , qui quum Johanna Regi-
 nae ſumma quidem fide inſerviſſet , permulta ab eadem
 feuda conſecutus eſt . Ex priori conjuge Catharina de Ca-
 branis Ebuli Comitum , magnique Regni Senecaſcalli filia Fran-
 ciſcum (al. Checcum) Antonium , & Donatum procrea-
 vit : ex altera Roſa Criſpana Robertus natus eſt . Fran-
 ciſcus genitori praemoritur : Donatus Beneventi Archie-
 piſcopus eligitur ; eaque de cauſa nepotes in eandem ur-
 bem domicilium tranſtulere , quo etiam Aquini de Cry-
 pta alia in Terra Beneventana bona poſſidebant . Hinc
 apud Beneventanos Hiſtoricos , nuperosque quosdam Scri-
 ptores error irrepiſit , ut Aquinos ab origine Beneventi
 fuiſſe adfirmarent , quod caſu accidit , ut ibi ſedem fige-
 rent . Antonius uxorem duxit Robertam Cajetanam e
 Fundorum Comitibus , cujus meminerunt Chartae Theſ.
 Cap. A. MCCCXCIII. in quibus dicitur : *Robertella Gay-
 tana uxor Antonelli de Aquino diſti de Grypta de Capua
 filia Goffridi Comitum &c.* Et in alia A. MCCCXCIV.
 „ in qua ut filiorum tutrix Leonardo Saraceno Capuae
 „ militi 50. uncias a viro ſuo debitas ſolvit . His filii Ni-
 colaus , & Matthaenus nati ſunt . Matthaenus quinque ex
 Francisca de Sanframundo filios ſuſcepit , nempe Ladis-
 laum , Antonium , Nicolaum , Johannem Carolum , &
 Francisum . Ladislao Cryptae Comitatus obtigit , qui
 multos filios progenuit , ut adnotavit Ammiratus . De ho-
 rum poſteris nihil ad nos pertinet , ut de iis mentionem
 aliquam faciamus , quum poſt A. MCDL. nulla prorsus
 hujus familiae exſtent Capuae monumenta , ut diximus .
 Nec diu deinceps Aquinatum de Crypta ramus , qui Be-
 neventi , ac Neapoli virebat , prorsus exaruit exeunte pe-
 ne hoc XV. ſeculo , ut omnes teſtantur .

Ex iis igitur , quae breviter ſunt diſputata , jam ſatis
 patet , Aquinos ſive Alveti , ſive de Crypta cognomi-
 natos , originem ſuam e Capua duxiſſe , ibique conti-
 nen-

nenter habitasse; licet ex iis quidam vel Beneventi, vel Neapoli apud Reges aliquando federint.

C A P U T V.

De Aquinorum Ramis Castilionis, & Belcastri in Calabria.

Quod ad Aquinatum profecto Castilionis, ac Belcastri ramos attinet, facilis quidem conjectura est, illos ob novorum feudorum comparisonem e Capua, Neapoli, aut Benevento excisos, & in Calabriam illatos floruisse. Nam sicuti ii, qui Capuae domicilium fixerant, nihil dubii est, quin arctissimo necessitudinis vinculo cum Acerrarum, Aquini, Laureti, atque Cryptae Aquinensibus Comitibus fuerint conjuncti; (quamvis illi multoties ob munera, dignitatesque susceptas alio commigrarint) licet ex antiquis Capuae Chartis monumentum nullum nobis de hac in Calabriam Aquinensium commigratione praestetur, praeter illud Ann. MCCCIX. Cap. Theaur. lit. Q. n. 22. quod Capuae adservatur, temporis edacitate pene consumtum; tamen ut Aquinae familiae in Calabriam translationem sustineamus, a conjectura non abhorret. At quoniam ramusculi isti vel ab Acerranis Comitibus, vel ab iis, qui Capuam incolebant, ubi eorum bona, gentilitia sacella, sepulcraque obtinebant, perinde ac alii succreverint; ipsi quoque Campani ex origine sua cognominandi sint, non autem Calabri, nisi fortuito ob feuda, ac munerum partas dignitates. Prodiisse tamen (ut Aceti, Sirleti, aliorumque hujus furfuris Brutiorum Scriptorum sententiam non improbemus) e Consentia Citerioris Calabriae principe urbe Aquinos quosdam, qui adhuc in iisdem Provinciis existunt, aut alio illinc transmigraverint, nullo pacto inficio. At quae vera sunt, minime rejicenda puto, licet inviti accipiant, & oculo irretorto ipsi aspiciant. Arma & ipsi nobis nolentibus praebuere: Et veritas Historico non insimulanda, aut retegenda est, sed

sed inquirenda potius atque adprobanda ; cum aequum sit , aut illam silentio praeterire , aut mendacibus fucis medicari . Aquinos hosce nuperos Calabriae , non ex Aquini Comitibus , aut quibuscumque eorum virgulis prodiisse satis compertum est ; sed ex Agulinis Consentiae , qui in Aquinos permixti ipsi cognomen suum iis inferuere , qui ad suam utique nobilitatem divitias cumulantes hanc Neo-Aquinorum familiam extollere conati sunt . Quae quidem fuscæ , clarissimeque probant veteres Calabriae Chartae , & Neapoli monumenta adservata , ut & Calabri quidam Scriptores , qui MSS. adhuc delite-
scunt .

Verum ad propositum argumentum orationem nostram convertamus . Ammiratus igitur , qui multum industriae , ac laboris ad hujus praeclarissimae familiae genus denudandum infumit , quum horum ramusculorum Castilionis , & Belcastri praecipuam partem contingat , in eorum initiis constituendis anceps iudicii haeret . Putat nihilominus , Castilionis ramum primo in Calabrias inventum fuisse . At non consonat Campanilis , qui multo ante Belcastrum concessum adfirmat , scil. A. MCCXCIII. a Carolo Rege Roberti Calabriae Ducis patre , qui ob merita Atenulfi in Calabriae praelio trucidati , Thomae de Aquino germanum suum Belcastri Comitatu munificentissime donavit ; sicuti legitur in Tabulario Reg. Cam. ad A. MCCXCII. lit. A. fol. 115. Ait vero cit. Campanilis , Belcastrum Atenulfo Thomae filio Ann. MCCC-VI. primum a Rege Carolo II. dono datum , a quo Eques etiam , ac Familiaris filii sui Roberti Calabriae Ducis fuit inauguratus , annua illi pensione constituta 40. unciarum in Salina quadam Vallis Cratis prope Consentiam una cum oppido Castilionis , ad Regalem Curiam devoluto ob mortem Guilelmi Castilionaei , qui sine heredibus decesserat . Quod ut aptius comprobetur , in Tabulario Reg. Cam. lit. A. fol. 38. legimus , Atenolfum de Aquino familiarem Roberti Ducis Caroli Regis Neap. Primogeniti ex causa contracti matrimonii cum Tjolda filia

*Andreae de Monteflascone militis constituit illi dotarium uxori super Castro Castilionis in Valle Cratis eidem concesso : de quo feudo assensum petit ; qui statim a Rege impartitus est . Hinc est quod Castilionis concessio annum quidem MCCCVI. praecedere oportuit ; quin etiam A. MCCCIV. ut ex supraenunciato monumento compertum est . At ex alia Charta ejusdem Tabul. R. Cam. legimus , A. MCCXCII. fasc. 12. fol. 120. a t. (quae Scriptorum nostrorum oculos forte fugerat) parum ante MCCXC. Aquini familiam Castilione , & Belcastro potitam fuisse : quum in eo ita adseratur : *Atenolfus de Aquino tenet Castrum Castilionis in feudum novum ; & Comes Belcastri tenet Civitatem ipsam de novo feudo , & Baroniam Barbari cum Casalibus , & alias Terras .**

Atenolfus hic (pergit Ammiratus) ob virtutem suam , ac merita , quibus effulsit A. MCCCVIII. Justitiarum munere in citeriori Calabria decoratus est . Cum igitur quod ab hujus Cl. Scriptoris testimonio discimus , verissime sit tenendum , facili conjectura adsequemur , quinam Aquinensium primus Castilionem obtinuerit , & quo ramo educus . In Charta quippe illa superius Cap. II. allata , ubi de Acerrarum rami extinctione differuimus , illiusque lineae Comites fuisse , ab aliis aliquandiu distinctos , assumpto cognomine *Aquinorum de Acerra* , inter ejusmodi generis primos adnotari dicitur *Margarita de Aquino dicta de Acerra Thomasi militis de Capua filia , relicta quondam Riccardi de Gallucio nob. viri de Capua . Ibi explicatur tutelae filiorum suorum abdicatio a Marino de Gallucio eorum patruo , atque Atenolfo de Aquino avunculo susceptae . Marinus idem praesens adfuit , at pro Atenolfo Calabriae Justitiarum Domino , & S. Donati , ac Regis Familiaris intervenit Abbas Johannes de Olibano Canonicus Capuanae Eccl. ejusdem Atenolfi Margaritae germani procurator ad assensum praestandum , quemadmodum Rex ipse praescripserat , atque expresse disposuerat , ut ab pupillorum matre tutela exerceretur : quod nec ipse Atenolfus absens , neque*

nèque Marinus, qui *jussu Regis Romam, indeque Florentiam proficisci debebat, exercere poterant*. Id postrid. Id. Octobris A. MCCCIX. peractum. Clare igitur ex hac Charta, quae in Capsa Mon. S. Johan. Cap. sign. n. 3. custoditur, Castilionis ramum ex Acerrano processisse colligitur; atque Thomam illum Margaritae atque Atenulfi parentem, eundem fuisse oportuit, qui Atenulfi filius postremi Acerrarum Comitis fuit, ac defectionis ejusdem Patris causa, secum a Regno Neap. aufugit, & aliquando post ex speciali Regis indulgentia regressum obtinuit; hinc Capuam tunc temporis se recepit cum aliis simul ejusdem cognationis, qui ibi sub Acerrarum cognomine sunt demorati. Qua de re utique exploratum id esset; quod olim Ammiratus in dubium revocaverat, Atenulsum nempe I. Castilionaeum Thomae filium fuisse, cujus Atenulfus alter ejus filius postremus Acerrarum Comes.

Huic Atenulfo de Castilione Thomas filius natus est, qui ad A. MCCCLVII. legitur: *Regius, & Reginalis Cambellanus, Consiliarius, & Familiaris*: cujus (ni fallor) Johanna de Capua uxor censenda est, magni Altavillae Comitissae soror, ut habetur in Charta quadam A. MCCCLI. in Tabular. Regalis Domus B. V. Annuntiatae urbis Averfae. Ex ipsis ortus est Jacobus: e quo filii Angelus, & Raynaldus progeniti. Angeli progenies producta; cujus posteritatem Aquini alii, sive Agulini Consuetudinae per Castilionaeam quandam feminam domus, ac familiae superstitem, & heredem superiori saeculo propagatam fuisse, non ignoramus. At ad Belcastri Comites describendos accedamus.

Thomam primum Belcastri Comitem fuisse penè omnes conveniunt Scriptores; quamvis de ejusdem inaugurationis tempore inter se minime consentiant, quum Campanilis id A. MCCXCIII. sub Carolo Rege; Ammiratus post Ann. MCCCXX. sub Rege Roberto accidisse adfirmant. Confusionem quidem gignit nominum similitudo, cum plures Aquinae familiae viros eodem nomine

nuncupatos scimus . Ex his multi *Thomasi* praecipue adpellationem adepti ; ac postquam primo Acerrarum Comiti *Thomasi* nomen inditum fuit , plures deinde eodem vocitatos nomine legimus . Post hunc quidem primus S. Thomas suo nomine generis sui splendorem adauxit ; quod & alii deinceps Acerrarum , Laureti , Alveti , aliorumque locorum Aquinenses Comites praestitere ; Hinc difficile omnino est , quinam ex una , vel altera prodierit linea , nisi divinatione aliquid assequi velimus . Itaque quo ex ramo Thomas hic I. Belcastri Comes primum originem duxerit , omnino ignoratur . Quod vero investigando consecuti sumus , illud profecto est , fruticem hunc a Thoma de Aquino , exeunte fere seculo XIII. prodiisse ; qui nec diu post , Anno scilicet MCCCLXXV. aruit , quum Belcastrum a Regina Johanna I. ob mortem sine heredibus Dominae de Belcastro , Urbs illa Henrico de Sanseverino concessa fuerit . Non improbanda tamen conjectura , Thomam hunc , qui Atenulfi filius appellatur in Charta Monast. S. Laurentii Cassin. Aversae A. MCCCXXXVIII. pene detrita (in qua legitur : *Thomas de Belcastro filius Atenulfi . . . qui a Roberto Rege Fundos mittebatur &c. protestatus est contra A. Abbatem , qui bona aliqua ejus quondam Patris in Gaudio , & Patria occupare temptaverat*) e linea Thomae I. Com. Acerrarum , & Pandulfi S. Thomae abavi , nepotis (sicuti nosces ex familiae stemmate) eductum fuisse ; & erui posse credo ex Charta quadam Tabularii Reg. Siculae Neap. A. MCCCXXV. relata in quodam Camilli Tutini MSS. Cod. qui in Biblioth. Brancaciana adservatur , ibique Thomas de Aquino suus filius Belcastri Comes , & Dominus feudi Silvaecandidae , Atenulfi nepos memoratur . Quam quidem conjecturam nemo facile contemnat , quippe quae rationi minime adversatur .

Verum Ferdinandus Marra in aliam sententiam discedit , ac Belcastri Comitatum figit ad A. MCCCIIIC. die 10. Junii Carolo II. Andegavensi Rege , Tarascone in Provincia immorante , cujus munificentia urbem illam
Tho.

Thomae de Aquino concessam constat, illuc etiam convenientibus Atenolfo Acerrano Comite, ac Bartholomaeo de Capua Regni Logotheta ex Reg. MCCCVII. B. fol. 227. a t. Thomas iste (subdit Marra) fuit filius Atenolfi, & germanus Landolfi parentis S. Thomae, atque Aimonis de Aquino, qui Capuam incolebat. At, salva pace Scriptoris, qui parum utique in suis Genealogicis Collectaneis diligentiae, & sedulitatis impendit, a veritate prorsus aberrat. Atenolfus enim penultimus Acerranorum Comes Comitatu jam dudum spoliatus fuerat. Nec Atenolfus hic germanus fuit Landolfi D. Thomae patris, neque item Aimonis, qui Capuae degebat. Imo Atenolfus jam dictus, Sanctoque cognatione propinquus extra Regnum obiit, Regi Neap. infensus hostis; unusque Thomas, aliique sui filii, ut diximus, ex praecipua Regis liberalitate in Regnum regressi sunt. Neque Atenolfus idem fuit germanus, sed consanguineus Landolfi S. Thomae parentis: neque Aymo ex Aquinatibus Acerranis, sed potius ex Aquini Comitum tertia stirpe, ut alibi innuimus. Verum ne Marrae sententiam omnino improbare videar, dici posse putarem, Atenulfum hunc, quem Acerrarum Comitem ipse adpellat, Atenolfi alterius filium fuisse, quemadmodum Thomas fuisse dicitur. Sed nunc nepos ipse, non autem frater Landolfi D. Thomae genitoris appellandus foret. Utcumque tamen sese res habeat, mendacii semper reus erit, aut saltem negligentiae citatus Marra, adfirmans, id accidisse A. MCCVIIC. Tarascone in Provincia Atenolfo Acerrae Comite praesente, quam diu Rex rebellem expulerat.

Hujus Thomae I. Belcastrii Comitis (qui Neapoli defunctus, & in sacello Aquinatum in Monast. S. Domini tumulatus est) nepos fuit *Christophorus Cambellanus*, & Regis familiaris, cujus monumentum exstat in dicto Tab. Reg. Sicl. lit. B. fol. 185. A. MCCCXXXVIII. in quo Regale legitur beneplacitum, eidem Thomae benigne impertitum, ut *bona sua feudalia inter filium suum Atenulfum & Christophorum, atque Thomasellum de Aquino*

quino ejusdem ex filio nepotes divideret.

Ex haecenus dictis indubie quidem censendum, quo- cumque Aquinates Belcastri, & Castilionis tempore, vel a quovis ipsorum ramo emerferint, semper post A. M. CCLXXIV. quo S. Thomas in caelos evolavit, feuda il- la obtinuisse fatendum erit. Quis inepti quidam Brutio- rum scioli credant S. Thomam Belcastri natum A. M. CCXXIV. quo tempore neque Calabriam fortasse ad- huc inviserant Aquinates; & Belcastri urbem alii Belca- strensi cognomine possidebant, a quibus in Aquinos trans- vectum? At hae commentitiae Calabrorum nugae, quae cachinnum sane movent aptius infra recoquentur.

C A P U T VI.

De D. Thomae Parentibus, Fratribus, ac Sororibus.

AQuinorum ramis ad vivum resectis, ac minutim quae ad illorum cognitionem pertinebant, distinctis; quo pacto in varias urbes, aut loca fuerint propagati, quae obtinuerint feuda, in procliyi est colligere, Landulfum D. Thomae patrem ex Aquini Comitum familia omnino ortum; ac sublata cum antiquissima stipite ejus depen- dentia, neque Acerrarum, neque Cryptae, aut Alveti, ne- que Laureti, aut Castilionis, sive Belcastri demum Co- mites sunt cum ipso confundendi. Nunc de ejusdem D. Thomae parentibus, germanis fratribus, ac sororibus orationem instituamus, ut quae in ejus vitae Actis ob- servantur, ad trutinam revocentur; ut quod Calabri Scriptorum falso prodidere, omnino explodatur.

Landulfus igitur ex Aquini Comitibus S. Thomae parens fuit, quod quidem inficiari nemo ausus est. Ma- jorem natu fratrem Raynaldum appellatum fuisse nemo itidem est, qui in dubium revocaverit. Natus est Lan- dulfus Anno circ. MCLXXVII. (Ric. a S. Germ. habet A. MCLIIIC.) Hic cum fratre suo Raynaldo in oppido Roccaesiccae se communierat, atque Imperialis Henri- ci Aug.

ci Aug. exercitus, Duce Odone Diopoldi Acerrarum Comititis fratre, obsidionem tamdiu sustinere, quoad mortuo in Sicilia Augusto, obsidio sublata fuit. Hinc ipsum adulta satis aetate tunc temporis, atque ad munera obeunda, praeliaque committenda idoneum valde fuisse colligimus. Idem Chronologus ad A. MCCX. & MCCXXIX. de eodem Landulfo verba facit, qui simul cum nepotibus suis Comitatum Aquinensem omni, qua par erat, diligentia ac sollicitudine tutatus est, ut hostes ultra fines suos numquam egredi ausi sint. De eo quoque Atinense Chronicon meminit, quod ea tempestate Atenolfus ex Aquini Comitibus cum filio Pandulfo in vivis agebat, uberrimaque monumenta a P. Abb. Gattula in Hist. Cass. edita exstant, e quibus ramorum varietas evincitur Dominorum de Arce, de Alveto, de Roccaficca, de Aquino; licet ex eademmet omnes gente processerint.

Dubitat tamen Marra, idemne Landulfus hic fuerit, qui juxta Juvenacii Diarium, jam a Muratorio editum, ad extremam pene desolationem a Conrado Imp. A. MCCLI. adductus fuerit; ac biennio post Neapoli cum Innocentio PP. IV. diversatus, cui Cassin. Abbas perinde, ac alii sui consanguinei usque a Federici Aug. aetate favebant. At parcat precor heic etiam Cl. Scriptor. Quis fieri potuit, ut Landulfus hic S. Thomae pater fuerit, quum ille ante ann. MCCXXXIX. dies suos morte compleisset, quo tempore Religionem Fratrum Praedicatorum S. Thomas ingressus est? A conjectura tamen non absolum puto, hunc Marrae Landulfum D. Thomae germanum fuisse, Summi etiam Pontificis fautorem, quemadmodum pater, & alii fuerant sub Federico Aug. Quamvis ex ipsamet Aquini progenie alii Augusto suffragati fuerint, ut evidenter ex pluribus Chartis ap. Gattulam loc. cit. ex Atinae Chronico, Ricc. Sang. aliisque. At neque in veteribus monumentis, neque in synchronis Scriptoribus, hunc Landulfum Sancti germanum uxortum unquam fuisse legimus. Id a me adnotatum rite putetis

tetis velim, ne Calabri Scriptores ex Landulfo hoc fortasse S. Thomae germano originem duxisse ramos vel Belcastri vel Castilionis in Calabria praesumant.

Verum a Cl. Brutiis mihi objici posset, quo pacto Landulfum hunc ex Aquini Comitibus patrem D. Thomae fuisse constet? Cur alium ab eo fuisse haud liceat affirmare, qui ex alio Aquinorum trunco eductus, idemque nomen sortitus talem filium genuerit? At quis unquam, nisi e Calabrorum grege nuperus Scriptor aliquis deneget? Nova quidem, quae vera sunt, procul dubio placent, secus fabulosa. Et quidem quis sine temeritatis nota negare ausit quod firmissimis argumentis constat? An non sola Canonizationis D. Thomae Acta sufficerent? Haec si cui legendi otium dabitur (uti mihi olim datum) in Tabul. Conv. S. Dom. Neap. , & in Actis SS. Bolland. To. I. mens. Martii die 7. sibi plane constare affirmabit. Testes ibi omnes unamini plenoque consensu ipsum ex Aquinensium Comitum sanguine, in eoque Comitatu ortum habuisse testantur, qui Angelicum Doctorem, ejus patriam, parentes, consanguineos, aliosque sibi conjunctos agnovere. Adde Scriptores omnes ejus aevi, qui Acta ejusdem descripsere; ii uno pene ore, e Landulfo Aquinatum Comitum consanguineo, eorumque in Comitatu illum natum adfirmant: uno duntaxat Barrio, sive Sirleto, excepto, postque hos ceterorum Calabrorum grex pecudum more gradientes in meridiana luce coecutiunt. At Barrii, Barrianorumque adfentatorum omnium pace, quinam Landulfus alter alius ab eo, quem pronuntiavimus, eo item tempore, dum is degebat, aperiant? Aquini quidem tum Comites, quorum memoria exstet, Atenulfus & Pandulfus erant, qui vel in Arce, vel Atinae morabantur. Aquini Comites etiam Lando, & Landenolfus, qui Alvetum incolebant. Thomas atque Atenulfus Acerrarum Comites ex Aquini Dynastis: Rainaldus, Aimon, Johannes, qui Capuae domicilium fixerant; nondum Asculi, Cryptae, Laureti, atque alij jam supra descripti Comites divisi fuerant. Qui
nam

nam igitur D. Thomae pater dicendus erit, nisi ex Aquini Comitibus Landulfus hic, qui unus hoc nomine vocitabatur, & Roccaesicae Castrum incolebat? At dum ipsi quid respondeant, Brutiosque Scriptores percontantur, ulterius nobis progredi liceat, & D. Thomae matrem, quaenam ea fuerit, investigemus.

Matrem S. Thomae Theodora nomine adpellatam fuisse omnes norunt. Eam Scipio Ammiratus & Theatenfis, sive Marforum Comitibus (eodem quippe progeniti sanguine) ortam credidit. At similiter Marra, Campanilis, Nicolinus, Peregrinus, Monachus, alique Ammirato adversantur, asserentes, filiam quandam Teani Comitum a Landulfo desponsatam: quod etiam confirmat P. Jac. Echardus Ord. Praedic. in vita hujus S. Doctoris praefixa editioni Operum S. Thomae Venetiis A. MDCCXLV. To. I., inquit, *Ex illustri ac praepotenti in Regno Siciliae Comitum Aquini gente originem duxit Thomas, Landulfum Aquini Comitum, Costorumque S. Johannis, & Rupissicae Dynastam, & hujus parvis nobilitatis conjugem Theodoram e Comitibus Teanensibus oriendam parentes habuit.* Sed nec fortasse Ammiratus ex proposito erravit; at e veteribus MSS. monumentis ea quae reperit, transcribens, deceptus est, Comitatum Theatensem cum Teanensi confundens. Nemo quidem inficiabitur (quae & Ammirato latere nequiverant) Marforum Comites, suosque consanguineos ab Aquini Comitibus eo temporis dissidere, quod in Chronologis Cassinensibus, Atinensi, & Sangermanensi passim occurrit. Aquinenses vero Dynastae, ac Teanenses, qui ambo e Campanorum Principum sanguine ortum ducebant, foederis, & concordiae nodis conjuncti erant; ideoque verosimiliter tenendum, hacce ex stirpe Theodoram, non ex Marforum sanguine prodiisse. Animadvertendum heic etiam, quod ad Ludunense Concilium S. Thomas profectus A. MCCLXXIV. mortisque suae jam praenuncius, e consanguineis suis Neapoli, & Capuae degentibus discedens, neutiquam expeditiore, vulgarique via Romam versus

iter arripuit, sed Teanum prius abiit, ut ibi vale propinquis suis diceret, postea Fundos eadem de causa declinavit, ac tandem Magentiam oppidum se contulit; ut ibi neptem suam Franciscam de Aquino inviseret, conjugem Annibaldi de Ceccano illius oppidi, aliorumque Domini (ut legitur in *Regesto Caroli Regis A. MCC. LXXII. lit. B. fol. 170. Nobilis mulier Francisca de Aquino uxor Annibaldi de Ceccano neptis venerabilis viri P. Thomae de Aquino Ord. Praed.*) ibique quum stomachi languoribus, quibus diu afficiebatur, nimium cruciaretur, diem sibi ultimum propinquate sensit. Id ex virulenta quadam potione sibi propinata accidisse quidam addubitant. Quod exploratum profecto est, D. Thomam paucos ibi dies immoratum, ad Sinibaldum de Ceccano neptis suae avunculum Monasterii Fossanovae Cisterciensium profectum fuisse, in eoque Coenobio Nonis Martiis, Ann. MCCLXXIV. ad Coelorum Regnum avolasse. Quare verisimillimum prorsus putandum est, Angelicum Doctorem, mortis suae praescium Teanum, Fundos, Magentiam perrexisse, ut vale consanguineis dicto, aeternae salutis monita ad singulare suae caritatis argumentum iis postremo relinqueret. Neque amor idem cum ad Marfos, aut Theatenses, vel Sangrinos, aliosque ejusdem familiae viros visendos impulit, quos sibi conjunctos non habebat.

At vel e Teanensibus, vel e Theatensibus Comitibus Theodora D. Thomae parens prodierit, illam ex Caracciola familia, ut ineptissime aliqui fabulati sunt, ortam fuisse, neutiquam credendum est; neque Calabram fuisse, ut Scriptores aliqui Brutiorum Provinciae somniant. Haec siquidem in Actis Canonizationis legenda erant, in quibus neque de Caracciola, neque de Calabra omnino familia verbum ullum. Imo Theodoram hanc e Campaniae nostrae Dynastis progenitam, non autem Aprutinam, aut Calabram memorant: illuc fortasse ductam, ut S. Thomam Calabriae incolam pareret, quod Calabri extorquere vel ab invitis exoptarent, Acta ejus vitae, quae,

quæso, evolvant, & omnis ambigendi locus deerit. Ibi
 Theodorum in Castro Roccaesicæ prægnantem cognos-
 cent, quæ Solitarium quemdam convénit, ut nascituræ
 sobolis indicium aliquod sibi præberet; eumque (ut cre-
 ditur) divino afflatum numine, Divi Thomæ ortum præ-
 sagiisse; qui Ordini Prædicatorum aliquando nomen da-
 ret, & scientiarum splendore omnium præfulgeret. Na-
 tus itaque est, & Baptismi aqua renatus in Castro Roc-
 caesicæ Comitatus Aquinensis; aedæque illa; in qua
 ortus est, Deo facta dedicata, atque hætenus communi
 omnium venerationi patet: quod ibi is adhuc puer, de-
 cidente fulmine, incenso cubiculo, incolumis evaserit; quo
 tanti viri virtus ad Ecclesiæ emolumentum coelitus ser-
 vati aperiretur. Hæc omnia in Castro Roccaesicæ con-
 tingere; nec excogitari quidem poterit, si natus in Ca-
 labria fuisset S. Thomas, hæc, ipso adhuc lactente, in
 Campania accidere potuisse. Insuper vix quinquennis a
 parentibus Landulfo Sinibaldo ejus avunculo Cass. Ab-
 bati oblati, ut sub ejus disciplina instrueretur, diu in-
 ter Monachos illos versatus est. Ex quo aliqui S. Tho-
 mam Cassinensem Monachum crediderunt, quod a verita-
 te profecto abhorret. Is enim ibi summummodo alumnus,
 & convictor, non aptus Monachus (licet Monachi habi-
 tum detulerit) censendus est. Ibi itaque primæ Gram-
 maticæ, & humanarum literarum rudimenta addidi-
 cit; tum cognito pueri ingenio ad Philosophicas, Theo-
 logicasque disciplinas comparandas Petro de Ibernia,
 & Martino de Neapoli Cassinensibus Neapoli traditis
 est. Quid igitur est, ut Thomam Calabriae natum
 credamus, & Cassinum a parentibus missum, ibi morum
 disciplina, ac scientiis imbuendum? Non deerant profe-
 cto in ea Provincia alia vel Cassinensium, vel Basiliano-
 rum, vel Cisterciensium, a quibus tum humanæ; cum
 divinæ literæ comparari poterant, illustria Coenobia in
 Regione, inquam, illa, in qua, ex Barrii sententia, *illu-
 strior tota Italia est, demto Latio, quod ibi Roma sit.*
 Sed quæ primum Calabro Geographo ignota erant, nunc

plane perspecta confiteatur, & obmutescat: Ulterius interim properemus.

Duos se natu majores germanos habuit Thomas; Raynaldum scilicet, atque Landulfum, qui quum pro Apostolicae Sedis defensione in Hetruria ad Aquaependentis oppidum militiae incumberent, fratrem Thomam ibi, jam in Praedicatorum Ordinem cooptatum, retinentes in Castrum S. Johannis, vel Roccaesiccae, genitrice etiam annuente, in custodiam detrusere, in quo ad biennium fere detentus, sororem Mariam (al. Maroctam) a seculi pompa avocavit, quae in Virginum postea Monasterio Capuae castitatem Deo illibatam servavit. Ibi etiam ejus pudicitiam ab impudenti muliere exagitata, nobilem de ea triumphum retulit; quo sibi ab Angelis sibi constringi lumbos visus, in posterum incontinentiae labe fuit omnino servatus. At ad Barrium, & Calabros regrediamur. Si D. Thomae genitrix, sorores, alique de familia Belcastrum tunc incolebant, ut gratis afferitis, cur in S. Johannis, vel Roccaesiccae Castrum illum incluserunt, secus in Arce Belcastri, ut arctius custodirent? At reponent fortasse Calabri, Arcem Belcastri adamussim Roccaesiccam adpellari, aut S. Johannis Castrum, soli Brutiorum Geographo notum, quodque alii *valde rudes Geographi* ignoraverunt. At nugantur. Raynaldus natu major, qui in manus Frederici Imp. Sanctae Sedis perfidi hostis inciderat, in carcerem detrusus fuit, aerumnisque confectus occubuit, ita ut fere Martyrem praedicent S. Vincentius Ferrerius, & S. Antoninus Archiep. Flor. Hist. Part. III. tit. 23. c. 7. apud Prierium (a) alioque: *quia mors ei illata sub tyrannide Frederici Imperatoris fuit eidem ad martyrium deputata propter causam Ecclesiae, quam defendit, & patientiam, quam habuit in tormento.* Fuitne conjugatus Raynaldus, dubitant Historici. Crederem profecto uxorem habuisse (cujus nomen, familiamque desideramus), & Franciscam
illam

(a) Part. 1. c. Eucharistia n. 4. Prierius.

illam de Aquino Ceccani Dominam, quam supra memoravimus, ejusdem fuisse filiam, ut alii quoque Scriptores affirmarunt. Landulfus quidem caelebs defunctus est, quem Fridericus etiam infectatus est, quod a se abalienatus, pro Pontifice militasset. Quare Aquinum, ejusque Comitatus ab Augusto eversus est; nec diu post civitas illa veniam impetravit ex praecipua Caesaris indulgentia, ut habetur in Epist. Petri de Vineis To. II. Hic etiam obiter advertendum, errasse quosdam Auctores, Landulfum hunc primogenitum existimantes, non vero Raynaldum: quod quidem evincitur ex Charta Thef. Cap. A. MCCXL. in qua legitur: *Rainaldus de Aquino Comes filii quondam Landulfi Comitis de Aquino; necnon Landulfus germanus frater dicti Rainaldi . . . pro asssecuratione dotarii Adelasiae sororis &c.* & ex altera Monasterii Monial. S. Mariae A. MCCXXXIV. in qua memorantur: *Landulfus Pater, Reginaldus, & Landulfus filii dicti Landulfi Comites Aquinenses &c.*

Sorores S. Thomae etiamnum ab omnibus fere Scriptoribus, tres tantummodo enumerantur, Maroëta nempe, Theodora, atque Maria (al. Maruccia). Quartae Adelasiae, praeter Marram, (quamvis etiam obscure) ex Auctoribus nemo mentionem facit, qui aut hujus familiae, aut S. Thomae Acta describere. Nodum solvit Charta Thef. Cap. quam nuper adduximus, in qua aperitissime de dote Adelasiae (quae inter sorores primogenita) differitur: ibique soror adpellatur Raynaldi, & Landulfi filii quondam Landulfi Comitis Aquinatis. Nuptui tradita fuerat, vivente genitore, Rogerio de Aquila Fundorum Comiti ante A. MCCXXXIX. Occubuit, dum in vivis agebat S. Thomas, nec diu Adelasiae supervixit vir ejus Rogerus, qui obiens ipsi D. Thomae in testamento mandavit, ut suae voluntatis vota perficienda curaret. Qua de causa multoties se Capuam contulit (quod ibi Regia aderat Curia) ut testatur Barthol. de Capua in praecitatis Canonizationis Actis, & in Charta R. Sicl. Neap. A. MCCLX. lit. A. fol. 113. in qua legitur:

Fra-

Frater Thomafius de Aquino Ord. Praedic. dilectus ; & amicus Regius institutus exsecutor testamenti quondam Rogerii de Aquila Comitis Fundorum &c. Altera foror Maroëta fuit, quae in Monasterio S. Mariae urbis Capuae S. Benedicti Regulam professa est A. circ. MCCXLII. fratre hortante ; & eidem Coenobio praefuit Abbatiffa, ut ex Monasterii Necrologio, A. MCCLVII. & MCCLVIII. ibique sanctiffime vitam agens meritis cumulata ad sponsum evolavit, ejusque sepulcrum post veteris Ecclesiae ruinam A. MCCCLXXXIII. communi infortunio perditum, vix traditione servatur in Monialium Regefto. Tertia ejusdem foror Theodora conjugio copulata est Roggerio Sanfeverino Marsici Comiti, patri Thomae illius ; qui Salerni cum ejus genitrice Theodora sepultus est in Sacello a se extructo, in quo brachium D. Thomae, a Monachis pridem Foffaenovae sibi concessum, deposuit, Monasterio Fratrum Praed. Sacelloque in eadem Ecclesia posito. Ultima natu Soror Maruccia, sive Mariuccia fuit, quam in matrimonium collocarunt cum Torani, & Marani in Samnio Domino, de quo apud Ammiratum, aliofque Genealogiftas existant monumenta.

Age nunc ad noftrorum adversariorum proterviam conterendam redeamus. Ex hujusmodi S. Thomae fororibus nullam alicui familiae, quae tum in Calabria florebat, collocatam, neque Maroëtam illustre quodpiam illius Regionis Coenobium (ubi multa fortasse exstabant) ingressam legimus, ut ibi Deo dicatam virginitatem custodiret. Cur igitur Calabriae Aquinenses, ut Barrius, ejusque Scholiffaefes somniarunt ; e Belcastro forores suas Capuam, vel in ejus Principatum transmissas vellent (Regionem profecto proculdubio diffitam, & sibi fortasse minime conspectam, vel ob coeli inclementiam inamabilem, aut saltem intervallo ipso satis incommodam!) quae tam a se diffitae suis obstitiffent commodis? Si Capuae, Aquini, ac in aliis Campaniae locis Aquinatum familia vigeat, quod certiffimum quidem est, ibi forores nubendas curarunt germani ; quo eorum decus, amplitudo, opes
con-

conjugiis vicinorum sibi Dynastarum auferentur, suisque ita commodis, atque utilitati consulere. Quorsum ergo Calabri cum Aquinis D. Thomae, Belcastrenses immiscent, qui seculo XIII. *Dei manebant alta mente repositi?*

Ac ut argumentum aliquod etiam, quod a verosimili non abhorreat, in medium adducatur, illud profecto est, quod a Patriae amore usurpare licet. Amor quidem Patriae nobis natura insitus animum ad eam honoribus, beneficiisque afficiendam impellit; hinc Ovidius:

*Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non finit esse sui.*

Belcastri natum D. Thomam Barrius obstinato adserit. Anne ingratum colonum, & suae Patriae immemorem omnino putas, Barri? Ibi ortum Angelicum Doctorem praedicas, qui sibi nunquam animum induxerit, ut suos aliquando inviseret, Monasterium aliquod exstrueret, aut aliquod pietatis argumentum ibi relinqueret. At non ita in Campaniae urbibus factum legimus. Saepe Capuam, Teanum aliquando, Fundos, S. Germanum, Aquinum, Neapolim frequenter adiit. In *Casinen*si urbe a Bernardo Abbate LIX. D. Thoma exorante, Fratibus Praedicatorum Monasterium exstrui concessum fuit: quod ejus precibus Cassinenses annuerint, qui ab iisdem optimam educationem, virtutum exempla, scientiarumque cognitionem ebiberit. Idem in Capuam amoris specimen praebuit. Monasterium ibi exaedificandum voluit, quod licet, impendente morte, non confecerit, paulo post ejus obitum tamen ob tanti viri pietatem, sorori, familiaeque (quippe quae ex ea urbe originem trahebat) debitum officium Campani cives absolvendum curarunt. Qui poterunt Calabri amorem aliquem vel levissimum S. Thomae nobis ostendere, ut hoc pacto evinci quoquomodo possit, illum in Calabria ortum habuisse? Monasterium Fratrum istius Ordinis praeserunt; sed quando idem constructum? Anno circiter MCDXX. nempe post seculum,
& am.

& amplius , quo S. Germanum , & Capuam urbes Fratres Ordinis incolebant , sacras D. Thomae reliquias jam adservabant, Patronumque honorifice extollebant . Imo jam & Salernum illius Ordinis Fratres, sororis cura studioque, inveci erant, quod gratum Fratri suo fore crederet. *Obmutescant igitur, Barrii ipsius verba usurpare liceat, & dixitum ori anponant maligni obtrectatores, & mentiri desinant.* *Magna enim, inquit Seneca, est vis veritatis, quae contra omnium ingenia, calliditatem, solertiam, & contra ficta, insidias hominum facile per seipsa defendit.*

C A P U T VII.

De vera S. Thomae Patria tum quoad nativitatem, tum familiae suae originem.

Supervacaneum fortasse plerisque videbitur , de D. Thomae patria , ac origine aliquid addere , cum ex dictis satis superque Lectori compertum sit , illum ex Aquini Comitum sanguine ortum . At nequid omnino Catalabris desit , quo eorum error , ac pertinacia funditus refellatur , silentio haud praetercundum existimo , quod de hujus S. Doctoris patria , ac origine peculiariter differendum videtur .

Et si triplici ratione , ex Jurisconsultorum sententia , alicujus loci quis Civis dicatur ; vel fortuito scilicet ortu , quem is alicubi sortitur ; vel ex majorum suorum origine ; vel ex diuturna demum mora , aut domicilio , quo quisque in aliquo loco immoratur ex legum municipalium praescripto , & consuetudine ; re tamen vera communi omnium consensu receptum est , illum vere alicujus loci Civem universim dici , in quo in lucem editur , & sacro Baptismo abluitur , ac per longum temporis intervallum illic inhabitet , licet aliquando alio immigraverit . *Habitatores enim, qui in aliquo loco domicilium condaxere, incolae, seu cives ad tempus appellantur, ut docet* Glos.

Glossa in L. Cives in fin. Cod. de Incol. apud Nicol. Boërium Decif. 13. num. 51. Ibi Ictus egregie sustinet, *proprie civem dicendum originarium, secus qui ortum obiter in aliquo loco duxerit: Originarius non dicitur quis loci, in quo natus est transeundo, ut dicunt Doctores in textu L. cives Cod. de Incol. & num. deinde 53.* filium ibi in lucem editum, ubi nec moram, nec domicilium mater figere exoptasset, originis illum majorum suorum jus, si-ve civile munus retinere contendit. Consonat Card. de Luca qui in Mantissa, To. IV. dec. 8. Lib. XIII. n. 23. adfirmat, *verum jus munusque civicum originis ab ortu simul, atque origine dependere: ex quibus plane verbis colligitur, fortuitum ortum ad verum absolutumque civitatis jus adipiscendum haud satis esse. Quam communem sententiam amplectuntur Icti; licet non desit (a) qui verum civem illius loci, in quo fortuito quis nascitur, adpellet; ut supra notatum. Ex communiori igitur Doctorum sententia, illos vere alicujus civitatis jura consecutos dicimus, qui praeter ortum, majorum etiam originem adjungunt. Quamvis enim alibi quis aliquando nascatur, illius loci civicum jus non amittit, ex quo is originem trahit. Hinc Neapoli Nobilitatis filii, ubicunque nati sint extra urbem, *consentur tamen veri cives Neapolitani, quia non amittunt in feudis nascendo civilitatem originis, ut ostendit Reg. de Marinis in suis Resol.**

His profecto positis, nullus omnino relinquetur ambigendi locus, quod ad D. Thomae Patriam spectat. Si enim illius ortum spectemus, Roccamassicam ejus Patriam dicemus, oppidum nempe in Aquini Comitatu, & Campaniae Provincia situm, ubi natus est, atque ab Aquinensi Antistite Romani Pontificis vices gerente A. MCCXXIV. (vel initio A. MCCXXV. ut Bollandus contendit) sacro fuit Baptismate ablutus, quod Parthenius Etyrus (seu Petrus Aretinus) testatus est, Francus, & Ar-

D d d riaga

(a) Vid. Gratian. cum Luc. Disc. Forens. c. 75. n. 11. Tom. 1. Luca de Praem. disc. 37.

riaga apud Marchesium in Diar. Dominic. 7. Martii, & Prierius loco sup. cit. Haec quidem illius Oppidi, Dioecesis, ac Provinciae constans est traditio; nec unquam a primis vitae S. Thomae Scriptoribus, aut meritorum suorum praeconibus, infirmata, cujus rei qui pleniorē cupiet cognitionem, praecit. consulat Bollandum. Quod si ad locum familiae originarium attendere velimus, Capua itidem ejus Patria adpellanda erit, e cujus Langobardis Dynastis Aquini Comites profecti sunt, ibique inhabitaverunt consanguinei pene omnes, & praecipue Landulfus ejus parens, qui fundos, domos, sacella, ac gentilitia sepulcra ibidem habebat. Itaque vere Capuae Cives ex Aquina Familia progenti adpellandi sunt, uti apertissime contestatus est Alphonsus Rex Neapoli in privilegio illo, huic urbi concessō, & in aureo libro adservato, ubi de Aquinis Capuae verba faciens, haec ait: *Tarquam antiqui majores Cives (Aquinales), & benefactores Civitatis Capuae.*

Nec ignoro, testes aliquot mihi opponi ab Calabriae Historicis, qui tam oppidum Roccaesiccae, quam Capuam Divo Thomae, vel ortus sui vel originis ratione, Patriam fuisse contendunt. Cantipatrensem profecto primum, qui Lib. I. c. 20. n. 10. *de nobilitate Parentibus de partibus Romanorum* ortum fuisse adserit; idque confirmat Auctor Actor. Mag. Sac. Ord. Praedic. Lib. IV. c. 17. Sed huic futili argumento sup. Cap. I. satisfecimus. Nec profecto ab Historico non Italo res Italicās bene digestas expectasse sperandum est. At fortasse neque Cantipatrensis hallucinatus est in iis verbis: *de partibus Romanorum*: quum de Aquinate Comitatu, qui in finibus regionis Romanae, & Campaniae Regni Neapolitani interjacet, locutus quidem videretur. Ignorabat fortasse Historicus certam D. Thomae Patriam; idcirco locum tantummodo innuit, Aquinorum Dynastiam circumscribens, quae Romanae regioni erat contermina. Quare *de partibus* pro *finibus*, fortasse ex Cantipatrensis sententia intelligendum. Sicuti & innumera alia prostant exempla in Chronol. Saxon. ap. Leibnit.

nit. in Chron. Ostiens. Vultur. Farsens. in Anastas. Biblioth. aliisque, in quibus, quoad Romanae Provinciae fines cum Neapolis Regno describantur, *de partibus Romanorum* formula perpetuo usi sunt, *e Romae partibus, a Campaniae Romanae parte* &c. ad designanda loca Neapolit. Regno finitima, vel ipsius Romanae Campaniae proxima.

Opponunt & verba Brevis Apostolici Clementis PP. VIII. quo Neapolitanorum precibus D. Thoma in suum Patronum adsumto, Neapolitanus is Civis appellatur: ibi enim: *Cive vestro*. Non igitur alibi natus, nisi Neapoli, cujus urbis Civis a Pontifice affirmatur. At & hoc etiam argumentum futile est. Et quidem an simplex Brevis Apostolici assertio veritatem haecenus dubiam infirmer, cum illud Principis indulgentiam petenti concedatur, ut asseritur, nihil prorsus addito, vel imminuto, aliis in iudicio inauditis, nihil moror expendere. Nobiles enim tunc Neapolitani Decuriones, qui se ex Aquinorum familia suis in Sedili adgregata jaetabant, S. Thomam etiam Neapolit. Civem credebant; & hoc in supplici libello Pontifici porrecto proculdubio fuit exponendum. Verum haec a veritate quidem aliena erant, cum neque S. Thomas, neque germani fratres, neque alii consanguinei in Neapolitanas Sedes sint cooptati, nisi ineunte seculo XIV. quo S. Thomas, ejusque germani fratres e vivis jam excefferant. Verum illorum petitio Sancti fortasse Familiam spectabat, quae deinde Civitate Neapolitana donata fuit obdiuturnum illius, ac S. Thomae ibi domicilium. Hoc profecto verissimum, quum & Aquinates in Neapolitani Decuriones creati A. circ. MCCC. & S. Thomas diu haec in Urbe permaisset tam adolescens Cassinensium in Monasterio S. Severini discipulus, quam in Cathedra Magister Sacras literas docens, cui Rex Carolus pro *lectura* (ut in Reg. lit. B. fol. 1. *unciam unam per mensuram ponderis generalis sibi solvendam de Doanae fructibus donaret* &c.

Accus tamen Cl. Barril schollastes urget, Freherum,

D d d 2

Quen-

Quenstedium, Nicolosium, Sirletum, aliosque nobis obijciens. Me miserum! Nec Hercules contra duos. At veritatem minutim expendamus. Freherus in Th. vir. Ill. To. III. p. 1419. haec ait: *Thomas Aquini natus est Chonae Calabriae urbe, hodie Belcastro dicta A. MCCXXIII. patre Landolfo Comite de Aquino & spreto patrimonio, Italia excedens, Coloniam Agrippinam primum accessit, ubi S. Dominici Ordinem suscepit. Obiit in Coenobio Fossaenovae inter urbes Neapolim & Romam sito VII. Martii MCLXXIV. & 50. aetatis suae. Quot verba; tot sphalmata! Nec Historicum omnino sapit, nec Geographum; ac praesertim, quoad Geographiam attinet, de locis nostratibus Germanicos Scriptores parum instructos fuisse novimus, quamobrem nullius momenti illorum testimonium omnino reputandum. Et quidem Barrius ipse e Frehero mutuatus est, quod falso asseruit; Choniam urbem Calabriae sitam fuisse. Quod ut aliquo argumento firmare contendat; absurdus quiddam obtrudit, Nascorum amnem, qui Belcastrum alluit, Sirim (qui Tarentinam oram interfluit) vocitatum adfirmat Lib. IV. de Sit. Calabriae; *Chonam autem*, inquit; hoc est *Belicastrum, Nascorum fluvius, Sirus olim dictus, adlabitur*. At quidquid sit de Chonia regione, expendamus cetera. D. Thomae nativitatem Ann. MCCXXIII. Freherus assignat; amanuensis lapsus fortasse hic. Ceterum Scriptores pene cuncti (si Bollandum excipias, qui ad Ann. MCGXXV. eam reponit) Anno MCCXXIV. affigunt. Coloniae Agrippinae Praedicatorum Ordinis habitum suscepisse; ait. Ubi haec tam recondita hausit monumenta Freherus? Quisnam haec unquam somniavit? Coloniam jam Monachus professus adiit, ut sub Alberto Magno sanctissimo, ac doctissimo praeceptore divinas scientias addisceret: in haec omnes S. Thomae Acta describentes consentiunt. Germanicus noster nova commentitia prorsus & absurda nobis obtrudit. Quid etiam de illa tam praecellenti Fossaenovae *inter Neapolim, & Romam* definitione dicendum erit, quum ab oppido illo Neapolim*

lim; pluribus interpositis urbibus, trium fere dierum iter excurrat? At longum esset Freheri hallucinationes, atque mendacia explodere: quae quisque facile advertet. Hunc sane Scriptorem pro Calabrorum defensione ceteris Italis Historicis anteferre studuit Acetus.

Sollicitus Quenstedium legere cupiebam; quem minime invenire valde displicuit. At in Freherum laetus incidi, ejusdem profecto furfuris virum illum credidi; sicque ad Nicolosii doctrinam discutiendam animum adjeci. Haec ille in Herc.Siculo, sive Geograph.Part.III.fol.108. *Jactat se* (ait de Belcastro verba faciens) *exstructam esse super cineres Petiliae* (non amplius *Chona* Freheri; sed nec fortasse *Petilia*, quae *Strongoli* fuisse creditur), & natalibus *Angelici Doctoris S. Thomae gloriatur*; nota verba illa *jactat*, & *gloriatur* (ignorat sane Nicolosius *jactandi* vocabulum saepissime in malam partem ab Auctoribus accipi, unde *Miles Gloriosus* Plaùti Fabula inscribitur); & *forte potiori jure quam Neapolis* (omnino falsum quod uti indubium heic reponit): *Sanctus enim Doctor se Calabrum fatetur*. En optimum Geographi nostri testimonium, qui vel quod scripsit nescierat, vel omnino, quae legerat, animo excidère. Quorsum isthaec, amabo, Nicolosius? Dubius loqueris primum, ac postremo male concludis. Cur cum Neapoli comparisonem effingis, si haec quidem urbs nunquam se D. Thomae ortum praebuisse jactata est? Ostendat nunc nobis Cl. Auctor, quoniam loco e multis S. Thomae Operibus *se Calabrum fufus sit*. Testor omnes qui D. Thomae volutarunt Opera; anne in iis fere quatuor seculorum spatio horum quicquam invenire contigit? Gratis haec Calabri adserunt, gratis habeant; atque quoad locum istum nobis non ostenderint, eos convicii, doli mali, & falsi criminis merito sunt expostulandi. Sed infra aptius.

Reliqua Cardinalis Sirleti diluenda esset objectio; quam quidem sequenti Capite propositam nullo negotio confutabimus: *sententias eorum prodisse superasse est*, ut D. Hieronymus ad Ctesiphontem.

CA-

398 FRANCISCI M. PRATILLI
CAPUT ULTIMUM.

*Brevis discussio rationum, quae in hac re a
Calabris adducuntur.*

UT quibus innixi fundamentis monstruosum sententiae suae aedificium Calabri Scriptores exstruxerint, eruditus Lector optime cognoscat, congruum profecto hoc ultimo capite mihi rationes expendere visum est, ut si pro iis; aut pro me causa steterit, definiatur. A Card. Sirleto exordium sumo, qui huic fabellae initium dedit. Ipse enim in Opusculo de Emendat. Breviarii Rom. ad Calabriam suam magis illustrandam omnem adhibuit industriam, qua de re D. Thomam Calabrum fuisse contendit, ex Belcastri Comitibus natum: quam quidem fabellam Barrio suo postmodum communicavit; inde hauserunt & Ananias, & Nicolosius in sua Geographiae descript. & Freherus, & recentiores aliquot, quos memorare pudet. Novum orbi, ad hoc confirmandum argumentum, Sidus detexit Sirletus, Sidus illud nempe fulgentissimum, „ quod quotannis a primis S. Thomae Festivitatibus vesperis per totum insequentem diem noctu diu- que (nisi tamen densa nebula, aut imber aërem obum- bret) clarissime resplendet super Arcem Belcastri, in qua ejus ortus praeclaro hoc signo praemonstrari adferitur.

Celeberrimum quidem, totoque in orbe evulgandum esset miraculum (quamvis parum ad nostram rem) si id inficiari minime liceret. At ego, qui nec libenter populari famae, nec Calabris nimium credulis fidem habeo, ad trutinam illud revocabo, ut aurum ab aurichalco secernatur. Sirletum interrogemus, utrum Belcastrenses, qui cum aetate praeiverunt, ad hocce tam illustre phaenomenon ac mirabile supra Belcastri Arcem conspexerint aliquando. Si illud minime advertisse affirmarint; ut quid illud affulxisse adserit Sirletus sequioribus temporibus? At si revera illud adverterint, cur in publicis Tabula-

bulariis , in Actis saltem privatis , monumentivse Scrip-
torum mirabilem hanc Epiphaniae renovationem mini-
me descriperunt? Innumerabilium quippe tubarum stre-
pitu hoc insigne prodigium a Calabris canendum meri-
to erat . Cur ergo nec a nativitate ad obitum usque
S. Thomae , nec post ejus mortem A. MCCLXXIV. ad
aevam usque Sirleti Calabri , tria nempe post secula , ob-
mutuere Brutii , in re tam nota caecutientes , aut stupi-
di? Scripsit utique Barrius , ejusque adnotator *Quattro-
mani* : Tum Nicolosius , & Ananias ccëvi , qui vicissim
eadem de S. Thoma exscripsere ; atque de hoc novo Si-
dere verbum nullum . Postremo Freherus , aliique recen-
tiores , qui nec Sirleto manus dedere . Tot Cl. viri ejus
vitam descriperunt ; testes in Canonizationis Actis exa-
minati ; Calabriae Regesta , tam memorandum porten-
tum haud profecto reticuisissent , si sui oculis se spectan-
dum praeuisset . Hoc profecto condimentum ad Cl. Ace-
tum spectabat pro novo Barrii ferculo , pro Sirleti fama
acescenda ; quamvis etiam eum praeiverit Frater Elias de
Amato Carmelita in suo Pantopologiae Calabriae Opere
A. MDCCXXV. typis dato Neapoli . Ipsi pugnent pro
laurea , alterutri a Sirleto praebenda , in cujus verba
uterque juravit , & cum iis Brutii omnes , qui phaenome-
non istud perinde credunt , atque in Paula oppido accensae
facis prodigium supra cubiculum , ubi natus est D. Fran-
ciscus , quod profecto Ecclesiae oraculis adprobatur .

Sed Stellae hujus arcanum detegamus aliquando !
Legerat fortasse in Bibliothecae Vaticanae Codic. MSS.
Sirletus relationem quandam obitus S. Thomae in Fossie-
novae Monasterio (quod & Paulus Regius in Vit. SS. Neap.
confirmavit) in qua narratur „ Monachum quemdam ,
„ dum ibi oraret , levi sopore captum Sidus aspexisse
„ mirifico splendore circumdatum , quod supra Coeno-
„ bium illud excurrans , duobus aliis se conjunxit , simul-
„ que inde Caelos ascendisse ; eodemque temporis momen-
„ to e somno excitatum fuisse a tintinnabuli sonitu , qui
„ obitum S. Patris annunciabat Item : triduo

„ an-

„ antequam vita ipse excederet , Sidus quoddam supra
 „ claustrum effulsiſſe , quod cum obitum Principis Theo-
 „ logorum praemonſtraret , in ejus expiratione evanue-
 „ rat . Haec utique enarratio Sirleto , ac Regio anſam
 praebuit , Sideris hujusce adparitionem credendam ; Re-
 gius quidem in Foffaenovae Monafterio id accidiſſe contē-
 dit ; Sirletus vero in Arce Belcaſtri , ut Calabram fabulam
 caneret . Nam conceſſa etiam hac Belcaſtri adparitione in
 obitu D. Thomae , anne jurare nos etiam in ejus verba debe-
 mus , quum nemo haecenus , praeter Sirletum , iſthaec adfir-
 maverit ? Imo ſi ſemel , eo moriente , Stella viſa eſt , ne-
 que amplius adparuit , cur Belcaſtri quotannis inſpicitur ,
 nondum ab ejus obitu (teſtes enim deficiunt , ac ſolida
 monumenta) , ſed poſt annos fere CCC. & a cerebro Sir-
 leti conficta ? F. Elias Amatus , qui Acetum in ſcribendo
 praeeceſſit , dubius opinari videtur : *in cujus nativitatibus do-
 mo haecenus Stella , uti dicunt , pro ſua memoria feſtiva
 miraculoſe refulget* . Sed Amatus quoque alio pacto in
 veritatem peccavit . Ipſe enim poſtquam recte addidit :
uti dicunt (qua non certo adfirmare commentitiam Side-
 ris adparitionem teſtatur) adjicere non erubuit : *Hac pro
 veritate ſtat antiquitas , traditio non ab ſona Civium* (ubi
 eſt traditio haec , cum poſt tria pene ſecula Scriptores ;
 Chartae , Cives nullatenus iſthaec adfirmarint ? fabula
 quidem poſt CCC. annos conficta) *proprio ore confirmata
 Aquinatis* (tace calumniator) *dum in I. Metaphyſ. Aristo-
 telis , Pythagoram Philoſophum Calabrum , & ſuum con-
 terraneum vocare minime erubuit* . Quorſum haec , Ama-
 te clariffime , expiſcatus es ? I. Metaph. librum pervo-
 lutavi lubens , quo Ariſtotelem (qui ad miraculum fortaiſſe
 illum inter Calabros non adnumeravit , quum tot veteres
 Graecos Philoſophos , Pictores , Architectos ; Statuarios ,
 Pontifices , Cardinales , etiam Auguſtos , alioſque inſignes
 viros inter ſuos ad nauſeam uſque adſcripſerit , Magnam
 eorum Graeciam cum praecipua Graeciae Regione con-
 fundens) S. Thomas eſt commentatus , nullum omnino
 verbum eorum , quae gratijs adſeris , ſolemnique menda-
 cio

cio effingis, ibi licuit animadvertere. Acetus hanc fictionis inventionem in Amato suo infimulare neutiquam formidavit, apertissime inclamitans: *Hoc nullatenus reperitur in exemplaribus Lib. D. Thomae.*

Ceterum quos, quantosque pene innumeros errores, fabulasque protulerint Sirletus, Barrius, Amatus, Acetus, aliaque Calabrorum turba, nationis suae decora jure vel injuria ad fastidium usque exaggerantes, non refert huc in medium afferre, ut ea refellamus. Ea tantum, quae ad D. Thomae Patriam spectabant, quam Belcastrum falso praedicant, rejecisse satis fuit. Quod potissimum in iis omnino videbatur, ad vivum prorsus relictum est; quae futilia sunt, ac nullius momenti argumenta, silentio praetereunda putavi, ne legentem taedio afficerem. Unum duntaxat ad Chronologiae ordinem heic adnotare visum est, Thomam scil. de Aquino primum Belcastri Comitem, ejusque filium Christophorum (quod omnino non liceat in dubium revocare) Neapoli in Ecclesia S. Dominici Majoris tumulatos. Patrem quidem Ann. MCCCXXXVII. Filium vero Ann. MCCCXLII. Quorum sepulcrales inscriptiones refert Engculus in sua Neapoli Sacra fol. 279. (hic etiam erravit, qui Neapolitanum Civem D. Thomam putavit) ibique haecenus videntur in ejusdem Sancti Sacello. Qui contingere potuit, ut A. MCCXXIV. (scil. Annos CXIII. antequam Thomas I. Belcastri Comes moreretur) S. Thomas Belcastri natus fuerit, quum nondum Aquinenses ea aetate civitate fuerant donati? Immo etiam si Thomam hunc haud primum Belcastri Comitem, sed alterum, filium nempe Landulfi, ut Calabris placet, cum iis adfirmemus, quo pacto poterat D. Thomas e Landulfo Belcastri nasci A. MCCXXIV. ejusque frater usque ad A. MCCCXXXVII. vitam produxisse? At nepotem Thomam Belcastri Comitem, secus vero germanum S. Thomae nunc Calabri vellent. Esto. Landulfus igitur Belcastrensis, avus Thomae esse debuit; sed quem filium, amabo, successorem habuit, quum Thomam nepotem teneamus? quando ille Landulfo successit?

cessit? quo tempore Belcastrum obtinuit? Inveniant alias, si poterunt, nugae; secula, rerum ac naturae ordinem, necnon Chronologiae leges invertant Calabri, & in medium nova semper in medium ponere non praetermittant, nec invitum ad respondendum invenient. Haec satis, ne nimium Lectoris patientiam offendam,

F I N I S.

IN-

I N D E X

T O M I I I.

A.

A Bemelech Saracenorum Rex. pag. 229
 Acropolis a Sarac. occupata. 247
 Adelchis fil. Radelchis Benev. Princ. 183. cum Guaiferio Salern. foedus init contra Sarac. 232. ejus mors. 239
 Ademarius Sal.Pr.ejus pessimi mores. 178. seq. in eum conjuratio 180
 Aistulfus Rex Stephanum PP. retinet, qui postea in Franciam pergit. 41. seq. ejus mors. 49
 Alexander Imp. Basilii fil. 249
 Aloara Cap. Princ. filios Othoni Aug. commendat. 297
 Amalphiae urbis initium, ejusque Comites. 138. seq. a Sicardo capta. 137
 Amalphitani Sal. Princ. sponte subduntur. 135. e Salerno patriam repetunt. 142. cum Salernitanis cocunt ad Sichenolfum liberandum. 143. cui subduntur. 157. Salernitanis occurrunt. 224
 Ammiraodae Saraceni a Francis prostrati in Calabria. 211
 Amphitheatrum Capuae. 168. obsidetur. 249. 257
 Ancheltruda Imp. 268
 Aquinum a Cap. Princ. deficit. 278. obsidetur. 283. subditur 287. ejus Gastaldi. 279. seq. unde nomen familiae de Aquino Campanae. 281. seqq. Vid. S. Thomas.

Afculum sive Esculum. 296. ibi pugna inter Graecos, & Saxones. ibid.
 Athanasius Ep. Neap. & Dux. 234-239. 241. pacem cum Sarac. init. ibid. alios e Sicilia vocat. 247. sup: ratus a Langob. 251. Leburiam invadit 252. ab Atenulfo Cap. Com. vapulat. 257. pacem petit. 258. a Salernit. contra Guaimacium Princ. vocatus. 269
 Atenulfus Cap. Gastaldus 253. Neapolit. debellat. 257. & Saracenos. 159. ejus ad regnandum artes. 263. fit Princeps Benev. 276. seq. filio Landulfo Gemmam Athan. Ducis filiam uxorem dedit. 277. Capuae, & Benev. Princ. 278. seq.
 Avellanum Castrum captum. 255
 Ayo Benev. Princ. 250. captus. 252. liberatus. 253. ab Imp. Graeco desciscit. 254. cum Graecis prope Barium pugnat, & vincitur. 259. ab Atenulfo auxilium poscit. 259. seq.

B.

B Arium a Benev. & Salernit. obsidetur. 166. a Ludov. Imp. capitur. 211. Graecos in auxilium vocat 233. qui ea potiuntur urbe. ibid. ab Ayone Graecis ceditur. 259. Otho Imp. illud obsidet. 297
 S. Bartholomaei corpus Beneventum transfertur. 136

E e e 2

Ba-

Basilica Constantiniana Capuae.
325. seqq. alia ab ea S. Stephani.
329. seqq. & S. Mariae majoris.
328. seqq.

Basilus Imp. CP. legatos mittit ad
Imp. Ludovicum. 183. & clas-
sem. 188. & epistolam. 189. ejus
mors. 248

Beneventum a Siconulfo, & Spo-
letinis obsessum. 151. a Graecis
occupatum. 260. recuperatum a
Guidone Spoleti Duce. 265. qui
Princeps fit. ibid. ejus Prin-
cipatus cum Salernitano divisus.
155. sequ.

Berengarius Ital. Rex. 290. cum A-
delperto ejus filio.

Bibinum urbs. 293

C.

CAnusia a Sarac. capta. 172
Capuae novae exstructio.
169. ab Ademario Sal. oppu-
gnatur, sed frustra. 170. obside-
tur 240. direpta 255. ejus Prin-
cipatus quando institutus. 273.
seqq.

Capuani cum Benev. matrimonio
juncti. 118. cum Neapol. certant.
250

Carolus Rex Franc. in Italiam a
Langob. vocatus. 53. quam oc-
cupavit Rege Deliderio expu-
gnato. 53. In Arechim Benev.
Princ. arma vertit. 56. seqq. Ro-
mae Imper. diademate corona-
tur. 88. Carolomanni virtutes.
86. seqq.

Cetara opp. prope Amalphim. 242
Clusae montes, qui Franciae in-
gressum custodiunt. 42. 45. ibi a
Gallis caesi Langobardi. 45. 46.

Compfinus Gastaldus. 291
95

D.

DAuferius Salern. Princ. Ade-
marii successor. 181. sed ab-
que pop. consensu, unde ejici-
tur. 182

Daufferii poenitentia. 112

Desiderius postremus Langob. Rex.
50. ejus filia Carolo Franc. Regi
nupta. 52. & altera Arechi Ben.
Princ. 52. 53.

Docibilis Cajetae Dux. 250

E.

Ecclisia S. Mariae Suriorum
Capuae Veteris. 59. S. Stephani
60. 69. SS. Apostolorum. 70. Vid.
Basilica.

G.

GAideris Ben. Princ. electus.
239. Capuam obsidet. 240.
occisores Adelchisi Princ. punit.
246. in carcerem, detruditur. 246.
seqq.

Gisulfus Sal. Pr. 292. clam Graecis
favet. 295. a Landulfo captus.
304

Graeci a Francis, & Spolet. victi.
297

Grimoaldus obses Caroli M. Dux
Benev. creatus. 76. quibus pactis
77. ejus mors. 83. seqq.

Grimoaldus II. successor. 92. cum
Francis paciscitur. 93. Beneven-
tanos persequitur. 106. occiditur.
109

Guaiferius Sal. Princ. eligitur. 182.
Capuae ab Imp. Ludov. detine-
tur. 231. a Sarac. disjungitur. 234.
Capuanos protegit. 240. 244.
Monachus fit. 245. ejus mors ib.
Guaiferius

Guaiferius Salern. Neapoli exulat.
164. Landelaicam Comitiss Cap.
filiam uxorem ducit. 171. Salernum
pergit. ibid.

Guaiferius Amphith. Castaldus. 256
Guaimarius Sal. Princ. CP. profici-
scitur. 250. urbem Sal. desciscen-
tem compescit. 271. seq.

Guido Spoleti Dux Siconulfo foe-
deratus. 150. a Sarac. sauciatur.
152. ulciscitur. 154

Guido ejus fil. Sarac. debellat ad
Garilianum. 252

Guimeltruda Ademarii Sal. Princ.
conjux. 178. ejus avaritia rebel-
lionis somes. 179. seq.

Guntarius Imp. Ludovici nepos a
Sarac. occisus. 228

H.

Hereditates quae Fisco Regio
adjudicabantur. 178. seq.

L.

Lconomachi Graeci Impp. 198.
Idolum aureum Salerni inven-
tum. 68

Imponere, unde impostura. 180

Landulfus Sal. occupat. 306. in vin-
cula conjicitur. 397

Itta Siconulfi Sal. Pr. uxor. 165

L.

Lamberti Comites Benev. fu-
giunt. 220

Lambertus Spolet. 230. 232

Lando Com. Cap. Landulfi Episc.
germanus. 169

Landolfus Sueffulanus Com. 228

Landolfus Com. Cap. 144. cum
Siconulfo foedus init. 145. Sico-

conem Capuae excipit. 168

Landulfus Cap. Episc. Imp. Ludo-
vlco carus. 223. eidem in Sarac.
belli fomitem adjungit. 224.
comitem se praebet in eisdem
veniens. 226. mors. 240

Landolfus I. Cap. Princeps. 288

Landolfus II. ejus fil. auxilium a
Gifulfo Sal. Prin. petit. 289. ejus
mors. 293

Landulfus III. fil. Pandulfi fit Princ.
293

Landulfus fil. Atenulfi Capua ex-
pulsus, Neapolim migrans a
Sal. Princ. Compisae Comes
creatur. 299. inde etiam pulsus
cum filio Salernum redit. 300.
ejus filii qui 301. Sal. Principa-
tum occupare tentat 303. ejus
fil.

Landulfus Laurini Comes. 301. In-
dulfus Sarni. ibid.

Liburia a Neap. direpta. 257

Lirinus fluvius prope Salernum.
133. 174

Ludovicus Imp. Romae coronatus.

83. in Saracenos exercitum ducit.

184. Sarni cum Sal. Princ. con-

loquitur. 186. Beneventum si-

mul adeunt. 187. Barium con-

tra Sarac. pergunt. 188. Legatos

ad Basilium Imp. dirigit. ibid.

ejus Epistola. 189. Barium expu-

gnaat. 111. & Calabriam. 212. Be-

neventanos Langob. opprimit,

qui eum expulere. 213. Beneven-

tum obsidet, sed frustra. 231. ejus

mors. 232

M.

Marinus Neap. Dux Capuam
obsidet. 295

S. Matthaei corpus inventum. 288.
Salernum

Salernum deducitur. *ibid.*
 Militem facere, seu militiae cingulum dare. 168

N.

Neapolis a Sicone obfessa. 116.
 pacificitur, & S. Januarii corpus obtinet. 117. iterum a Sicardo ejus fil. 122. cum quo foedus init. 123. Ab Othone Imp. & Capuanis ejus ager vastatus. 296

Neapolitani cum Saracenis foederati. 188. a Ludov. Imp. Basilio reducitur. 208. Sarac. navigiis portum praebent. 210. ejus cives decollati. 234. Capuam invadunt; & fugiunt. 257.
 Nicephorus Imp. CP. 296. occiditur. 298
 Nuceria, ubi pugna cum Sarac. 258

O.

Oria urbs. 246
 Ostraca quae? 178
 Otto Rex Germ. in Italiam vocatus. 290. Berengarium capit, & Imp. coronatur. 291. a Pandulfo Cap. Princ. excipitur. 292. Barim obsidet. 293. Neap. agros depopulatur. 297. & Apuliam 298

P.

Pandolfus I. Cap. & Benev. Princ. 288. Othonem Imp. excipit. 292. a Graecis comprehenditur. 294. liberatur. 298. Salerno auxilia praebet. 307
 Papia obfessa a Pipino. 46
 Petraria bellica machina. 221

Petrus, mortuo Siconulfo Salerno. Princ. Principatum administrat. pro puero Sicone. 166. Principatum occupat cum Ademario ejus filio. 167

Pipinus Rex Italiam cum PP. Stephano pergit. 45
 Pugna inter Beneventanos, & Francos. 96. cum Sarac. prop. Barium. 166

R.

Radelchis Ben. Pr. electus. 141.
 Salernum obsidet. 146. a qua urbe fugatur. 147. ejus mors 152. cui successit filius.

Radelgarius. 183. qui post A. III. obiit. *ibid.*

Radelmundus Com. Acerentiae. 145

Radelchis fil. Adelchis Pr. Ben. 246. ejus ejectus, & restitutus. 268. ejus immaturitas judicii, ob quam denuo rejectus. 274. 277

S.

Salerni instauratio. 57. a Sarac. obsidetur. 216. ab Amalphit. subvenitur. 223. seq. a Graecis tentatur, sed frustra. 263

Salernitani a Sarac. caesi 142. a pestilentia oppressi. 290

Saraceni Siciliam appellunt. 119.

Brundisium occupant. 134. Sicardi exercitum frangunt, & Benev. incendunt. 135. Calabriam invadunt. 147. cum Langob. foederati. 148. Salernum Legatos mittunt. 176. a Francis & Longob. expugnati. 229. Rom. Ducatum excurrunt Graecorum auxilio. 233. 242. Neapolim, Salern-

Salernum, aliaque loca invadunt. 258. Salerni urbem intrant, sed fugiunt. 272. seq.
 Sergius Mag. militum Neap. 164. 171. 234. a suo germano captus, & obcaecatus. 334.
 Sicardus Princ. Ben. Sicoonis fil. 121. ejus vitia. 124. ejus uxor. 127. Alfanum Abbatem laqueo suspendit. 130. occiditur. 140.
 Sico Spoletinus. 97. Benev. pergit, & a Grimoaldo Pr. Acerentiam obtinet. 99. a Radelchisio Compfano tentatur 101. quem frangit. 103. foedus inicit cum eodem. 104. Occiso Grimoaldo, Radelchi Compfano impelleate, Benev. Princ. eligitur. 112. ejus mors. 121.
 Sico Spoletinorum Comes. 297
 Siconolfus Sicardi Pr. german. Tarentum relegatur. 131. Sal. Princ. obtinet. 144. in divisione confirmatur. 156. ejus obitus. 165
 Sico eius fil. sub Petri tutela ad Ludov. Imp. mittitur. 167. Capuam regreditur ubi a Sal. usarpatore extinguitur. 169
 Sicopolis instauratio. 117. cum

novae Capuae exstructione confusa. 118

T.

Tarentum obsidetur a Sarac. 147. a Ludov. Imp. 209. iterum a Sarac. subditur. 232
 Teanum Sarac. invadunt. 250.
 Lando Com. fugit. 254
 Teudemundi Pons. 252
 S. Thomae Aquinatis Patria, & familia contra Calabros vindicta. 341. seqq.
 S. Trophimenae corpus Amalphiam translatum. 136
 Tuscianus fluvius. 149. unde Tuscianenses adpellati. 216

V.

Vesuvii montis vicinia Sarac. a Duce Neap. assignata. 257. ob eorum violentias expelluntur ibid.
 Veteri oppidum ab Amalphanis habitatum. 157.
 Ursus Compfanus Comes Siconolfi cognatus. 145

Tab. 1. pag. 157.

Tab. 2. pag. 344.

Tab. 3. pag. 360.

AD

A D M O N I T I O .

Quod multi in hujus Tomi II. editione errores irrepserint, Lector humanissime, meae tantummodo infirmitati, quae animum aliquando mentemque ad Typographi vigilantiam, curamque excitandam distulit, adscribe. Tu interim in subsequenibus Tomis, studium diligentius exspecta. Vale.

C O R R I G E N D A .

- Pag. 23. lin. 18. suea. lege. suae.
 p. 41. l. 19. Papa. l. Papam.
 p. 51. l. 10. in not. Vet. l. Vat.
 p. 66. l. 6. popolavit. l. propalavit.
 p. 75. l. 1. Donna. l. Domna.
 ibid. l. ult. in notis l. Algifam (al. Aldechisiam) hab. Bolvit.
 p. 77. l. 5. strenusq. l. strenuusque:
 p. 96. l. 24. die. l. diem.
 p. 104. Nota XXVI. reponatur in pag. 109. initio Cap. XLIV.
 p. 109. l. 9. meam riam. l. riam meam.
 p. 116. l. 23. properavi. l. properavit.
 p. 159. l. penult. in not. solidarent. l. saldarent. Bolv.
 p. 175. l. 30. in not. percussut. l. percussus.
 p. 182. l. 7. in not. Aricinae. l. Ariciae
 p. 189. l. 17. dixerit. l. direxit.
 p. 204. l. pen. Ammirandus l. Ammirandos
 p. 212. l. 2. obsidionem. l. obsidem.
 p. 216. l. 20. tollantur: & Salernitana cum ingenti audacia
 p. 223. l. 31. Tam. l. Jam
 p. 231. l. 9. Beneventani. l. Benaventini
 p. 255. l. 2. not. lege: Rocca Montis Draconis prope Calenum.
 p. 304. l. 1. qua. l. quare.
 p. 325. l. 11. DCCXL. l. DCCCXL.
 p. 326. l. 20. aum l. tum
 p. 332. l. 20. 21. Capuaeque Archiepiscopus ejusdem &c. l. ejusque Ecclesiae Primicerius.
 p. 354. l. 20. qui pater def. Landulfi.
 p. 357. l. 29. Franciscam. l. Franciscum.

